Β/4. 124
Κ. Β

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Θ. ΓΚΡΑΒΑΛΗ

"ΣΠΑΣΜΕΝΕΣ ΚΟΛΩΝΕΣ„

ΜΥΤΙΛΗΝΗ
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ ΤΟΥ 1930

ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ

Νὰ γράψω ἕνα βιβλίο δὲν τὸ εἶχα ποτὲς σκοπὸ κι' οὔτε κι' αὐτὸ ποὺ γράφω σήμερα τὸ πέρνω γιὰ τέτοιο.

Εἶχα ὅμως πάντα κι' ἀπὸ μικρὸς κάτι πράματα ποὺ ἤθελα νὰ μὴν τὰ ἔχω μονάχα ἐγὼ ἀλλὰ καὶ ὅλοι ὅσοι θὰ εἶχαν τὴν καλωσύνη νὶ τὰ νομίζουν γιὰ κάτι καὶ τὰ πράγματα αὐτὰ τὰ ρίχνω σήμερα ἐπάνω στὸ χαρτὶ ὅπως βρίσκουνται μέσα μου, ὅπως τὸ μυαλό μου τὰ φαντάζεται κι' ὅπως τὸ χέρι μου μπορεῖ νὶ τὰ ζωγραφίσῃ.

Ἂν ἤμουνα ζωγράφος ἴσως νὶ ἔκανα κάτι ἄλλο. Θὶ ἔπερνα τότες ἕνα χαρτὶ καὶ θὰ σχημάτιζα μὲ μεγάλες μολυβιὲς τὰ σχήματα ποὺ εἶνε πελεκημένα πάνου στὴ σκέψη μου καὶ πάνου στὴ ψυχή μου καὶ θάτανε χαρά μου ἂν οἱ ἀνθρῶποι γύριζαν νὰ τὰ κυττάξουν μιὰ στιγμή.

Βιβλίο εἶπα τῶς δὲ φαντάζουμε πῶς γράφω. Ὅτι θαμπὸ ἀπομεινε ἀπ' τὰ περασμένα μιᾶς ζωῆς ποὺ ἀγαπῶ, ἀγωνίζουμε νὰ τὸ κρατήσω ἐπάνω στὸ χαρτὶ γιὰ νὰ μὴ χαθῇ ὁλότελα.

Κι' οὔτε αὐτὸ ἀκόμα δὲν κάνω καλὰ καλά.

Πέρνω μονάχα κάτι ἀλλοιώτικους ἀνθρώπους ποὺ ζήσανε

κάποτε ἀνάμεσά μας καὶ ποὺ σήμερα δὲν ζοῦνε πλειὰ τέτοιοι, κάτι ἀνθρώπους ποὺ δὲν μοιάζουν οὔτε ὁ ἕνας μὲ τὸν ἄλλον οὔτε μὲ ὅλους τοὺς ἄλλους, ποὺ πότε ἔχουν κάτι παραπάνω ἀπ' τοὺς συνηθισμένους ἀνθρώπους καὶ πότε κάτι τὸ λιψό.

Πέρνω μονάχα κάτι καιροὺς ποὺ πέρασαν, κι' αὐτοὺς προσπαθῶ νὰ θυμηθῶ.

Μὴ μπορῶντας νὰ χτίσω ἕνα ναό, γιὰ κεῖνα ποὺ νοιώθω νὰ βρίσκουνται μέσα μου, μαζεύω μονάχα ὅσες σπασμένες κολῶνες κοίτουνται χαμαὶ ἀπὸ ἕνα ναὸ ποὺ γκρεμίσθηκε καὶ ποὺ τὸν εἶχε κάποτε χτίσει ὁ μεγάλος τεχνίτης ποὺ δημιουργεῖ τὰ ζωντανὰ πράγματα.

Πέρνω τὶς σπασμένες κολῶνες τῆς ζωῆς καὶ κίθουμε καὶ συλλογίζουμε τὸ κομμάτι ποὺ τὶς λείπει μελετῶντας τες στὸν τόπο ποὺ εἶνε σπασμένες.

Ἂν οἱ ἀνθρῶποι θαρροῦν πὼς ἀξίζει τὸν κόπο μιὰ τέτοια δουλειὰ ἂς κάτσουν κι' ἂς σκεφθοῦν μαζί μου ἐκεῖνα ποὺ σκέφτουμε ἐγώ.

Ἡ Σπασμένες Κολῶνες μου δὲν ἔχουν πατρίδα.

Βρίσκουνται πάντα τέτοιες ἀνάμεσά μας ὅπου κυττάξεις.

Μελετῶντας αὐτὲς μπορεῖ νὰ χτίση κανένας μὲ τὸ αἴσθημα καὶ μὲ τὴ σκέψι ἕνα ναό.

Κάτι τέτοιο ὀνειρεύουμε νὰ κάνω σιγὰ σιγὰ κι' ἐγώ.

Ἴσως νὰ τὸ καταφέρω κάποτε.

Μυτιλήνη, Δεκέμβριος τοῦ 1929.

ΑΘ. ΓΚΡΑΒΑΛΗΣ

ΑΨΥ ΑΙΜΑ (*)

Ἡ πολιτεία ποὺ γεννήθηκα ἦταν μιὰ πολιτεία μὲ ἀψὺ αἷμα. Ὅτι ἔκανε τῶκανε μονοκόμματο, γοργό, καὶ τῶφερνε ἔτσι ἴσαμε τὴν ἄκρη. Ἡ σκέψι τῶν ἀνθρώπων της δὲν γνώριζε στὸ δρόμο της φράχτες.

«Ἢ τοῦ ὕψους ἢ τοῦ βάθους». Ἔτσι ἦτανε γραμμένο μὲ μεγάλα ζωντανὰ γράμματα ἐπάνω στὸ κάθε κομμάτι τῆς ζωῆς των.

Ἡ πατρίδα μου δὲν ἦτανε πατρίδα σᾶν τὲς ἄλλες πατρίδες καὶ οὔτε πολιτεία μποροῦσε νὰ λογαριαστῇ καλὰ καλά.

Ἦτανε μιὰ σφίνα μέσα στὴν καρδιὰ τῆς Τουρκιᾶς, ἕνα προσάναμα ἕτοιμο πάντα γιὰ γιανγκίνι.

Τὰ βουναλάκια της «Ἀρκάδια» καὶ «Ζάλογγα» καὶ ἡ ἀκρογιαλιές της γαλανές.

Ἦταν μιὰ σκλάβα ἡ πατρίδα μου, μὰ σκλαβιὰ δὲν γνώρισε ποτές. Δὲν ἔσκυψε τὸ κεφάλι της καμμιὰ φορὰ μπροστὰ σὲ κανέναν.

Δώδεκα μεγάλες καμπάνες, ἀπάνω σὲ δώδεκα ἀψηλὰ καμπαναριὰ χτυποῦσανε κάθε πρωῒ τὸν Ἑλληνικὸ ὄρθρο της.

Ἡ πατρίδα μου ἦταν ἕνα κομμάτι ἀπ' τὴν Τουρκιά, μὰ τὴν Τουρκιὰ ποτές της δὲν τὴν προσκύνησε.

Ἀκοῦστε τὶ ἔγινε κάποτε καὶ θὰ τὸ πιστέψετε αὐτὸ καὶ σεῖς.

Μιὰ μέρα μαθεύθηκε πῶς ἤρταν στὸ γιαλό της καράβια γεμάτα ἀσκέρια Τούρκικα. Οἱ πατριῶτες μου ἀναταράχθηκαν. Ἡ πατρίδα μου ἦταν Τουρκιὰ, μὰ τὰ Τούρκικα ἀσκέρια δὲν ἔπρεπε νὰ βάλουν ποδάρι ἀπάνω της.

Γιατί ;

Αὐτὸ κανεὶς δὲν τὸ συλλογίσθηκε. Κανεὶς δὲν τὸ εἶπε.

Μαθεύθηκε μονάχα πῶς τὰ Τούρκικα ἀσκέρια δὲν ἔπρεπε νὰ βγοῦν. Μπροστὰ σ' αὐτὴ τὴν ἰδέα σβύσανε ὅλα.

(*) Ἡ πολιτεία γιὰ τὴν ὁποία μιλῶ εἶνε τὸ Ἀϊβαλῆ. Αὐτὸ ἦτανε πατρίδα μου μιὰ φορά.

Ἡ πολιτεία ἁρματώθηκε.

Ποιοί ;

Ὅλοι.

Κι' αὐτοί, ἀκόμα ποὺ βλέπαν ζωντανὴ τὴν τρέλλα μπροστά τους κατεβήκανε ἁρματωμένοι στὸ γιαλό.

Ἔπιασαν ὅλοι μιτερίζι στὶς ἀκρογιαλιὲς καὶ τὰ Τούρκικα ἀσκέρια φύγανε ἀπὸ κεῖ ποὺ ἤρθανε.

Αὐτὸ ὅμως δὲν ἔφτιασε.

Τὸ ἀψὺ αἷμα πῆρε πιὰ φωτιά. Τούρκικα ἀσκέρια ὑπῆρχαν καὶ μέσα στὴν πολιτεία. Τὰ μπλοκάρησαν κι' αὐτὰ κι' ὕστερα οἱ ἄνθρωποι οἱ ἁρματωμένοι πιάσανε τὰ κορφοβούνια καὶ στήσανε καριοῦλια ἐκεῖ πέρα..

Νύχτες καὶ νύχτες ἡ πολιτεία ἀγρυπνοῦσε στὸ ποδάρι ἁρματωμένη.

Γιατί ;

Κανεὶς δὲν τὸ συλλογίστηκε αὐτὸ καὶ κανεὶς δὲν τὸ ρώτησε. Περίμενε τὸν ὀχτρό. Τὸν περίμενε κατοστὲς χρόνια κι' ὡς τότε ποὺ χάλασε τὴν πρώτη φορὰ κι' ὕστερα στὸ δεύτερο χαλασμό της.

Γιατί ;

Οὔτε αὐτὴ δὲν τὸ ρώτησε ποτές.

Τέτοια ἦταν ἡ μοίρα της καὶ γι' αὐτὸ τὴν εἶχαν χτίσει.

Ταμποῦρι πάντα ἀντίκρυ καὶ μέσα στὴν καρδιὰ τῆς Τουρκιᾶς.

Εἴπαμε πὼς ἡ πατρίδα μου εἶχε ἀψὺ αἷμα. Γιαὐτὸ χτίσθηκε τέτοια.

Ἔβγαζε λάδια ἡ πατρίδα μου. Τὰ λάδια αὐτὰ τ' ἀνακάτωσαν μιὰ φορὰ μὲ μπαμπακόλαδο κάτι ἐμπόροι. Ἂν οἱ πατριῶτες μου ἦσαν ἄλλοι θὰ τρέχανε στὸ γκουβέρνο μὲ φωνές. Γιατὶ ὅμως εἶχαν ἀψὺ αἷμα δὲν ἔκαναν αὐτό. Πῆραν μόνο τὰ τουφέκια καὶ τὰ κάνανε οὖλα γῆς Μαδιάμ. Ἀπὸ τότες μπαμπακόλαδο δὲν ξαναῆρθε στὸ λιμάνι.

Μιὰ ἄλλη φορὰ οἱ πατριῶτες μου θέλησαν νὰ φύγουν ἀπ' τὸν Ἐφέσου καὶ νὰ κάνουν δική τους Μητρόπολι. Τὰ καρακαζάνια τῆς Πόλης ὅμως δὲν τὸ θέλανε αὐτὸ καὶ τραβοῦσαν σὲ μάκρος τὴ δουλειά,

Τὸ ἀψὺ αἷμα ἄναψε πάλι. Ἡ πολιτεία ἀναταράχθηκε.

Ἅρπαξαν τὸν Δεσπότη ποὺ εἶχαν στείλει ἀπ' τὸ Πατριαρχεῖο γιά ἔξαρχο καὶ τὸν κατέβασαν μὲ τῆς παντοῦφλες

στὸ γιαλό. Ἔτσι τὸν μπαρκάρησαν. Στὴν πόλι ἔοτειλαν ἕνα μήνυμα :

«Γιὰ μᾶς κάνετε Μητρόπολι, εἶπαν, γιὰ φραγγεύουμε οὖλοι».

Κι' ἡ Μητρόπολι ἔγινε.

Ὅλα τὰ πράματα ἔτσι τὰ κάνανε στὴν πατρίδα μου. Ἔτσι λύνανε ὅλες τὶς διαφορές.

Παράξενο, ἀψὺ αἷμα.

Κάποτε ἦρθε στὴν πολιτεία ἕνας Τοῦρκος γραμματισμένος.

Ἦταν ὥρα σπερνοῦ καὶ χτυπούσανε ὅλες αἱ καμπάνες ἀπὸ ὅλα τὰ καμπαναριά. Ξαφνιάσθηκε κι' ἔγραψε στὴνπόλι :

«Ἕνα Παρθενῶνα πολεμᾶμε μὰ νά, ἔχει δώδεκα Παρθενῶνες ἐδῶ».

Ἦρθε κατόπι ἕνας πασᾶς. Κύτταξε κι' αὐτὸς τὴν πολιτεία καὶ εἶπε :

«Νά ἡ πληγή».

Ἦρθε κατόπι κ' ἕνας Γερμανὸς χριστιανὸς στρατηγὸς κι' ἔσπειρε στά θεμέλια τῆς πολιτείας ἁλάτι.

Μὰ πάλι καὶ τότες ἡ πολιτεία δὲν πέθανε. Μάτωσε τὰ ποδάρια της σχίζοντας πέρα ὡς πέρα τὴν ἀνατολή. Γέμισε μὲ σταυροὺς καὶ μὲ κόκαλα τὸ δρόμο ποὺ περπατοῦσε, μὰ γύρισε πάλι μιὰ μέρα ζωντανὴ στὰ παληά της λιμέρια.

Εἶδε ὕστερα ἀπ' αὐτὸ μιὰ ἀνάστασι. Ὕστερα ἀπ' τὴν ἀνάστασι ἕνα χαμό, μιὰ ἐξορία, μιὰ σφαγή. Μὰ πάλι ἡ πολιτεία δὲν πέθανε. Μαζεύθηκε μ' ὅτι τῆς ἀπόμεινε ζωντανὴ πάντα σὲ μιὰ ἀκρογιαλιὰ καὶ κάθεται καὶ περιμένει.

Ἀψὺ τὸ αἷμα τῶν ἀνθρώπων της.

Στὰ τσαντήρια τῆς ἐξορίας των ἀντηχοῦν κάθε βράδυ βιολιὰ καὶ λαγοῦτα, σκοποὶ μακρόσυρτοι λυπητεροὶ ποὺ χάνουνται καὶ σβύνουν μέσα στὸ ἄπειρο, πόνοι κρυφοὶ ποὺ ποτὲς δὲν πεθαίνουν.

Ἀψὺ τὸ αἷμα τῆς πολιτείας ποὺ χτίσθηκε γιὰ νὰ πεθαίνη καὶ νὰ ξαναζωντανεύη καὶ ποὺ ἔμαθε νὰ διασκελᾶ τὶς θάλασσες πότε διωγμένη καὶ πότε ἐκδικήτρια.

Ἀψὺ τὸ σῖμα τῆς πολιτείας ποὺ καμμιὰ φορὰ δὲν θὰ πεθάνη.

ΚΟΤΡΑΜΠΑΤΖΗΔΕΣ

Οἱ κοτραμπατζῆδες κάνανε οὖλο μπασκίνια στὸ δρόμο ποὺ φέρνανε ἀπ' τὰ μακρινὰ βουνὰ τῆς Ἀβούνιας τὸν καπνό.

Ἔτσι ἔγινε κι' ἐκείνη τὴ μέρα ποὺ τὴν θυμᾶμε ὅσο μικρὸς κι' ἂν ἤμουνα.

Ὁ Κουρουζιμπέκης κατεβαίνοντας ἀπ' τὴν Ἀβούνια μὲ καπνὸ ἔπεσε πάνω σ' ἕνα μπουλοῦκι Τσερκέζους κουλτζῆδες, φορτωμένους κάμες καὶ ἀσημοκεντημένα φυσεγγλίνια καὶ τοὺς ἀλάνιασε στὶς γκραδιές. Ἔτρεξαν νὰ τοῦ πάνουν γκαρντοῦμι ὁ Γιαλόρομας ἀπ' τὸν Ἅγιο Δημήτρη κι' ὁ Κατρούλης κι' ὁ Γιεμπέκας ἀπ' τὸν παληὸ μπαχτσέ. Στὴν κάτω χώρα δὲν πήρανε χαμπάρι.

Τὰ καπνὰ ξεφορτωθήκανε καὶ τὸ βράδυ ἔγινε τὸ γλέντι ποὺ γινότανε πάντα ὕστερα ἀπ' τὸ ταξεῖδι στ' Ἀσημένιου τὸν καφενέ, στὴν κάτω χώρα.

Μαζευτήκανε ἐκεῖ οὖλοι. Ὁ Βαγγελιὸς, ὁ Πιτσούλης, ὁ Τηγανίτης, ὁ Τζομπάνης, τὰ παληκάρια τοῦ παληοῦ μπαχτσέ, ὅτι εἶχενὰ δείξῃ ἡ πολιτεία ἀσίκικο. Ἔτσι γινόντανε πάντα.

Ἐπάνω σ' ἕνα τραπέζι ἀνοίγανε μιὰ φέτα καπνὸ τράνα κι' ἔσκριβε τσιγάρο ὅποιος ἤθελε. Ἔπερναν καὶ τὸ Στέλιο τὸν βιολιατζῆ καὶ γλεντοῦσαν πίνοντας τὸ ρακὶ μὲ τὲς νεροκαντῆλες.

Αὐτὲς τὶς ὧρες οἱ κολτζῆδες κι' οἱ πολιτσιᾶνοι ποὺ κινηγούσανε τοὺς κοτραμπατζῆδες καὶ τὸν καπνὸ στρίβανε ἀπὸ ἄλλα σοκάκια.

Τὸ βράδυ βάζανε «γκιουβέτσι» στὴν ταβέρνα τοῦ Μπεκρογιάννη. Ἐδῶ πέρα εἶχε πάντα καινούρια μοῦτρα. Κανένας δὲν πλήρωνε ποτὰ μὰ τὸ μαγαζὶ δούλευε ταχτικὰ κι' ὁ Μπεκρογιάννης ἦταν καλὸς νοικοκύρης καὶ κουβαλητής.

— Καῦμένα χρόνια!

Ἔτσι ἀναστενάζει ὁ Μιχάλης ὁ Μπούμπας σὰν κουβεντιάζουμε καμμιὰ φορά.

Ὁ Μιχάλης ὁ Μπούμπας εἶνε ἕνα τίμιο καὶ καλὸ παληκάρι ποὺ μιλᾶ πάντα ἴσα, μὲ τὴ γλῶσσα ποὺ τοῦ ἔβαλε στὸ στόμα του ὁ Θεός.

Στὴν πατρίδα ἦτανε πρῶτος πάντα στὰ κουτραμπάτα.

Ἔκανε ταξεῖδια στὴ Σῦρα, ὅταν γλάρος δὲν μποροῦσε νὰ σταθῇ στὸ φτερὸ καὶ στάθηκε ἄφοβος πάντα στὰ «μπασκίνια» καὶ στὰ «κὸλ καΐκια».

Τώρα κουβαλᾶ ἄμμο καὶ σᾶν δὲν ἔχει δουλειὰ κάθεται καὶ κυττάζει τὰ γιαλοτόπια τῆς ἀνατολῆς ἀπ' τὸν καφενέ.

— Καημένα χρόνια.

Μὲ τὸν Μιχάλη τὸν Μπούμτα εἴμαστε φίλοι. Τὸν ἀγαπῶ ὅπως τὸν πλησίον μου καὶ μ' ἀρέσει νὰ κουβεντιάζω μαζί του γιὰ τὰ παληά.

Ὁ Μιχάλης εἶνε παράξενος. Ἔτσι παράξενοι ἦτανε στὴν πατρίδα μου ὅλοι οἱ κοτραμπατζῆδες.

Γιὰ τὸν Μιχάλη νόμος θὰ πῆ ἀταξία. Ἀφύσικο πρᾶμα. Μπουνάτσα, κάλμα!

Ὅποιος πρᾶμα τὸ κυνηγοῦν οἱ χωροφυλᾶκοι, κι' ὅποιο πρᾶμα τὸ Κράτος τὸ τιμωρεῖ εἶνε πάντα γιὰ τὸ Μιχάλη τὸ παληκαρίσιο καὶ τὸ σωστό.

Ἡ φυλακὴ γιὰ τὰ παληκάρια.

Ἔτσι γενήθηκαν οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, ἔτσι πέθαναν ὅσοι πέθαναν κι' ἔτσι θὰ πεθάνουν τὸ δίχως ἄλλο ὅσοι ἀκόμα ζοῦν.

Ὁ Κουρουζιμπέκης δὲν σπαταλοῦσε τὴν παληκαριά του καὶ τὰ νειάτα του γυρίζοντας ἀπάνω στὰ βουνὰ τῆς Ἀοϋνιας γιὰ τὰ καπνὰ καὶ γιὰ τὰ κέρδη τους. Αὐτὰ πηγαίνανε στὰ γλέντια πάντα.

Γύριζε γιατὶ ἔτσι ἔπρεπε νὰ κάνῃ. Ὁ καπνὸς καὶ τὰ μπαρούτια ἦτανε μιὰ ἀφορμή.

Ἡ δίψα τῆς ἀνυποταξίας καὶ τῆς ἀληθινῆς λευτεριᾶς ἦτανε ἡ οὐσία.

Ἕνα τουφέκι στὸν ὦμο καὶ ἕνα ἄτι.

Οἱ κοτραμπατζῆδες ἦτανε ξεχωριστοὶ ἄνθρωποι. Τούρκικη φοβέρα καὶ σκλαβιὰ δὲν στάθηκε γι' αὐτοὺς ποτές. Ὁ Μιχάλης ὁ Μπούμπας ἄμα τοὺς θυμηθεῖ χύνει δάκρυα.

— Παλληκάρι' ἀνθρῶπ' . . . . .

Κι' ἔτσι ἦτανε κι' ἔτσι εἶνε.

Σᾶν ἀνοιγότανε ἡ κόρδα τοῦ Μπάρμπα Στέλιου στὴν Κάτω χώρα, μαζευόμαστε πάντα γύρω στὴν παρέα τῶν κοτραμπατζήδων μὲ τὰ βαρειὰ σαλβάρια καὶ τὰ φαρδιὰ μεταξωτὰ ζουνάρια, οὔλα τὰ μουρά.

Τὸ σκολειὸ τὸ θυμούμαστε μόνο σᾶν ἀπολοῦσε τὸ γλέντι.

Ὁ Δάσκαλός μας, χωριανός μας κι' αὐτός, μόνο γιὰ τὰ μάτια μᾶς μάλωνε λίγο.

Ἔκανε κι' αὐτὸς γρήγορα τὸ μάθημα καὶ τῶδινε δρόμο γιὰ τὴν ταβέρνα τοῦ Μπεκρογιάννη.

Σᾶν σκολούσαμε μὲ τὶς τσάντες στὸ χέρι στεκούμαστε ὧρες ὁλάκερες ἀπ' ἔξω ἀπ' τὴν πόρτα οὔλα τὰ μουρὰ καὶ τὸν θαμάζαμε ποὺ γλεντοῦσε κι' αὐτὸς μαζὶ μὲ τοὺς κοτραμπατζῆδες.

Ὥμορφα χρόνια.

— «Παλ!κάρι' ἀθρώπ'», καθὼς λέγει ἀκόμα κι' ὁ Μιχάλης ὁ Μπούμπας.

Η ΒΑΣΙΛΕΣ

Ζοῦσε μιὰ φορὰ στὸ χωριό μου ἕνας βασιλές. Ἕνας βασιλὲς ὅμως ἀληθινός, ὄχι σὰν αὐτοὺς ποῦ φορᾶν στὸ κεφάλι τους κορῶνες καὶ βαστᾶν στὰ χέρια πατερίτσες καὶ ὁρίζουν τοὺς λαοὺς σὰν κοπάδια.

Ζοῦσε μιὰ φορὰ στὴν πατρίδα μου ἕνας βασιλὲς ποὺ τὸν ἀγαποῦσαν οὗλοι οἱ ἀνθρῶποι καὶ οὗλα τὰ μωρά, ποὺ πάγαινε στὸ δρόμο μοναχὸς δίχως ἀκολουθίες καὶ τούμπανα. Τοῦτος ὁ δικός μου «ἡ βασιλὲς» ὅριζε ἕνα βασίλειο μεγάλο ὅσο ἡ σκέψι. Γιὰ σκέπασμα στὸ θρόνο του εἶχε τὸν ἀληθινὸ οὐρανὸ καὶ γιὰ δύναμί του τῶν ἀνθρώπων τὴν ἀγάπη.

Ὁ Μπάρμπα Μανώλης «ἡ βασιλές». Γιατὶ τὸν βγάλανε αὐτὸ τὸ ὄνομα δὲν τὸ ξέρω. Ὅποιος τοῦ τὸ ἔδωσε ὅμως ἔκανε πολὺ καλά, γιατὶ τοῦ Μπάρμπα Μανώλη τοῦ βασιλὲ ἕνα τέτοιο ὄνομα τοῦ τέριαζε μονάχα.

Ὅλη τὴ ζωή του «ἡ βασιλὲς» τὴν πέρασε ἀπάνου στὴ θάλασσα. Ἀνάμεσα στὰ βράχια τῶν γκρέμνων ἀκρογιαλιῶν ποὺ τὰ δέρνει πάντα τὸ κῦμα. Ἀνάμεσα στὰ βράχια καὶ στὲς γοῦβες τὶς γεμᾶτες ἀπὸ καλόγνωμες καὶ στρείδια καὶ μύδια καὶ κάθε εἶδος θαλασσινά.

Σπίτι του καὶ χαρά του μιὰ βάρκα.

Μέσα σ' αὐτὴ ἔζησε ὅλη του τὴ ζωή. Ἴσως καὶ νὰ γεννήθηκε σ' αὐτή, ἴσως καὶ νὰ γεννηθήκανε κι' οἱ δυό τους μαζί. Δὲν ξέρω.

Ξέρω μόνο πὼς τὸν βασιλὲ καὶ τὴ βάρκα του δὲν μπόρεσα ποτὲς νὰ τοὺς ξεχωρίσω.

Ἡ βασιλὲς ἦταν βαρκάρης. Βαρκάρης ποὺ δὲν δούλευε γιὰ κανέναν ἀλλὰ γιὰ τὸν ἑαυτό του μονάχα.

Γύριζε ὅλη τὴ μέρα στὴ θάλασσα σέρνοντας μαζὶ μὲ τὸ γέρικο κορμί του καὶ τὴ γέρικια πειὰ σὰν αὐτὸν κούνια του. Μὲ τὴ βάρκα ἡ βασιλὲς περπατοῦσε ἐπάνω στοὺς γιαλοὺς καὶ στὸ μπουρίνι καὶ στὴ παγωνιὰ καὶ στὴ βροχὴ καὶ στὸ λιοπῦρι.

Ἔφευγε ἀπ' τὴν ἀραξά του πουρνὸ πουρνό. Ἔφευγε καὶ τραβοῦσε πότε μέσα στὶς ἀγγάλες, πότε κατὰ τὸ πέλαγο χωρὶς νὰ ξέρῃ γιατί, χωρὶς νὰ ζητᾶ τίποτα. Ἀλλοιῶς δὲν ἤτανε βολετὸ νὰ κάνῃ.

Ὅλα τὰ θολάμια κι' ὅλες ἡ γοῦβες ἡ γεμᾶτες ἀπὸ μύδια καὶ καλογρηὲς ἤτανε δικές του. Ζοῦσε ρουφῶντας τὴν ἁρμύρα κι' ἀπ' τὸν ἀγέρα κι' ἀπ' τὸν γιαλό.

Ἡ βασιλὲς ἦταν λίγο καμπούρης. Ἴσως κι᾽ νὰ μὴν ἦτανε ὅμως. Ἴσως νὰ τὸν ἔπερνα ἔτσι καθώς τὸν ἔβλεπα πάντα σκυφτό, πότε στὸ κουπί, πότε τὴν ὥρα ποὺ ἔψαχνε στὸν πάτο τῆς θάλασσας καὶ πότε σᾶν τριβοῦσε τὰ βράδυα στὴν πολιτεία φορτωμένος στὸν ὦμο ἕναν τροβᾶ.

Παπούτσια στὰ πόδια του οὔτε σᾶν πέθανε δὲν τὸν βάλανε. Στὸ κεφάλι φοροῦσε ἕνα τουνουζλίδικο φέσι ξιλοίθωρο ἀπ᾽ τὰ χρόνια. Τὰ μάτια του ἦτανε τριγυρισμένα πάντα ἀπὸ ἕνα ἄλικο κύκλο ἀπὸ αἷμα κι᾽ ἡ μύτη του ἦτανε μεγάλη, ἴσαμε γροθιά.

Ἡ βασιλὲς νερὸ δὲν ἔπινε ποτές. Τριβοῦσε μόνο μὲ τὴν τσότρα κρασὶ ποὺ τὤπερνε κάθε βράδυ δίνοντας γιὰ πληρωμὴ κοροχύλια καὶ καβούρια καὶ χάβαρα.

Ὁ Μανώλης ἡ βασιλὲς πέθανε ὅπως πεθαίνουν ὅλοι οἱ ἀνθρῶποι, ἀπαράλαχτα ὅπως πεθαίνει κάθε ζωντανό.

Ἄπλωσε μιὰ νύχτα κάτω ἀπ᾽ τὴν ἀστροφεγγιὰ τοῦ χειμωνιάτικου οὐρανοῦ τὰ ποδάρια του, τέντωσε τὰ χέρια του μὲ τὶς παλάμες ἀνοιχτὲς πρὸς ὅλο τὸν κόσμο, ἔσφιξε τὰ μάτια του καὶ κοκάλιασε μὲ μιὰ σπιθαμὴ ἀνοιχτὸ τὸ στόμα.

Ἡ βάρκα του τὸν κουνοῦσε ἔτσι ὅλη τὴ νύχτα ἀπαράλαχτα ὅπως τὸν κουνοῦσε πάντα ἔτσι καὶ ζωντανό.

Τὸ πρωῒ τὸν βρήκανε κάτι μωρὰ ποὺ πῆγαν σβάρνα τὶς ἀκρογιαλιὲς γιὰ νὰ μαζέψουν κοροχύλια.

Ὁ θάνατος τοῦ βασιλὲ μαθεύτηκε γρήγορα στὰ τριγύρω ντάμια. Ἕνας παραγυιὸς τοῦ Μοναστηριοῦ, μιὰ καὶ ποὺ πέθανε ἐκεῖ πέρα κοντά, παράτησε τ᾽ ἀλέτρι του ἐπάνω στὴν αὐλακιά, κατέβηκε κατὰ τὸ γιαλό, τράβηξε τὴν βάρκα μὲ τὸ σκοινὶ ποὺ ἦταν δεμένη κατὰ τὴ στεριὰ καὶ σκέπασε τὸν πεθαμένον μ᾽ ἕνα τσουβάλι. Ὕστερα πῆρε τὴν τσότρα ποὺ κοίτουνταν ἐκεῖ κοντὰ καὶ ρούφηξε λίγο κρασί, ἔσκυψε καὶ κατὰ τὸν τροβᾶ, πῆρε τὰ κοροχύλια ποὺ ἦταν μέσα, τάβαλε στὸ ζουνάρι του, τράβηξε πάλι τὸ σχοινὶ τῆς βάρκας καὶ πήδησε στὴ στεριά.

Ἡ βάρκα μὲ τὸν πεθαμένο βασιλέ της ἔμεινε ἔτσι μοναχὴ καὶ ξακολούθησε νὰ χορεύῃ ἐπάνω στὰ κύματα.

Τὸν βασιλὲ τὸν θάψανε κατὰ τὸ βράδυ.

Στὸ σούρουπο οἱ παραγυιοὶ τοῦ μοναστηριοῦ, ποὺ δὲν ἔκανε νὰ χασομερήσουν τὴ μέρα τὸ ζευγάρι των, κατεβήκανε μ᾽ ἕνα φτιάρι κι᾽ ἕναν κασμά. Κατέβηκε μαζί τους κι᾽ ὁ γυ-

μενος τοῦ μοναστηριοῦ μὲ τὸ πετραχεῖλι στὴν ἀμασκάλι καὶ μ' ἕνα μικρὸ σταυρὸ στὸ χέρι. Θυμιατὸ δὲν φέρανε.

Ὕστερα σᾶν ἦρτε ἡ ὥρα νὰ θυμιάσουν βάλανε δυὸ κάρβουνα ἀπάνω σὲ μιὰ κεραμίδα κι' ἕνα κουκοῦτσι λιβάνι ποὺ τὸ βρῆκε στὴν τσέπη τοῦ γελεκιοῦ του ὁ γούμενος.

Δὲν φέρανε οὔτε λάδι, οὔτε νερό. Ἀντὶς νερὸ ἕνας παραγυιὸς πῆρε μὲ τὸ φτιάρι λίγη θάλασσα καὶ τὴν ἔριξε στὰ μοῦτρα τοῦ πεθαμένου.

Τὰ γράμματα ὁ γούμενος τἄψαλε ἀπὸ' στεργιὰ ἐν ὥ ὁ νεκρὸς κοίτονταν ἀκόμα μέσα στὴ βάρκα ποὺ χόρευε ἀπ' τὰ κύματα. Λίγο παρὰ πέρα κοντὰ στὴν ἀμουδιὰ δυὸ ἄλλοι παραγυιοὶ σκάβανε τὴν ἴδια ὥρα ἕνα λάκκο.

Σᾶν τέλειωσαν τὰ γράμματα τραβήξανε τὴ βάρκα μὲ τὸ σχοινὶ κατὰ τὴ στεριὰ κι' ἕνας φορτώθηκε τὸν πεθαμένο βασιλὲ στὸν ὦμο. Αἱ παλάμες του ἦταν τεντωμένες πάντα πρὸς ὅλο τὸν κόσμο. Τοῦ βάλανε κι ἕνα κεραμῦδι ποὺ βρήκανε ἐκεῖ κοντὰ στὸ στόμα, τὸν κατέβασαν στὸ λάκκο του καὶ τὸν σκέπασαν μὲ χαλίκια τῆς ἀκρογιαλιᾶς.

Σᾶν φύγανε ὅλοι ὁ ἴδιος ὁ παραγυιὸς ποὺ πρωτοκατέβηκε ἐπήδηξε πάλι στὴ βάρκα, ἤπιε ὅσο κρασὶ εἶχε μείνει στὴν τσότρα καὶ τὴν πέταξε στὴ θάλασσα. Ὕστερα πῆρε καὶ τὸ τσουβάλι ποὺ εἶχε σκεπάσει πεθαμένο τὸν βασιληά, πήδηξε στὴ στεριὰ καὶ τράβηξε κατὰ τὸν ἀνήφορο.

Κι' ἡ βάρκα χορεπηδοῦσε ἀκόμα τώρα πειὸ ἀλαφρυὰ ἐπάνω στὰ κύματα.

Ὕστερα ἀπ' τὸ βασιλὲ πέθανε κι' ἡ βάρκα του ποὺ ἦταν γέρικη σᾶν κι' αὐτὸν κι' εἶχε μείνει ἔρημη στὴν ἀκρογιαλιὰ σᾶν τὸν στερήθηκε.

Ἦρταν οἱ παραγυιοὶ τοῦ Μοναστηριοῦ καὶ τὴν κομματιάσανε μὲ τοὺς μπαλτάδες γιὰ τὸ καζάνι. Τὴν ὥρα ποὺ κουβαλούσανε τὰ ξύλα μὲ τὸν ἀραμπᾶ ἕνα μαδέρι μὲ κάτι γομένες καρφάρες ἔπεσε κατὰ γῆς. Ἕνας παραγυιὸς τὸ πῆρε καὶ τὸ κάρφωσε ὄρθιο μέσα στὰ χαλίκια, στὸ ἴδιο μέρος ποὺ εἶχανε χώσει τὸν Μανώλη τὸν βασιλέα.

Τ' ἀφίσανε ἐκεῖ πέρα ἔτσι καὶ κανένα χέρι δὲν τῶβγαλε, ὡς ποὺ τὸἔλυωσε σιγὰ σιγὰ ὁ ἥλιος, τὸ κῦμα καὶ ἡ βροχή.

Ὕστερα τὸν τάφο τοῦ βασιλέα δὲν μποροῦσε νὰ τὸν δείξῃ πλειὰ κανένας.

ΤΑ ΚΑΡΑΒΕΛΙΑ

Όπου τύχαινε νὰ βρῇ λίγο νερὸ ὁ Ἀθανάσης ἀρμένιζε τὰ καραβέλια του.

Ἄλλη δουλειὰ ἀπ' αὐτὴ δὲν εἶχε ὁλημερίς. Τὸ κάθε κομμάτι ξύλο ἤτανε γιὰ τὸ Θανάση κι' ἕνα «καραβέλι». Κάθε παληοντενεκὲς ἤτανε ἕνα «παμπουρέλι». Κάθε ψηλὸ ξυλαράκι, κατάρτι, καὶ τὸ κάθε μαντῦλι ποὺ τοῦ ἔδινε ἡ μάνα του πανί, ἕνας φλόκος ἢ ἕνα στάτζο.

Ὁ Ἀθανάσης τὰ Καραβέλια ἂν δὲν γινότανε τέτοιος ποὺ ἔγινε καὶ ποὺ ἔζησε, ἔπρεπε νὰ γίνῃ τὸ λιγώτερο ναύαρχος ἢ κανένας μεγάλος θαλασσινός, παρ' ὅλο ποὺ ἀγαποῦσε μὲν τὰ καραβέλια καὶ τὰ παμπουρέλια, φοβότανε ὅμως τὴ θάλασσα ὅπως ὁ διάβολος τὸ λιβάνι.

Ὁ Ἀθανάσης κιτέβαινε κάθε πουρνό, αὐγὴ αὐγή, στὸ γιαλὸ γιὰ νὰ δῇ τὰ καραβέλια. Χαρά του ἤτανε σᾶν τύχαινε νὰ μπαίνῃ στὸ λιμάνι κανένα καΐκι. Ὁ Ἀθανάσης τὰ καραβέλια τὰ καμάρωνε μὲ ἀνοιχτὸ τὸ στόμα, ἔτσι ποὺ τά σάλια του στάζανε κάτου.

Τὴν εὐχαρίστησί του τὴν φανέρωνε κουνῶντας τὰ χέρια του σᾶν νὰ χαιρετοῦσε κάποιον ἀπὸ μακρυὰ καὶ μὲ κάτι φωνὲς δυνατὲς ποὺ δὲν λέγανε τίποτε.

Ὁ Καραβέλιας δὲν μποροῦσε νὰ μιλήσῃ καθαρά. Εἶχε γλωσσοδέτη Μιλοῦσε ἀργά, κομπιαστὰ καὶ τὰ λόγια του δὲν μποροῦσε νὰ τὰ καταλάβῃ εὔκολα κανένας.

Τοῦ «παμπουρέλι» ὅμως τὸ ἔκανε μιὰ χαρά.

— Τί κάνι Ἀθανάσ' τοὺ παμπουρέλι;

Κι' ὁ Ἀθανάσης ἔβαζε τὸ χέρι στὸ στόμα κι' ἔκανε τοῦ παμπουρέλι.

— Οὔ... οὔ... οὔ...!

Σήκωνε καὶ τὸ ποδάρι του κι' ἔδινε κλωτσὲς στὸν ἀέρα, κάνοντας πῶς κάνει πίσω ὁ ἔλικας.

— Παμπουρέλι Ἀθανάσ'.

Κι' ὁ Ἀθανάσης ἄνοιγε τὸ στόμα καὶ γούρλωνε τὰ μάτια.

Σᾶν σφύριζε κανένα βαπόρι στὸ λιμάνι ὁ Ἀθανάσης πηδοῦσε ἀπ' τὴ χαρά του σᾶν τρελλός.

Οὔ, οὔ, οὔ, πλάτς πλοὺτς καὶ δός του κλωτσὲς τὸν ἀέρα.

Μιὰ φορὰ μόνο ὁ Θανάσης χάλασε τὰ μοῦτρα του μ' ἕνα παμπουρέλι.

Τὸ καμάρωνε ὅπως πάντα ἀπ' τὴν στιγμὴ ποὺ μπῆκε

στὴν μπουκαδοῦρα τοῦ λιμανιοῦ. Στάθηκε καὶ τὸ κύτταζε ὡς ποὺ ἔφθασε κοντὰ στὴν ἀραξά.

— Οὔ, οὔ, οὔ, ἔκανε ὁ Θανάσης.

— Μπάμ! ὅμως τοῦ παμπουρέλι, μιὰ κανονιά.

Ὁ Θανάσης τόβαλε στὰ πόδια, κάνοντας τρομαγμένος τὸ σταυρό του. Τὴν ἀνασαμιά του τὴν πῆρε σᾶν κόντευε νὰ φτάσῃ σπίτι του. Στὸ δρόμο φώναζε:

— Παμπουέλι ἔν ἔχ' οὔ, οὔ. Παμπουέλι, μπούμ....

Ἀπὸ τότες ὁ Θανάσης σᾶν ἔβλεπε παμπουρέλια περίμενε στὸ τερσέκι νὰ δῇ πρῶτα ἂν κάνουν οὔ, οὔ, οὔ. Σᾶν κάνανε οὔ οὔ, μπρόβελνε καὶ τὰ καμάρωνε.

Ὁ Ἀθανάσης τὰ Καραβέλια δὲν ἔκανε μόνο καραβέλια κι' οὔτε περνοῦσε τὸν καιρό του καμαρώνοντας πιμπουρέλια μόνο.

Εἶχε καὶ μιὰ σφιντιγόνα καὶ σημάδευε μ' αὐτὴ τὰ πλέλια. Ἔβγαινε στὰ χωράφια καὶ τὴν ἔρριχνε. Κάνοντας νὰ σημαδέψῃ κανένα πλέλι ἔβγαζε μιὰ σπιθαμὴ τὴ γλῶσσα ἔξω ἀπ' τὸ στόμα του κι' ἄφινε νὰ στάζουν κατὰ γῆς τὰ σάλια του. Σᾶν τοῦ ξέφευγε τοὺ πλέλι ὁ Θανάσης θύμωνε:

— Ἄχ τοῦ κιατένιου, ἄχ! Καὶ δάγκανε τὰ δάχτυλά του ἀπ' τὸ γινάτι.

Ὁ Ἀθανάσης ἔκανε κι' ἀκόμα μιὰ δουλειά.

Σᾶν ἔβλεπε γυναῖκα τᾶχανε. Μποροῦσε τότες νὰ στέκεται ὧρες ὁλόκληρες μπροστὰ σ' ἕνα παραθῦρι ἀπ' ὅπου εἶχε μπροβάλει τὸ θηλυκό. Τὸ λιγόστεμα τοῦ μυαλοῦ του λένε πὼς σ' αὐτὸ τὸ χρωστοῦσε.

Ὁ Θανάσης τὰ Καραβέλια ἤτανε ἕνα μεγάλο μωρό. Δὲν ἤξερε νὰ κρύψῃ τίποτα. Δὲν μποροῦσε νὰ κρύψῃ κι' ὅτι μποροῦσε νὰ νοιώσῃ ἕνας τριανταπεντάρης σᾶν κι' αὐτὸν μπροστὰ σὲ μιὰ γυναῖκα. Τὸ ἴδιο κάνουνε καὶ τὰ ζᾶ κι' ὁ Θανάσης ἦταν ἕνα ζὸ τριάντα πέντε χρονῶν, μὲ δυὸ ποδάρια. Ὅταν τὰ κορίτσια τοῦ χτυπούσανε κατάμουτρα τὸ κανάτι τοῦ παραθυριοῦ ὁ Θανάσης ἔκλαιγε παρατονιάρικα, ὅπως κλαίγει ἕνα σκυλὶ ποὺ τὸ κλωτσήσανε.

Καὶ τὸν Θανάση τὸν κλωτσούσανε σ' ὅλη τὴ ζωή του ὅλα τὰ θηλυκά, ἔτσι ποὺ πέθανε στὸ τέλος περισσότερο βλάκας ἀπὸ ὅσο γεννήθηκε.

Σᾶν πέθανε εἶχε σφιμένο δυνατὰ τὸ δεξί του τὸ χέρι μέσα στὰ σκέλια καὶ στὰ χείλη του εἶχε ἀπομείνει ζωντανὴ ζωγραφισμένη ἡ εὐχαρίστησι ποὺ δοκίμαζε ποιὸς ξέρει γιατί.

Η ΤΣΑΠΑΡΙΝΑΣ

Εἶχε μιὰ φορὰ κι' ἕναν καιρὸ ἀνάμεσά μας κάτι παλαβοὺς ἀλλοιώτικους, κάτι ὥμορφους παλαβοὺς ποὺ δὲν ἔμοιαζαν οὔτε μὲ τοὺς σημερνούς, οὔτε ὁ ἕνας μὲ τὸν ἄλλον.

Τὰ νεῦρα τῶν ἀνθρώπων δὲν εἶχαν πάθει ἀκόμα τότε τὸ σημερινὸ ἀπότομο ξεκούρδισμά των.

Ἡ βίδα τότες λασκάριζε σιγὰ σιγά, ἤμερα, ὁμαλά, γλυκὰ κι' ἔφθανε ὡς τὴν παλαβάδα ποὺ, εἶχε κι' αὐτὴ κάποια χάρι.

Ἦσαν περισσότερο τύποι παρὰ παλαβοί, οἱ παλαβοὶ ἐκείνης τῆς ἐποχῆς. Χωρὶς αὐτοὺς θὰ ἔλειπε σίγουρα ἀπὸ ἀνάμεσά μας κάτι. Χωρὶς αὐτοὺς ἡ πολιτεία θὰ κατάντοῦσε νὰ χασμουριέται.

Οἱ παλαβοὶ ποὺ εἴχαμε στὴ πατρίδα μου τότες ἤτανε ἐφτά. Τόσοι ἤτανε καὶ οἱ σοφοὶ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας. Ἴσως νάχανε καὶ σημεῖα ποὺ μοιάζανε ἀνάμεσά τους. Φανταστῆτε ἕνα Διογένη στὴ σημερινὴ ἐποχὴ γιὰ νὰ δῆτε ἂν λέγω ἀλήθεια ἢ ψέμματα.

Πατριάρχης τῆς ἑπτάδος «ἡ Παναγιώτς ἡ τσαπαρίνας, τὰ τσιτσφέλια».

Τσαπαρίνας δὲν μπόρεσα νὰ μάθω τὶ θὰ πῆ. Τσιτσφέλιας ὅμως ἐξηγεῖται ἀπ' τὴν ἀδυναμία ποὺ εἶχε τοῦ Παναγιέλι στὸ φροῦτο αὐτὸ κι' ἀπ' τὸν παράξενο τρόπο ποὺ τὸ ζητοῦσε.

— «Τσάτσα,... δόμ' τσιτσφέλια!

Ἡ Παναγιώτς τὰ τσιτσφέλια ἦταν ὁ περιπατητικὸς φιλόσοφος τοῦ καιροῦ του.

Τὸν θυμᾶμαι γέρο πλειὰ, καμμιὰ ἑξηνταριὰ χρονῶν, μὲ μιὰ γλιτζασμένη φέσα στὸ κεφάλι, ξυπόλυτο πάντα.

Περπατοῦσε κυττῶντας ἀψηλά, μὲ τὸ κεφάλι σηκωμένο περήφανα, ἀνοιγοκλείνοντας διαρκῶς τὰ ρουθούνια του σᾶν νὰ μύριζε τὸν ἀγέρα.

Ἡ Παναγιώτς δὲν μιλοῦσε ποτές.

Πάγαινε ἀργὰ, σοβαρὰ σᾶν νὰ μὴ γινότανε τίποτα γύρω του, σᾶν νὰ μὴν ἤτανε τίποτε.

Αὐτὴ ἦταν ὅλη του ἡ παλαβάδα.

Ἡ Παναγιώτς πάγαινε σιγὰ κυνηγῶντας ἴσως κάποια συλλογὴ ποὺ ποτές του δὲν ἔκανε νὰ ξεστομίσῃ.

Μονάχα ποὺ γύρευε πάντα τσιτσφέλια. Κι' αὐτὸ ὅμως

τόκανε ἀλλοιώτικα, μ' ἕνα τρόπο σοβαρό, ἀξιοπρεπῆ, μπορεῖ νὰ πῇ κανένας.

Πόρτες ἡ Παναγιώτ'ς δὲν χτυποῦσε, καὶ οὔτε πάγαινε σὲ πόρτες κοντά. Στεκόταν μόνο στὸν ἀντικρυνὸ τοῖχο, ἔξυνε τὶς πλάτες του στὶς πέτρες του κι' ἀπάντεχε. Μποροῦσε νὰ στέκεται ἔτσι ἀπ' τὸ πρωῒ ὡς τὸ βράδυ.

Ἂν καμμιὰ φορὰ ἡ νοικοκυρὰ τοῦ σπιτιοῦ ἔβγαινε στὴν πόρτα ἢ στὸ παραθῦρι, ἡ Παναγιώτ'ς ἄπλωνε μὲ ἀξιοπρέπεια τὸ χέρι του καὶ μουρμούριζε στὸν ἴδιο πάντα τόνο ψαλμουδίας :

— Τσάτσα, δόμ' τσιτσφέλια....

Ὕστερα στεκότανε κι' ἀπάντεχε.

Σᾶν τοῦ δίναν τσιτσφέλια πάγαινε στὸν ἥλιο καὶ τάτρωγε σιγὰ σιγὰ εὐχαριστημένος.

Δυὸ πράγματα ἀναποῦσε ἡ Παναγιώτ'ς στὸν κόσμο τοῦτο. Τὰ τσιτσφέλια καὶ τὰ μικρὰ μωρά.

Ἕνα παιδὶ πέντε χρονῶν μποροῦσε νὰ τὸν κάνῃ εὔκολα ὅτι ἤθελε. Τὸν ἔσερνε ἀπ' τὸ χέρι, τὸν τάγιζε τσιτσφέλια, τὸν ἔβαζε νὰ κάνῃ καὶ τὸ «κότς». Σ' αὐτὸ ἀλήθεια ἡ ἡ Παναγιώτ'ς δὲν εἶχε ταίρι.

Σᾶν τὸν ἔβαζαν νὰ κάνῃ τὸ «κότς» (τὸ κριάρι) ἡ Παναγιώτ'ς ἔπερνε ἕνα σοβαρὸ σᾶν νὰ ἦτανε Δεσπότης, ἔπερνε φόρα καὶ...κότς, χτυποῦσε τὴν κεφάλα του ἐπάνω στὸ χέρι τοῦ μωροῦ. Ὕστερα γελοῦσε, γελοῦσε μὲ ἀναρουφητὰ ὡς τὸ βράδυ.

Μιὰ φορὰ τὴ μέρα σᾶν ἔκανε τὸ κότς ἡ τσαπαρίνας ἦτανε εὐτυχισμένος.

Ἡ Παναγιώτ'ς εἴπαμε πὼς ἀγαποῦσε τὰ μωρά. Σᾶν ἔβλεπε καμμιὰ φορὰ κανένα νὰ τὸ δέρνει ἡ μάνα του ἔπερνε δρόμο γιὰ νὰ μὴ βλέπῃ, πάγαινε σ' ἕνα «μπουτζάκι» κι' ἐκεῖ ἔκλαιγε μὲ δυνατὰ ἀναρουφητὰ σᾶν νὰ τὶς ἔτρωγε κεῖνος.

Ὁ δρόμος ποὺ ἔπερνε κάθε μέρα ἡ Τσαπαρίνας ἦταν πολὺ σύντομος.

Ἔφευγε ἀπ' τὸ σπίτη του ποὺ ἦτανε κοντὰ στὴν Ἁγιὰ Τριάδα καὶ κατέβαινε κάθε μεσημέρι ἀκριβῶς στὴν κάτω χώρα. Ἐκεῖ στεκότανε καρσὶ στὸ χαλβατζίδικο τοῦ Γράμη καὶ καμάρωνε ἀπὸ μακρυὰ τὸν χαλβᾶ.

Ἔτσι ποὺ καθόντανε ξερογλυφότανε διαρκῶς σᾶν νὰ

τὸν ἔτρωγε κι' ὅλας. Δὲν ἔβγαζε τσιμουδιά. Μόνο σὰν καταλάβαινε πὼς τὸν βλέπει κανένας τότες μιλοῦσε:

— Γλύκα πῶχ' ἡ γι' ἔρμους....

— Στὸ σπίτι του ἔφευγε σὰν σφαλοῦσε τὸ γαλβατζίδικο καὶ στὸ δρόμο μουρμούριζε πάντα παραπονιάρικα:

— Γλύκα πῶχ' ἡ γι' ἔρμους....

ΠΙΤΡΟΥΠΟΛΙΜΟΥΣ

Ἀπὸ τότες ποὺ χτίσθηκε ἡ πατρίδα μου οἱ ἀνθρῶποι της ξεχωρίζανε πάντα. Στὴν ἀπάνω χώρα καθόντανε οἱ ἀρχοντάδες οἱ πιὸ πολλοί, τὸ μεγάλο τὸ κόμμα ὅπως τὸ λέγανε, καὶ στὴν κάτω χώρα ἕνας ἄλλος κόσμος πειὸ ζωηρός, ἕνας κόσμος πού δὲν ἔμοιαζε καθόλου μὲ τὸν ἄλλον, τὸ μικρὸ τὸ κόμμα.

Οἱ ἀπανωχωρίτες μὲ τοὺς κατωχωρίτες δὲν χωνευόντανε ἀνάμεσά τους.

Σᾶν πήγαιναν κατωχωρίτες στὴν ἐπάνω χώρα πάντα γινότανε καυγᾶς καὶ τὸ ἴδιο σᾶν κατέβαιναν ἀπανωχωρίτες στὴν Κάτω χώρα.

Τὴν πατρίδα μου τὴν χώριζε στὴ μέση σὲ δυὸ κομμάτια ἕνας ξεροπόταμος «ἡ πουταμός», ποὺ εἶχε κι' ἕνα μεγάλο γεφῦρι «τὴ σανίδα». Κοντὰ στὴ σανίδα ἦταν ἡ Μητρόπολι. Μέσα στὴ Μητρόπολι ὁ Δεσπότης, κεφάλι καὶ καρδιὰ τῆς πολιτείας.

Στὴν πατρίδα μου κάθε Κυριακὴ καὶ κάθε σκόλη γινότανε «Πιτρουπόλιμους». Οἱ ἀπανωχωρίτες μὲ τοὺς κατωχωρίτες. Στὰ γύρω ξεροβούνια ὡς ἐκεῖ π' ἀρχίζανε τὰ σπίτια ἔβγαινε ἀλλαλαγμός.

Οἱ κατωχωρίτες κινούσανε ἀπ' «τ' Ἀγγλιὰ τ' μάντρα» καὶ πηγαίναν ἴσαμι τ' Κτσουγιάνι τοῦ μύλου, περνούσανε «τ' λίμν' τ' Χαραλαμπέλι» κι' ἀνηφορίζανε πολλὲς φορὲς ἴσαμε τὸν Προφήτ' Ἠλία.

Ἄλλες ὅμως φορὲς οἱ ἀπανωχωρίτες βάζανε τοὺς κατωχωρίτες «στοῦ κουντὸ» καὶ τοὺς κατηφορίζανε ὡς τὸ σιδηρόδρομο, καὶ τ' Κουταλιανοῦ τ' μάντρα καὶ τὸν Ἄγι' Ἀντώνη.

Τότες ἀντιλαλοῦσε στὰ βουνὰ ὁ Παιᾶνας:

«Οἱ κάτωχωρίτις φάγαν' καγιαδιὰ τσὶ πιάσαν τὰ μπαγίρια τσὶ δὲ φανοῦκαν πλειά!»

Οἱ νικημένοι σκορποῦσαν τότε μὲ κατεβασμένα τὰ μοῦτρα ἀπ' τ' Κουταλιανοῦ τ' μάντρα κατὰ τοῦ «Μπουνὰρ» καὶ τοὺ «Καντυλί».

Οἱ νικητὲς ἀκούγανε τὸ μπράβο ἀπ' τοὺς δικούς των κι' ἡ μανάδες των δένανε τὰ σπασμένα των κεφάλια.

Στὸν πιτροπόλεμο ρίχνανε τὶς πέτρες μὲ τὸ χέρι πάντα.

Σᾶν κανένας εἶχε «σφιντιγόνα» τὸν διώχνανε οὔλοι μαζί. Πάλι ὅμως σφυρίζανε καὶ «σφιντιγουνιὲς» σᾶν ἀνάβανε πολὺ τὰ αἵματα. Τότες τραβοῦσαν ἀκόμα καὶ μαχαίρια καὶ πιστόλια «καβαλορίτες» ποὺ εἶχανε δυὸ κάνες, τὴ μιὰ ἀπάνω στὴν ἄλλη.

Ἔτσι σ' ἕνα τέτοιο πατιρντὶ χάθηκε μιὰ φορὰ καὶ τὸ Χαραλαμπέλι. Πηγαίνοντας κόλο κόλο ἔπεσε μέσα σὲ μιὰ λίμνη καὶ πνίγηκε. Ἀπὸ τότε ἡ λίμνη πῆρε τὄνομά του, κι' ἀπὸ τότε σᾶν αὐτοὶ ποὺ κάνανε τὸν πιτροπόλεμο περνοῦσαν ἀπὸ κοντά της παρατούσανε πάντα τὶς πετρηές. Λέγανε πὼς δὲν ἔκανε γιατὶ θὰ ζήλευε τοῦ Χαραλαμπέλι.

Τὸν πιτροπόλεμο τὸν ἀρχίζανε πάντα πρῶτα πρῶτα τὰ μωρά. Οἱ μεγάλοι στεκότανε στὰ ψηλώματα κι' ἀπαντέχανε. Ἅμα ζυγώναν κοντά τους τὰ μωρὰ τότες ἀρποῦσαν κι' αὐτοὶ τὶς πέτρες φωνάζοντας «γιούργια βρὲ μουρά».

Στὸν πιτροπόλεμο βαφτιζόντανε καὶ βγάζαν ὄνομα ὅλα τὰ παλληκάρια.

Πρῶτα ξεχωρίζανε ἐκεῖ κι' ὕστερα γινόντανε κοτραμπατζῆδες.

Ὅλα τὰ παλληκάρια ποὺ ξακουστήκανε βγῆκαν ἀπ' τὸν πιτροπόλεμο πρῶτα πρῶτα.

Φόβητρο γιὰ τοὺς κατωχωρίτες στὰ χρόνια τὰ δικά μου ἕνα ξακουστὸ καὶ τολμηρὸ παλληκάρι «ἡ Ντεντάνς». Δέκα δέκα τὶς σαβουρτοῦσε τὶς πέτρες. Κάτι σιδερόπετρες τόσες μεγάλες, «ψουμουτές». Ἅμα στ' γιαπίστζι ἦταν ἀδύνατο νὰ μὴ στοῦ κάνη «κουνάτου τοῦ τσιφάλι» νὰ μὴ στοῦ «κουτσνίσ», νὰ μὴ στ' ἀνοίξ' πάξα νὰ πίνουν μέσα ἡ πάπιες».

Γιαρντοῦμι στοὺς ἀπανωχωρίτες ἔκανε κι' ἕνας διᾶκος ἀπ' τὸν Ἅγι' Βασίλη. Μὰζευε τὰ ράσα του, τὰ τύλιγε ζουνάρι στὴ μέση του, πετοῦσε τὸ καλιμάφιτ, τσὶ «γιούργια βρὲ μουρά, ἀλέστα καγιαδιά»!

Τότες ὅμως ἄρχιζε τὸν πιτροπόλεμο «τσ' ἡ Μητροφάνς ἡ πιπᾶς». Αὐτὸς πάσερνε κάτι «ντουσιμιδόπετρες» ποὺ «σβινίζαν» στὸν ἀγέρα. Δὲν πάγαινε στὸ «φιλότιμό του», κατωχωρίτης αὐτὸς νὰ βάλη τοὺς κατωχουρίτες στοῦ κουντὸ ἕνας ἀπανωχουρίτης διάκος.

Εἶχε «τσὶ μαχιροῦδα» κάτ' ἀπ' τὸ ράσο του ἡ Μητροφάνς καὶ δὲν ἔδινε δεκάρα στὶς καγιάδες.

— Ἀλέστα καγιαδιά, τσὶ γιούργια βρὲ μουρέλια.

Τσὶ τὰ μουρέλια φουνάζανε οὖλα μαζί:

— «Οἱ γι' ἀπανουχουρίτις φάγαν καγιαδιὰ, τσὶ πιάσαν τὰ μπαγίρια τσὶ δὲ φανοῦκαν πλειά».

Η ΣΤΙΦΑΝΗΣ

Τὸ Νοσοκομεῖο μας ἐκεῖνα τὰ χρόνια τὰ εἶχε ὅλα του σωστά. Τὴν ἐφορία του, τοὺς γιατρούς, τοὺς νοσοκόμους καὶ ὅτι ἄλλο χρειαζότανε γιὰ νὰ εἶνε τέτοιο ποὺ ἤτανε, ξακουστὸ στὴν Ἀνατολὴ πέρα πέρα.

Εἶχε ὅμως τὸ Νοσοκομεῖο μας καὶ δυὸ «παλαβούς», ὅπως τοὺς λέγανε, δυὸ ἀνθρώπους ποὺ ἤτανε ζυμωμένοι μαζί του καὶ ποὺ χωρὶς αὐτοὺς σὰν νὰ μὴν μποροῦσε νὰ εἶνε.

Εἶχε τὸν Θοδωρῆ ποὺ τὸν φωνάζανε ὅπου τὸν βλέπανε «πουτάνα θάλασσα», δὲν ξέρω γιατί, καὶ τὸν Στιφανῆ τὸν Μουρμούρη, ποὺ βαστοῦσε ἡ σκούφια του ἀπ' τὴ Ζαγορά.

Ἡ Στιφανῆς ἤτανε ἕνα εἶδος παλαβὸς μὲ μυαλὰ καὶ μὲ σκέψι.

Μαζὶ μὲ τὸν Θοδωρῆ ἔκανε ὅλες τὲς χονδρὲς δουλειὲς ποὺ τὸν βάζανε. Ἔσκιζε ξύλα, κουβαλοῦσε νερὸ μὲ δυὸ γκαζοντενεκέδες σ' ἕνα ξῦλο περασμένους στὸν ὦμο, σκούπιζε, ἔκανε καὶ χαμαλίκια κουβαλῶντας μὲ τσουβάλια τὰ ψώνια ἀπ' τὴν ἀγορά.

Ξέχωρα ὅμως ἀπ' αὐτὰ ἡ Στιφανῆς εἶχε καὶ μιὰ ἄλλη δουλειὰ ποὺ μονάχα σ' αὐτὴ δὲν ἄφινε ν' ἀνακατωθῆ κανένας. Ἄλλαζε καὶ σαβάνωνε ὅσους ἀρρώστους πεθαίνανε.

Σὰν ξημέρωνε χωρὶς νὰ πεθάνῃ στὸ Νοσοκομεῖο κανένας ἡ Στιφανῆς κατσούφιαζε καὶ ρωγώτανε ὅλο γρίνια μὲ τὰ ροῦχα του ὅλη τὴ μέρα.

Ἡ Στιφανῆς σηκωνότανε ἀχάραγα πάντα καὶ γύριζε ἄγριος μὲ ἀναμένα μάτια ὄξω ἀπ' τὶς κάμαρες τῶν ἀρρώστων.

Χαρά του σὰν μυριζότανε πὼς πέθανε κανένας. Πρὶν νὰ χτυπήσῃ ἡ καμπάνα τοῦ Νοσοκομείου νεκρικάτα ἀκουγότανε πάντα τὰ γέλοια τοῦ Στιφανῆ, ποὺ μοιάζανε σὰν οὐρλιαχτὰ σκύλου.

Ἡ Στιφανῆς πλάγιαζε μέσα σὲ ἕνα μπουδροῦμι πίσω ἀπ' τὴ μικρὴ ἐκκλησιὰ τοῦ Νοσοκομείου, ἐκεῖ ποὺ βάζανε τοὺς πεθαμένους κι' ὅσους ξεψυχοῦσαν κι' ἤτανε σίγουρο πὼς κόντευαν νὰ πεθάνουν.

Ξαπλωνότανε μέσα στὸ νεκροσέντουκο ποὺ ἤτανε ἕνα γιὰ ὅλους τοὺς πεθαμένους.

Σὰν τοῦ βάζανε κανέναν μισοπεθαμένον κοντά του ἡ Στιφανῆς ἀγρυπνοῦσε μὲ καρδιοχτῦπι εὐχαριστημένος

ὅλη τὴ νύχτα.

Πασπάτευε μὲ τὰ χέρια του τὸ κορμὶ ἀπαντέχοντας πότε θὰ παγώση.

Σᾶν κάνανε νεκροψία οἱ γιατροὶ ἡ Στιφανῆς ἀπάντεχε κυττάζοντας ἀπ' τὴν πλειδαρότρυπα μὲ μιὰ σακοράφα κι' ἕνα σπάγγο στὸ χέρι.

Τ' ἀχεῖλι του ἔσταζε μέλι τότες καὶ τὰ μάτια του ἤτανε φωτισμένα.

Σᾶν ἔφευγαν οἱ γιατροὶ ἔμπαινε κοντὰ στὸν κομματιασμένο ἄνθρωπο αὐτός.

Αὐτή ἦταν ἡ δουλειά του.

Ἁρποῦσε τὸ κομματιασμένο ἀνθρώπινο κρέας, τὸ τέριαζε ὅπως ὅπως τὸ ἕνα κομμάτι μὲ τ' ἄλλο καὶ τῶραβε.

Ἔτσι ἀπ' τὰ κομμάτια ἔκανε ἕναν ἄνθρωπο ὁλάκερο. Τὸν ἁρποῦσε τότε στὴν ἀγκαλιά του, σφίγγοντας τὰ δόντια του ἀπὸ γλύκα καὶ τὸν κουβαλοῦσε στὴ σπηλιά του γιὰ νὰ γλεντίσῃ σαβανώνοντάς τον.

Τότε δὲν ἤθελε κανέναν κοντά του.

Μιὰ φορὰ χάθηκε ἀπ' τὸ Νοσοκομεῖο ἕνα πεθαμένο μωρὸ χωρὶς νὰ τὸ σκίσουν οἱ γιατροὶ γιὰ τὴ νεκροψία.

Ὕστερα ἀπὸ μέρες μαθεύτηκε πὼς ἡ Στιφανῆς τὸ εἶχε κρύψει μέσα στὸ κουρελιασμένο πάπλωμά του καὶ τὸ ἔθαψε μόνο σᾶν σάπισε καὶ βρώμησε πλειά, νύχτα νὰ μὴν τὸν δῇ κανένας. Ὡς τότε κοιμώτανε μαζί του τὴ νύχτα ἀγκαλιὰ καὶ ξυπνοῦσε τὴν αὐγὴ πάντα μὲ κέφια.

Ἡ Στιφανῆς ἤξερε καὶ ἄλλα πράμματα.

Σὰν ἦταν στὰ καλά του μιλοῦσε πάντα χωρὶς νὰ λέγῃ τίποτα. Ροδάνι τὸ στόμα του. Ἔβαζε λόγια κοντὰ κοντὰ χωρὶς νὰ κολνᾶνε τὸ ἕνα μὲ τἄλλο. Λόγια μονάχα κι' ἄλλο τίποτα.

Μόνο ἡ Στιφανῆς ἤξερε νὰ καταλαβαίνῃ τὸν ἑαυτό του.

Πότε πότε ἡ Στιφανῆς θύμωνε.

Αὐτὸ γινότανε σᾶν τὸν πείραζε κανένας.

Τότες ἔβαζε τὸ κεφάλι του κάτω καὶ τόδινε δρόμο.

Ἄλλο τίποτα δὲν ἔκανε. Μόνο τρέχοντας ἔτσι ἀνέβαινε πέντε πέντε τὰ σκαλιὰ τοῦ καμπαναριοῦ κι' ἀπὸ κεῖ ἀπάνω ἔβριζε στὴ γλῶσσα του ὅλο τὸν κόσμο. «Ἐσὲκ σουγιοῦ . . . ἐσὲκ σουγιοῦ . . .»

Σᾶν τόλεγε αὐτὸ ἡ Στιφανῆς θαρροῦσε πὼς ἔκανε μεγάλο πρᾶμα καὶ τοῦ περνοῦσε τὸ γινάτι του.

Ὕστερα κατέβαινε καὶ πάγαινε κοντὰ σ' ὅλους μὲ χαμόγελα νὰ δῇ ἂν εἶνε ἀκόμα θυμωμένοι μαζί του γιαὐτὰ ποὺ τοὺς ἔψαλε.

— Ἐσὲκ σουγιοῦ . . .

Η ΘΟΥΔΟΥΡΗΣ

Αὐτὸς ἤτανε τοῦ Στεφανῆ ὁ ἴσκιος. Τόσο ἤτανε κολημένοι ὁ ἕνας μὲ τὸν ἄλλον. Ζοῦσαν στὸ Νοσοκομεῖο μαζί, δουλεύανε μαζί, τρώγανε μαζὶ ὅσα κόκκαλα περισσεύανε ἀπ' τὸ φαγὶ τῶν ἀρρώστων καὶ σὰν οἱ ἀνθρῶποι πειράζανε τὸν Στεφανῆ ἡ Θουδουρῆς ἔκλαιγε παραπονεμένος.

Καὶ τὸν Θουδουρῆ τὸν φωνάζανε παντοῦ παλαβὸ καὶ τὰ μωρὰ καὶ οἱ μεγάλοι.

Ἂν ἡ Στιφανῆς εἶχε γιὰ δουλειά του νὰ σαβανώνη τοὺς πεθαμένους κι' ἡ Θουδουρῆς εἶχε ἕνα προνόμιο κι' αὐτός. Ἄδειαζε ὅλα τὰ δοχεῖα τῶν θαλάμων. Ποτὲς δὲν ἀνεκατευότανε ὁ ἕνας στ' ἀλλουνοῦ τὴ δουλειά. Καὶ νὰ τὸν διατάζανε τὸν Θουδουρῆ τὴ δουλειὰ τοῦ Στιφανῆ δὲν τὴν χαλνοῦσε. Τὸ ἴδιο κι' ἡ Στιφανῆς. Μεταξύ τους λυπότανε ὁ ἕνας τὸν ἄλλον γιὰ τὴ δουλειά του. Πάντα ἦταν καλύτερη κιὶ πειὸ σοβαρὴ ἡ δική του γιὰ τὸν καθέναν.

Σὰν κατέβαινε στὴν πολιτεία τὸν Θουδουρῆ τὸν πειράζανε ὅλοι.

Μὰ πειὸ πολὺ ἀπ' ὅλους ἡ γυναῖκες καὶ τὰ κορίτσια. Τὸν βάζανε νὰ τὶς πῆ τραγούδια.

Γλύτωνε ἀπ' τὰ χέρια τους μόνο σὰν τὶς ξεφούρνιζε κανένα ἀδιάντροπο. Τότες βάζανε ἐκεῖνες τὶς φωνὲς καὶ τὰ χάχανα κι' ὅπου φύγει ἡ Θουδουρῆς. Ἔτσι ποὺ ἔτρεχε νὰ φύγη ἡ σέλα τῆς βράκας του χτυποῦσε μιὰ δεξιὰ καὶ μιὰ ζερβὰ ἀπάνω στὰ γυμνὰ πατζάκια του.

Ἡ Θουδουρῆς περπατοῦσε πάντα πηδηχτά. Σιγὰ σιγὰ ποτές. Πάντα σὰν ἔτρεχε μουρμούριζε χωρὶς νά σταματᾶ τὴν κουβέντα ποὺ τοῦ εἶχανε παραγγείλει νὰ πῆ ἐκεῖ ποὺ πάγαινε. Σὰν μιλοῦσε ἡ Θουδουρῆς ἔπρεπε νὰ τὸν ἀφίσης νὰ τελειώση. Σὰν τὸν ἔκοβες ἄρχιζε πάλι ἀπ' τὴν ἀρχή. Ὕστερα σὰν τέλειωνε ἀπάντεχε μ' ἀνοιχτὸ τὸ στόμα τί θὰ τοῦ πῆς.

Ἤξερε καὶ πολλὰ τραγούδια ἡ Θουδουρῆς. Ἄλλα τὰ εἶχε μάθει πρὶν νὰ γίνη παλαβὸς κι' ἄλλα τἄκανε μὲ τὸ νοῦ του τότε ποὺ ἔγινε.

Ἀγάπη του νὰ τραγουδᾶ τὸ «τρία πουλάκια κάθουνταν στοῦ διάκου τὸ ταμποῦρι, τόνα κυτᾶ τὴ Λειβαδιὰ καὶ τ' ἄλλο . . . . .»

Τ' ἄλλο ;

Νὰ γιατὶ θύμωνε ἡ Θουδουρῆς. Ποτέ; του δὲν τὸν ἀφίνανε νὰ τελειώση αὐτὸ τὸ τραγοῦδι. Ὅλο θὰ βρισκότανε ἕνας κἄτι νὰ τοῦ πετάξῃ στὰ μοῦτρα, ἔτσι ποὺ ἄνοιγε τὸ στόμα του νὰ πῇ τὸ τέλος.

Ἤξερε κι' ἄλλα πράματα ἡ Θουδουρῆς. Ἤξερε πὼς «ὑπῆρχαν μίαν φορὰν ἄνθρωποι οἵτινες οὔτε ἔτρωγον, οὔτε ἐκοιμῶντο κ.τ.λ.ἀλλ' ὅτι οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἕτερος «Θουδουρῆς». Σὰν τὸν βάζανε νὰ τὸ πῇ αὐτὸ ἦταν εὐχαριστημένος.

Ἄλλος ἥμερος ἄνθρωπος σὰν τὸν Θουδουρῆ στὸν κόσμο δὲν ξαναγένηκε.

Τὰ φοβότανε ὅλα. Σὰν τὸν φώναζες «Προῦ» μονάχα, γινότανε σκοῦνι ἀπ' τὸ τρεχιὸ κι' οὔτε γύριζε νὰ μεταδῇ πίσω του.

Σὰν χανότανε ἀπ' τὸ Νοσοκομεῖο ἡ Θουδουρῆς στέλνανε τὸν Στιφανῆ νὰ τὸν γυρεύῃ. Σὰν τὸν ἔβλεπε ἡ Θουδουρῆς μούδιαζε. Στεκότανε καὶ τὸν ἔδενε ἀπ' τὸ μικρὸ δαχτυλάκι τοῦ χεριοῦ μὲ μιὰ βαμβακερὴ κλωστὴ καὶ μὲ αὐτὴ τὸν τραβοῦσε.

Ἡ Στιφανῆς σκοῦσε στὰ γέλοια τότες ἐν ᾧ ἡ Θουδουρῆς κουνοῦσε τὸ κεφάλι του κάνοντας πὼς λυπᾶται τὸν Στιφανῆ.

— Τί νὰ πῇς ; Νὰ μὴν μπλέξῃς ποτέ σου μὲ παλαβό!

Ἔτσι ἔλεγε ἡ Θουδουρῆς σὰν τὸν ἔβλεπε στοῦ Στιφανῆ τὰ χέρια κανένας.

Ο ΑΝΑΣΤΑΣΗΣ Η ΜΑΓΓΟΥΦΗΣ

Ὅποιος ἔχει τὴν κάλτσα του πεσμένη πάντα, στὴν πατρίδα μας τὸν λένε μαγγούφη.

Μαγγούφη ὅμως ὅλοι μας ξέραμε ἕναν μονάχα ἐκεῖνα τὰ χρόνια ποὺ ἤμουνα μωρό.

Τὸν Ἀναστάση τὸν Μαγγούφη. Κι' αὐτὸς δὲν μποροῦσε νὰ πιάσῃ τὴν καλτσοδέτα του ποτὲς κι' ἡ κάλτσα του ἦταν πάντα πεσμένη ὡς τὸν ἀστράγαλο.

Ἡ Μαγγούφης ἦτανε κανδηλανάφτης στὴν Ἁγιὰ Τριάδα. Αὐτὸς ἦτανε ὁ μαχαλᾶς μου.

Μὰ κανδηλανάφτης πάλι μονάχα δὲν μπορεῖ νὰ πῇ κανένας πὼς ἦτανε. Ἦταν ὁ ἴδιος ἐκκλησιά, ψάλτης, παπᾶς, ξομολόγος, στοιχειὸ ποὺ γύριζε μέσα στὴν ἐκκλησιὰ μέρα νύχτα ἀνάβοντας τὰ καντύλια καὶ ψέλνοντας πάντα ψαλμοὺς τοῦ Δαυΐδ. Κοιμώτανε σ' ἕνα κελὶ μέσα στὸν πέργιορα τῆς ἐκκλησιᾶς.

Μπροστὰ στὸ κελὶ τοῦ Μαγγούφη εἶχε ἕνα βαθὺ πηγάδι. Τὸ πηγάδι αὐτὸ τὸ εἶχε ἀνοίξει ἕνας Χατζηβαγγελινός. Αὐτὸς εἶχε χτίσει καὶ τὴν Ἁγιὰ Τριάδα. Μάζεψε ἕνα κουτρουμπὶ μπεσλίκια κι' ὅσο ξόδιαζε γιὰ νὰ χτίσῃ τὴν ἐκκλησιὰ ἔμενε γεμᾶτο πάντα. Καὶ σὰν τέλειωσε ἡ ἐκκλησιὰ πάλι δὲν ἄδειασε τὸ κουτρουμπί. Ἔτσι λέγανε οἱ γέροι καὶ ἡ γρηές. Ἔτσι ἄκουσα καὶ πίστεψα μιὰ φορὰ ποὺ ἤμουνα μωρὸ κι' ἐγώ, κι' ἔτσι σᾶς λέγω καὶ σεῖς νὰ πιστέψητε.

Στὸ πηγάδι αὐτὸ ποὺ ἦταν ἔξω ἀπ' τὸ κελὶ τοῦ Μαγγούφη ἔριξαν τὰ μπακίρια τους οἱ πατριῶτες μου σὰν ἡ πατρίδα μου χαλάσθηκε ἀπ' τὸν Τοῦρκο στὰ 1821. Σὰν μεταγύρισαν ὕστερα ἀπὸ καμμιὰ δεκαριὰ χρόνια τὰ βρήκανε καὶ τὰ ξαναβγάλανε. Τότες ὅμως βρήκανε μαζὶ μὲ τὰ μπακίρια καὶ κάτι ἀνθρώπινα νεκροκέφαλα κι' ἀπὸ τότε τὸ πηγάδι ἔμεινε κλειστὸ καὶ δὲν ἔπινε τὸ νερό του κανένας.

Ἔξω ἀπ' τὸ κελὶ τοῦ Μαγγούφη μαζευότανε πάντα ὅλοι οἱ γέροι τῆς ἐνοριᾶς καὶ οἱ παπάδες. Τὸ «κατσαρέλι», ἕνας ἁγιασμένος παπᾶς τῆς Ἁγιᾶς Τριάδας πολὺ διαβασμένος ποὺ ἔβαζε τὶς γιορτὲς «ἐπανοκαλύμαυχο» κι' «ἐπιγονάτιο», ἡ παπᾶς ἡ Πουλύκαρπους, ἡ Καραφλιᾶς, ἡ Πλουμδός, ἕνας ποὺ διάβαζε ὅλο φημερίδες κι' ἔλεγε πολιτικὰ κι' ἦταν φανατικὸς ρωσσόφιλος, ἡ Μιχάλης ἡ Φουφοῦλα βράκα,

ποὺ εἶχε μπακάλικο ἐκεῖ κοντά, ἡ πίτρουπους ἡ Ἀθανάγ!ς ἡ Μόσχους, ποὖχε ταξειδέψει ὡς τὴ Σμύρνη κι' ἔμαθε πῶς τὰ μύδια τὰ λένε «ὀστρακοδέρματα», ἡ Ἀθανάσης ἡ κανδηλανάφτς τ' Ἁγιοῦ Νικόλα ποὺ ἔκανε πίνοντας νερὸ τὴν τρυγῶνα, κι' ἄλλοι πολλοὶ ἀπ' τὸν μαχαλᾶ καὶ παραμάχαλα.

Ἡ Μαγγούφης ψχούρντιζε τότες γιὰ νὰ κάνη δροσιὰ καὶ πότιζε καὶ τὰ λουλούδια. Καφέδες ἔψηνε γιὰ ὅλους ἡ γυναίκα τῆς «φουφούλας» τ' «Ἀλισαβέλι», ποὺ τὴν λέγαν ἔτσι γιατὶ ἦταν ζαρωμένη σὰν σταφίδα ἡ σχωρεμένη.

Φαμίλια ἡ Μαγγούφης δὲν εἶχε. Πατρίδα του ἦταν ἕνα χωριὸ κοντὰ στὰ Γιάνενα, ποὺ τὰ λέγαν Χλιαράδες. Ἦταν φευγάτος ἀπὸ κεῖ ἀμούστακο παλληκάρι. Γράμματα ἡ Μαγγούφης δὲν ἔστελνε σὲ κανέναν κι' οὔτε ἤθελε καὶ νὰ πέρνη αὐτός.

Κάθε τόσο μόνο τοῦ ἐρχόντανε ἀπ' τὴν πατρίδα μουσαφίρηδες κάτι βλάχοι. Κι' αὐτοὺς ὅμως τοὺς κατευώδωνε δίνοντάς τους ὅσες οἰκονομίες εἶχε μαζέψει.

Ὅσες μέρες καθόντανε οἱ μουσαφίρηδες ἡ Μαγγούφης ἦτανε συλλογισμένος. Σὰν φεύγανε αὐτοὶ γινότανε πάλι χαρούμενος σὰν πρίν.

Σὰν ρωτούσανε τὸν Μαγγούφη γιὰ τὴ φαμίλλια του ποτές του δὲν ἔδινε ἀπάντησι. Ἄρχιζε μόνο νὰ ψέλνη ψαλμοὺς τοῦ Δαυΐδ.

Ὧρες ὧρες ποὺ βρισκότανε μονάχος στὴν ἐκκλησιὰ καὶ δὲν τὸν ἔβλεπε κανένας ἡ Μαγγούφης γονάτιζε μπροστὰ στὴν Παναγιὰ καὶ τὰ δάκρυά του στάζανε χοντρὲς σταλαγματιὲς ἐπάνω στὰ μάρμαρα.

Σὰν τόν ἔπιανε κανένας ἐκείνη τὴ στιγμὴ σφουγγιζότανε γρήγορα κι' ἄρχιζε ἄλλα λόγια.

Εἴπαμε πῶς ἡ Μαγγούφης ἦτανε ὁ ἴδιος ἐκκλησιά. Τὰ κλειδιά της τὰ βαστοῦσε περασμένα στὸ λαιμό του πάντα, μέσα στὸν κόρφο του, μαζὶ μὲ κομμάτια πανιὰ ποὺ εἶχε γιὰ νὰ σκουπίζη τὰ μανάλια, μὲ ἀπόκερα καὶ μὲ δεκάρες μπακίρες, ποὺ βαστοῦσε γιὰ νὰ δείνη στὰ μωρά.

Ὅταν κανένα μωρὸ ἤθελε μιὰ δεκάρα πάγαινε κοντὰ στὸν Μαγγούρη. Τότες αὐτὸς τοῦ ἔστριβε λίγο τ' αὐτί, τοῦ ἔλεγε «τοὺ καῦμένου τοὺ Νκουλέλ! ψύλους τοῦ βαστᾶ στ' αὐτέλ! τσὶ κουργιὸς στοὺ μπατζακέλ!», κι' ἁρποῦσε τὴν μπακίρα.

Ἔτσι κάνανε οὔλα τὰ μωρὰ κι' ἔτσι τὸ κελὶ τοῦ Μαγγούφη ἦταν πάντα γεμάτο μωρὰ ποὺ θέλανε νὰ πάρουν δεκάρες.

Ἡ Μαγγούφης τὰ ἤθελε τὰ μωρὰ γιὰ νὰ τ' ἀγαπᾶ. Ὅτι κι' ἂν τοῦ κάνανε δὲν θύμωνε. Τὰ ἤθελε γιὰ νὰ τὰ στέλνῃ νὰ τοῦ πέρνουν καί ταμπάκο. Γιατὶ ἡ Μαγγούφης ρουφοῦσε πολὺ ταμπᾶκο. Τὰ ρουθούνια του ἦτανε γεμάτα πάντα κι' ἡ μίξα του ἔτρεχε ὅλο μαύρη.

Ἡ Μαγγούφης ἔζησε τὰ καλὰ τὰ χρόνια καὶ πέθανε τότες ποὺ ἀρχίσανε τὰ χρόνια τὰ δυστυχισμένα.

Ἔζησε τότες ποὺ ἦτανε ὅλα ὥμορφα.

Σᾶν ἦταν τότες πανηγῦρι στὴν ἐνοριὰ χτυποῦσαν ὅλες ἡ καμπᾶνες ποὺ εἶχε τὸ καμπαναριό. Ἡ μεγάλη ἡ καμπάνα. «Τοὺ καμπανέλι», αὐτὸ χτυποῦσε καὶ γιὰ νὰ πᾶν στὸ σκολειὸ τὰ μωρά. Καὶ χτυπούσανε ἀκόμα καὶ τὰ σήμαντρα. Αὐτὰ τὸ χτυπούσανε δυὸ τρεῖς νομᾶτοι μαζὶ καὶ τὰ κάνανε νὰ φωνάζουν «Τοὺν Ἀδάμ, τοὺν Ἀδάμ, τοὺν Ἀδάμ...»

Τότες ποὺ ζοῦσε ἡ Μαγγούφης στὴν πατρίδα μας ὅλος ὁ κόσμος πάγαινε στὰ πανηγύρια καὶ στὶς ἐκκλησιές.

Ἔξω ἀπ' τὸν αὐλόγυρο τῆς ἐκκλησιᾶς κάνανε «φρίτζες» καὶ πουλούσανε γλυκὰ λογιῶν λογιῶν καὶ φασουλίδες καὶ κοῦκλες. Τὰ μωρὰ διαλαλούσανε στὸ δρόμο: «μιὰ πεντάρα τοὺ μπουκαλέλι τοὺ σιρμπέτι», νερὸ ἀνακατωμένο μὲ πετμέζι. Μπροστὰ στὶς πόρτες τῶν σπιτιῶν βάζανε γραμμὴ καρέγλες καὶ σανίδες κι' ἀραδιαζότανε τὰ κορίτσια.

Τὰ παλληκάρια κόβανε βόλτες στὰ σοκάκια, καμαρωτά, μὲ σαλβάρι «φασονέ», τριζᾶτο παποῦτσι καὶ κάλτσα γηρανιὰ μὲ τάκο.

Σὲ τέτοιες ὧρες ἡ Μαγγούφης ἦταν στὶς χαρές του. Ἡ Ἁγιὰ Τριάδα ἔλαμπε ἀπὸ πάστρα. Στράφτανε ἀπ' τὸ σφουγγάρισμα τὰ μάρμαρα, κι' ἡ καμπάνα ἡ μεγάλη πάγαινε νὰ σπάσῃ ἔτσι ποὺ τὴ χτυποῦσε.

Τότες παγαίνανε ὅλοι στὰ πανηγύρια καὶ στὶς ἐκκλησιές.

Οἱ νοικοκυραῖοι βάζανε τ' ἀκριβὰ τὰ σαλβάρια τους. Τὸ τονουζλούδικο φέσι μὲ τὴ μακρυὰ φούντα ποὺ ἔφτανε ὡς τὸν ὦμο, τὴν καστορένια πατατοῦκα, τὸ γιλέκι τὸ ὁλοκέντητο καὶ γεμᾶτο χάρτζα, τὰ παπούτσια ποὺχαν μοῦτες στρογγυλὲς σᾶν μετζητιέδες καὶ τὸ ζουνάρι τὸμεταξωτό.

Αἱ νοικοκυρὲς πάγαιναν μπροστὰ ἀπ' τοὺς ἄντρες μὲ

τὸ νυφικό του; τὸ μεταξωτὸ φόρεμα, τὴ μεγάλη μαλαματένια ἁλυσσίδα στὸ λαιμὸ καὶ ἁρμαθιὲς τὰ φλωριά. Ποιὸ μπροστὰ κι' ἀπ' αὐτὲς παγαίνανε τὰ μωρὰ βαστῶντας ἀπὸ ἕνα κάτασπρο σιδερωμένο μαντῦλι στὸ χέρι.

Σὰν ἀπολεῦσε ἡ ἐκκλησιὰ φεύγανε πάλι ἔτσι ὅλοι μαζὶ καὶ παγαίνανε στὸ σπίτι τους τὴ λειτουργιά.

***

Τὰ χρόνια τὰ ὥμορφα δὲν βαστάξανε πολύ.

Ζοῦσε ἀκόμα ὁ Ἀναστάσης ἡ Μαγγούφης σὰν ἀρχίσανε τὰ φόβια.

Τότες στὴν πατρίδα μου ὁ ἀγέρας ἔγινε βουβὸς καὶ βαρὺς καὶ τὰ φῶτα στὰ σπίτια σβύνανε νωρὶς,γιατὶ τὰ πλάκωνε ἡ φοβέρα ὅλα τὰ πράματα.

Καταμεσήμερο τὶς καλοκαιριάτικες ἡμέρες ἄρχισαν νὰ πέφτουν τότες ἀστροπελέκια.

Ἡ λυπητερὲς καμπάνες τοῦ χαλασμοῦ ἀκουγότανε πολὺ κοντὰ πλειὰ κι ἡ ὥρα ποὺ θὰ γινότανε ἔρημα ὅλα ζύγωνε.

Μιὰ τέτοια βραδυὰ ἡ Μαγγούφης πέρασε σκυφτὸς κι ἀμίλητος μπροστὰ ἀπ' τοὺς καφενέδες τῆς ἐνοριᾶς. Στὸ δρόμο περπατοῦσαν γέροι καὶ γρηὲς μονάχα. Ὅλα τὰ παλληκάρια εἶχανε κρυφτεῖ κι' οἱ ὥμορφες οὔτε στὰ παραθύρια δὲν μπροβέλνανε.

Πέρασε ἡ Μαγγούφης σκυφτὸς καὶ οὔτε μίλησε αὐτὸς, οὔτε τοῦ μίλησε κανένας.

Τὰ φόβια!

Ἡ πόρτες σφαλιχτὲς ἀπὸ νωρὶς καὶ τὰ παραθύρια σκοτεινά. Ἀπ' ἔξω στοὺς δρόμους ὁ Τοῦρκος....;

Μόνον στὸ κελὶ τοῦ Μαγγούφη ἄναβε ἀκόμη ἕνα κερί...

«Ἐλεήμων, ἐλέησόν με ὁ Θεός....»

Ἡ προσευχὴ τοῦ Μαγγούφη.

Οὔτε στὶς ἐκκλησιὲς δὲν πάγαινε πλειὰ κόσμος.

Ὁ χειμῶνας!....

Σὰν τέλειωνε ὁ σπερνὸς ὁ παπᾶς ἔψελνε πάντα παράκλησι:

«Ὡς τῶν αἰχμαλώτων ἐλευθερωτὴς καὶ τῶν πτωχῶν ὑπερασπιστής.....»

Ἡ πολιτεία ξεψυχοῦσε.

Ἀπ' τοῦ Μαγγούφη τὰ μάτια ποταμὸς τὸ δάκρυ.

Ἡ πολιτεία πέθαινε. Ἡ Μαγγούφης γινότανε ἀκόμα πειὸ γέρος.

Αἱ γρηὲς λέγανε πὼς ἡ Μαγγούφης μιλοῦσε τὶς νύχτες μὲ τὴν Ἁγιὰ Τριάδα καὶ πὼς αὐτὴ τοῦ φανέρωνε τὸ τὶ μᾶς ἔμελλε. Σᾶν τὸν ρωτοῦσαν δὲν ἔλεγε τίποτε.

Τὸ φόβια!

Ἡ πολιτεία ἔλυωνε. Ἕνα νεκροκέφαλο πειὰ στὸ κάθε της παραθῦρι.

Βράδυαζε κι' ὅλοι κάτι περιμένανε. Κάτι ἐλπίζανε καὶ κάτι φοβόντανε. Σᾶν ξημέρωνε ἔφευγε ἀπ' τὰ στήθια ἕνας βραχνᾶς.

Ἔτσι περνοῦσαν τότε ἡ μέρες δύσκολες καὶ βαρειὲς καὶ τὰ κεφάλια ἀσπρίζανε καὶ ζαρώνανε τὰ μάγουλα τῶν κοριτσιῶν.

Ὅλα σωπαίνανε κι' ὅλα κοντανασένανε κι' ὅλα ἐλπίζανε κρυφά. Τὰ φόβια!

Στὴν ἐκκλησιὰ, τὴν Ἁγιὰ Τριάδα δὲν χτυπούσανε πλειὰ τὴ μεγάλη καμπάνα. Ἀδύνατα τὰ χέρια τοῦ Μαγγούφη καὶ τὸ ξύλο της βαρύ. Χτυπούσανε μόνο πότε πότε τὴ μικρὴ καμπάνα.

Ὕστερα ἔπαψε ξαφνικὰ κι' αὐτὴ καὶ δὲν ἀκούσθηκε πλειὰ πουθενὰ καμπάνα. Σφαλίσανε ἡ ἐκκλησιές. Τὰ κονίσματα χωρὶς κανδῦλι. Ἡ πολιτεία ἀποσβολωμένη. Ὁ βαρὺς ὁ χειμῶνας!

Σὰν πέθαινε τότε κανεὶς τὸν κουβαλούσανε στὸ νεκροταφεῖο βουβὰ μ' ἕνα παπᾶ χωρὶς πετραχεῖλι. Ὅποιος γενιότανε ἔμενε ἀβάφτιστος.

Κι' οἱ ζωντανοὶ λιγοστεύανε κάθε μέρα. Ἦταν ὁ διωγμός!

Νύχτα κι' ὁ ἥλιος δὲν ἔβγαινε.

Ἔτσι καρτερῶντας τὴν αὐγὴ ποὺ δὲν ξημέρωνε κοιμήθηκε μιὰ νύχτα κι' ὁ Ἀναστάσης ἡ Μαγγούφης καὶ δὲν ξύπνησε πειὰ ποτές.

Πῆγε στὸ κελί του τὴν ἄλλη μέρα ὅλος ὁ μαχαλᾶς. Ἀφανιστήκανε στὶς μετάνιες καὶ τὰ θυμιάσματα ἡ γρηὲς καὶ τὸ δάκρυ ἔτρεξε βουβὸ ποταμός.

Ἡ «Νυτριώτισσα» ἡ καλογρηὰ εἶπε πὼς τὸ λείψανό του μοσχομύριζε.

Τὸν θάψανε γρήγορα γρήγορα. Τὰ φόβια.

Δὲν πῆγε μαζί του οὔτε παπᾶς, οὔτε καμπάνα χτύπησε νεκρικάτα.

Δυὸ τρεῖς γρηὲς ἀνάψανε μόνο στὸν τάφο του ἕνα κερὶ καὶ

ἐκείνη ποὺ τὸν ἄλλαξε μιὰ λαμπάδα. Σὰν φύγανε ὅλες αὐτὴ ἀπόμεινε ἀκόμα στὸ κοιμητήριο. Ὁ νοῦς της δὲν μποροῦσε νὰ τὸ χωρέσῃ. Τὴν ὥρα ποὺ τὸν σαβάνωνε βρῆκε κατάσαρκα στὸν κόρφο του μιὰ φωτογραφία κοριτσιοῦ. Ἦταν τὸ μεγάλο μυστικὸ τοῦ Μιγγούφη ἀπὸ τότε π' ἀφῆκε τὸ χωριό του.

«Νήστητί μου κύριε!», ἔκανε ἡ Νυτριώτισσα ἡ καλογρηὰ σὰν τἄκουσε, κι' ἔκανε τὸ σταυρό της.

«Ὅτι τὴν ἁμαρτίαν μου ἐγὼ γνώσκω», εἶπε, καὶ κάτι ἔνοιωσε νὰ σπαράζῃ μέσα της.

Η ΔΗΜΗΤΡΟΣ Η ΚΑΚΑΜΗΣ

Ἔτσι ποὺ κάνω νὰ γράψω τὄνομά του μὲ πιάνουν κι' ὅλας τὰ γέλοια.

Γιατὶ ἡ Δημητρὸς ἡ Κακαμῆς ἦταν ἕνα πλατὺ γέλοιο μέσα στὴ ζωὴ, ἕνα γέλοιο καθαρὸ σᾶν τὸ νερὸ ποὺ πηδᾶ ἀπ' τὴν πέτρα.

Ἡ μούρη του ἤτανε καμωμένη γιὰ νὰ γελᾶ καὶ γιὰ τίποτε ἄλλο. Τ' ἀχείλια του κρεμασμένα, τὰ μάτια του λιγωμένα, τὸ κούτελό του δίχως χαρακιὲς, δίχως φροντίδες, δίχως σκέψεις, δίχως λύπες.

Ὅπου κι' ἂν φαινότανε ἡ Κακαμῆς ἄκουγες γέλοια. Ὅτι κι' ἂν τὸν ἔκανες γελοῦσε πάντα. Καὶ σᾶν ἤθελε νὰ κλάψη ἀκόμα τὸ κλιάμα του ἔβγαινε γελαζούμενο κι' αὐτό.

Ἡ Δημητρὸς ἡ Κακαμῆς ἦτανε ἕνα ζὸ ποὺ γεννήθηκε γιὰ νὰ κουβαλᾶ μονάχα νερὸ καὶ νὰ βάζη τοὺς ἄλλους στὸν κόπο νὰ τὸν πειράζουν. Γεννήθηκε γιὰ νὰ τρώγη τὴ γουνίδα του τὸ ψωμὶ καὶ νὰ παγαίνουν ἀπὸ πίσω του τὰ μωρὰ πετροβολῶντας τον.

Ἔτσι γιὰ νὰ γελάσουν τοῦ κόψανε μιὰ φορὰ κἄτι γνωστικοὶ ἀνθρῶποι τὸ μισὸ τὸ μουστάκι. Ὕστερα τὄκοψε καὶ τ' ἄλλο τὸ μισὸ ἕνας μπαρμπέρης, γιατὶ τὸν λυπήθηκε. Μαζὶ μὲ τὸ μουστάκι ὅμως αὐτὸς τοῦ ξούρισε καὶ τὸ κεφάλι κι' ἀκόμη καὶ τὰ φρύδια.

Ἀκόμα μιὰ φορὰ τὸν κάνανε μασκαρᾶ.

Τότες, ἐκεῖνα τὰ χρόνια ποὺ ζοῦσε ἡ Κακαμῆς οὖλοι γινόντανε τὶς ἀποκρηὲς μασκαρᾶδες. Ἡ Ρούμπαλας, μὲ μιὰ πῆχυ τριχάρες στὰ χέρια, ντυνότανε «γοργόνα» κι' ἔβαζε γάντια τρυπητὰ κι' ἄσπρες τρυπητὲς κάλτσες. Ἡ τρίχες βγαίνανε μέσα ἀπ' τὶς τρῦπες σᾶν βροῦλοι.

Ἕνας ἄλλος ψαρᾶς, ἡ «Δρουσὶτς», γινότανε ἡ ἔρωτας μὲ τὰ «πτερὰ στὴ ράχι» Κρατοῦσε μιὰ σαγίτα στὸ χέρι κι' ἔπερνε βόλτα τοὺς μαχαλάδες.

Ἡ κοπελοῦδες εὐχαριστιόντανε πολὺ μὲ τὸ παιχνίδι αὐτὸ καὶ τρέχαν τὰ σάλια τους σᾶν ἀκούγανε τὰ τραγούδια του.

Ἕνας χαμάλης γινότανε «τοῦ μουρέλι ποὺ δὲν παγαίνει στοῦ σκουλειό». Ἡ μάνα του τὸ κυνηγοῦσε στ' ἀλάνια μὲ τὴ ρόκα της στὸ χέρι.

Ἕνας ἄλλος γινότανε ἀρκοῦδα κι' ἔκανε πῶς κάνουν

ἔρωτα τὰ κορίτσια καὶ πῶς πασαλείβουνται.

Ἡ Μπουλίλας πετύχαινε σᾶν γινότανε ἀνθοπῶλις. Ἔβαζε ψεύτικα βυζιὰ ποὺ τρέμανε σᾶν ἀληθινὰ καὶ τὰ κατάφερνε νὰ μιλᾶ γυναικίστικα.

Δὲν γινότανε ὅμως μόνο μασκαράδες ἐκεῖνα τὰ χρόνια ποὺ ζοῦσε. ἡ Κακαμῆς. Γινότανε καὶ καλὰ παιχνίδια.

Κάναν τοῦ «παμπὸρ» καὶ τὸ σήκωναν περπατῶντας μέσα του στὶς πλάτες των.

Κάναν «τοὺν μπόλιμου μὶ τσ' Ἄγγλ!' τσὶ μὶ τσ' Μπόϊρς». Τσὰφ τσάφ, σποῦσαν στὰ δίκανα ἡ καψοῦλες καὶ νικοῦσε μιὰ φορὰ ὁ ἕνας καὶ μιὰ ὁ ἄλλος.

Κάναν «τοῦ Γκαζαμία». Τὶς μουτσοῦνες τὶς σκάρωνε ἡ ζουγράφους ἡ Ἀγραφιῶτς. Οἱ ἀστρουνόμοι ποὺ ἤτανε «καζαμίες» λέγαν ὁ καθένας κι' ἀπὸ ἕνα τραγοῦδι χορατατζίδικο κι' ὁ κόσμος ποὺ πάγαινε ἀπὸ πίσω σκοῦσε στὰ γέλοια.

Παιχνίδια καὶ μασκαράδες κι' ἄλλο τίποτα ἐκεῖνα τὰ χρόνια.

Ποιὸ ὥμορφο ὅμως παιχνίδι ἀπ' τὸ Δημητρὸ τὸν Κακαμῆδὲν ἔγινε ποτές.

Γιὰ νὰ τὸν καταφέρουν βάλανε νὰ τὸν κουρδίση ἡ Μανώλς ἡ Κατακσνῆ. Αὐτὸς πάλι ἤτανε ἄλλο πρᾶμα. Αὐτὸς δὲν γινότανε ποτὲς μασκαρᾶς. Μονάχα γινότανε ἄλλες φορὲς φουστανελᾶς κι' ἄλλες φορὲς Μακιδόνας. Πότε πότε μονάχα γινότανε «κατσλάτους» καὶ ζεμπέκι. Τὰ πουτούρια τὰ ζεμπέκικα πάγαινε καὶ τἄφερνε «ἀπ' τὸ κοζάκ» πρὶν μιὰ βδομάδα. Ἀρματωνότανε τότε σελαχλίκια κι' Ἀδραμυτιανὲς μαχαῖρες, κι' ἔπερνε βόλτα τὶς πιάτσες μαζὶ μὲ τὸν Μιλτιάδη ποὺ πουλοῦσε τοὺ γκὰζ καὶ μὲ τοὺν Θουδουρῆ τοῦ Χασάπ.

Μιὰ φορὰ λοιπὸν κάνανε τὸν Δημητρὸ τὸν Κακαμῆ λόρδο. Τοῦ τὰ βάλανε οὖλα τὰ χρειαζούμενα. Ἀκόμα καὶ λουστρίνι παποῦτσι καὶ γὰντια ἄσπρα.

Ἡ Δημητρὸς καμάρωνε σᾶν πολίτικο σκεπάρνι.

Μόνο ποὺ εἶδιν καὶ πάθαν νὰ τοῦ πάρουν πίσω τὰ ξένα ροῦχα σᾶν τέλειωσε τὸ πανηγῦρι. Σᾶν τὸν ἀφῆκαν πάλι μὲ τὴν τρύπια βράκα χάλασε τὴ μούρη του γιὰ νὰ κλάψῃ.

Ἀπὸ τότες ὅμως ἡ Κακαμῆς δὲν ξανάγινε ποτὲς μασκαρᾶς. Τὸ πῆρε μεράκι.

ΤΗΣ ΜΑΤΖΟΥΡΑΝΕΝΑΣ ΤΟ ΧΑΛΑΣΜΑ

Σᾶν ἕνα σπίτι ρημάξει καὶ γκρεμνιστεῖ καὶ φυτρώσουν χορτάρια στὰ θεμέλια του καὶ δὲν μείνῃ πέτρα πάνω στὴν πέτρα, τὸ λένε χάλασμα. Τότες οἱ γειτόνοι ρίχνουν τὰ σκουπίδια τους μέσα σ' αὐτὸ καὶ μαζεύουνται καὶ τὰ μωρὰ καὶ παίζουν. Τὰ θεμέλια δὲν λένε τίποτε ποτὲς κι' οὔτε ρωτοῦν τίποτε τὸ μωρὰ ποὺ παίζουν μὲ δυνατὲς φωνὲς καὶ τὸ κάνουν τὸ χάλασμα νὰ ζωντανεύῃ κι' αὐτὸ ὅπως τὰ μάγουλά τους ποὺ γίνουνται κατακόκκινα, κνικάτα.

Πρὶν νὰ γίνῃ χάλασμα «τῆς Ματζουράνενας τὸ χάλασμα» ἦτανε σπίτι.

Ἡ Ματζουράνενα ἦταν τότες μιὰ στὸν μαχαλᾶ.

Καλοφαγοῦ, λουσάτη, γλεντζοῦ, πρώτη στὰ λειτουργήματα, πρώτη στὰ σεργιάνια.

Ἡ Γιουργῆς ὁ νοικοκύρης της ἀνέβαινε στὸ σπίτι πάντα μὲ γεμάτα τὰ χέρια.

Σᾶν μαγειρεύανε στὸ σπίτι τῆς Ματζουράνενας μπαΐλντιζε ὁ μαχαλᾶς ἀπ' τὰ βουτύρατα καὶ τὶς μουρουδιές.

Ἡ Ματζουράνενα ἡ Λενιὼ ἦτανε ἀρχοντογυναῖκα Φοροῦσε σάκκο γουνωμένο καὶ τὰ μαλιά της τἄπλεκε «παγώνη» μὲ τὸ βελουδένιο τσιμπέρι της.

Εἶχε καὶ παιδιά. Ἔξη. Τρεῖς γυιοὶ καὶ τρεῖς κόρες.

Ροδάκινα τὰ μάγουλα ὁλονῶν νὰ τὰ σχίσῃς μὲ τὸ νῦχι. Ἡ κόρες καταδεχτικὲς καὶ γλυκομίλητες.

Γιὰ τὸ χατῆρι τους εἶχε πατινάδες κάθε βράδυ ὁ μαχαλᾶς

Τῆς κυρὰ Λενιὼς τῆς Ματζουράνενας δὲν τὶς κακοφαινότανε αὐτὲ τὰ πράματα. Νειάτα εἶνε, ἔλεγε, κι' ἔγνεφε κρυφὰ τὸν ἄντρα της. Ἡ κοπελοῦδες κατεβάζανε τὰ μάτια κάνοντας πὼς δὲν καταλαβαίνουν καὶ μόνο οἱ γυιοί της, ποὺ καταλαβαίναν τὸν κόσμο πλειά, μουρμουρίζανε κρυφὰ θυμωμένοι.

Κι' ἡ μανέδες καὶ τὰ τραγούδια δὲν παύανε.

Πότε τραγουδοῦσαν τὴ Σμυρνιά, ποὺ πότιζε στὸ παραθῦρι τὸ βασιλικό της καὶ πότε ἐκεῖνο ποὺ ἔλεγε ἔτσι :

Ἐσὺ κοιμᾶσαι στὰ σεντονάκια
κι' ἐγὼ γυρίζω μέσ' τὰ σοκάκια.

Ἀλλοιώτικα χρόνια τότες καὶ ὥμορφα καὶ παρθένα κι' ἀφτιασίδωτα οὔλα τὰ πράματα.

Γινότανε καὶ τότες τὸ κάθε τι ποὺ γίνεται καὶ σήμερα καὶ πάντα, μὰ γινότανε ἔτσι ποὺ ἀναγάλιαζες νὰ τὸ βλέπεις.

Ὅμορφα οὔλα κι' ὁ ἔρωτας πειὸ ὥμορφος ἀκόμα. Τότες ἡ κοπελοῦδες γνέφανε τὸν γιαβουκλοῦ τους πέρνοτας τῶν δικῶν των τὴν ἀπόματιά. Κάνανε πῶς σάζανε τὰ μαλλιά τους, κάναν τὸ μάτι μαριόλικα, κάνανε τὰ χείλη τους σὰν νὰ λέγανε κάτι καὶ σὰν τὲς τσάκωνε κανένα μάτι βήχανε καὶ ξεροκαταπίνανε.

Ἄχ, κάνανε τὰ κορίτσια κρυφά, ἀμὰν τραβούσανε τὰ παληκάρια σκοποὺς γεμάτους μεράκι.

Τῆς Ματζουράνενας ὅμως τῆς Λενιὼς ἡ κόρες δὲν ἤτανε νὰ ποῦμε τῆς σειρᾶς. Μιὰ καὶ ποὺ πήγανε στὸ σκολειὸ καὶ μάθανε γράμματα ἔμαθαν νὰ κάνουν καὶ κάτι πράματα ἀλοιώτικα, ποὺ τὰ κάνουν μονάχα ἐκεῖνες ποὺ ξέρουν γράμματα κι' εἶνε τοῦ συρμοῦ καὶ τοῦ κόσμου.

Ἡ πειὸ μικρὴ ἔγραψε μιὰ φορὰ ἕνα ραβασάκι. Σὰν τὸ τσακώσανε ἔγινε ἄνω κάτω ὁ μαχαλᾶς. Ἡ γρηὲς κάνανε τὸ σταυρό τους. «Μανοῦλαμ' μασκαράδιανι ἡ κόσμους», εἶπε μιά, καὶ ἡ ἄλλες κουνήσανε τὰ κεφάλια τους σὰν νὰ λέγανε ναί.

Ὕστερα τῶπαν τῆς κυρὰ Λενιὼς καὶ κείνη τὴν ξέσασε τὸ βράδυ ὅπως ἔπρεπε. Τὴν ἔδειρε καὶ τὴν τράβηξε ἀπ' τὰ μαλιά. «Εἶδες ; Τὴν παληοσκρόφα » ! εἶπε στὸν ἄντρα της. Ἐκεῖνος δὲν εἶπε τίποτα. Παράγγειλε μονάχα νὰ μὴν τὸ μάθῃ ὁ μεγάλος ὁ γυιὸς τὸ βράδυ.

Ἐκεῖνο τὸ βράδυ οἱ μανέδες ἤτανε πειὸ λυπητεροὶ στὸν μαχαλᾶ. Τρίξανε ὅλα τὰ παραθύρια σιγὰ σιγά. μπρόβαλαν κεφάλια, φάνηκε ποῦ καὶ ποῦ καὶ κανένα φῶς καὶ μόνο στῆς Ματζουράνενας τὸ σπίτι ψυχὴ δὲν ἀνάσανε.

Τὸ πρωῒ σὰν βγῆκε στὴν πόρτα ἡ φτεξάρα ἔμοιαζε σῖν κλιαμένη καὶ σὰν νὰ μὴν εἶχε κοιμηθῆ σταλιά..

Ἔτσι ζοῦσε τὸ σπίτι τῆς Ματζουράν³νας τῆς Λενιὼς πρὶν νὰ γκρεμνίση καὶ νὰ γίνη ἁλάνι καὶ χάλασμα γιὰ νὰ παίζουν μέσα τὶς «τσαμάδες» τὰ μωρὰ καὶ νὰ πετᾶνε οἱ γειτόνοι τὰ σκουπίδια. Μὰ τὸ σπίτι τῆς Ματζουράνενας δὲν βάσταξε πολύ, ξολοθρεύθηκε ἀπὸ θεμελιοῦ.

Πρῶτος πρῶτος ὁ μεγάλος της ὁ γυιὸς ἀρρώστησε στὰ καλὰ καθούμενα. Οἱ γιατροὶ εἶπαν πὼς εἶχε χτικιό.

— Νὰ φᾶν τὴ γλῶσσα τους, εἶπε σὰν τἄκουσε ἡ Ματζουράνενα.

Ὅταν τὸν θάψανε κι' ἕνας χαμάλης ἔφερε τὰ σεντόνια τῆς κάσας του, ἡ Ματζουράνενα ἔσχισε τὰ ροῦχα της νὰ μὴν τύχῃ καὶ τὰ κάψουν.«Κακὸ νὰ βγάλουν ὅσοι λὲν τέτοιου πρᾶμα».

Τὰ βάλανε στ' ἀγιάζι καὶ στὸ ἄστρο μιὰ νυχτιὰ κι' ὕστερα σκεπασθήκανε μ' αὐτὰ τὰ παιδιά. Ἡ Ματζουράνενα τὸ καυχιότανε πὼς ἔκανε ἔτσι σ' ὅλες τὶς γειτόνισσες. Ἔτσι ταξείδεψε σὲ λίγο κι' ὁ γέρω Ματζουράνης κι' ἄλλα τρία ἀκόμη παιδιά.

Κι' οἱ γιατροὶ λέγανε ἀκόμα πὼς ἡ ἀρρώστεμα ἦταν χτικιὸ καὶ θέλανε νὰ κάψουν τὰ ροῦχα!

Λέγοντας αὐτὸ πέθανε μὲ τὴ σειρά της κι' ἡ μάνα.

Μείνανε πλειὰ στὸ σπίτι δυὸ μονάχα ψυχές. Ὁ Γιάννης— ἕνα μαυρομούστακο παληκάρι, κι' ἡ πειὸ μικρὴ ἡ κόρη, ἡ Ἀθηνᾶ.

Τὸ μαράζι ἔπιασε τὸν Γιάννη πρῶτα. Ξέρασε αἷμα. Ἡ ἀδερφή του τὸν κύτταζε κι' ἄλλος κανένας δὲν πατοῦσε στὸ σπίτι. Ὅποιος πέρνα ἀπ' ἔξω ἔφραζε τὸ στόμα του νὰ μὴν ἀνεσαίνῃ. Ἡ γειτόνισες εἶχαν πάντα στὸν κόρφο τους ἀπίγανο κι' ἀψηφιὰ καὶ ρένανε μὲ ἁγιασμὸ τὰ μωρά τους.

Ὁ Γιάννης, ἔτσι ποὺ κόντευε νὰ πεθάνῃ, ἄρχισε ν' ἀγριεύῃ. Μιὰ νύχτα σύρθηκε ἀπάνω στὴν ἀδερφή του τὴν ὥρα ποὺ ἐκείνη κοιμόντανε κι' ἀνέσανε πολλὲς φορὲς μέσα στὸ στόμα της καὶ τῆς γέμισε σάλια τὰ μοῦτρα. Σᾶν ξύπνησε κι' ἔκανε νὰ φύγῃ κι' ἔμπιξε τὶς φωνές, τὴν ἀγγάλιασε μ' ἄγριο σφίξιμο καὶ τὴν ἔσφιγγε πειὸ δυνατὰ ὅσο καταλάβαινε πὼς σπαρταροῦσε γιὰ νὰ τὸν ἀποχωριστῇ. Ὕστερα ξαπλώθηκε δίπλα της λαχανιασμένος καὶ ξεψύχισε μὲ τὸ γέλοιο στὰ μοῦτρα. Τὰ μάτια του π' ἀπόμειναν ἀνοιχτὰ εἶχαν μέσα στὴν γιαλένια φέξη τους μιὰ γλῦνα.

Σᾶν θάψανε τὸν Γιάννη πλάγιασε κι' ἡ Ἀθηνᾶ.

Αὐτὴ δὲν βάστιαξε πολλὲς μέρες. Μὴ ἔχοντας κανέναν νὰ τῆς δώσῃ μιὰ κουταλιὰ νερό, σύρθηκε ὡς τὴν ἐξώπορτα κι' ἀκούμπισε τὸ κεφάλι της στὰ σκαλοπάτια. Ἔτσι ποὺ κοίτουνταν ἕνας ζητιάνος τῆς ἔβρεξε λίγο τὸ κούτελο τὴ νύχτα ποὺ ξεψυχοῦσε. Ὡς ποὺ νὰ βγῇ ἡ ψυχή της τὰ κρουσταλένια μάτια της κυττάζαν τὸ σκάκι ὅλη τὴ νύχτα, ποὺ ἦταν βουβὸ πλειὰ χωρὶς πατινάδες καὶ τραγούδια.

Ἔτσι ἔσβυσε τὸ σπίτι τῆς Ματζουράνενας κι' ἔγινε ἀ-

λάνι καὶ χάλασμα. Μάδισε πέτρα πρὸς πέτρα ὡς τὰ θεμέλια κι' ἔγινε ἴσωμα καὶ φύτρωσαν χορτάργια ἀπάνω του, κι' ἔγινε τόπος γιὰ νὰ πετᾶν τὰ σκουπίδια οἱ γειτόνοι καὶ νὰ παίζουν μέσα τσαμάδες τὰ μωρὰ μὲ τὰ κόκκινα τὰ μάγουλα.

Μόνο τὴ νύχτα τὸ χάλασμα τῆς Ματζουράνενας ἦταν βουβό.

Σᾶν περνοῦσαν τότε ἀπὸ κεῖ τὰ μωρὰ κάναν τὸ σταυρό τους καὶ λέγανε «Ἰσοῦς Χριστὸς νικᾶ» καὶ τραγουδούσανε φωναχτὰ γιὰ νὰ πιστέψουν πὼς δὲν φοβᾶνται.

Η ΦΡΙΜΟΥΣ

Γιατὶ τὸν λέγαν ἔτσι δὲν τὸ ξέρω. Ξέρω ὅμως ποιὸν λέγανε μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ καὶ τὶ ἤτανε αὐτὸς ποὺ τὸν λέγανε ἔτσι.

Ἡ Φρίμους.

Νὰ ἕνα πρᾶμα ποὺ πέθανε πλειὰ ὅπως ὅλα τὰ παληὰ κι' ὅλα τὰ ὥμορφα, ποὺ δὲν ἔπρεπε νὰ πεθαίνουν ποτές. Νὰ ἕνα πρᾶμα ποὺ πέθανε ὁλάκερο, ποὺ δὲν θὰ βρῇ ποτὲς κανένας ἕνα κομμάτι του σκάφτοντας τὴ γῆ, ἀφ' οὗ τίποτις τὸ ζωντανὸ δὲν ἔζησε ποτὲς μέσα στὸ χῶμα.

Ὅτι δὲν ἔχει ψυχὴ δὲν πεθαίνει καὶ μπορεῖ νὰ τ' ἀνιστορήσῃ εὔκολα κανεὶς μαζεύοντάς το κομμάτια κομμάτια, μὰ ὅτι ἔχει ψυχὴ πεθαίνει καὶ μόνο νὰ τὸ ὀνειρεύεται κανένας μπορεῖ κάποτε καὶ νὰ τὸ ξαναζωγραφίζῃ μὲ τὴ σκέψι

Ἡ Παρθενῶνες ζοῦν καὶ γκρεμισμένοι. Μὰ ὅσοι κάτσανε στὸν ἴσκιο τῶν Παρθενώνων εἶνε πλειὰ ψέμμα καὶ παραμῦθι.

Ψάξτε μέσα στὰ χρόνια. Πιᾶστε τὸ σκοινὶ τῶν γενεῶν. Ἀνεβῆτε ὅσο μπορῆτε κι' ἴσως νὰ βρῆτε στὸν δρόμο σας καὶ τὸν «Φρίμο».

Ψέμμα μπορεῖ νὰ σᾶς φαίνεται, μὰ ἦταν ἀλήθεια μιὰ φορά καὶ γίνουνται ψέματα ἡ ἀλήθειες ὅλες σᾶν πεθάνουν.

Ἡ Φρίμους ἤτανε ἄνθρωπος ζωντανὸς σᾶν ἐσᾶς ποὺ ἤσαστε σήμερα καὶ ποὺ αὔριο δὲν θὰ εἴσθε, ἔτσι ποὺ κι' ἐκεῖνος δὲν εἶνε.

Ζοῦσε μιὰ φορά.

Πότε ;

Τότε ποὺ οἱ ἀνθρῶποι διαλαλούσανε μὲ τὸ στόμα τὸ κάθε τι καὶ ξέρανε τὸν κόσμο ἴσαμε κεῖ ποὺ ἔκοβε τ' αὐτὶ καὶ τὸ μάτι.

Ἡ Φρίμους. Ὕστερα τὸν βαφτίσανε ντελάλη, Ἦταν ἕνας ἄνθρωπος ποὺ φώναζε στὰ σοκάκια καὶ στὶς γειτονιές, «πῶς στοῦ παζὰρ φέραν τυρὶ τουλουμίσου τρίγια γρόσα, πῶς ἡ Γκάνιους ἡ χασάπ'ς πλᾶ κρέας τιτράπαχου ἕνα βδουμντὰρ ἡ γι' οὐκά».

Σᾶν μπρόβελνε ἡ Φρίμους στὴ γειτονιὰ γύρω του μαζευότανε κόσμος. Παγαίνανε νἀκούσουν τί θὰ πῇ.

'Απ' αὐτὸν τὰ μαθαίνανε οὗλα. Τὶς διαταγιὲς τοῦ Καϊμακάμη, τὸ πότε θὰ δίνανε ἄδεια γιὰ τὸν τρῦγο καὶ πότε θ' ἀρχίζανε νά δεκατίζουν.

Ἡ Φρίμους ἦταν ἄνθρωπος σὰν κι' ἐμᾶς.

'Ακοῦστε νὰ μάθετε πῶς ἦτανε :

Ἦτανε ἕνα ὥμορφο γεροντάκι ποὺ γελοῦσε πάντα. Μερακλῆς. Παποῦτσι πατημένο. Κάλτσα γιρανιὰ μὲ τάκο. Βρακὶ φασουνέ. Ζουνάρι φαντὸ σπιτίσιο. Φέσι τουνουζλίδικο κι' ἕνα μεγάλο κόκκινο πολίτικο μαντύλι στὸν ὦμο.

Νά ἡ Φρίμους !

Τὰ χέρια του γεμάτα πάντα. 'Απ' ὅ,τι πρᾶμα διαλαλοῦσε βαστοῦσε ἕνα κομμάτι γιὰ μόστρα καὶ τόδιχνε. Πότε μιὰ «σκουματιὰ» κρέας τιτράπαχου, πότε μια παλαμίδα, πότε ἕνα τόπι κάμποτ, γιὰ ἕνα πακέτο νῆμα γιὰ τὴν κρεβατή.

Σὰν φώναζε κοντὰ στοὺς καφενέδες καὶ τὰ μαγαζὰ τὸν κερνούσανε τὸν Φρίμο πάντα. Ἔτσι ἦτανε τσακὶρ κέφι πάντα, τὸ βράδυ ὅμως παντα στουπί, «μπού ντουβὰρ μπενὶμ ὦ ! ντουβὰρ σενίν». «Δικός σου αὐτὸς ὁ τοῖχος κι' αὐτὸς δικός μου».

'Εγὼ θαρρῶ πὼς τὸν βλέπω ἀκόμα τὸν Φρίμο καὶ θαρρῶ πὼς τὸν ἀκούγω κι' ὅλας νὰ φωνάζῃ ἀπ' τὸ τερσέκι τοῦ σοκακιοῦ μας πῶς :

«Αὔριγιου θὰ πᾶν νὰ δικατίζιν στ' Ζαχαριὰ τ' Μπαλάγκα».

Σήμερα πλειά Φρίμους κανένας δὲν ζῆ κι' ὅπου νὰ σκάψῃς στὴ γῆ δὲν θὰ βρῆς τίποτα ποῦ νὰ δείχνῃ πώς μιὰ φορὰ ζοῦσε.

Ἔτσι χάνουνται ὅσα πράματα εἶνε ζωντανὰ καὶ ζοῦν μόνο καὶ σὰν πεθάνουν, ὅσα γεννήθηκαν πεθαμένα.

Πιᾶστε τὸ σκοινὶ τῶν περασμένων κι' ἀνεβῆτε.

Κάποτε θ' ἀκούσετε τοῦ Φρίμου τὴ φωνή.

«Ἡ Γκάνιους ἡ χασάπης δίν' τοῦ κρέας ἕνα βδουμντὰρ τν' οὐκά».

ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΣΑΝ ΑΛΗΘΕΙΑ

Μιὰ φορὰ στὴν πατρίδα ὅλα ζούσανε κι' ὅλα πεθαίνανε μ' ἕναν καϋμό.

Ὅλα ἀπαντέχανε μιὰ Ἑλλάδα ποὺ θὰ 'ρχότανε ἁρματωμένη καβάλα στοὺς γιαλοὺς καὶ θάδιωχνε τὸν Τοῦρκο μακρυά, καὶ θάκανε ν' ἀνεσάνουν ὅλα τὰ ζωντανὰ κι' ὁ ὅλα τὰ πεθαμένα.

Ἡ ἀποκάλυψι ἔτσι ἔγραφε κι' ἔτσι ἔλεγε κι' ὁ Ἀγαθάγγελος.

Ψέμμα δὲν μποροῦσε νἄνε ποτὲς τὸ πρᾶμα αὐτό. Κακὸ γιὰ τὴ μάνα του δὲ λέγει ποτὲς κανένας. κι' οὔτε πομπεύει τὸ παιδί του κανένας γονιός. Ὅποιος ἀγαπᾶ δὲν βλέπει τὴν ἀσχήμια. Ὅλα εἶνε ὥμορφα στὸν ἔρωτα μέσα κι' ὅλα εἶνε ἀληθινὰ σᾶν ὁ ἔρωτας αὐτὸς ζωντανεύει μέσα στὰ μιδούλια μιᾶς ὁλάκερης φυλῆς.

Σᾶν ἡ φυλὴ κατηφόριζε κυνηγημένη ἀπ' τἀσκέρια τοῦ Ἐτὲμ πασᾶ ὅλοι πιστεύανε πὼς ἦταν σχέδιο ἡ καταφρόνια κι' ὅλοι ἐλπίζανε κι' ἀνασαίνανε καὶ τότες ποὺ ἡ Ἑλλάδα ἔσκυβε ἀδύναμη μπροστὰ στὴ βία τοῦ ὀχτροῦ.

Μικρὰ πράματα.

Ἡ Ἑλλάδα μιὰ μέρα θὰ θέριευε κι' ὁ Τοῦρκος θὰ κρυβότανε πίσω ἀπ' τὴ κόκκινη μηλιά.

Ἡ ἀποκάλυψι ἔτσι τῶπε κι' ὁ Ἀγαθάγγελος ἔτσι προφήτευσε.

Ὅσοι ζήσανε σκλάβοι εἴχανε πάντα σαρακοστὴ κι' ὅσοι κάνανε σαρακοστή, ξέρανε κρυφὰ πὼς θὰ γιορτάσουν ἀνάστασι.

Ἔτσι ἀπαντέχοντας πεθαίνανε οὖλοι τότες.

***

Ὁ ζευγᾶς παράτησε τἀλέτρι μέσα στὴν αὐλακιά. Στὸ χωράφι μοσχομύριζε ζωντανὸ λιγωμένο τὸ χῶμα κι' ἔσταζε γάλα τὸ σπουρδοῦκλι, ἔτσι ποὺ ἔσπασε κίτω ἀπ' μὲ τὸ πέταλο τοῦ βωδιοῦ.

Ὁ ἥλιος βασίλεψε.

Κάποτε θὰ ξημέρωνε πίσω του μιὰ Ἑλλάδα. Σπέρνοντας γι' αὐτὴν θὰ ξανάπιανε πάλι τὴν αὐγὴ τ'ἀλέτρι του ὁ ζευγᾶς καὶ καρτερῶντας αὐτὴν θὰ γαλατώνανε καὶ θὰ μεστώνανε τὰ στάχυα.

Ἄχ! Ἀναστέναξε ὁλημερὶς κι' ὁληνυχτὶς μιὰ φυλὴ ὁλόκερη. Καὶ τὰ βόδια σέρνανε τὸ πουλοῦκι στίς αὐλακιὲς κι' ὁ ἥλιος ρόδιζε τὰ στάχυα.

Ὁ νειὸς ἀγάπησε τὴν κοπελιά. Μὰ κι' οἱ δυὸ ἀγαπήσανε τὴν ἐλπίδα κι' ἡ ἐλπίδα ἔθρεψε τὸν πόθο καὶ θέριεψε τὴ δίψα κι' ἔκανε τὰ στόματα ν' ἀνεσαίνουν ἀλαφιασμένα στὸ λιοπῦρι τῆς σκλαβιᾶς κι' ἔκανε τὴ γλῶσσα νὰ βγαίνη μιὰ σπιθαμή, γυρεύοντας τοῦ ξεσκλαβωμοῦ τὴ ψιχάλα.

Ὁ νειὸς ἀγάπησε καὶ πόθησε τὴν κοπελιά.

Ἕνας στραβὸς τραγουδιστὴς στάθηκε στὸ τρίστρατο καὶ τραγούδισε ἕνα τραγοῦδι.

Κι' ὅσοι τἄκουσαν τὸ τραγοῦδι αὐτὸ κιτρινίσανε καὶ πήγανε σπίτι τους καὶ κλάψανε κρυφά.

Ἐλεημοσύνη δὲν ἔδωκε κανένας μὰ ὅλοι ποθήσανε.

***

Ἕνα μουλάρι ἔδωσε μιὰ κλωτσὰ σ' ἕνα ξινθὸ μωρὸ κι' ἡ μάνα του τ' ἀγκάλιασε τρεμουλιασμένη καὶ τὸ φίλησε ἐπάνω στὸν πόνο. Καὶ μὲ τὸ φίλημα γέλασε τὸ μωρὸ καὶ ξέχασε κι' ἄπλωσε τὸ χέρι του γιὰ χάδι.

Μιὰ φυλὴ στάθηκε ἀποσβολωμένη πολλὲς φορές, ποὺ νῶντας τὴν ὥρα ποὺ χάδευε τὸ ποδάρι τοῦ μουλαριοῦ ποὺ τὴν διαφέντευε. Κι' αὐτὸ κλωτσοῦσε. Ἄλλο νὰ κάνη δὲν ἤξερε.

Ἕνας γέρος ξεψύχισε σὲ μιὰ γωνιὰ κι' ἀπόμεινε τόνα τὸ μάτι του ἀνοιχτό. Ἕνα πεθαμένο ξεθάψανε ἄλυωτο.

Ἀπ' τοὺς γύρους τῆς ζωῆς ἔλειπε κάτι.

***

Μιὰ μέρα γενήκανε ὅλα ψέματα. Ἀκόμα κι' ἡ ἀλήθειες σβύσανε, ἔτσι ποὺ σβύνει τὸ φῶς. Ὅλοι σκύψανε καμπουριασμένοι.

Ἕνα παραθῦρι χτύπησε ἀπ' τὸν ἄνεμο δυνατὰ καὶ μιὰ κολώνα ἔγειρε.

Κάτω ἀπ' ὅλα ἀπόμεινε ὁλόρθη μόνο μιὰ φωτιά. Ἡ ἐλπίδα.

***

Στὸ σπίτι ἤρθε ὁ γονιὸς ἀσπραχειλιασμένος κι' ἀλοσούσουμος.

Φεύγουμε. . . .

Πῆραν οἱ γονοὶ στὰ χέρια των τὰ μωιρά. Τὸ κατῶφλι

ἔβγαλε ὕστερα χορτάρια. Ἔτσι γινότανε πάντα ὅπου ἔβγαιναν οἱ ζωντανοὶ καὶ μπαίνανε οἱ πεθαμένοι.

Τὰ παραθύρια μείνανε ἀνοιχτὰ καὶ τὰ χτυποῦσε ὁ βορηᾶς κι' ἡ γωνιὲς πλειὰ δὲν καπνίζανε.

***

Ἕνα μωρὸ ἀπόμεινε κατάστρατα. Ἕνας σκύλος πῆγε καὶ τὸ μύρισε καὶ τόγλυψε καὶ τὸ ζέστανε. Ἕνας ἄνθρωπος πέρασε καὶ τόδωσε μιὰ κλωτσά, καὶ τὸ μωρὸ γέλασε τὴν ὥρα ποὺ ξεψυχοῦσε. Ὅλοι πορπατήσανε ἴσα χωρὶς νὰ κλάψῃ κανείς. Ὕστερα τὸ βράδυ ἕνα τσακάλι ἔγλυφε κόκαλα.

Ἕνας γέρος στάθηκε βλέποντας παραπονιάρικα αὐτοὺς ποὺ περπατοῦσαν κι' ἕνας ἀπὸ πίσω τὸν χτύπησε. Κι' ὁ γέρος πέθανε κάνοντας νὰ πιῇ τὴ χαρὰ τῶν ἄλλων ποὺ τραβούσανε μπρός.

Μιὰ μάνα γέννησε κατάστρατα κι' ἔχασε τὸ μωρό της χωρὶς νὰ τὸ δῇ, καὶ μιὰ μωρομάνα τῆς ἔβαλε χολὴ στὰ χείλη της.

Ἔτσι μισοῦνται ἡ φυλὲς κι' ἔτσι θεριεύουν.

Μιὰ παρθένα δάγκασε ἕνα ἄνθρωπο ἔτσι ποὺ ἔσκυβε πάνω της, κι' αὐτὸς ἁμολάρισε τὰ νεῦρα του χαυνωμένος ἀπὸ γλύκα.

Ἔτσι γλεντᾶν καὶ τ' ἀγρίμια σᾶν τὰ ματώνουν τὰ κόκαλα τὸ στόμα. Σμίγουν τὰ αἵματα τοῦ ψοφιμιοῦ καὶ τἀγριμιοῦ καὶ γίνουνται ὅλα μιὰ χαρά.

***

Μιὰ μέρα μιὰ πολιτεία ὁλάκερη κιτρίνισε ἀπὸ φόβο καὶ ρήμαξαν τὰ σοκάκια της καὶ τὰ σπίτια βουβαθῆκαν.

Εἶπαν πὼς οἱ Τοῦρκοι κατεβαίνουν νὰ μᾶς σφάξουν. Πὼς θὰ γινόταν αὐτὸ μιὰ φορὰ τὸ ξέραν ὅλοι, μόνε γιὰ τὸ πότε εἶχαν χτυποκάρδι.

Ἅμα γινότανε τίποτα ἀνακατοσοῦρα ἔσκυβε ἀπ' τὴν πόρτα της ἡ μιὰ γειτόνισα καὶ ρωτοῦσε τὴν ἄλλη: «ἀλήθεια πὼς ἀπόψε θὰ μᾶς σφάξουν;», κι' ὕστερα πάγαιναν νἀγρυπνήσουν χώρια ἡ κάθε μιά. Τὸ πρωῒ σᾶν ξημέρωνε καλημεριζότανε: «Δόξα σοι ὁ θεὸς πάλι γλυτώσαμε ἀπόψε».

Ἔτσι γινότανε κοντὰ πεντακόσια χρόνια. Ὁ Τοῦρκος στὰ σοκάκια τὰ βουβὰ κι' οἱ χριστιανοὶ ἀγρύπνια στὸ κονοστάσι καὶ θυσία τὶς μέρες των στὴν ἐλπίδα. Καὶ ξημέρωνε

καὶ βράδυαζε πάντα σὰν νὰ μὴν ἤτανε τίποτα κι' ἔβγαινε κι' ὁ ἥλιος κὶ' ἔπαιζε ξαπλώνοντας ἀπάνω στοὺς ἀνθρώπους κι' ἀπάνω στὰ χορτάρια.

Μιὰ μέρα μᾶς διώξανε.

Πῆρε ὁ καθένας μας μιὰ μποχτσαδιὰ καὶ βγήκαμε στὸ δρόμο. Ἔτσι περπατήσαμε μέρες καὶ νύχτες καὶ δὲν ξεκουρασθήκαμε πουθενὰ κι' ἔτσι λιγοστέψαμε περπατῶντας. Σὰν βρίσκαμε στὸ δρόμο σκυλιὰ μᾶς βλέπανε λυπημένα, χωρὶς νὰ ξέρουν γιατὶ δὲν στεκόμαστε πουθενὰ καὶ σὰν βρίσκαμε ἀνθρώπους μᾶς ρίχνανε πέτρες καὶ μᾶς σπρώχνανε νὰ μὴ σταθοῦμε. Ἔτσι περπατοῦσε ὁ καθένας ὡς ποὺ νὰ πεθάνῃ. Στὸ δρόμο ρωτοῦσε πάντα ὁ ἕνας τὸν ἄλλον κρυφὰ «ἀλήθεια εἶπανε πὼς θὰ μᾶς σφάξουν ἀπόψε;» Κι' ὁ ἥλιος ἔβγαινε κάθε μέρα καὶ στὸ δρόμο μιὰς καὶ πύρωνε τὰ κεφάλια μας κι' ἔτσι ποὺ παγαίναμε οἱ ἴσκοι μας παῖζαν ἀπάνω στὴ γῆ, πότε σὰν νὰ μᾶς ρωτοῦσαν ποῦ πᾶμε καὶ πότε πότε σὰν νὰ μᾶς κοροϊδεύανε.

Ἔτσι μιὰ μέρα μιὰ ὁλάκερη πολιτεία ἀπόμεινε ἀδειανὴ καὶ χαθῆκαν οἱ ἀνθρῶποι της πίσω ἀπ' τὰ βουνὰ καὶ κανένας δὲν τοὺς εἶδε ποῦ πῆγαν.

Τραβήξανε χτυπῶντας ἀπὸ πόρτα σὲ πόρτα, ζητιανεύοντας καὶ τὸ ψωμὶ καὶ τὸ νερό, παρακαλῶντας μιὰ πέτρα γιὰ νὰ ξαποστάσουν.

***

Μέσα βαθειὰ στὴν ἀνατολὴ εἶνε ἕνα χωριὸ κι' ἕνα βουνό. «Τσάλ» τὰ λένε καὶ τὰ δυό.

Ἐκεῖ μιὰ μέρα φτάξανε κάτι ἀνθρῶποι ξένοι, κουρασμένοι, φοβισμένοι, ἀλοσούσουμοι, ποὺ ἐρχόνταν ἀπ' τὸ μέρος τῆς θάλασσας, ἀπὸ μακρυά.

Σὰν νύχτωσε οἱ ἀνθρῶποι τοῦ χωριοῦ κλείσανε τὶς πόρτες τους καὶ τοὺς ἀφίσανε στὸ δρόμο. Ἐκεῖνοι κοιμηθήκανε εὐχαριστημένοι, ἔτσι ποὺ δὲν τοὺς ἔδιωξε πειὸ μακρυὰ κανένας καὶ ξεκουραστήκανε.

Τὴ νύχτα εἶδαν ὅλοι ὄνειρο ἕνα βραχνά. Μιὰ μακρυνὴ πατρίδα ποὺ ἦταν ἀδειανὴ καὶ τὰ σπίτια της ποὺ ἦταν ρημαγμένα.

Σὰν ξημέρωσε τοὺς εἶπαν πὼς θὰ κάτσουν ἐκεῖ. Κάτσανε ἔτσι χρόνια. Τὸ βουνὸ ποὺ τὸ λέγανε «Τσὰλ» ἔγινε σιγὰ σιγὰ κοιμητῆρι. Οἱ πεθαμένοι του ὀνειρεύοντο κι' αὐ-

τοὶ μιὰ μακρυνὴ πατρίδα, ποὺ ἀπόμεινε ἀδειανὴ κι᾽ ἀπόνα σπιτάκι ποὺ ρήμαξε, ὁ καθένας.

Μιὰ μέρα χειμωνιάτικη στὴν πολιτεία τὴν ἀδειανὴ ἀκουστήκανε φωνὲς καὶ κλάματα. Κατεβαίνανε οἱ ἀνθρῶποι της ἀπὸ παντοῦ. Μ᾽ ἕνα ραβδὶ στὸ χέρι ὁ καθένας. Μόνο οἱ πεθαμένοι δὲν μπόρεσαν νὰ κατεβοῦν.

Ἦρθαν ἀπὸ θάλασσα ἄλλοι κι᾽ ἄλλοι ἀπὸ στεριά.

Ὅποιος ἔφτανε γονάτιζε καὶ φιλοῦσε τὸ χῶμα, σὰν περνοῦσε τὸ κατῶφλι τοῦ σπιτιοῦ του ἔκλαιγε ἀπὸ χαρά. Τότες ἀνάψανε καὶ καντύλια στὶς σκοτεινὲς τὶς ἐκκλησιὲς κι᾽ ἕνας ἀνέβηκε σ᾽ ἕνα καμπαναριὸ καὶ χτύπησε μιὰ καμπάνα. Ὅλα ξυπνήσανε τότες μέσα στὴν πολιτεία τὴ βουβὴ κι᾽ ὅλα μονομιᾶς ζωντανέψανε.

Ὕστερα πάλι μιὰ μέρα κάτι καράβια γεμάτα ἁρματωμένους ἀνθρώπους ἤρταν στὸ γιαλὸ τῆς πολιτείας καὶ ξεφορτώσανε. Τρέξανε ὅλοι νὰ τοὺς δοῦν καὶ τοὺς ἀγγαλιάσανε καὶ τοὺς φιλήσανε καὶ κλάψανε μαζὶ κι᾽ αὐτοὶ ποὺ ἤρθανε κι᾽ αὐτοὶ ποὺ τοὺς καλοσωρίζανε, σὰν νὰ εἶχαν νὰ κλάψουν ὅλοι τους χρόνια.

Μόνο ἐκείνη τὴ νύχτα δὲν ρώτησε καμμιὰ γειτόνισα τὴν ἄλλη ἂν «θὰ τὶς σφάξουν ἀπόψε.».

Πάλι ὅμως δὲν κοιμήθηκε στὴν πολιτεία καμμιά.

Εἶχαν ἐκείνη τὴ νύχτα ἀνάστασι

ΔΕΥΤΕΡΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ

Μιὰ νύχτα πέρασε ἀπ' τὸ λιμάνι τῆς Μυτιλήνης ἕνα βαπόρι γεμάτο ἀπὸ χαρούμενους ἀνθρώπους, δυστυχισμένους, ποὺ γυρίζανε πίσω στὴν πατρίδα τους, ὕστερα ἀπὸ μιὰ ἐξορία ποὺ βάσταξε δυὸ χρόνια.

Ἀπ' τὰ κατάβαθα τῆς ἀνατολῆς εἶχαν μαζευτεῖ ὅλοι στὴ Σμύρνη κι' ἀπὸ κεῖ μπαρκάρησαν.

Ἀκοῦστε νὰ δῆτε πῶς ἔγινε αὐτὸς ὁ γυρισμός.

Μέσα στὰ κατάβαθα τῆς ἀνατολῆς οἱ Τοῦρκοι ξυπνήσανε μιὰ μέρα ἀλλοιώτικοι. Τ' ἀχείλι τους ἔσταζε μέλι. Εἶχαν χάσει τὸν πόλεμο κι' ἦσαν νικημένοι.

Πῆγαν δειλὰ δειλὰ κοντὰ στοὺς χριστιανούς, ποὺ γυρίζανε κουρελιάρηδες στὰ σοκάκια καὶ τοὺς εἶπαν πῶς εἶνε ἀδέρφια πάλι κι' ἂς ὄψεται ὁ αἴτιος. Οἱ ἀνθρῶποι οἱ κατατρεγμένοι σφογγίσανε τότε τὰ δάκρυά τους καὶ χαμογελάσανε κι' αὐτοί.

Τὴν ἄλλη μέρα τοὺς καταβοδώσανε κι' ὅλας στοὺς σταθμοὺς γιὰ τὴ Σμύρνη καὶ στὸ δρόμο τοὺς ποτίζανε μὲ τὰ λαγίνια νερό. Πέτρες κανένας δὲν τοὺς ἔριξε τότες. Οἱ Τοῦρκοι ποὺ τοὺς σταύρωναν πρὶν ἤτανε τότε ὅλο ἀγάπη καὶ γέλοιο καὶ τ' ἀχείλι τους ἔσταζε μέλι.

Τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ζήσανε δυὸ καὶ τρία χρόνια χωρὶς πατρίδα κάτω ἀπ' τὸν οὐρανὸ ποὺ ἔβρεχε νερὸ καὶ πάνω στὴ γῆς ποὺ φύτρωνε χορτάρι, τοὺς μπαρκάρανε ἀπ' τὴ Σμύρνη σ' ἕνα βαπόρι γιὰ τὴν πατρίδα.

Τὸ βαπόρι κίνησε. Ἀπάνω στὶς κουπαστές του γύρανε τότες τὰ κουρασμένα κεφάλια κι' ἀρχίσανε νὰ ὀνειρεύονται. Ἡ μισὴ καρδιά τους στοῦ Τσὰλ τὰ βουνά, ποὖχαν γίνει κοιμητήρια κι' ἡ ἄλλη στὸ σπιτάκι τους, ποὺθὰ τὸ ξαναβλέπανε. Ἀνάμεσα στὰ δυὸ κομμάτια τῆς καρδιᾶς ὁ δρόμος τοῦ γυρισμοῦ. Τὸν πέρασαν οὔλοι γυρμένοι στὶς κουπαστές. Τὰ μάτια στράφτανε πότε πότε κρυφὲς ἐλπίδες.

Ἐκείνη τὴ μέρα ἔβρεχε, ὁ οὐρανὸς κι' ἦταν βαρειὰ συνεφιασμένος, ἔτσι ποὺ μόλις μπρόβαλε τὴν αὐγὴ στὰ μάτια μας ἡ πατρίδα φάνηκε θαμπὴ καὶ ὀγρή. Ὀγρὰ ἦταν καὶ τὰ μάτια ποὺ πρίσθηκαν ἀπ' τὴν ἀγρύπνια καὶ τὴ λαχτάρα καὶ τὸ κλᾶμα. Ὅλα τὰ μάτια βλέπανε τὴ θαμπὴ πατρίδα καὶ

κανένα στόμα δὲν ἄνοιγε νὰ πῇ τίποτα. Ἡ καρδιὲς μονάχα χτυποῦσαν.

Βγήκαμε ὄξω σᾶν νὰ μὴν εἴχαμε ξυπνήσει καὶ σᾶν νὰ ἦταν γύρω μας ὅλα ψέμματα.

Ἕνας ἔκανε τὸ σταυρό του καὶ γονάτισε καὶ φίλησε τὸ χῶμα. Τὸ κάνανε οὗλοι αὐτὸ κι' ἀρχίσανε νὰ κλαῖνε δυνατά. Τὰ βάσανα ξεθυμαίνανε κι' ἡ ζωντανὴ ἡ χαρὰ ἔμπαινε μέσα στὰ στήθεια.

Ἕνας γονιὸς πῆρε στὴν ἀγκαλιά του ἕνα μικρὸ παιδὶ ποὺ γενήθηκε στὴ ξενητειὰ καὶ τράβηξε τἄλλα ἀπ' τὸ χέρι. Ἔτσι ποὺ βλέπανε τοὺς μεγάλους νὰ κλαῖνε τὰ μωρὰ ἀνοίγανε δυνατὰ τὰ μάτια καὶ κάνανε νὰ γελάσουν. Ἡ μάνα πῆρε τὸ τσουβάλι στὸν ὦμο καὶ τράβηξε ἀπὸ πίσω.

Ἀρχίσανε νὰ περπατοῦν οὗλοι. Ὁ οὐρανὸς ἔβρεχε καὶ τὰ σοκάκια ἤτανε ὀγρὰ ὅπως ὀγρὰ ἤτανε καὶ τὰ μάτια.

Ἕνας παπᾶς χωρὶς ράσο καὶ καλυμαῦχι τράβηξε μπροστά. Ἦταν τυλιγμένος σὲ μιὰ προβιὰ κι' εἶχε ἕνα ραβδὶ στὸ χέρι του. Ὅλοι πήγανε ἀπὸ πίσω του σκυφτοὶ χωρὶς νὰ μιλᾶνε τίποτα, κι' ὁ οὐρανὸς ἦταν συνεφιασμένος κι' ἔβρεχε πάντα κι' ἡ γῆ ὀγρή.

Ὁ παπᾶς ποὺ πάγαινε μπροστὰ ἄρχισε νὰ ψέλνη σιγὰ σιγά. Τότες οὗλοι ποὺ πάγαιναν ἀπὸ πίσω του ἀρχίσανε νὰ λένε κι' αὐτοὶ «κύριε ἐλέησον» καὶ νὰ κάνουνε τὸ σταυρό τους. Μιὰ γυναῖκα ποὺ ἄφισε τὸν ἄντρα της στὸ Τσὰλ ἄρχισε νὰ κλαίγη δυνατὰ καὶ κανεὶς δὲν τῆς εἶπε νὰ σωπάση. Μόνο λέγανε πάντα οὗλοι «κύριε ἐλέησον» κι' ὁ παπᾶς τραβοῦσε μὲ τὸ ραβδί του μπροστά.

Ἔτσι περάσανε τὰ σοκάκια ποὺ ἦσαν χορταριασμένα ὡς τὸ γόνατο, καθὼς δὲν τὰ πάτησε χρόνια κανένας καὶ ποὺ ἦσαν ἀπ' τὴ βροχὴ ὀγρά.

Ὁ Τοῦρκος στὸ δρόμο τους δὲν φάνηκε πουθενά. Οὔτε τοὺς φοβέριζε οὔτε γελοῦσε πειὰ ἀπὸ πίσω τους κανένας. Αὔριο θὰ ἦσαν πάλι οὗλοι ἀδέρφια καὶ θὰ δίνανε καὶ τὰ χέρια χαρούμενοι.

Περπατῶντας ἔτσι φτάξανε σὲ μιὰ ἐκκλησιά. Ἔτσι ποὺ ἦταν ἡ πόρτες της ὀρθάνοιχνες χωρὶς κανάτια, μπήκανε μέσα οὗλοι, μπροστά, ὁ παπᾶς μὲ τὸ ραβδὶ στὸ χέρι, μαζέψανε τὰ κονίσματα ποὺ ἤτανε πεταμένα ἐδῶ κι' ἐκεῖ κομματιασμένα καὶ μαγαρισμένα καὶ γονατίσανε.

Ὁ παπᾶς κάτι πῆγε νὰ ψάλῃ καὶ τὸν πιάσανε δυνατὰ κλάματα. Ἀρχίσανε τότες νὰ κλαῖν οὖλοι δυνατὰ καὶ νὰ φιλᾶν τὰ μάρμαρα μὲ ἀγάπη. Κι' ὁ Τοῦρκος δὲν φάνηκε πουθενὰ κι' ἔξω ἔβρεχε ὁ οὐρανὸς κι' ἄρχιζε νὰ σκοτεινιάζῃ. Ὕστερα σὰν ἔπαψε τὸ κλᾶμα σκορπίσανε στὰ σπίτια τους ὁ καθένας.

Μπῆκαν, ἔτσι ποὺ ἡ πόρτες τους ἦτανε ὀρθάνοιχτες χωρὶς κανάτια καὶ μέσα ἀδειανὰ χορταριασμένα καὶ τὰ βουβὰ καὶ τὰ πεθαμένα ζωντανέψανε.

Κοιμηθήκανε κουρασμένοι χωρὶς νὰ ὀνειρευτοῦν τίποτε.

Τὸ πρωῒ μπρόβαλαν στὰ παραθύρια ἀνθρῶποι χαρούμενοι καὶ ζωντανοὶ καὶ ξεπορτίσανε κοπέλες μὲ τὴ λαγίνα γιὰ τὴ βρύσι.

ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΤΡΙΤΟ

Ἕνας καπνὸς φάνηκε στὸ ταλιάνι τοῦ λιμανιοῦ βαθειά. Εἶπαν πὼς εἶνε ἕνα πολεμικὸ ποὺ τόστειλε ἡ μητέρα ἡ Ἑλλάδα γιὰ παρηγοριὰ καὶ γιὰ ὑπόσχεσι.

Ἀφίσανε ἡ γυναῖκες τὰ σπίτια τους ἀνοιχτά, ἀρπᾶξαν τὰ μωρά τους στὴν ἀγκαλιὰ καὶ κατεβήκανε κοπάδια κοπάδια στὴν ἀκρογιαλιά. Ὅλος ὁ κόσμος κατέβηκε ἐκεῖ πέρα κι' ὅλος ὁ κόσμος ἔβλεπε μακρυὰ τὸν καπνό, κι' ὅλα τὰ πρόσωπα κιτρινίζανε ἀπὸ λαχτάρα, κι' ὅλες ἡ καρδιὲς χορεύανε.

Ἐκείνη τὴ μέρα οἱ Τοῦρκοι ἤτανε ἀμίλητοι καὶ βουβοί.

Ἕνας εἶπε, «νάτο» κι' ὅλοι σηκώσανε τὰ κεφάλια κι' ὅλα τὰ μάτια στράψανε.

Μὰ δὲν φαινότανε τίποτα ἀκόμα. Πέρασε λίγο. Φύσηξε λίγος ἀγέρας καὶ μιὰ παντιέρα πάνω στὸ κατάρτι τοῦ καραβιοῦ ξεδιπλώθηκε. «Δικό μας». Ἔτσι κάνανε νὰ φωνάξουν οὔλοι, μὰ τ' ἀχεῖλι τους ἔτρεμε καὶ δὲν μποροῦσε νὰ τὸ πῆ.

Τὸ καράβι ἐρχότανε κοντά. «Δικό μας»! Νὰ τὰ κανόνια του, οἱ ναῦτες, νὰ κι' ἄλλη μιὰ παντιέρα μ' ἕνα κόκκινο σταυρό. Ὁ κόσμος τὰ μετρᾶ ὅλα ἕνα ἕνα.

Αὐτὸ εἶνε. Ὁ κόσμος ταράσσεται σὰν φουσκωμένη θάλασσα ποὺ θὰ γεννήση κῦμα. Ἕνα χέρι σηκώνεται, πιάνει ἀπ' τὸ κεφάλι του τὸ κόκκινο τὸ φέσι του καὶ τὸ πετᾶ στὸ γιαλό. Ὅλα τὰ χέρια κάνουν τὸ ἴδιο κι' ἡ θάλασσα γίνεται κατακόκκινη. Ὅλοι σκύβουν. Ὅλα τὰ μάτια βλέπουν μπροστὰ κι' ὅλες ἡ ψυχὲς φτερουγίζουν ἀπάνου στὰ κύματα. Ἕνας πέφτει στὸ γιαλὸ καὶ τραβᾶ κολῦμπι κατὰ τὸ καράβι. Νὰ κι' ἄλλοι, κι' ἄλλοι. Κι' εἶνε χειμῶνας παγωνιά.

Τὸ καράβι ἀράζει. Μιὰ βάρκα πέφτει στὸ γυαλό, πέντέξη ναῦτες πηδᾶν γοργὰ μέσα κι' ἄλλοι κατεβαίνουν κι' ἡ βάρκα γεμίζει. Ὁ κόσμος τὰ βλέπει καὶ τὰ μετρᾶ ὅλα βουβὸς ἕνα πρὸς ἕνα κι' ἡ θάλασσα ἀναταράζεται ἀνατριχιασμένη καὶ τὸ κῦμα γενιέται θεόρατο.

— Ζήτω, φώναξε ἕνας κι' ἄλλο τίποτε δὲν ἀκούεται πλειά. Ὁ οὐρανὸς γεμίζει βουή. Ἡ βάρκα ἔρχεται.

Ἕνας γονατίζει κι' ἀρχίζει νὰ ψέλνῃ μὲ λυγμούς:

«Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια, ὡς λυτρωθεῖσα

τῶν δεινῶν εὐχαριστήρια». Οὗλοι κάνουν ἔτσι κι' ὁ ἀγέρας γεμίζει ψαλμουδίες καὶ κλιάματα.

Ἡ βάρκα κοντεύει στὴν ἀραξὰ κι' οἱ ναῦτες εἶνε κατακίτρινοι. Ὄξω ψέλνει ὅλος ὁ κόσμος. Σὰν παρατήση τὴ ψαλμωδιὰ τραγουδᾶ, σὰν παρατήση τὸ τραγοῦδι φωνάζει ἀπελπισμένα, παλαβά, ἄγρια, σὰν παρατήση τὶς φωνὲς βλέπει μὲ γουρλωμένα μάτια. Οἱ ναῦτες εἶνε κατακίτρινοι κι' ἡ βάρκα ἀράζει.

Ἕνα χέρι ἁπλώνεται κι' ἁρπάζει ἕναν Ἕλληνα ἀπ' τὴ βάρκα. Ἕνας ἄλλος ἀξιωματικὸς τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ εἶνε κι' ὅλας στὰ χέρια σηκωμένος πάνω ἀπ' τὰ κεφάλια. Ἡ βάρκα εἶνε ἀδειανὴ κι' ὁ ἀγέρας γεμᾶτος βουή.

Ὁ κόσμος ἀναταράζεται. Φουρτοῦνα παντοῦ χύνεται μέσα στὰ σοκάκια.

Στὴ Μητρόπολη!

Χτυποῦν ἡ καμπάνες.

Ὁ Ἀρσένιος ὁ πρωτοσύγγελος ντυμένος στὰ χρυσᾶ του περιμένει στὴν πόρτα μ' ἕνα εὐαγγέλιο στὸ χέρι. Τὸ δίνει νὰ τὸ φιλήση ὁ πρῶτος Ἕλληνας γιατρὸς ἀξιωματικὸς κι' ὕστερα τὸ παρατᾶ καὶ τὸν ἀγγαλιάζει σφιχτὰ καὶ κλαῖνε κι' οἱ δυό τους. Κι' ἡ καμπάνες χτυπᾶνε δυνατὰ κι' ὁ ἀγέρας εἶνε γεμᾶτος φωνὲς καὶ κλιάματα.

Ὁ Πρωτοσύγγελος κάνει νὰ μιλήση:

«Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου».

«Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλον σου Δέσποτα», λέγει ὁ Ἕλληνας ὁ γιατρὸς καὶ κόβεται σὲ κλιάματα κι' αὐτός.

Ὅλος ὁ κόσμος μπαίνει στὴν ἐκκλησιὰ καὶ γονατίζει.

Ψέλνουν ὅλοι μαζί:

«Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια»...

Ἕνας φωνάζει «Χριστὸς Ἀνέστη»! κι' ὅλοι ἀρχίζουν νὰ ψέλνουν κλαίγοντας δυνατά:

«Χριστὸς Ἀνέστη ἐκ νεκρῶν θανάτῳ θάνατον πατήσας καὶ τοῖς ἐν τοῖς μνήμασι....

Σταθῆτε, λέγει μιὰ φωνή.

«Ἄμωμοι ἐν ὁδῷ....

Ἀλληλούϊα, ψέλνει ὅλος ὁ κόσμος κι' ἀρχίζει νὰ μνημονεύῃ αὐτοὺς π' ἀπόμειναν στὸ δρόμο τῆς ἐξορίας καὶ στὸ Τσάλ. Ἡ χῆρες ἀρχίζουν μοιρολόγι, τὰ ὀρφανὰ τὰ μωρὰ κλαῖνε δυνατὰ κι' ἡ καμπάνες ἀρχίζουν νὰ χτυπᾶν νεκρικάτα...

Τὶν Τὰγκ, Τὶν Τάγκ.

ΤΕΤΑΡΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ

Πάλι θὰ μᾶς σφάξουν ἀπόψε. Ἔτσι τὄπανε παντοῦ. Κι' ἡ πόρτες κλείσανε πάλι νωρὶς καὶ δὲ φάνηκε φῶς στὰ παραθύρια.

Αὔριο θὰ βγῇ ὁ Ἑλληνικὸς ὁ στρατὸς κι' ὁ Τοῦρκος εἶναι ἀγριεμένος.

Θὰ μᾶς σφάξουν ἀπόψε πάλι. Ἔτσι τὄπανε παντοῦ. Μαζευθήκαμε πάλι οὖλοι, φαμίλιες φαμίλιες, στὰ σπίτια τὰ μεγάλα τὰ πέτρινα ποὺ εἶχαν πόρτες γερὲς κι' ἀπαντέχαμε.

Οἱ παπᾶδες πῆραν βόλτα ἀπὸ νωρὶς τὶς ἐνοργιὲς ἀπὸ πόρτα σὲ πόρτα καὶ εἴπανε τὸ μαντάτο κρυφά.

— Αὔριο θὰ βγῇ ὁ στρατός μας. Σὰν δὲν χτυπήσουν ἡ καμπάνες νὰ μὴ ξεπορτίσῃ κανένας. Ἔχουμε φόβο ἀπόψε.

Κι' ἡ πόρτες κλείσανε νωρὶς καὶ στὰ παραθύρια δὲν φάνηκε κανένα φῶς.

Καθούμαστε ἄγρυπνοι καὶ περιμένουμε.

Ὁ πατέρας γυαλίζει τ' ἅρματά του. Τὰ παλληκάρια ἀφουγκριέντα γυρμένα κοντὰ στὰ παραθύρια. Τὰ μικρὰ τρῶνε γλυκὰ ποὺ τὰ δώσανε γιὰ νὰ μὴ βγάζουν τσιμουδιά. Κι' ἡ γυναῖκες κάθουνται χώρια μαζεμένες σὰν τὰ πουλιὰ ποὺ σκιάζουνται τὸν ἀητό.

Ἔχουμε φόβο ἀπόψε. Κι' ἡ νύχτα πορπατεῖ σιγὰ καὶ δὲν ξημερώνει.

Ὁ πατέρας γυάλισε τἅρματά του πλειὰ καὶ κάθεται καὶ τὰ βλέπει συλλογισμένος.

Μιὰ κοπέλα σηκώθηκε σιγὰ σιγὰ καὶ πῆρε πίσω ἀπ' τὰ κονίσματα ἕνα πανί. Πῆγε κοντὰ στὴ μηχανὴ κι' ἄρχισε νὰ γαζώνῃ μιὰ γαλανόλευκη παντιέρα.

Ὅλες ἡ κοπέλες μαζευθήκανε γύρω της μονομιᾶς. Ἡ μηχανὴ ἄρχισε νὰ γαζώνῃ καὶ τὰ στόματα νὰ τραγουδᾶνε σιγανά: «Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψι....

«Κι' ἀκαρτέρει κι' ἀκαρτέρει....

Ἄρχισαν νὰ τραγουδᾶν σιγανὰ κιὶ τὰ παλληκάρια:

«Κι' ἔλεγες ἂχ πότε βγάνω τὸ κεφάλι ἀπ' τσ' ἐρημιὲς κι' ἀπεκρίνοντο ἀπὸ πάνω κλᾶψες, ἄλυσες φωνές....»

Ὁ γέρος καμάρωνε συλλογισμένος τἅρματά του, κι' ἡ νύχτα πορπατοῦσε σιγὰ καὶ δὲν ξημέρωνε....

Ἀπ' τὴ χαραμάδα τοῦ παραθυριοῦ πέρασε μιὰ λουρίδα φῶς.

— Νὰ ἡ αὐγὴ εἶπε ἕνας.

Κι' ὅλοι ἀφουγγριστήκανε ν' ἀκούσουν τὶς καμπάνες.

Ὅλα βουβά ! Οὔτε ἡ καρδιὲς δὲν χτυποῦν πλειὰ στὰ στήθεια.

Μὰ νά, ἡ καμπάνες χτυποῦν.

— Χριστὸς ἀνέστη !

Ἀγγαλιάζουνται καὶ κλαῖνε καὶ φιλιοῦνται οὒλοι.

— Ἀνοῖξτε τὰ παραθύρια. Τρέξτε στὶς πόρτες. Τὴν παντιέρα. Ὁ γέρος ζώνεται τ' ἅρματά του. Ἤρθανε. Νά. Κυττάξτε τους. Εἴδατε, ἀγγέλους μὲ φτερὰ νὰ περπατοῦν στὸ χῶμα ; Ἤρθανε νᾶτοι. Νὰ τὰ ; τουφέκια τοῦ λυτρωμοῦ. Φέρτε τὸ ρίζι. Ράνετέ τους νὰ μὴ φύγουν ποτές. Λουλούδια, ροδόσταμα. Μὴν κλαῖτε πλειά. Ἦρταν. Ζήτω ἡ Ἑλλάδα μας.

ΤΟ ΣΤΕΡΝΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ

Εἶπαν πὼς οἱ δικοί μας φεύγουν, μὰ δὲν τὸ πίστεψε κανείς.

Μιὰ νύχτα πέρασαν κάτι δικοί μας χωρὶς τουφέκια σὰν κυνηγημένοι. Ρωτούσανε κατὰ ποῦ πέφτει ὁ γυαλός.

Εἶπαν πὼς κατεβαίνουν οἱ Τοῦρκοι μὰ ὅλοι ποὺ τ' ἀκούσανε χαμογελάσανε κι' οὔτ' αὐτὸ δὲν τὸ πίστεψε κανένας.

Ἕνας Τοῦρκος ποὺ εἶχε μείνη στὴν πολιτεία μᾶς φάνηκε ἕνα πουρνὸ σὰν ἀλλοιώτικος καὶ σὰν χαρούμενος λίγο. Μὰ πάλι δὲν φοβήθηκε τίποτα κανείς.

Ἕνας δικός μας ἤρτε σὲ λίγες μέρες ἀλλοσουσούμοιαστος. κατακίτρινος, κουρελιασμένος. Εἶπε πὼς ἔδινε τὸ τουφέκι του γιὰ λεφτὰ καὶ ζήταγε τὸ δρόμο ποὺ πάγαινε κατὰ τὸ γυαλὸ κι' ἐκεῖνος.

Ἐκείνη τὴ μέρα ὁ πατέρας ἤρτε στὸ σπίτι συνεφιασμένος καὶ δὲν ἔβαλε στὸ στόμα του δαγκαματιά. Κουβέντισε μόνο σιγανὰ μὲ τὴ μητέρα κι' ἐκείνη κύτταξε τὰ κορίτσια της κατακίτρινη.

Τὴν ἄλλη μέρα τὸ ψέμμα ἦταν ἀλήθεια.

Οἱ δικοί μας φεύγανε καὶ κατέβαινε ὁ Τοῦρκος νικητής.

Ἕνας δικός μας, ὁ λιμενάρχης, ἔβγαλε λόγο στὸν κόσμο κι' εἶπε πὼς δὲν πρέπει νὰ φύγῃ κανεὶς γιατὶ θὰ περάσουμε καλὰ μὲ τὸν Τοῦρκο.

Ὅσοι τὸν πιστέψανε μείνανε. Ὅσοι δὲν τὸν πιστέψανε ἁρπάξανε πάλι τὸν παληὸ τροβᾶ καὶ φύγανε.

Κατεβάσανε καὶ τὶς παντιέρες τὶς Ἑλληνικές.

Οὔτε δάκρυα δὲν εἶχαν ἐκείνη τὴν ὥρα τὰ μάτια.

Ἦρθε κι' ὁ Τοῦρκος. Τὸν καλοσωρίσανε οἱ ἀνθρῶποι ποὺ δὲν θελήσανε νὰ φύγουν κι' αὐτὸς τοὺς κλώτσισε ὅπως πάντα.

Εἶπαν πῶς θὰ μᾶς σφάξουν ἀπόψε.....

Καὶ μᾶς ἔσφαξαν στ' ἀλήθεια πλειά.

Γλέντησε ἐπάνω στὰ κορμιά μας κι' ἀπάνω στὴ ψυχή μας τὸ χτῆνος ποὺ χρόνια ἔθρεψε γιὰ μᾶς τὸν κακό του πόθο.

Τώρα εἴμαστε πάλι ἀνθρῶποι χωρὶς πατρίδα.

Μαζευόμαστε τὰ βράδυα γύρω σὲ μιὰ χωρὶς φωτιὰ γωνιὰ καὶ μοιρολογοῦμε τὰ περασμένα καὶ τὰ πεθαμένα.

Τὴ μέρα ἀνεκατευόμαστε μὲ τὸν κόσμο καὶ κάνουμε κι' ἐμεῖς ὅπως κάνει αὐτός.

Μὰ μέσα μας πονᾶμε.

Μεγάλο πρᾶμα νὰ βογγᾶ ὁλημερὶς κι' ὁλονυχτὶς στὴν καρδιά σου ἕνας καϋμὸς καὶ δύσκολος ὁ ἀγῶνας νὰ θέλῃς νὰ πνίξῃς τὸν καϋμό σου μέσα στὴν ἐλπίδα.

Η ΓΙ' ΑΛΕΞ

Τοὺν 'Αλὲξ μὲ τόνα τὸ μικρὸ καὶ τόνα τὸ μεγάλο τὸ μάτι τοὺν 'Αλὲξ τοὺν «πλέβου μάνα μ' πλέβου γιὰ νὰ βάλ.' ἀγγλέλια,» τοὺν λέγανε «'Αλὲξ Χιζουκριβατᾶ».

Γιατὶ δὲν τὸ ξέρω. Ἂς τὸ βροῦν ἄλλοι αὐτό. Αὐτοὶ ποὺ θὰ θελήσουν μιὰ μέρα νὰ γράψουν μὲ τὸ νὶ καὶ τὸ σὶ γιὰ ὅλα τὰ πράματα, γιὰ ὅλα τὰ ζωντανὰ καὶ τὰ πεθαμένα ποὺ κάποτε ἤτανε ὅλα μαζὶ μιὰ πατρίδα καὶ μιὰ ζωή, ἂς τὸ βροῦνε κι' ἂς τὸ ποῦνε καὶ τοῦτο.

Ὡς τότε ἐγὼ δὲν μπορῶ παρὰ νὰ λέγω μὲ τ' ὄνομά του τὸν καθέναν.

Ἡ γι' Ἀλέξ περπατοῦσε καμαρωτὸς σᾶν διᾶνος καὶ σᾶν δεσπότης γιατὶ εἶχε καὶ γένια.

Γύριζε στὸ δρόμο καὶ πουλοῦσε «φρουκαλιές». Φώναζε δυνατά :

«Ἔχου φρουκαλιὲς, καλὲς διπλὲς φρουκαλιές», καὶ βίγλιζε τὰ παραθύρια νὰ δῇ ἂν θὰ προβάλῃ καμμιὰ νὰ πάρῃ. Ὕστερα τραβοῦσε πάλι σ' ἄλλο σοκάκι καὶ φώναζε, «φρουκαλιὲς διπλὲς φρουκαλιές.»

Μιὰ ἦταν ἡ δουλειὰ τ' Ἀλέξ ὅλη τὴ μέρα. Νὰ πουλᾶ φρουκαλιὲς, νὰ γλυκοσαλιάζῃ καὶ νὰ λιγώνεται σᾶν ἔβλεπε θηλυκὸ καὶ νὰ τρέχουν ἀπὸ πίσω του λαὸς τὰ μωρὰ νὰ τὸν πειράζουν :

«'Αλέξ' κάκνους ἦσ'να γιὰ λιλέκς ;»

— «Φρουκαλιὲς διπλὲς φρουκαλιὲς», ἀπαντοῦσε ἐκεῖνος κι' ἔφευγε σιγὰ σιγὰ βαρὺς σᾶν νὰ μὴν ἄκουγε τίποτε.

Καὶ τὰ μωρὰ λυσάζανε ἀπὸ πίσω του.

— «'Αλέξ' κάκνους ἦσ'να γιὰ λιλέκς ; Καὶ τραγουδούσανε ὕστερα :

«Ἕνα τσδόν! στοὺ μπάλου
νὰ φτύξου νὰ τοὺ βγάλου
χιζουκριβατᾶ, χιζουκριβατᾶ».

—Χιζουκριβατά!!, οὐρλιάζανε γινατεμένα οὖλα τὰ μωρά.

— Φρουκαλιὲς, διπλὲς, καλὲς, φρουκαλιές.

Ἡ γι' Ἀλέξ εἶχε τόνα τὸ μάτι μικρὸ καὶ τἄλλο μεγάλο. Σᾶν ποντικίσιο τὸ μικρό.

Γι' αὐτὸ τὰ μωρὰ τραγουδούσανε σᾶν τὸν βλέπανε νὰ περνᾶ :

«Δυὸ λουγιοῦ ματέλια πλέβου μάνα μ' πλέβου, χιζουκριβατᾶ».

— Φρουκαλιὲς, διπλὲς φρουκαλιές!

Μόνο ποὺ δὲν φουρκιζότανε ποτὲς ἡ γι' Ἀλέξ. Περπατοῦσε βαρὺς κι' ἔμοιαζε σᾶν Δεσπότης ἀφ' οὗ εἶχε καὶ γένια.

Μονάχα θύμωνε σᾶν τὸν πειράζαν τίποτα κοπελοῦδες καὶ γυναῖκες.

Τότες σαβουρντοῦσε κάτω τὶς φρουκαλιές του καὶ τὶς τύφλωνε μὲ τὰ δυό του τὰ χέρια.

Σᾶν φωνάζαν αὐτὲς ἀκόμα «κάκνους ἦσ' να γιὰ λιλέκς» κατέβαζε τὸ χέρι του δυνατὰ ἀνάμεσα στὰ σκέλια κι' αὐτὲς γινόντανε σκούνη.

Ὕστερα ἔσκυβε ἔπερνε τὶς φρουκαλιές του καὶ τραβοῦσε:

—«Ἔχου διπλὲς, καλὲς φρουκαλιές

— Χιζουκριβατᾶ!....οὐρλιάζανε ἀπὸ πίσω του τὰ μωρά.

Η ΣΟΥΛΤΑΝΙ

Τότες, ἐκεῖνα τὰ χρόνια ποὺ γύριζε στὰ σοκάκια μὲ τὸ ραβδί της καὶ μὲ δεμένο πάντα τὸ ἕνα της τὸ μάτι ἡ Σουλτάνι, ἡ κοπελοῦδες δὲν γυρίζανε ἀκόμα μοναχές τους στὰ σοκάκια.

Μόνο στὸ πανηγῦρι τ' Ἁγιοῦ Γιαννιοῦ καὶ στὰ Νημέρα τῆς Παναγιᾶς παγαίνανε πότε πότε στοὺς καφενέδες. Τότες βάζανε τὰ σιδερωμένα τὰ φουστάνια τους, ποὺ σκέπαζαν τὸν ἀστράγαλο καὶ καθίζανε καμαρωτὲς ἀνάμεσα στὸν πατέρα καὶσ τὴ μητέρα, γιὰ νὰ μὴ ἀγγίσῃ ἀπάνω τους κανένας.

Τὸ μάθημα εἶχε γίνει ἀπ' τὸ σπίτι:

— «Μουρὴ, κανέναν νά μὴ γυρίγς τσὶ βλέπς, θὰ στοὺ σπάσου τοῦ τσιφάλς».

Μέσα σ' ἐκεῖνα τὰ χρόνια ποὺ τὰ πράγματα γινότανε ἔτσι ἡ Σουλτάνι ἦταν ἕνα πρᾶγμα σὰν ἐπανάστασι καὶ σὰν ἀσυνήθιστο καὶ καινούριο.

Ἔτσι φανερώνουνται στὴν ἀρχὴ ὅλα τὰ πράγματα κι' ἔτσι φαίνουνται ὅλα ὡς ποὺ νὰ τὰ συνηθίσει κανένας. Ὕστερα οἱ ἀνθρῶποι τὰ χωνεύουν ὅλα σιγὰ σιγὰ κι' ὅλα τοὺς φαίνονται πὼς ἔτσι ἔπρεπε νὰ εἶνε καὶ πὼς ἔτσι ποὺ εἶνε εἶνε καλά.

Ἡ Σουλτάνι ἦταν ἡ γυναῖκα ποὺ ζοῦσε δίνοντας μὲ παράδες στὸν καθέναν τὸ κορμί της.

Ἀπ' τὰ νειάτα της μάντριζε στὸ σπίτι της ἀκόμα καὶ καταμεσήμερο παλληκάρια καὶ ὅλοι ξέρανε πὼς ξεφάντωνε ἀκόμα καὶ μὲ Τουρκαλάδες.

Τότες ποὺ τὴν θυμᾶμαι ἐγώ, ἡ Σουλτάνι εἶχε γίνει γρηὰ πλειά. Ἔκανε μετάνοιες στὴν ἐκκλησιὰ, ἄναβε κεριὰ στὸ μανάλι κάθε τόσο καὶ ζευγάρωνε πλειὰ στὸ σπίτι της μὲ τὰ παλληκάρια ἄλλες κοπέλες.

Ὅπου κι' ἂν τύχαινε ἡ Σουλτάνι καὶ μπροστὰ σὲ γυναῖκες καὶ μπροστὰ σὲ ἀρσενικοὺς ἔλεγε κάτι πράγματα ἀπὸ κεῖνα ποὺ ντρέπεται κανένας νὰ τς' πῇ κι χαχάνιζε καὶ τρέχαν τὰ σάλια της ἀπὸ εὐχαρίστησι.

Ἡ Σουλτάνι ἔπερνε βόλτα τὰ σπίτια καὶ τὰ σοκάκια καὶ ζητιάνευε. Ἕνα ραβδὶ στὸ χέρι, ἕνα μαξιλάρι ἀδειανὸ στὴν ἀμασχάλι καὶ δός του καὶ πάγαινε κοῦτσα κοῦστα.

Ρουφοῦσε καὶ τσιμπάκο κι' ἔπινε καὶ ρακὶ σὰν τὴν κερνούσανε στὶς ταβέρνες.

Τὸ μαξιλάρι τῆς Σουλτάνι γέμιζε γρήγορα πάντα. Ξεροκόματα, ὅτι εὕρισκε κι' ὅτι τῆς δίνανε. Στὸ δρόμο ἀδιαντροπιά, στὸ σπίτι ὅμως ἄλλα μοῦτρα.

Ἔτσι ἔπρεπε γιατὶ ἡ Σουλτάνς εἶχε κορίτσια.

Τοὺ Μαργιέλι ποὺ ἦταν μοσχαναθρεμμένο καὶ χαδεμένο μὴ μοῦ ἅπτου. Καὶ τὴ Βιόλα, μιὰ νταβριντισμένη ἀρσενικοθήλυκη γυναικάρα, ποὺ δὲν κουραζότανε κάνοντας στὰ φόρα τῆς μάνας της τὴ δουλειά.

Τοὺ Μαργιέλι δὲν ἔκανε τίποτε. Μόνο κεντοῦσε κι' ἦταν πασαλημένη, πάντα κι' ἔκανε τὰ μαλλιά της σγουρά, πυρώνοντας στὸ μαγγάλι τὸν κλώστη. Σὰν δὲν εἶχε δουλειὰ καθότανε στὸ παραθῦρι.

Γιὰ τοὺ Μαργιέλι δουλεύανε ἡ Βιόλα κι' ἡ Σουλτάν[1].

Δούλευε ἡ Βιόλα ὅμως πειὸ πολύ.

Ἕνας κόματος σάρκα πεταμένη στὸν δρόμο γιὰ τὸν κάθε σκῦλο. Ἀνυπόταχτες ἐπιθυμίες καὶ φωτιὰ μέσα σ' ἕνα κορμὶ χωρὶς φράχτες. Ἔτσι γύριζε τὸ σπίτι ὅσο ἦτανε ζωντανὴ ἡ Σουλτάν[1].

Ὕστερα καὶ τοὺ Μαργιέλι δούλεψε κι' αὐτὸ ὅπως ἡ Βιόλα καὶ σάπισε κι' αὐτὸ καὶ γίνανε κι' οἱ δυὸ σαρακοφαγωμένες.

Η ΚΟΥΛΟΥ

Ἦταν ἕνας ἄνθρωπος ποὺ ἤξερε νὰ πειράζῃ τὸν κόσμο μὲ τραγούδια, ποὺ ἤξερε νὰ κάνῃ τὸν κόσμο νὰ γελᾷ.

Στὴν ἀρχὴ ἤτανε χαμάλης στὸ τελωνεῖο. Ὕστερα ὅμως ἔγινε κήρυκας, ντελάλης, ἕνα εἶδος «φρίμος» τοῦ παληοῦ καιροῦ. Ἀπὸ ντελάλης ἔγινε ποιητής. Δὲν ξέρω ἂν αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ἤξερε γράμματα τὶ μποροῦσε νὰ γίνῃ. Ἴσως κάτι πάρα πάνου ἀπὸ Σουρῆς, ἴσως κάτι παρόμοιο, ἴσως καὶ κάτι παρακάτου. Πάντως θὰ γινότανε κάτι καλύτερο ἀπὸ ὅτι ἔγινε, ποιητὴς δηλαδή, χαμάλης, ντελάλης, ἄνθρωπος προορισμένος νὰ κάνῃ τὸν κόσμο νὰ γελᾷ τὶς ἀποκρηὲς μὲ τὶς σάτυρες καὶ τὰ νόστιμα δίστιχά του.

Δὲν ἦταν· τίποτα ἡ ἀποκρηὲς ἐκείνης τῆς ἐποχῆς ἂν δὲν περνοῦσε ἀπ' τὸ σοκάκι ἡ Νικόλας ἡ Κουλοῦ.

Τὸν ἔλεγαν ἔτσι γιατὶ ἦταν πολὺ χοντρός, καὶ εἶχε μιὰ κοιλιὰ σὰν νταβοῦλι.

Μόλις παρουσιαζότανε αὐτὸς τὶς ἀποκρηὲς στὸ σοκάκι ὁ κόσμος ἔτρεχε πατεῖς με πατῶ σε. Χτυποῦσε τὴν κδοῦνα του, ἔκανε τὸν κόσμο νὰ σωπάσῃ κι' ἀρχίνιζε.

Ἀπείραχτο δὲν ἄφινε κανέναν. Ὅ,τι γινότανε ὅλο τό χρόνο θὰ τῶλεγε τότες. Ὅ,τι γινότανε κρυφὸ θὰ τὸ φανέρωνε. Ἤξερε καλὰ ποῦ ἔπρεπε νὰ χτυπήσῃ καὶ χτυποῦσε.

Πρῶτος στόχος του ὅμως πάντα οἱ ἀρχοντάδες. Οἱ ἄνθρωποι οἱ ἀνακατωμένοι μὲ τὸ κοινό. Αὐτοὶ ποὺ ἀνακατώναν τὸ μέλι καὶ γλύφανε τὰ δάχτυλά τους. Οἱ δημογερόντοι, οἱ ἐφόροι, οἱ ἐφόροι τοῦ ψυχομεριδίου.

Ὅτι φοβόντανε καὶ ντρεπότανε νὰ τὸ πῇ ὁ λαουτζίκος ἡ Κουλοῦ τὸ φώναζε τραγουδιστὰ κι' ὁ κόσμος ἔσκαζε νὰ γελᾶ καὶ ξεθύμαινε.

Ὅλοι οἱ ἀδικημένοι περιμένανε τὴν ἡμέρα αὐτὴ οὖλο τὸ χρόνο. Καὶ φωνάζανε «γιὰ στὸ στόμα σου», σὰν τὸν ἀκούγανε νὰ τραγουδᾶ τὸν πόνο τους φανερά.

Ἐφημερίδες τότες δὲν εἶχε.

Σὰν οἱ μπακάληδες πουλούσανε ἀκριβὰ τὰ πράγματα, ἡ Νικόλας τοὺς ἄλλαζε τὸν ἀδόξαστο. Σὰν οἱ ἀρχοντάδες

τοκίζανε βαρειά, σᾶν τὸν Χατζηδιαμαντῆ τὸν σχωρεμένο, βρίσκανε τὸν μπελᾶ τους. Σᾶν κανένας φτωχὸς ἀδικιώτανε ἀπὸ κανέναν, ἡ Νκόλας ἔπερνε τὸ αἷμα του πίσω.

Μιὰ χρονιὰ ζήμιωσαν οἱ ἀποκοπτσῆδες. Τοὺς ἔφαγαν τ' ἀφεντικά. Τοὺς κατέστρεψαν καὶ τοὺς ἀφήκανε φτωχούς. Ἡ Νκόλας βρῆκε τὸ δίκηο τους. Ἐκείνη τὴν ἀποκρηὰ οἱ φαμπρικάντες κι' οἱ τοκιστάδες δὲν μπρόβαλαν στὰ σοκάκια. Τραγουδοῦσε ἡ Νκόλας τὸ παράπονο τῶν κατεστραμμένων καὶ οὖλος ὁ κόσμος χούγιαζε ἀπ' τὴ χαρά του.

Εἴπαμε πὼς αὐτὰ τὰ πράγματα ἡ Νκόλας τὰ ἔκανε τὶς ἀποκρηές. Γιὰ μάσκα ἔβαζε τότες μιὰ κουκοῦλα, λιτζεράδα κι' ἔδενε τή μέση του μ' ἕνα σκοινί. Τὰ μωρὰ τὸν λυσάζανε στὶς λεμονόκουπες, «ἀλέστα λιμουνιὰ βρὲ μουρά!», ἔτσι γιὰ τ' ἀντέτι.

Τραγούδια ὅμως πειραχτικὰ ἔλεγε ἡ Νκόλας καὶ τὲς ἄλλες μέρες ποὺ δὲν γινότανε μασκαρᾶς. Καὶ τότες ἀκόμα πούταν χαμάλης κι' ἔσκυβε ἱδρωμένος κοντανεσαίνοντας κάτω ἀπ' τὴ χαμαλίκα του καὶ τότες ποὺ ἔγινε ντελάλης καὶ καλοῦσε τοὺς νέους τῆς πολιτείας νὰ πᾶνε ἀσκέρια. Ἔλεγε καὶ τότες στὸ τέλος τοῦ κηρύγματός του ἕνα δυὸ δίστιχα καὶ κορόϊδευε τοὺς Τουρκαλάδες ὁ ἀθεόφοβος.

Ὁ Νικόλας ἦταν γίγαντας στὸ σῶμα.

Ἦταν ὅμως γίγαντας καὶ στὴ καρδιά.

Φτωχός, φτωχότατος. Σᾶν ὁ τύραννος πῆρε τοὺς ἀνθρώπους τῆς πατρίδας καὶ τοὺς σκόρπισε ζητιάνους στὰ πέρατα τῆς Ἀνατολῆς, ἡ Νκόλας βρέθηκε νὰ ἔχη πάνω ἀπὸ δέκα μυριὰ ποὺ τὰ ζοῦσε μὲ τὴ κουδούνα του οὖλα.

Ἐκτὸς ἀπ' τὰ δέκα αὐτὰ μουριὰ ὑπῆρχαν καὶ στὸ ὀρφανοτροφεῖο καμμιὰ ἐξηνταριά, ποὺ λησμονηθήκανε ἐκεῖ ἔτσι ποὺ ἡ πολιτεία ἄδειασε.

Ἡ Νκόλας δὲν χασομέρησε καθόλου. Πῆρε τὴ κδοῦνα του κ' ἕνα ραβδί, κρέμασε ἕνα τρουβᾶ στὸν ὦμο του καὶ λάλησε μπροστά του κοπάδι τὰ δικά του καὶ τὰ ξένα χωρὶς πατέρα μουρά.

Ἔτσι τσομπάνης ἀληθινὸς, γύρισε ὅλη τὴν ἀνατολὴ πότε κάνοντας τὸν ντελάλη μὲ τὴν κδοῦνα του καὶ πότε ζητιανεύοντας κι' αὐτὸς καὶ τὰ μουρά.

Ὅπου κι' ἂν στεκότανε ὅμως ἔλεγε πάντα τραγούδια, πότε μοιρολογῶντας τὴ μικρυνὴ ἔρημη πατρίδα καὶ πότε

προφητεύοντας τὴν ἀνάστασί της.

Σὰν οἱ ἀνθρῶποι ἄρχισαν νὰ γυρίζουν πίσω στὴν πολιτεία ὕστερα ἀπὸ τὴ βαρυχειμωνιά, γύρισε κι' ἡ Νικόλας λαλῶντας μπροστὰ τὰ ξένα καὶ τὰ δικά του τὰ μουρά.

Σὰν πάτησε τὸ ποδάρι στὸ χῶμα της, χτύπησε δυνατὰ πολλὲς φορὲς τὴν κδοῦνα του, σὰν νὰ χτυποῦσε ἀνάστασι, καὶ εἶπε ἕνα τραγοῦδι σ' ἐκείνους ποὺ λείπανε καὶ δὲν θὰ τὸν ἀκούγανε πλειά, λυπητερὸ σὰν μοιρολόγι.

Γιὰ ὅλα αὐτὰ κάποτε τὸ Κράτος σκέφθηκε νὰ δώση ἕνα παράσημο στὸ Νικόλα.

Τ' ἀρνήθηκε γιατὶ ντρεπότανε νὰ τὸ φορέση. Ἔζησε μὲ τὴν κδοῦνα του καὶ χωρὶς αὐτὸ καὶ πέθανε πάλι ἐξόριστος καὶ χωρὶς πατρίδα.

ΟΙΔΙΠΟΔΑΣ

Ζητιάνα ἦταν ἡ «Βγιένκου» μὰ στὸν νάρθηκα τῆς ἐκκλησιᾶς δὲν στάθηκε ποτὲς γιὰ νὰ ἁπλώση χέρι κι' οὔτε στὶς πόρτες παραστόλιασε.

Πάγαινε στὴν ἐκκλησιὰ γιὰ νὰ κάνη τὸ σταυρό της μονάχα. Ἦταν ταχτικὴ στὸ σπερνὸ καὶ στὴ λειτουργιὰ ἀπ' τὸν ὄρθρο κι' εἶχε μαζί της πάντα καὶ τὸ μουρό της τοῦ «Νικουλέλι». Τὴν ὥρα ποὺ ὁ παπᾶς περνοῦσε τ' ἅγια κι' ἔλεγε τὸ «πάντων ἡμῶν» τοῦ Νικουλέλι ξαπλωνότανε πλατὺ μακρὺ ἀπάνω στὰ μάρμαρα κι' ἡ παπᾶς τὸ διασκελοῦσε. Καὶ σᾶν ἔλεγε τὸ Βαγγέλιο ἡ παπᾶς πάλι τοῦ Νικουλέλι ἔσκυβε μπροστά του ὡς ποὺ ν' ἀκουμπίση τὸ κεφάλι του στὸ βιβλίο.

Τὴ Βγένικου τὴν ξέρανε οὔλοι καὶ στὸ μαχαλᾶ καὶ παραμάχαλα.

Χήρα πρὶν χρόνια, εἶχε ἀκόμη τὶς παληές της μορφιές.

Δουλειά της ἦταν νὰ γυρίζη. Ἀπ' τὸ πουρνὸ ἴσαμε τὸ βράδυ πάγαινε στὰ σπίτια. Ἔκανε χουσμέτια. Ἔπερνε λάδι ν' ἀνάψη κανὲ καντῦλι στὸ νεκροταφεῖο. Πάγαινε τὴν πιατίλα τὰ κόλυβα στὴν ἐκκλησιά. Καὶ πότε πότε σᾶν τὴν καταφέρνανε ἡ κουπελοῦδες ἔβλεπε καὶ τὸν καφὲ κι' ἔλεγε τὴ μοῖρα τους.

Ἡ Βγένικου ἦταν ἡ πειὸ καλὴ ἡ κουπακοῦ. Μέσα σὲ πόσα τέρμινα θὰ γινότανε τὸ κάθε πρᾶμα· τόξερε πάντα. Στῶν κοριτσιῶν τὶς φιλτζάνες εὕρισκε οὖλο σταυρούς Σφαλοῦσε τότε μὲ πονηράδα τόνα της τὸ μάτι. Τὰ κορίτσια σᾶν τὸ βλέπανε αὐτὸ κοκκινίζανε καὶ τὴ γνέφανε μὴν τυχὸν καὶ τὸ πῆ. Ἡ Βγένικου τῶξερε. Ὁ σταυρὸς μέσα στὸ πιχτάρι τοῦ καφεδιοῦ ἤτανε σίγουρα γαμπρὸς, προξενιὰ τὸ δίχως ἄλλο.

Ἔτσι ποὺ γύριζε στὰ σπίτια ἡ Βγένικου κορφαδιαζότανε πάντα. Ὅτι τῆς δίνανε τὄπερνε. Κι' οὖλα ποὺ τὶς δίνανε τὰ σμάζευε γιὰ τὸ μουρό της τοῦ Νκουλέλι.

Τοῦ Νκουλέλι εἶχε σφαλίξει τὰ τριάντα καὶ πορπατοῦσε γιὰ τὰ σαράντα.

Ἀκοῦστε νὰ δῆτε τίλουγιου ἤτανε τοῦ Νκουλέλι.

Ἦταν ὥμορφο πρῶτα πρῶτα. Μαυρομούστακο. Ἕνα πρόσωπο ποὺ ἔτσι ποὺ τὸ κύτταζες σὲ ρουφοῦσε ἀπὸ μέσα.

Τοῦ Νκουλέλι δὲν δούλεψε σνὴ ζωή του ποτὲς, μεγά-

λωσε στὰ γόνατα τῆς μάνας του κι' ἤτανε μουρὸ πάντα.

Ἅμα ἡ Βγένικου ἔφευγε γιὰ τὴ βόλτα, τοῦ Νικουλέλι καθότανε στὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ τους καὶ τὴν ἀπάντεχε νὰ γυρίσῃ. Κάτι θὰ τόφερνε πάντα, ἕνα σῦκο, ἕνα λουκοῦμι, γιὰ ἕνα κομμάτι μέντα.

Μοναχό του στὸ δρόμο δὲν ἔβγαινε, δὲν διασκελοῦσε τὴν μπεζοῦλα. Πάντα μὲ τὴν μάνα του μαζὶ γιὰ νὰ μὴν τὸ πειράζουν τὰ μωρὰ τὰ μικρὰ καὶ τὰ μεγάλα σᾶν κι' αὐτόν. Ἡ Βγένικου ἔλεγε πὼς τὸ κάνανε ἀπὸ ζούλια.

Τοῦ Νικουλέλι τὰ μουρὰ τὸ φωνάζανε: «κουλιαβίδα βὶκ βίκ».

Τότες σᾶν τἄκουγε αὐτὸ τοῦ Νικουλέλι ἔκλαιγε μὲ δυνατὰ οὐρλιαχτὰ καὶ πασπάτευε τὴ γῆς νὰ πιάσῃ καμμιὰ καγιάδα. Ἡ Βγένκου καταριότανε κι' ἔκανε τὸ σταυρό της, ζητῶντας νὰ δῇ ἀψηλὰ τὸ θεό.

Αὐτὸ γινότανε πάντα ἀπὸ τότε ποὺ τοῦ Νικουλέλι ἔπαθε τοῦ καϋμένου καὶ σακατεύθηκε.

Τοῦ Νικουλέλι ἤτανε σχεδὸν στραβό. Τὰ μάτια του τζιμπλιασμένα, κόκκινα, φονιάδες. Στὸν ἥλιο καὶ στὸ πολὺ τὸ φῶς ποτὲς δὲν ἀνοίγανε.

Μὰ δὲν ἤταν μόνο αὐτό. Τοῦ Νικουλέλι τόπιανε κι' «ἡ ἐξ' ἀπὶ 'δῶ», σιλινιασμός, ὅπως ἔλεγε σκουπίζοντας τὰ μάτια της, ἡ Βγένκου.

Σᾶν τὸ πρωτοέπιασε σκάψανε στὸ χῶμα ἐκεῖ ποὺ ἔπεσε τὸ κεφάλι του καὶ βρήκανε ἕνα κάρβουνο ἀναμένο. Τὸ σβύσανε τότες μέσα στὸν ἁγιασμό, τὸ τρίψανε καὶ τοῦ τὸ ποτίσανε. Λένε πὼς γιαίνει μ' αὐτὸ ὁ ἄρρωστος.

Σᾶν τὸ ἔπιανε τὸ κακὸ τοῦ Νικουλέλι ἔπεφτε κάτου καὶ σπαρταροῦσε σᾶν σκυλόψαρο. Τὸ στόμα του γέμιζε ἀφρό. Ὕστερα ἀπόμενε ξερὸ καὶ ροχάλιζε. Σᾶν ξυπνοῦσε ἤταν κατακίτρινο καὶ συλλογισμένο.

Τῆς Βγένκους τ' ἀχεῖλι ἤτανε κάθε τόσο πικρό, ψακί.

Πότε πότε τοῦ Νικουλέλι ἔκανε κι' ἄλλα πράματα χειρότερα. Τὸ πιάνανε παροξυσμοί. Ἔβαζε τὶς πλαλιὲς καὶ γύρευε νὰ βρῇ γυαλιὰ νὰ βγάλῃ τὰ μάτια του ποὺ δὲν βλέπανε. Τότες ἡ Βγένικου μαδιώτανε σᾶν τὸ παγῶνι. Ἔτρεχε ἀπὸ πίσω του, τοῦ φώναζε «μουρό μ' Νικουλέλι» τὸ παρακαλοῦσε, ἔκλαιγε, λαχάνιαζε, φώναζε τὰ μουρὰ νὰ τὸ πιάσουν.

Καὶ κεῖνα φωνάζανε τότες πειό πολὺ ἀπόμα «κουλιαβίδα βίκ βίκ».

Σᾶν καταλάγιαζε μὲ τὰ πολλὰ τοῦ Νικουλέλι ἡ Βγένικου τόπερνε ἀπ' τὸ χέρι καὶ πάγαίνανε σπίτι τους.

Τότες ἔτσι ποὺ τὰ μουρὰ φωνάζανε ἀπὸ πίσω τους «βὶκ βὶκ» ἡ Βγένικου ἔκλαιγε βουβὰ καὶ τοῦ Νικουλέλι βλαστήμαγιε τὴ μάνα ποὺ τὸν γέννησε.

ΑΠΟΚΡΗΕΣ

Τότες, ἐκεῖνα τὰ χρόνια ποὺ πέρασαν καὶ δὲν μεταγυρίζουν, ἡ ἀποκρηὲς γινότανε ἀλλοιώτικα καὶ δὲν μοιάζανε καθόλου μ' αὐτὲς ποὺ γίνονται τώρα.

Ἀποκρηὲς τότες δὲν ἦταν τὰ παιγνίδια μόνο.

Μόλις κόντευε νὰ βραδυάσῃ ἡ τυρινὴ Κυριακὴ ἀρχίζανε στὰ σπίτια. Βάζανε τὰ φαγιά τους ὅλα σὲ μεγάλους τζετζερέδες. Πέρνανε τὰ ταψὰ τὴ ριζόπηγα. Τὶς πιατέλες τὰ ριζόγαλα. Τὶς γκιουζλεμέδες, κοῦπες μεγάλες γεμᾶτες κοῦκο. Τὴ μεγάλη τσότρα τὸ κρασὶ καὶ τὴ τραμποῦκα καὶ ξεκινούσανε.

Θὰ τρώγανε ἐκεῖνο τὸ βράδυ μαζεμένες δέκα δεκαπέντε φαμίλιες σὲ γνωστά των σπίτια καὶ θὰ γλεντοῦσαν ὡς τὸ πρωῒ μαζί.

Ἔτσι ποὺ νύχτωνε ἔβλεπες φαμίλιες φαμίλιες τὸν κόσμο νὰ περνᾶ τὰ σοκάκια γιὰ νὰ πάγῃ νὰ ἀποκρηέψῃ. Ἡ μητέρες σηκώνανε τὰ βυζανιάρικά των στὴν ἀγκαλιὰ κι' ὅλοι οἱ ἄλλοι ἦτανε φορτωμένοι ἀπὸ κάτι κι' ὁ καθένας.

Στὸ σπίτι ποὺ θὰ γινότανε ἡ ἀποκρηὰ ἡ νοικοκυρὰ ἦταν ἀνασκομπωμένη ἀπ' τὸ μεσημέρι. Ἔκανε τηγανίτες, γκιουζλεμέδες μὲ αὐγά, ὅτι μποροῦσε.

Σὰν ἐρχόντανε οἱ μουσαφίρηδες ἀνεσκομπουνώτανε καὶ ἡ ἄλλες γυναῖκες καὶ κάνανε ὅλες μαζὶ γιαρντοῦμι τὴ νοικοκυρὰ στὸ κάθε τις.

Οἱ ἄντρες καὶ τὰ παλληκάρια παγαίνανε στὴ μεγάλη κάμαρα ἐπάνω σὲ φουσκωτὰ μαξιλάρια μὲ ὥμορφους φαντοὺς «μαλουφάδες» γεμάτους ἀπὸ κεντήματα μὲ τὸ χέρι.

Γιὰ τραπέζι στρώνανε μεγάλες «μεσάλες» κι' ἀραδιάζανε ἐπάνω ὅλα τὰ φαγιὰ καὶ τὰ ψωμιά.

Τὴ τσότρα τὸ κρασὶ τὴν εἶχε στὸ πλάγι του ὁ γεροντώτερος ἀπ' ὅλους κι' αὐτὸς κερνοῦσε μέσα σὲ μεγάλες νεροκαντοῦλες.

Τὸ φαγοπότι ἄρχιζε ὅταν ὅλες ἡ γυναῖκες τέλειωναν τὰ χουσμέτια τους. Τότες καθίζανε γύρω στό τραπέζι κι' αὐτὲς καὶ τὸ γλέντι ἀρχινοῦσε. Σὰν πίνανε κρασὶ χαιρετούσανε μὲ τὴν ἀράδα «καλὴ σαρακοστὴ» καὶ «καλὴ ἀνάστασι».

Ὕστερα ἀπ' τὸ φαγὶ σηκώνανε τὶς μεσάλες στὴν μπάν-

τα καὶ κερνούσανε στὸ χέρι μὲ τὴν ἀράδα τοὺς μεζέδες καὶ τὸ κρασί.

Ἀνοίγανε ἔτσι τόπο γιὰ τὸ χορό.

Ἕνας ἔπαιζε τὴν τραπούκα, ἄλλος χτυποῦσε ἕνα ταψί, ἄλλος τσουγκρανοῦσε ἕναν «μπαγλαμᾶ» κι' οὗλοι χορεύανε.

Χόρευαν πρῶτα τὰ παλληκάρια «Τσάμικο», «Ζεμπέκικο», «Καρσιλαμά», καὶ τὰ κορίτσια βοηθούσανε τὸ σκοπὸ μὲ τὸ στόμα.

Ὕστερα σηκωνότανε ὁ πειὸ γέρος καὶ τραβοῦσε μ' οὗλα τὰ παλληκάρια τὸ χορὸ τραγουδῶντας μερακλίδικους μανέδες.

Μιὰ κοπέλα σηκωνότανε τότες καὶ κερνοῦσε μὲ τὶς νεροκαντοῦλες κρασὶ οὗλα τὰ παλληκάρια κι' ἕνα κορίτσι τοὺς ἔδινε μὲ τὸ πηροῦνι μεζέ.

Ἄναβε τότες ὁχορός. Σ' ὅλα τὰ σπίτια ἄκουγες νὰ βροντοῦν τὰ πατώματα ἔτσι ποὺ τὰ παλληκάρια πηδοῦσαν κι' ἄκουες παντοῦ νὰ τραγουδᾶν:

«Σ'τοῦτα τὰ σπίτια πούρταμι
πέτρα νὰ μὴ ραγίσῃ
τσὶ νοικοκύρης τοῦ σπιτιοῦ
χίλια χρουνιὰ νὰ ζήσῃ.
Δός τι του πιδιὰ τσ' ἂς πάγῃ
τουτ' ἡ γῆ θὲ νὰ μᾶς φάγῃ
Τούτ' ἡ γῆ μὶ τὰ λουλούδια
τρώγει νειοὺς τσὶ κουπιλούδια».

Καὶ χόρευαν τραγουδῶντας ἔτσι ὧρες ὁλάκερες.

Σὰν τέλειωναν τὰ παλληκάρια σηκωνότανε νὰ χορέψῃ ἡ πειὸ γρηὰ κι' ἔσερνε στὸ χορὸ οὗλα τὰ κουπιλούδια.

Τῶλεγε καὶ τὸ τραγοῦδι αὐτό:

«Σήμερα ν' ἀπουκρηγιὲς
ποὺ χουρέβγιν τσὶ γρηγιές».

Καὶ χορεύανε ἡ γρηὲς καὶ ἡ κοπελοῦδες οὗλες ξαναλέγανε τὰ τραγούδια τους.

«Κάτου στοὺ γιαλὸ
κάτου στοὺ περιγιάλι
κάτου στοὺ γιαλὸ κουντὴ
νιραντζοῦλα φουντωτή.
Πλῦναν τσ' ἄπλουναν
τσὶ μὴ τοὺν ἄμμου παίζαν

Πλῦναν τσ' ἄπλουναν κουντὴ
νιρατζοῦλα φουντωτή».

Τὶς γρηὲς ποὺ χορεύανε καὶ τὶς κουπελοῦδες τὶς κερνοῦσε ὁ πειὸ γέρος πέρνοντας βόλτα μὲ τὴν τσότρα καὶ μὲ μιὰ νεροκαντοῦλα στὸ χέρι.

Ἔτσι γινόταν ὡς τὸ πρωΐ.

Πίσω πίσω ἀδειάζανε οὔλα τὰ πιάτα τὰ ριζόγαλα γιὰ νὰ μὴ μείνῃ τίποτε τὸ πρωΐ. Τρώγανε κι' ἀπ' ἕνα αὐγὸ βρασμένο καὶ φεύγανε ὅλοι στὰ σπίτια τους εὐχόμενοι καλὴ σαρακοστὴ καὶ καλὴ λαμπρὴ καὶ ἑτοιμαζόμενοι γιὰ τὴν καθαρὴ Δευτέρα.

Ὅσα πασχαλινὰ φαγιὰ περισεύανε τὰ δίνανε στοὺς ἀτσίγγανους ποὺ πέρναν τὸ πρωΐ βόλτα τὰ σπίτια καὶ τὰ μάζευαν ἀνεκατωμένα οὔλα μέσα σὲ καλάθια.

ΚΑΘΑΡΗ ΔΕΥΤΕΡΑ

Τὴ μέρα αὐτὴ οὔλοι οἱ ἀνθρῶποι ἦταν τότες ἀγγουροξυπνημένοι. Ἄλλοι ξημερωνούντανε χωρὶς νὰ κοιμηθοῦν σταλιά. Πέρναν τὶς τραμποῦκες καὶ γυρίζανε στὰ σοκάκια ἀπ' τὸ πρωΐ, μουτζουρωμένοι.

Οὔλες ὅμως ἡ φαμίλιες ξεκινούσανε τὴν αὐγὴ γιὰ τὶς ἀκρογιαλιές. Χαρὰ καὶ πανηγῦρι σὰν τύχαινε λιακάδα. Ξεκινούσανε μὲ τά ποδάρια, ἄλλοι καβάλα στὰ ζά, ἄλλοι μὲ κάθε εἶδος πλεούμενο καὶ σκορπούσανε παντοῦ.

Ἀρχίζανε ἀπ' τὶς Τρεῖς Πέτρες ὡς τ' Ἀητοῦ τὴ φωλιὰ καὶ τὴν Τρύπια πέτρα. Ἄλλοι παγαίνανε στὰ Κόκκινα. Ἄλλοι στοῦ Γονατᾶ τὸν μπαχτσέ. Ἄλλοι στὴ Νησοπούλα.

Παντοῦ ὅπου ὑπῆρχε ἥλιος καὶ γιαλός.

Ἁπλώνανε τὶς κιρπέτες καὶ καθίζανε.

Ἐκείνη τὴ μέρα πίνανε πειὸ πολὺ κρασὶ κι' ἡ τσότρες ἦσαν πολλές.

Ἐκτὸς ἀπ' τὸ κρασὶ πέρνανε μαζί τους ψωμὶ κι' ἐληὲς καὶ βαθροκούκια. Σαλατικὰ ἀγοράζανε ἀπ' τὰ γύρω περιβόλια, ρόκα καὶ κάρδαμο. Τὰ ἄλλα οὔλα τἄδινε πλουσιοπάροχα ὁ γιαλός.

Πρῶτα πρῶτα ἡ γυναῖκες καὶ τὰ κορίτσια ἀραδιαζότανε στὴν ἀκρογιαλιὰ καὶ βγάζανε ἀχιβάδες. Πολλὲς θαλασσόνανε καὶ ὡς τὸν ἀστράγαλο. Τότες ὅμως ἔπρεπε νὰ στέκουνται μπροστά τους ἄλλες γιὰ νὰ μὴ βλέπουν τὰ μπατζάκια τους τὰ παλληκάρια κι' οἱ περαστικοί.

Λίγο παρὰ πέρα θαλασσώνανε τὰ παλληκάρια, ἄλλα ἴσα μὲ τὴ μέση κι' ἄλλα ἴσα μὲ τὸ λαιμό.

Ψάζανε μέσ' τὰ φύκια μὲ τὰ δαχτύλια τῶν ποδαριῶν τους καὶ βγάζανε μύδια τῆς κρομιδιᾶς καὶ κουροχίλες.

Ψάζανε καὶ μὲ τὰ χέρια μέσα στὶς γοῦβες καὶ κάτω ἀπ' τὶς σκοῦρκες καὶ βγάζανε μύδια τῆς πέτρας καὶ καλόγνωμες καὶ καλογρηές.

Ἄλλοι πάρα πέρα βγάζανε ἀχνιοὺς μὲ τὴ χέρα στὰ γρέμνα νερά.

Τὰ καλάθια γέμιζαν σὲ λίγες ὧρες.

Ρίχνανε τότες τὰ χάβαρα μιὰ κουβάρα ἐπάνω στὶς «μιγσάλες» κόβανε φέτες ψωμιά, ρίχνανε δεμάτια τὰ κάρδαμα, τὴ ρόκα καὶ τὰ κρεμυδάκια κι' ἀογίζανε νὰ τρῶνε.

Ἡ τσότρα ἔπερνε βόλτες διαρκῶς ἀπὸ στόμα σὲ στόμα. Τὰ αἵματα ἀνάβανε κι' ἀρχίζανε οἱ μανέδες οἱ μακρόσυρτοι κι' οἱ χοροί.

Ἕνας ἔκανε ἀπὸ κανὲ τηγάνι μαύρη μπογιὰ καὶ τοὺς μουτζούρωνε οὔλους.

Γέλοια καὶ φωνὲς καὶ ξεφάντωμα καὶ δός του βροντούσανε ἡ τραμποῦκες καὶ σερνότανε οἱ χοροί.

Ὅπου βράχος ἀπρογιαλιᾶς καὶ τραγοῦδι, ὅπου δέντρο κατάγιαλα καὶ παρέα καὶ χορός.

Γλεντούσανε παντοῦ ἀπ' τὰ Σπιτάλια καὶ τὶς τρεῖς πέτρες ἴσαμε τὴν τρύπια πέτρα κι' ἀπ' τὴν ἄλλη μεριὰ τῆς πολιτείας ἴσαμε τὴ Βαγγελίστρα καὶ τὴν Ἁγιὰ Κυριακή.

Γλεντούσανε παντοῦ οὔλοι. Μὰ γλεντυύσανε ποιὸ πολὺ τὴ μέρα αὐτὴ ἡ γυναῖκες κι' ἡ κοπέλες. Μιὰ μέρα τὸ χρόνο εἶχανε κι' αὐτὲς τὴν ἄδεια νὰ ξεσκάσουν καὶ νὰ ποῦν λόγια ψαρετὰ χωρὶς νὰ κοκκινίζουν.

Τίναζαν χορὸ καὶ τραγουδούσανε :

«Κάτου στοὺ γιαλὸ τοὺν ἄμμου
κάναν οἱ καβοῦροι γάμου
μὶ καλέσανε τσὶ μένα
δὲν ἠθέλησα νὰ πάγου
ἔκανα καρδιὰ τσὶ πῆγα
εἶδα τοὺ λαγὸ τσὶ πῆδα
τσὶ τοῦ γάδαρου μὶ τ' λύρα».

Καὶ δός του τὰ ποδάρια γτυπούσανε τὴ γῆ καὶ βγάζονε σπίθες καὶ γινότανε τοῦ κουτροῦλι τὸ παναγῆρι. Τὸ βράδυ γυρίζανε ὅλοι στὴν πολιτεία μὲ τὰ ποδάρια καὶ μὲ τὰ ζὰ καὶ μὲ κάθε λογῆς πλεούμενο.

Γυρίζανε μὲ τραγούδια καὶ μὲ μανέδες, μὲ τὶς τραμποῦκες, ἀγγαλιασμένοι καὶ μουτζουρωμένοι οὔλοι.

Στὸ δρόμο ἀπ' τὴν τρύπια πέτρα καὶ τὸν Ἅγιο Νικόλα ὡς τὸ Φάληρο, μῆλο νἄριχνες δὲν ἔπεφτε κάτου.

Οὔλοι ἀγγαλιασμένοι καὶ μουτζουρωμένοι παρέες παρέες.

Κάτου στοὺ γιαλὸ
κάτου στοὺ περιγιάλι
κάτου στοὺ γιαλὸ μουρὴ
νιρατζοῦλα φουντουτή.
Πλύναν τσ' ἅπλουναν
τσὶ μὶ τοὺν ἄμμου παίζαν».

Τὸ βράδυ ὅλη ἡ πολιτεία ἦταν ἥσυχη. Οὗλοι κοιμώτανε κουρασμένοι.

Ἡ καληνύχτα τους σᾶν χωρίζανε ἦταν «καλὴ σαρακοστὴ καὶ καλὴ ἀνάστασι».

Τὴν καθαρὴ Δευτέρα δὲν ἔκανε νὰ καπνίσῃ πκαρίς.

Οὗλα ξεπλινότανε μὲ τὸ θερμὸ καὶ γινότανε καθαρὰ σᾶν τὸν ἥλιο.

Ἔτσι καὶ οἱ ἀνθρῶποι καθαροὶ σὲ οὗλα ἀπαντέχανε τότες τὴ Λαμπρή.

ΠΑΝΑΓΥΡΙΑ

Τώρα δὲν κάνουν πλειὰ παναγύρια. Ἄλλα χρόνια κάναν πολλά.

Χορεῦαν τὴν Κυριακὴ τὰ κορίτσια στὸν αὐλόγυρο τῆς ἐκκλησιᾶς χέρι χέρι μὲ τὰ παλληκάρια κι' ἡ μανάδες τους σέρναν τὸ σκοπό.

Ἀπ' τὰ παναγύρια αὐτὰ φύτρωναν ἡ προξενιές, οἱ γάμοι, τὰ ξεφαντώματα.

Τὴν Κυριακὴ τὰ παλληκάρια δὲν χορεύανε μόνο. Ρίχναν καὶ λιθάρι. Πηδούσανε. Παλαίβανε. Κάναν καὶ παιχνίδια. Παίζανε τὸ «τὸπ' ἀλάνι». τὸν «πρῶτον ἥλιο», τὶς «τσαμάδες, τὰ ζλικέλια».

Σὰν ἦταν γιορτὴ ὅμως, Κυριακὴ διπλόσκολο, κάναν καὶ πειὸ μεγάλα πράματα.

Στὸ Γενιτσαροχῶρι παίζανε «τζιρίτι». καβαλάρηδες μὲ κοντύρια ἀπάνω σὲ περήφανα ἄτια. Τρέχαν τ' ἄλογα. Τραβούσανε «γιουκοῦζι» μιὰ μεγάλη βαρειὰ πέτρα οἱ ζευγάδες μὲ τὰ βώδια.

Αὐτὸ γινόταν τ' Ἁγιοῦ Θανασοῦ.

Τ' Ἁγ. Ἀντωνιοῦ «παλαῖβαν ἡ καμήλες».

Φέρναν κάτι θεόρατους «ντεβέδες» ἀπ' τὰ τουρκοχώρια. Τοὺς ταγίζανε ἁλατισμένο «χαμοῦρι» γιὰ ν' ἀφρίσουν, τοὺς φόρτωναν κουδούνια καὶ κατρεφτέλια καὶ ψῆφες πάνω στὰ σαμάρια των.

Ἔφερναν κι' οἱ Ρωμιοὶ «ντεβέδες». Ἡ Σαντζηλιώτς.

Καὶ τότε γινότανε χαλασμός.

Ποιὸς θὰ νικήσῃ. «Ἡ Ἑλλάδα γιὰ ἡ Τουρκία». Αὐτὸ τὸ λέγανε κρυφά. Δυνατὰ φωνάζαν μοναχὰ «ἴσα βρὲ Σαντζηλιώτ'» Ἄλλο τίποτα.

Ὁ Ρωμηὸς «Ντεβὲς» ἦταν ἡ Ἑλλάδα ποὺ ἔπρεπε πάντα νὰ νικᾶ.

Ὅταν νικοῦσε ἡ «Σαντζηλιώτς» οἱ γέροι λέγανε μὲ χαρά: «Ἡ Ἑλλάδα θὰ νικήσῃ».

Ὅταν ἔπεφτε κάτω «ἡ Σαντζηλιώτς» τάχειλη τους ἔσταζε φαρμάκι κι' ἦσαν συλλογισμένοι ὡς τὸ πανηγῦρι τῆς ἄλλης χρονιᾶς.

Πρὶν νὰ φέρουν τοὺς «ντεβέδες» στὸ μεγάλο ἁλᾶνι, «στ' Κουταλιανοῦ τ' μάντρα» τοὺς σεργιανοῦσαν πρῶτα σ' οὖλη

τὴν πολιτεία.

Τὰ κουδούνια βροντοῦσαν κι' ἀπὸ πίσω τρέχανε μὲ χουγιαχτὰ τὰ μουρά. Τρέχανε καὶ μπροστὰ ἀπ' τὴν καμήλα ἀκόμα. Πίσω ἐρχόντανε τσοῦρμο οἱ μεγάλοι νὰ δοῦνε τὸ πάλεμα.

Καμμιὰ φορὰ πέρνανε κι' ἕνα νταβοῦλι κ.' ἕνα ζουρνὰ ἢ καὶ μιὰ κάϊντα.

Σὰν βροντοῦσε τὸ νταβοῦλι ἡ καμῆλα, «ἡ ντιβὲς» ἄφριζε πειὸ πολὺ ἀπόμα καὶ φούσκωνε τὴ γλῶσσα του πετῶντας την δυὸ σπιθαμὲς ἔξω ἀπ' τὸ στόμα.

Τὰ μουρὰ κι' οἱ μεγάλοι καμάρωναν τότες τὸν «Ντεβέ».

Πρὶν ν' ἀρχίσῃ τὸ πάλεμα ἡ Χότζας διάβαζε τὴν Τούρκικη καμῆλα καὶ ἕνας παπᾶς τὴ ρωμιά.

Ὕστερα ἀρχίζαν ἡ βόλτες. Τὸ νταβοῦλι πάγαινε νὰ σπάσῃ, οἱ ζουρνᾶδες τσιρίζανε κι' οἱ ντεβέδες μούγγριζαν μὲ ψηλὰ τὰ κεφάλια καὶ κουβάρες ἀφροὺς στὸ στόμα. Τοὺς γύριζαν μιὰ βόλτα κι' ὕστερα τοὺς πάγαιναν κοντά.

Αὐτὸ γινότανε ὡς ποὺ τὰ ζᾶ πιανότανε ἀπ' τοὺς λαιμοὺς, μπλέκανε τὰ ποδάρια τους καὶ δίνανε δυνατὲς σπρωξιὲς τὸ ἕνα τὸ ἄλλο.

Σὰν ἔπειρτε τὸ ἕνα κάτω, τὸ ἄλλο τὸ τσαλαπατοῦσε. Πέφταν τότε, ἐπάνω τους οἱ ντεβετζῆδες καὶ τὰ ξεχώριζαν κτυπῶντας τα μὲ κάτι χονδρὰ ξύλα.

Ὁ νικητὴς ἔβγαζε δίσκο καὶ γύριζε καὶ στὴν πολιτεία οὔλη τὴ νύχτα. Τὸν κερνούσανε παντοῦ καὶ τὰ μωρὰ τρέχανε λαὸς ἀπὸ πίσω του.

Ἔσι τέλειωνε πάντα τ' Ἁγ. Ἀντωνιοῦ τὸ πανηγύρι. Ἡ κουβέντα γιὰ τὸ πάλεμα βαστοῦσε βδομάδες.

ΠΡΩΤΟΜΑΓΙΕΣ

Στὴν πολιτεία ἐκεῖνα τὰ χρόνια δὲν παλαίβανε ἡ καμῆλες μονάχα. Εἶχε κι' ἄλλα παναγύρια λογιῶν λογιῶν.

Εἶχε παναγύρια ποὺ γινότανε στὴν πόλι καὶ παναγύρια στὴν ἐξοχή.

Τὸ κάθε ἰσνάφι εἶχε τὸ δικό του παναγῦρι. Χώρια οἱ μπαχτσαβάνιδες τ' Ἁγιοῦ Τρύφωνα, χώρια οἱ νταμπάκηδες, χώρια οἱ ζευγάδες. Τὸ κάθε ἰσνάφι εἶχε καὶ τὴν ἐκκλησίτσα του στὴν ἐξοχή, τὸ μοναστῆρι του, εἶχε καὶ τὸ κουτί του. Ὅταν γινότανε τὸ συλείτουργο βγάζανε τὸ κουτί, ἔρριχνε μέσα ὁ καθένας ὅτι ἤθελε κι' ὕστερα δίνανε ἀπ' αὐτὰ δάνεια στοὺς πιὸ ἀδύνατους ἀπ' τὸ ἰσνάφι.

Οὗλοι μαζὶ μὲ τὶς γυναῖκες του; καὶ τὰ μωρά τους τρώγανε ὕστερα κάτω ἀπ' τὰ τσάμια ἐπάνω σὲ μεγάλες ἁπλωμένες καρπέτες, πίνανε μὲ τὴν τσότρα τὸ κρασὶ καὶ χαιρετούσανε «καλὰ μπερεκέτια».

Τὰ πειὸ μεγάλα παναγύρια τῆς ἐξοχῆς ἦταν ἡ πρωτομαγιά, τῆς Ἀναλήψεως κι' ἡ καθαρὴ Δευτέρα.

Τὴν πρωτομαγιὰ οὗλοι οἱ ἀνθρῶποι τῆς πολιτείας φεύγανε στὴν ἐξοχή, παρέες παρέες. Κάθε μιὰ γειτονιὰ κι' ἕνα τσοῦρμο. Ἡ καλαθιέρες ἦταν χαζίρι ἀποσπερού. Ἡ μπουκάλες γεμάτες, τὰ φαγιὰ στὴν ἐντέλεια. Τρώγανε τὴν αὐγὴ βλαστὸ «μὴν γκαρίξουν σᾶν τοὺν γάδαρου» κάνανε Μάγιο «κρασὶ μὲ τὸ παξμάδι» καὶ φεύγανε ἀχάραγα.

Ἐκεῖ ποὺ πάγαινε οὗλος ὁ κόσμος παγαίνανε καὶ τὰ σκολειά. Ἄλλα μὲ τὰ ποδάρια κι' ἄλλα μὲ «ἀκταρμάδες» καὶ καΐκια σὲ παραθαλάσσια μοναστήρια.

Στὸ τρόμο μικροὶ μεγάλοι τραγουδούσανε.

«Καλώστουνε τοὺ Μάη τὸ χρυσομάκη
μὲ τ' ἄνθη στολισμένος ἤρθες πάλι
τραγουδοῦν τοὺ Μάη Μάη γύρω στὰ κλαδιὰ
τραγουδοῦν τοὺ Μάη Μάη στὴν ἀλυγαριὰ ὤπ!»

Τραγουδοῦσαν καὶ παγαίνανε. Οὗλοι βαστοῦσαν κάνι Ἄλλος καλάθι, ἄλλος μπουκάλα, ἄλλος καρπέτα, ἄλλος τ' ἀρνὶ τὸ φουρνιστό. Ἡ κάθε παρέα εἶχε καὶ τὴ «τραμπούκα» της. Μ' αὐτὴ τραγουδούσανε καὶ χορεύανε.

Ἄμα βρισκότανε κανὲ μαντολίνο τὸ τριγυρίζανε μικροὶ μεγάλοι. Ἐκεῖνον ποὺ τῶπαιζε τὸν δείχνανε μὲ τὸ δαχτύλι.

Ἡ καλὴ ἡ πρωτομαγιὰ γινότανε στὸ τσαμλίκι τοῦ Ἅγιου Νικόλα. Κάθε παρέα ἔπιανε κι' ἕναν τόπο. Ἡ γυναῖκες βγάζανε τὰ καλά τους τὰ ροῦχα, βάζανε τὰ ροῦχα τοῦ σπιτιοῦ κι' ἀνεσκουμπουνώτανε γιὰ τὸ μαγείρεμα.

Οἱ ἄντρες τὸ ρακίζαν ξαπλωμένοι στὶς καρπέτες. Ἡ νεροκαντύλα γύριζε γεμάτη μυρουδάτη μαστίχα. Ἕνας κερνοῦσε καὶ τὶς γυναῖκες ποὺ δούλευαν.

Τὰ κορίτσια τραγουδούσανε.

Εἰς τὸ βουνὸ ψηλὰ ἐκεῖ
εἶν' ἐκκλησιὰ ἐρημικὴ
τὸ σήμαντρό της δὲν χτυπᾶ. . . .

Κι' οἱ γονιοὶ καμαρώνανε τὰ γράμματα ποὺ μάθαιναν τὰ κορίτσια των στὸ σκολειό. Ὡς ποὺ νὰ γίνη τὸ φαγὶ παίζανε καμμιὰ φορὰ καὶ τὴν τυφλομύγα καὶ τὰ σκλαβάκια. Σὰν βάζαν μέσα κανέναν τὸν ἔψηναν «τουλουμουτύρι» καὶ τὸν ρήμαζαν μὲ τὰ «κουλμπάτσα» καὶ τὶς γροθιές. Θυμώναν μονάχα σὰν κανένας ἔβαζε στὸ «κουλμπάτσι» πέτρα.

Τὸ μεσημέρι τρώγανε. Οἱ ἄντρες ὕστερα βρίσκανε ἕνα μέρος μοναξὸ γιὰ τὸν ὕπνο. Ἡ γυναῖκες κοιμώτανε παρέα οὖλες, κουκουλωμένες μ' ἕνα χράμι γιὰ νὰ μὴ φαίνουνται τὰ ποδάρια τους.

Κατὰ τὸ βράδυ τὸ γλέντι ξανάρχιζε καὶ σὰν κόντευε νὰ νυχτώση οὖλος ὁ κόσμος κινοῦσε τραγουδῶντας γιὰ τὴν πολιτεία ποῦχε μείνει ἀδειανὴ οὔλη μέρα.

Μαζὶ μὲ τὸν κόσμο γύριζαν καὶ τὰ σχολειά. Οὖλος ὁ δρόμος τραγούδια καὶ λουλούδια.

«Καλώστουνε τοὺ Μάη».

Τραγουδούσανε κι' ἡ γρηές.

«Κάτου στοῦ γιαλὸ τοὺν ἄμμου
κάναν οἱ καβοῦροι γάμου».

Κι' ἡ πειὸ γρηές:

Νάντας ἡ θάλασσα γιαλὶ
νὰ τσούλουμντας λιμόνι
νὰ ξύπνουμντας τοὺν ἀγαπῶ
ποὺ τσμοῦνταν στοὺ τιμόνι».

Τὸ βράδυ δὲν ἄκουγες στὴν πολιτεία τσμουδιά. Οὖλοι πλαγιάζανε νωρὶς νωρὶς καὶ ρουχαλίζανε κουρασμένοι.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΗΜΑΤΑ

Σᾶν θέλανε νὰ πᾶνε λειτούργημα, στὴ γειτονιὰ εἶχανε ἀποσπεροῦ ταβατοῦρι.

Ἡ μιὰ γειτόνισα προσκαλοῦσε τὴν ἄλλη. Προσκαλοῦσαν ἀκόμα καὶ παραμάχαλα. Ψουνίζανε ἀπὸ σπίτι τὸ κρασὶ τὸ παληό, τὸ ἀνάμα γιὰ τὴν μετάδοσι, παραγγέλνανε στὸ ψωμὰ τὴ λειτουργιὰ καὶ χαζηρεύανε τὶς καλαθιέρες μὲ τὶς κουμπάνιες.

Τὴν αὐγὴ μαζευότανε οὖλες ἡ γειτόνισες στὸ σπίτι ἐκεινῆς ποὖχε τὸ λειτούργημα, κι' ἀπὸ κεῖ ξεκινούσανε μὲ τὰ ποδάρια, ἂν τὸ ξωκλῆσι ποὺ θὰ πηγαίνανε ἤτανε στεριὰ, κι' μὲ καΐκι, ἂν τὸ ξωκλῆσι ἤτανε παραθαλάσσιο.

Τὰ λειτουργήματα γινότανε πειὸ πολλὰ τὴν λαμπροβδομάδα μὲ τὸ «Χριστὸς ἀνέστη»

Τότες ποὺ λειτουργοῦσε μὲ τᾶσπρα του ἡ παπᾶς, κι' ἦταν ἄνοιξη, κι' ἦταν ἄσπρα οὖλα καὶ φωτισμένα.

Λειτουργήματα κάνανε παντοῦ.

Στὰ μοναστήρια οὖλα. Ἔτσι τά λέγανε τὰ ξωκλήσια.

Παγαίνανε λειτουργήματα μὲ τὸ πέραμα στὸ Μοναστῆρι τῆς Ἁγιᾶς Παρασκευῆς, χωρὶς παπᾶ γιατὶ ἐκεῖ λειτουργοῦσε ἡ γούμενος. Στὸν Ἅγιο Νικόλα, στὸν Ἅγιο Κωνσταντῖνο, στὴ Νησοπούλα, καὶ στὴ Βαγγελίστρα. Παγαίνανε ἀκόμα καὶ στὸν Ἅγιο Γεώργη τὸν Ἀμπατζῆ καὶ στὴν Ἀνάληψι καὶ στὴν Ἁγιὰ Κυριακὴ καὶ στὸν Ἅγιο Γιάννη τὸν Λέλεγγα καὶ στὴν Ἁγιὰ Καροῦδα, κοντὰ στὸ Γενιτσαροχῶρι καὶ στὴ Παναγιὰ τὰ κόκκαλα, πέρι ἀκόμα ἀπ' τὸν Προφήτ' Ἠλία τοὺ Καρασαγλῆ.

Νὰ, ἀκοῦστε νὰ δῆτε πῶς γινότανε μιὰ φορὰ κι' ἕναν καιρὸ τὸ λειτούργημα.

Σᾶν μαζευόμαστε στὸ σπῆτι ἐκεινῆς ποὖχε τὴ λειτουργιὰ στέλναμε ἕνα μουρὸ γιὰ νὰ δοῦμε ἂν ξύπνησε καὶ χαζηρεύτηκε ἡ παπᾶς κι' ἡ κανδηλάφτης, ποὺ θὰ ρχότανε μαζὶ γιὰ νὰ κάνῃ τὸν ψάλτη καὶ νὰ σηκώνῃ στὸ δρόμο καὶ τὰ ροῦχα τοῦ παπᾶ, τὰ «ἱερὰ» ὅπως τὰ λέγανε.

Ὅταν ἡ κανδηλάφτης εἶχε δουλειὰ πέρναμε γιὰ ψάλτη κανέναν γραματζούμενον ὀκνὸν, γιὰ κανένα σκολειόπαιδο ποὺ νὰ μποροῦσε νὰ πῇ τὰ γράμματα τῆς λειτουργιᾶς μαζὶ μὲ τὸν παπᾶ, ὅπως ὅπως.

Ξεκινούσαμε.

Ἀχάραγα καὶ πρὶν ἀκόμα γαλανιάσῃ,

Μπροστὰ ἡ παπᾶς μ' ἕνα ραβδὶ στὸ χέρι. Πίσω ἡ ψάλτης τῆς στιγμῆς, μὲ τὸν μποχτσὰ τὰ ἱερὰ κι' ἀπὸ πίσω ἡ γυναῖκες μὲ τὶς καλαθιέρες, τὴν «καφετιέρα» καὶ τὸ μπρίκι καὶ τὶς φυλτζάνες (καυκομιάνες τὶς λέγανε) γιὰ τὸν καφέ.

Στὸ δρόμο περνούσαμε ἀνάμεσα ἀπὸ λιγαριὲς ποὺ μοσχομύριζαν καὶ στάζανε δροσιά. Οἱ ἄνθρωποι καλὰ καλὰ δὲν φαινότανε καὶ τὰ δέντρα ἤτανε σὰν σκιές.

Φτάναμε στὸ ξωκλῆσι. Ἡ παπᾶς καθότανε νὰ ξεκουραστῇ. Ἡ γυναῖκες βάζανε κάτου τὶς καλαθιέρες. Μιὰ πάγαινε νὰ φρουκαλίσῃ τὸ ξωκλῆσι. Ἄλλη ἄναβε τὰ καντύλια του κι' ἄλλη μάζευε ξηρὰ ξυλαράκια κι' ἄναβε φωτιὰ γιὰ τὸ θυμιατό.

Τὸ λειτούργημα ἄρχιζε σὰν ἔφεγγε πλειά. Σὰν ἀνάβανε ὅμως τὰ καντύλια ἀπ' τοὺς φεγγίτες τῆς μικρῆς ἐκκλησιᾶς ἔξω φαινότανε σκοτεινὰ ἀκόμα.

Σὰν κόντευε νὰ τελειώσῃ τὸ λειτούργημα κι' εἶχαν βγῆ τὰ «ἅγια» κι' εἶχε μνημονέψῃ ἡ παπᾶς τὰ ὀνόματα τὰ πεθαμένα καὶ τὰ ζωντανὰ ποὖχαν γράψει ἡ γυναῖκες ἀποσπεροῦ σ' ἕνα κομμάτι χαρτὶ ἐπάνω, μιὰ γυναῖκα ἔβγαινε ὄξου κι' ἔβαζε τὸ μπρίκι γιὰ τὸν καφὲ στὴ φωτιά.

Σὰν τέλειωνε ἡ λειτουργιὰ ἡ καφὲς ἤτανε ἕτοιμος. Τὸν βάζανε στὶς καυκομάνες καὶ δίνανε πρῶτα στὸν παπᾶ καὶ στὸ ψάλτη. Ὕστερα καθίζανε ὅλες ἡ γυναῖκες γύρω γύρω καὶ πίναν κι' αὐτὲς τὸν καφέ τους.

Αὐτὸ ἦταν τὸ λειτούργημα, ὁλοῦλου οὔλου. Ὅπως τ' ἀκούσατε.

Ὕστερα κινούσανε, ἡ παπᾶς μὲ τὸ ραβδί του στὸ χέρι, ἡ ψάλτης μὲ τὴν μποχτσαδιὰ τὰ ἱερὰ καὶ ἡ γυναῖκες ἀπὸ πίσω μὲ τὶς ἀδειανὲς καλαθιέρες.

Στὴ γειτονιὰ παντα ρωτούσανε πότε ἔχουμε λειτούργημα κι' ἡ μιὰ γειτόνισσα προσκαλοῦσε πάντα τὴν ἄλλη.

Κάμποσες φορὲς βάζανε οὔλες μαζὶ ρεφενὲ καὶ κάνανε λειτούργημα.

Τάζανε κι' ὅλας.

Πότε νὰ βάλουν μπερντέδες στὸ τάδε ρημοκλῆσι. Πότε νὰ τ' ἀσπρίσουν. Πότε νὰ τοῦ βάλουν τζάμια. Πότε νὰ τοῦ κεντήσουν μιὰ ποδιὰ γιὰ τὴν Ἅγια Τράπεζα. Κάνανε λειτουργήματα πάντα τότες.

Μὰ κάνανε τὰ πειὸ πολλὰ πάντα τὴ λαμπροβδομάδα, τότε ποὺ ἡ παπᾶς λειτουργοῦσε μὲ τ' ἄσπρα του, κι' ἦταν ὅλα ἥμερα καὶ γλυκὰ καὶ γεμᾶτα ἀπὸ φῶς, κι' ἦταν οὔλα χαρούμενα, κι' ὁ οὐρανὸς ἀνοιχτὸς καὶ διάφανα τὰ σκοτάδια.

Κάνανε πάντα λειτουργήματα τότες ποὺ ἡ γῆ ἦταν ἀνθισμένη καὶ καταπράσινη καὶ μοσκοβολοῦσε ἡ ἀληγαριὰ στάζοντας δροσιὰ ἔτσι ποὺ περνοῦσες κοντάς της.

Τότες τὶς μέρες αὐτὲς ποὺ γινόντανε οὔλα ζωντανὰ βγαίνανε κοπάδια κοπάδια ἡ γυναῖκες καὶ κάνανε λειτουργήματα γιὰ τὸν ἅγιο, γιὰ τὸ Χριστὸ καὶ γιὰ τὴν ἄνοιξι ποὺ ἐρχότανε.

Καὶ κόβανε κι' ἕνα κλωνὶ ἀληγαριᾶς ἡ κάθε μιὰ, ἔτσι ποὺ περνοῦσαν ἀπὸ κοντά της καὶ μοσχοβολοῦσε κι' ἔσταζε δροσιά.

ΓΛΥΤΩΜΑΤΑ

Μιά φορὰ κι' ἕνα καιρὸ ζούσανε οἱ μυλωνάδες.

Περήφανοι ἄντρες ποὺ μοσχομυρίζανε ἀγγουρόλαδο καὶ ἦταν περίφημοι γαμπροὶ καὶ τοὺς δείχνανε ὅπου περνοῦσαν μὲ τὸ δαχτῦλι.

Τὴ νύχτα σὰν περνοῦσες ἀπ' τὰ σοκάκια ἄκουες τ' ἄλογο ποὺ γύριζε τὴ μυλόπετρα ἀργὰ ἀργά, κι' ἄκουες τοὺς χορατάδες τῶν παληκαριῶν ποὺ σφίγγανε μὲ τὴ μανέλα τ' ἀδράχτια, κι' ἄκουες τὸν μετρητὴ ποὺ μετροῦσε ἕνα δυό, ἴσαμε τὰ δέκα τάλια καὶ τοὺς μανέδες τῶν ἀλογάδων ποὺ κουβαλούσανε τὶς ἐλιές.

Οἱ μῦλοι τότες δουλεύανε ὅλο τὸ χρόνο καὶ τὸ λάδι ἔτρεχε πάντα μέσα στὰ σοκάκια πουταμός.

Σὰν πρωτάλεθε κανένας καινούριες ἐλιές, κι' ἔβγαζε τὰ πρῶτα λάδια ἔκανε τηγανίτες σπίτι του καὶ τὶς πήγαινε στοὺς μυλωνάδες.

Σὰν κανένας μετροῦσε λάδια καλά τοὺς ἔβαζε μιὰ λαγίνα κρασί.

Τότες ἄκουες νὰ τραγουδᾶν οἱ μυλωνάδες ποὺ σφίγγανε μὲ τὴ μανέλα τ' ἀδράχτια, νὰ τραγουδᾶ ἡ μοῦτσος ποὺ λαλοῦσε τὸ ζὸ ποὺ γύριζε τὴν πέτρα, νὰ τραγουδᾶν οἱ μαμαστόροι ποὺ δένανε τὰ πανιὰ καὶ σφίγγανε τὴν πρέσσα, νὰ τραγουδᾶ «ἡ κερσινὸς» ποὺ βοήθαγε στὴ πρέσσα, τὰ παιδιὰ ποὺ κουβαλοῦσαν τὸ χαμοῦρι μὲ τὴ γαβάθα, κι' οἱ ἀλογάδες ποὺ φέρνανε ἀπ' τὰ σπίτια τὶς ἐλιές.

Τὸ μεσημέρι στοὺς μύλους ἦταν γλέντι πάντα. Μαγείρευε τ' ἀφεντικὸ καὶ τρώγανε οἱ μυλωνάδες.

Τὸ λάδι τὸ ρίχνανε στὸ φαγὶ μὲ τὴν «καρκαλιά». Καὶ πάντα σάι περνοῦσες τὰ σοκάκια ἄκουγες τ' ἄλογο ποὺ γύριζε τὴ μυλόπετρα ἀργὰ ἀργά, τὸ μάστορη ποὺ βλαστημοῦσε, τὸν μετρητὴ ποὺ μετροῦσε ὡς τὰ δέκα τάλια, κι' ἔβλεπες τὸ λάδι πῶτρεχε ὅλο τὸ χρόνο στὰ σοκάκια πουταμός.

Δούλευαν οἱ μῦλοι τότες ὁλογυρὶς ὁ χρόνος κι' ἔτρεχε τὸ λάδι παντοῦ καὶ στὰ σοκάκια, καὶ στὰ σπήτια ἡ φωτιὲς μοσχοβολούσανε πυρῆνα, κι' ἦταν ἡ εὐλογία τοῦ θεοῦ στοὺς ἀνθρώπους ἀνάμεσα.

Παναγῦρι σὰν ἄρχιζαν οἱ μῦλοι μὰ πειὸ μεγάλο παναγῦρι σὰν κάνανε «γλυτώματα».

Ἡ κοπελοῦδες ποὺ πάγαιναν μὲ τοὺς ταϊφάδες, οὔλο τὸ χειμῶνα καὶ τὰ χέρια τους καβουριάζανε γιὰ νά μαζέψουν τὶς ἐληές. Ἡ κουπελοῦδες μὲ τὶς ἄσπρες μουστούκιες στὸ κεφάλι καὶ μὲ τὰ κόκκινα φουσκωμένα μάγουλα.

Ἡ κοπελοῦδες ποὺ ξυπνούσανε ἀχάραγα οὔλο τὸ χειμῶνα καὶ παγαίνανε κοπαδιαστὲς τὸν ἀνοφορο τ' Ἄη Ἀντωνιοῦ ὡς τὸ Καρασαγλὶ καὶ τὸν Ἀραὰμπ Ντερὲ καὶ τὸ Μπουγάζι καὶ τοὺς Μπουτζαχμάδες. Μὲ τὰ ποδάρια, πίσω ἀπ' τὸ ραβδιστὴ ποὺ ἔτρεχε καβάλα στ' ἄλογό του. Ἡ κοπελοῦδες αὐτὲς σὰν εἶχαν γλυτώματα ξυπνούσανε ἀκόμα πειὸ πρωΐ.

Καὶ σὰν ξυπνούσανε βάζανε γρήγορα γρήγορα τὸ τσαρβοῦλι μὲ τὰ ποδοπάνια στὰ ποδάρια τους, σφίγγανε τὴ λαγάρα του, κουμπόνανε σφιχτὰ ὅσο τὰ σκληρὰ στήθεια ἀφίνανε τὴ μαλλένια πανοβέτσα, βάζανε τὴν πειὸ καθαρὴ μουστοῦκα στὸ κεφάλι καὶ κινούσανε ταϊφάδες ταϊφάδες ἀχάραγα ἀκόμα γιὰ τὸ χτῆμα.

Ροδοκόκκινες καὶ σερπετὲς πειὸ πολὺ ἀπὸ ἄλλες φορὲς τρέχανε ταϊφάδες ταϊφάδες πίσω ἀπ' τὸ ραβδιστὴ ποὖταν καβάλλα στ' ἄλογο καὶ τραβοῦσε οὔλο μανέδες καὶ μεράκια κείνη τὴ μέρα κι' εἶχε «ζίγκα» γεμᾶτο τὸν «χεϊμπὲ» χαλβάδες καὶ πορτοκάλλια καὶ κονιὰκ καὶ μαγειρεμένο φαγί, γιατὶ ἤτανε γλυτώματα.

Εἶχε μισὴ μέρα δουλειὰ μόνο στὰ γλυτώματα.

Δυὸ τρεῖς ρίζες, ραβδισμένες κι' αὐτές Τὲς μαζεύανε τὶς ἐληὲς ἄψε σβῦσε, κάνανε τὰ γουμάρια κι' ὕστερα ἀρχίζανε τὸ φαγοπότι.

Ὕστερα ἀπ' τὸ φαγὶ καὶ τὰ κεράσματα τ' ἀφεντικὸ τὶς μοίραζε ἀπ' ἕνα κομμάτι χαλβᾶ κι' ἀπ' ἕνα πορτοκάλλι. Σὰν ἡ χρονιὰ ἦταν καλὴ τὶς ἔδινε κι' ἀπὸ μιὰ ἄσπρη μουστοῦκα. Ἔδινε καὶ μπαροῦτι στὸ ραβδιστὴ γιὰ νὰ ρίχνῃ τουφεκιὲς στὸ δρόμο σὰν γυρίζανε.

Ἔτσι γινότανε τὰ γλυτώματα.

Μπροστὰ παγαίνανε τὰ γουμάρια. Ξωπίσω ἕνας παραγυιὸς μὲ μιὰ μεγάλη τέμπλα στολισμένη μὲ μουστοῦκες καὶ μαντήλια.

Πίσω ἀπ' αὐτὸν ἡ ραβδιστὴς τουφεκῶντας κάθε τόσο, κι' ὕστερα ἡ ταϊφάς, οὔλες ἡ κοπελοῦδες μὲ τὶς ἄσπρες μουστοῦκες στὸ κεφάλι, μὲ φωνὲς καὶ μὲ χάχανα καὶ μὲ τραγούδια.

Σφιχτὴ η λιγάρα στὰ ποδάρια, σβέλτα τὰ κορμιὰ καὶ τὰ μάγουλα κατακόκκινα. Σὰν περνύσανε ἀπὸ χτήματα ποὺ δὲν εἶχαν γλυτώματα. γιουχάζανε τοὺς ταῖφιδες των καὶ κεῖνες οὔλες ἡ κοπελοῦδες μαζὺ φωνάζανε «κι' ἀπὸ χρόνου μὲ τὸ καλό».

Σὰν κατηφορήζανε στὴν ὁλιτεία οὔλους ἡ κόσμους μαζευότανε καὶ τοὺς καμάρωνε καὶ τοὺς φώναζε κι' ἀπὸ χρόνου. Καὶ δός του τραγούδια καὶ τουφεκιὲς καὶ δός του ζουρνάδες καὶ τραμποῦκες.

Ἔτσι κάνανε γλυτώματα στὶς ἐλιές.

Σὰν σφαλνούσανε οἱ μῦλοι καὶ κάνανε γλυτώματα κι' αὐτοί, τὸ κρασὶ τὸ πίνανε μὲ τὶς λαγίνες καὶ δὲν πρόφταινε νὰ κουβαλᾶ τηγανίτες τ' ἀφεντικὸ, κι' οἱ μανέδες κι' οἱ χοροὶ μὲ τὰ νταβούλια κρατούσανε βδομάδες ἀλάκερες.

ΖΩΗ ΣΤΗ ΛΑΚΑ

Ἡ Λάκα ἦταν ἕνα μέρος βαθὺ ἀνάμεσα σὲ βουνὰ γεμάτα περιβόλια καὶ ντάμια καὶ κοῦλες.

Μπροστὰ τὸ βουνὸ τῆς Ἀναλήψεως, ἕνα τσαμλίκι ποὺ σποῦσες κλωνιὰ γιὰ νὰ περπατήσῃς μέσα του, μὲ τ' Ἀητοῦ τὴ φωλιά, βράχια θεόρατα ριχμένα κουβάρα σὲ βαθειὰ θάλασσα, καὶ γῦρω γύρω νταντελένιες ἀκρογιαλιὲς μὲ πεῦκα σύριζα στὸ κῦμα.

Στὸ πλάγι τὸ βουνὸ τῆς Ἁγιᾶς Μαρίνας, τσαμλίκι ἀπέραντο κι' αὐτὸ ποὺ ἔφτανε ὡς τὴν «Ἀμπέλα» καὶ τὸν «Ταξιάρχη» καὶ τὶς «Τρεῖς Πέτρες» ἀκόμα. Ἀντίκρυ τὸ «χονδρὸ βουνό», ἕνα θεόρατο βουνό, γεμάτο τσακμακόπετρες καὶ πέρδικες μὲ μιὰ κορφὴ σᾶν μισοφέγγαρο. Ἀνάμεσα στ' Ἀητοῦ τὴ φωλιὰ καὶ τὸ Χονδρὸ βουνὸ τοῦ Πετρίδη ἡ γιαλὸς, μιὰ λιμνοθάλασσα, σύριζα στὸ Χονδρὸ βουνὸ ἡ Ἁγιὰ Κυριακὴ καὶ στὸ βάθος κατὰ τὸ Γενιτσαροχῶρι ἡ γ' Ἅγιου Γιώργς ἡ Γιουρούκδις. Ἀντίκρυ κλείνοντας τὴ λιμνοθάλασσα τ' Πετρίδη, ἡ Προφήτ' Ἠλίας, ἀπέραντο τσαμλίκι πάλι, «τ' Λαγοῦ τ' αὐτιὰ»,« τ' Δαιμόν' ἡ τράπεζα», ξεροβούνια, τὸ μοναστῆρι τῆς Ἁγιᾶς Παρασκευῆς, μὲ ἕνα βράχο ἕτοιμο νὰ τὸ πλακώσῃ στὸ κεφάλι του.

Βάσι σ' ὅλη αὐτὴ τὴν εἰκόνα τὸ μοναστῆρι τ' Ἁγιοῦ Νκόλα, μισὴ ὥρα ἔξω ἀπὸ τὴν πολιτεία.

Σᾶν περνοῦσες τὸ μοναστῆρι ἔπεφτες στὴ «Λάκα». Τριάντα περιβόλια τῶνα στ' ἄλλο κοντά. Ἀριστερὰ πρῶτο τ' Φλώρου, τ' Βαγῆ, τ' Σούκου, τ' Νταγῆ. Δεξιὰ τ' Γκράβαλη, τ' Πετρίδη, τ' Παληάτσου. Στὸ βάθος τ' Ξαθοῦ, τς' Ἀχυρόνενας καὶ ἄλλων.

Στὴ «Λάκα» οὔλοι οἱ ἀνθρῶποι ἦταν μιὰ φαμίλια. Τὸ καλοκαῖρι γινόντανε πολλοί.

Ἐρχόνταν φαμίλιες ἀπ' τὴν πολιτεία καὶ γέμιζαν ἡ κοῦλες. Τὸ χειμῶνα μέναν στὰ ντάμια οἱ μπαχτσαβάνηδες κι' οἱ παραγιοί.

Στὸ μοναστῆρι τ' Ἁγιοῦ Νκόλα μέναν οἱ ἀρχοντάδες. Ἡ Στρουγγύλς, ἡ Οἰκονομίδης, οἱ Γονατάδες, ἡ Σαπουντζόγλους κι' ἡ Σαριδάνα ἀπ' τὸ Γενιτσαροχῶρι. Ἀργότερα χτίσανε γύρω στὸ μοναστῆρι μεγάλα σπίτια ἡ Καλτῆς, ἡ Καράλς, ἡ Κουκούλς καὶ σᾶν ἡ πολιτεία πέθανε χτίζανε κι'

ἄλλα ἀκόμα.

Οἱ ἀνθρῶποι στὴ Λάκα ἦταν οὖλοι μιὰ φαμιλιά. Ἡ ἕνας γύρευε ἀπ' τὸν ἄλλον ὅτι δὲν εἶχε.

Ὅταν ἕνας μπαχτσαβάνς εἶχε δουλειὰ οἱ ἄλλοι τοῦ κάνανε γιαρντοῦμι. Σᾶν θέλανε νὰ μπλέξουνε «λιμπὰ» μαζευότανε οὖλοι. Τότες ἡ μπαχτσαβάνς ποὖχε τὴν ἀνάγκη τους τοὺς ἔκανε μέσα σὲ μεγάλες κοῦπες μπαξαβάνικη σαλάτα καὶ σᾶν τελειώναν τοὺς κερνοῦσε κι' ὅλας.

Γιὰ νὰ κάνουν τὸν «λιμπὰ» παγαίνανε ἀπὸ βραδὺς μακρυὰ στὸν Μάδαρα καὶ κόβανε κᾶτι μακρυὲς κλιματσοῦρες. Μ' αὐτὲς μπλέκανε τὸν «λιμπᾶ». Τά τσκάλια ποὺ θὰ βγάζανε ἀπ' τὸ μαγγανοπήγαδο τὸ νερὸ, τὰ δένανε ἐπάνω στὸ «λιμπᾶ» μὲ κᾶτι μαλακὲς βέργες ἀπὸ σχοῖνο. Τὰ χέρια τῶν μπαξαβάνιδων μοσχοβολοῦσαν τότες ἀπ' αὐτές.

Στὴ Λάκα οἱ μπαχτσαβάνιδες δὲν μαλώνανε ποτές. Σᾶν εἴχανε τίποτα ἀνάμεσά τους παγαίνανε πότε στὸ Φλῶρο, πότε στὸ Βαγῆ, πότε στὸ Θοδωρῆ τὸν Γκράβαλη καὶ τοὺς συμβίβαζε. Ἦταν οἱ πειὸ γερόντοι αὐτοί. Σᾶν ἡ διαφορά τους ἦταν πειὸ μεγάλη παγαίνανε στὸ γούμενο τ' Ἄη Νικόλα, στὸν Παῖσιο. Οἱ μπαχτσαβάνηδες τὸν Παῖσιο τὸν φωνάζανε «Γουμενέλι» γιατὶ ἦταν κοντὸς καὶ ζαρωμένος. Ὕστερα ἀπ' αὐτὸν δὲν παγαίνανε πουθενά. Τὴν πόρτα τοῦ κονακιοῦ κανεὶς τους δὲν τὴν ἀνέβαινε.

Οἱ μπαχτσαβάνηδες τῆς Λάκας εἶχαν ἕνα ἰσνάφι. Γιόρταζαν στὸ μοναστῆρι ὅταν ἦταν τ' Ἁγιοῦ Τρύφωνα. Τότες διορίζανε καὶ τοὺς δυὸ μαστόρους, ποὖχαν δουλειά τους νὰ ἐχτιμοῦν τὴν «πρασινάδα» τῶν περιβολιῶν καὶ τὶς ζημιὲς ποὺ γινόντανε.

Ἡ ζωὴ στὴ Λάκα ἦταν ὤμορφη.

Οἱ ἀνθρῶποι ξυπνοῦσαν αὐγὴ αὐγή. Νιβώτανε στὶς χαβοῦζες τῶν περιβολιῶν. Ἀνασαίνανε τὴ μυρουδιὰ τοῦ τσαμλικιοῦ καὶ τῶν λουλουδιῶν. Κατεβαίναν στὸ γυαλό. Κολυμποῦσαν καὶ ἔβγαζαν μύδια, καλόγνωμες κι' ἕνα σωρὸ ἄλλα πράματα. Τὴ νύχτα γυρίζανε τὰ ροδάνια γιὰ τὸ νερό. Τὸ τρίξιμο τοῦ ξύλου ἦταν μιὰ μουσική. Ἕνας μανὲς ποὺ βαστοῦσε ὅλη τὴ νύχτα. Κάτω στὸ μεγάλο ντερὲ, ποὺ χώριζε τὴ Λάκα σὲ δυὸ κομμάτια, φωνάζανε τὰ βατράχια. Τὴν αὐγὴ οἱ παραγιοὶ φεύγανε γιὰ τὴν πολιτεία μὲ τὰ γομάρια τὰ «μπαχτσαβανίκά». Τὰ κοφίνια τους ἦταν στολισμένα ἀπ'

ἐπάνω μὲ μάτσα βασιλικό. Στ' αὐτιὰ τῶν ἀλόγων βάζανε τραντάφυλα καὶ καντιφέδες.

Οἱ παραγυιοὶ γύριζαν τὸ μεσημέρι φέρνοντας στ' ἀφεντικά των τὴν «πούλησι» καὶ τὰ ψούνια. Ξεκουραζότανε λίγο καὶ κατὰ τὸ βριδυ ἀρχίζανε τὸ πότισμα.

Πότιζαν γραμμή σ' οὔλα τὰ περιβόλια καὶ κουβεντιάζανε ἀπὸ μακρυὰ ἡ ἕνας ἡ παραγυιὸς μὲ τὸν ἄλλον.

Εἶχαν καὶ τὶς γιαβουκλοῦδες των οἱ παραγυιοί. Τὶς δοῦλες τῶν ἀρχοντάδων ποὺ μένανε στὸ μοναστῆρι.

Σᾶν κατεβαίναν νὰ ψουνίσουν στὰ περιβόλια, πιάνανε μαζί τους κουβέντα μέσα στὶς τριανταφυλλιὲς καὶ τὶς γεμίζανε τὶς ποδιές των φροῦτα.

Σᾶν γυρίζανε στὸ μοναστῆρι ἡ δοῦλες εἶχαν μαλώματα πάντα.

Τὴ νύχτα οἱ παραγυιοὶ κοιμώτανε κάτου ἀπ' τὶς μουσμουλιὲς, γιὰ νὰ λαλοῦν τὰ γαδούρια ποὺ γύριζαν τὸ ροδάνι.

Φεύγανε πότε πότε καὶ κάνανε ἡ ἕνας τ' ἄλλουνοῦ συντροφιά. Ἄλλες φορὲς πάγαιναν καὶ στὸν καφενὲ τοῦ μοναστηριοῦ καὶ τραβοῦσαν μανέδες γιὰ τὶς γιαβουκλοῦδες των.

Τὴν ἄλλη μέρα τ' ἀφεντικὰ ἔκαναν παράπονα στοὺς νοικοκύρηδες μπαχτσαβάνηδες, λέγοντας πὼς δὲν βρίσκουν ἡσυχία καὶ πὼς ἡ σφίδα τὸ λάδι κατεβαίνει μὲ τοὺς χαλβάδες ποὺ κάνουν ἡ δοῦλες στοὺς παραγυιούς.

Σᾶν τοὺς μαλώνανε τοὺς παραγυιοὺς τ' ἀφεντικά των τὰ καλὰ τὰ παλληκάρια χαμηλώναν τὰ μάτια κι' ἀρποῦσαν τὴν τσάπα γιὰ τὸ τσάπισμα.

Τότες οἱ παραγυιοὶ δὲν ἀπαντοῦσαν στ' ἀφεντικά των ἀκόμα.

Στὴ Λάκα ἐρχόντανε πολλὲς φορὲς παρέες κι' ἀπ' τὴν πολιτεία. Πότε φαμιλικῶς καὶ πότε παληκάρια μοναχά. Τὸ στρώνανε κάτου ἀπ' τὶς μουσμουλιὲς καὶ γλεντούσανε μερόνυχτα. Τὰ πειὸ καλὰ τὰ γλέντια γινότανε στοῦ Φλώρου τὸν μπαχτσὲ καὶ στοῦ Μπεϊλεκτσῆ. Στὸ δεύτερο παγαίνανε μπεκιάρηδες γλεντζέδες.

Ταχτικοὶ ἐδῶ πέρα ἡ Ρουδᾶς, ἡ Μπουγιούκας, ἡ Μυριτζῆς. Πέρνανε μαζὶ τους καὶ τὰ τουφέκια τους καὶ κηνυγούσανε πέρδικες στὸ χονδρὸ βουνό.

Μαγείρευε ἡ Παναγιώτς ἡ Μπεϊλικτσῆς. Τὰ βράδυα πέρνανε τὸ κατάγιαλο. Μ' ἕνα δαδὶ ἀναμένο στὰ χέρια ἔμ-

παιναν στὴ θάλασσα ὡς τὸν ἀστράγαλο καὶ μάζευαν βίος τὰ καβούρια. Ἄλλοι πάγαιναν μὲ τὴ βάρκα στὸ πυροφάνι. Μαστόροι σ' αὐτὸ τ' ἀδέρφια ἡ Φουτῆς κι' ἡ Στρατῆς ἡ Παληάτσους.

Τὸ πυροφάνι στὴ Λάκα ἦταν ἕνα ὥμορφο πρᾶμα.

Ἡ βάρκα πάγαινε σιγὰ γιαλὸ γιαλό. Τὸ κουπὶ ἀκουμποῦσε δὲν ἀκουμποῦσε στὸ κῦμα. Μπροστὰ στὴ βάρκα δέναν μιὰ σκάρα, τὸ «μασαλᾶ» κι' ἀπάνου στὸ μασαλᾶ ἀνάβανε τὸ δαδί.

Προχωρῶντας ἡ θάλασσα κάτω φέγγει γιαλί. Τὸ κάθε τις ποὺ εἶνε στὸν πάτο της φαίνεται σὰν κοιμισμένο. Τὰ ψάρια στέκουνται μαγεμένα κι' ἡ ἀπόχη καὶ τὸ καμάκι δουλεύουν. Ἔτσι πιάνουν ψάρια λογιῶν λογιῶν. Ποιὸ πολὺ ὅμως σκορπιούς, σουπιές, μουδιαστίρες. Ἡ δσυλειὰ αὐτὴ βαστᾶ οὔλη τὴ νύχτα ὡς ποὺ νὰ γαλανιάση. Οὔλη τὴ νύχτα οἱ μασαλάδες φωτίζουν τ' ἀκρογιάλια σὰν παναγυριώτικα φαναρέλια. Τὴν αὐγὴ οἱ ἀνθρῶποι γυρίζουν στὴν ἀραξὰ μὲ πρισμένα τὰ μάτια τους ἀπ' τὴν ἀγρυπνιὰ καὶ τὰ ψάρια μέσα στοὺς γκαζοτενεκέδες.

Ὅσοι ἀπ' τὴν παρέα πάγαιναν «πυροφάνι» πέφτανε νὰ κοιμηθοῦν. Τὸ μεσημέρι ὅταν οἱ ἄλλοι γυρίζαν ἀπ' τὸ κυνῆγι καθόταν μαζὶ οὔλοι στὸ τραπέζι καὶ τὸ γλέντι ξακολουθοῦσε ὡς τὴ νύχτα κάτω ἀπ' τὶς μουσμουλιές.

Ἔτσι περνοῦσε ἡ ζωὴ στὴ Λάκα. Οὔλες ἡ μέρες ἦτανε χαρὰ καὶ ξεφάντωμα. Πειὸ ὥμορφη ὅμως ἀπ' οὔλες τὶς ἄλλες ἦταν πάντα ἡ Κυριακή.

Τὴν Κυριακὴ τὸ πρωῒ ἡ μπαχταβαναριὲς βάζανε τὰ καλά τους. Τὰ μαλαματένια κορδόνια στὸ λαιμό. Οἱ μπαχτσαβάνηδες τὰ σαλβάρια τους. Κι' οὔλοι μέσα ἀπὸ καταπράσινα μονοπάτια τραβοῦσαν στὸ μοναστῆρι τ' Ἁγιοῦ Νικόλα.

Τὴ λειτουργιὰ τὴν ἔκανε ἡ Παΐσιους τοὺ «Γουμινέλι». Ψάλτης ἦτανε τοὺ «Καλπακέλι» ἕνα παλληκάρι μὲ κομένο διαμάσκαλα τὸ δεξὸ χέρι.

Σὰν ἀπολοῦσε ἡ ἐκκλησιὰ ἡ μπαχτσαβάνενες γινότανε παρέες παρέες καὶ κάνανε βίζιτες στὰ περιβόλια κι' οἱ ἄντρες παγαίνανε στὸν καφενὲ τοῦ μοναστηριοῦ, καὶ γλεντοῦσανε ὡς τὸ μεσημέρι οὔλοι μαζί. Ἅμα περνοῦσε τὸ μεσημέρι ἄρχιζε νὰ ἔρχεται κόσμος ἀπ' τὴν πολιτεία. Παρέες

παρέες μὲ τὰ φαγιά των καὶ τὰ πιοτά των, Ἄλλοι ἐρχόντανε μὲ τὰ ποδάρια. Ἄλλοι, τὰ πλλληκάρια, καβάλλα σὲ σελωμένα ἄτια. Ἄλλοι μὲ τὰ «παϊτόνια», μὲ τὸν Λιρῆ, μὲ τὸν Γιάννη τὸν «μπίτζο», ἄλλοι μὲ τὰ «περάματα» καὶ μὲ τὶς πάσαρες, γιαλὸ γιαλό.

Ἡ δρόμους ποὺ ἄρχιζε ἀπ' τὴν πολιτεία καὶ τέλειωνε στὸ μοναστῆρι οὔλο ξερνοῦσε κόσμο. Οὔλες ἡ παρέες σκορπίζανε στὰ περιβόλια.

Τὸ βράδυ σὰν τέλειωνε τὸ φαγοπότι γυρίζανε μὲ ἀδεινὲς τὶς καλαθιέρες στὸν καφενὲ τοῦ Μοναστηριοῦ καὶ περίμεναν τὰ «παϊτόνια» καὶ τὶς βάρκες.

Ἄλλοι φεύγανε μὲ τὰ ποδάρια. Ὡς τὴ νύχτα στὸ δρόμο μῆλο νάριχνες δὲν ἔπεφτε κάτου.

Στὸν καφενὲ τ' Ἁγιοῦ Νικόλα μένανε τὴ νύχτα ὅσοι κοιμώντανε στὸ μοναστῆρι καὶ στὶς κοῦλες τῶν περιβολιῶν.

Αὐτοὶ σκόρπιζαν μὲ τὶς ξαπλωτῆρες των μέσα στὰ τσάμια ὡς κάτου στὶς ἀκρογιαλιές. Ἀντίκρυ ἀπ' τὸ μοναστῆρι τοῦ Κόντογλου τὴν Ἁγιὰ Παρασκευή, τοὺς γλεντοῦσε πότε τὸ φωνόγραφο τοῦ γούμενου, πότε κανένας τζομπάνης μὲ τὸ «παλιάβι».

Ἡ θάλασσα ἦταν ἥσυχη. Τὸ φεγγάρι γλυστροῦσε πάνω της χωρὶς σαματὰ κι' ἡ φωνὴ ἀκουγότανε καθαρὴ ἀπὸ πέρα. Ἀκουγόταν ἀκόμα καὶ τὰ κουδούνια τῶν κοπαδιῶν ποὺ κάνανε ντὶγκ ντάγκ.

Ὥμορφα τὸ καλοκαῖρι στὴ Λάκα μὰ πειὸ ὥμορφα ἀκόμα τὸν χειμῶνα.

Πέφταν τὰ φύλλα τότες ἀπ' τὰ κλαδιὰ κι' ἔμειναν μονάχα τὰ ξύλα, ἔφευγε ἡ κόσμους καὶ μένανε οἱ μπαχτσαβάνηδες μονάχα κι' οἱ παραγυιοί.

Τὶς ἀτέλειωτες χειμωνιάτικες νύχτες ὅταν ἡ παγωνιὰ τὰ νέκρωνε οὔλα κι' ἡ βοριᾶς ἔβγαζε ἄγριες φωνὲς μέσα στὸ τσαμλίκι, οἱ παραγυοὶ μαζευόντανε στὰ ντάμια, ἄναβαν μὲ σκίζες φωτιὰ κι' ἀκοῦγαν τοὺς γέρους μπαχταβάνηδες νὰ τοὺς λένε παραμύθια.

Δίπλα στὸ σοφᾶ ποὖταν ξαπλωμένοι, τἄλογα τρώγαν τὸ ἄχυρό τους δεμένα στὰ παχνιά.

Τὰ ροδάνια τὸν χειμῶνα δὲν γυρίζανε. Οὔλα ἦταν βουβά. Ξηροὶ οἱ κρότοι ἀντηχούσανε στὴν κοιλάδα καὶ ἡ ἠχώ των ἀκουγότανε ἀπ' τὸ χοντρὸ βουνό.

Οὔλο τὸ χειμῶνα οἱ μπαχτσαβάνηδες εἶχαν μιὰ κουβέντα.

Πότε θὰ σπείρουν. Πότε θὰ φυτέψουν. Πότε θὰ σκάψουν. Λογάριαζαν τὶς ἐποχὲς καὶ μελετοῦσαν τὸν καιρό. Ἤξεραν πότε θὰ ρίξη ἀγιάζι καὶ σκεπάζαν τὰ φυντάνια νὰ μὴν καοῦν.

Ἤξεραν ἂν θάχουνε «κορακλίκι» ἢ ἂν θάχουνε νερά.

Γιὰ νὰ μαθαίνουν τὸν καιρὸ οἱ πειὸ γέροι βλέπανε τὰ «μηρομίνια».

Δώδεκα μέρες πρὶν τοῦ Προφήτ' Ἠλία. Δώδεκα μέρες ἴσον δώδεκα μῆνες.

Ὁ καιρὸς τῆς μιᾶς μέρας λογαριαζότανε γιὰ ἕνα μῆνα.

Βλέπανε ἀκόμα καὶ τὸ φεγγάρι καὶ τάστρα οἱ μπαχτσαβάνηδες κι' ἀκούγανε καὶ τὰ βατράχια καὶ τὰ πουλιά. Κι' οὔλα αὐτὰ μὲ ἀγωνία ἀληθινὴ γιὰ τὰ φυντάνια των καὶ γιὰ τὴ σπορά των.

Ἅμα τὰ κορὰκια φωνάζανε «κρὰ κρὰ» οἱ μπαχτσαβάνηδες προβλέπανε ξηρασία, «κορακλίκι».

Γιὰ νὰ βεβαιωθοῦν πὼς ἄρχιζαν πλειὰ καλωσύνες περίμεναν νὰ περάσουν οἱ οὐρανοί.

Ὡμορφα στὴ Λάκα καὶ τὸ χειμῶνα. Οἱ παχτσαβάνηδες ὅμως μονάχα μὲ τοὺς παραγυιοὺς καὶ στὸ μοναστῆρι μονάχα τοὺ «γουμινέλι» μὲ τὸν φύλακά του τὸν Ζαφείρη.

Ἄλλος κανένας.

Οἱ νοικάτορες ποὺ μένανε οὔλοι τὸ καλοκαῖρι στὶς κοῦλες κι' ἡ μπαχτσαβαναριὲς πέρναν στὶς 15 τοῦ Σταυροῦ τὸ λουλοῦδι, μαζεύανε τὶς σοδειές τους καὶ τραβούσανε γιὰ τὴν πολιτεία.

Στὴ Λάκα θά γύριζαν πάλι τὸν Μάρτη.

Τὴ Μεγάλη βδομάδα ἡ μπαχτσαβαναριὲς ἦσαν στοὺς μπαχτσέδες των.

Τὴν Ἀνάστασι τὴν κάνανε στὸ μοναστῆρι.

Ἡ καμπάνα χτυποῦσε τὰ μεσάνυχτα κι' ἡ κόσμους ἐρχότανε ἀπὸ μέσα ἀπ' τὰ πυκνὰ πεῦκα κι' ἀπ' τὰ μονοπάτια μὲ φαναρέλια.

Οὔλοι μὲ τὰ φαναρέλια των μαζευότανε στὸν αὐλόγυρο τοῦ Μοναστηριοῦ.

Τοὺ «Γουμινέλι» ἔβαζε τὰ ὁλόχρυσά του καὶ τὸ παράσημο ποὺ τοῦ εἶχε χαρίσει ἡ Σουλτὰν Χαμὶτς καὶ ἀνέστηνε. Σὰν τέλειωνε ἡ ἀνάστασι τὰ φαναρέλια χανώτανε ἕνα ἕνα μέσα στὰ πεῦκα.

Η ΧΑΤΖΗΜΗΤΣΟΥΣ

Στὸ μιχαλᾶ του, στοῦ Χιτζηδιάκου τὸ στενό, ἀπ' τὰ πειὸ μακρυνὰ χρόνια ποὺ ἡ θύμησί μου φτάνει, ἡ Δημητρὸς ἡ Χατζημήτσους ἤτανε ἡ 'Αζᾶς κι' ἡ Δημουγέρουντας.

— 'Απὸ ποῦ ἔρχεσαι Δημητρό ;

— 'Απ' τὸ Κονάκι, εἴχαμε μὲ τὸν Καϊμακάρη 'Ιντατζὲ Μετζιλίς.

— Ποῦ πᾶς Δημητρό ;

— Στὴ Μητρόπολι. Ἔχουμε μὲ τὸ Δεσπότη συμβούλιο.

— Ποῦ ἤσουνα Δημητρό ;

— 'Η Πρόξινους μ' ἤθελε γιὰ κάτι τις.

'Η Δημητρὸς ἡ Χατζημήτσους ἦταν ἡ ἄνθρουπους ἡ παληός, Καμαρωτὸς πάντα κι' ἀμίλητος μὲ τὴ φεσάρα του καὶ μὲ τὸ τεσπίχι στὸ χέρι μιλοῦσε πάντα «περὶ πολιτικὰ», κι' ἦταν πρῶτος παντοῦ στὸ κάθε τις ποὺ ἐνδιέφερε τὴν πολιτεία.

'Αληθινὸς Ρωμηὸς ἀνέρωτος. Μιὰ φορὰ ποὺ θέλαν νὰ μαζέψουν «μπακιέδες», (καθυστερούμενους φόρους) ἀπ' τὸν κόσμο τίναξε στὰ μοῦτρα τοῦ Καϊμακάμη τὴ βοῦλα τοῦ 'Αζᾶ κι' εἶπε πὼς δὲν ἀνακατώνεται.

Κι' ἡ Καϊμακάμις τὸν χάϊδεψε στὶς πλάτες.

'Η Χατζημήτσους εἶχε ἀμπέλια στὸ «Τατλὶ σοῦ» καὶ στὰ «Καραγιέργια» καὶ μιὰ ταβέρνα στὸν «Παληὸ Μπαχτσέ».

Μέσα στὴν ταβέρνα ἕνα μεγάλο κάντρο τ' Παναγιώτ' τ' Κουταλιανοῦ ποὺ ἔριχνε στὰ χέρια του τὰ κανόνια, ποὺ πάλευε μὲ τὴν τίγρι, ποὺ λιγοῦσε ἀτσάλια στὰ χέρια του.

Χαρὰ τ'Χατζημήτσου νὰ τὸν ρωτοῦσες γιὰ τὸν Κουταλιανό.

Εἴμαστι «κουλίγοι».

'Η Κουταλιανὸς εἶχε ρθῆ μὲ μιὰ Κουταλιανὴ μπουμπάρδα τότες κι' ἄραξε στ' 'Αγγελῆ τὸ γυαλό. Μαζὶ μὲ τὸ Δημητρὸ τρώγανε τὰ γκιουβέτσα καὶ τὶς πριζόλες καὶ πίνανε μὲ τὴ λεκάνη τὸ κρασί.

Ἔδωσε τότε καὶ μιὰ παράστασι ἡ Παναγιώτς μέσα σὲ μιὰ μάντρα κουντὰ στόν 'Αγι' 'Αντώνη ποὺ λεγότανε ἀπὸ τότες «τ' Κουταλιανοῦ ἡ μάντρα».

'Η Δημητρὸς ἡ Χατζημήτσους πῆγε καὶ στὴ πόλι μιὰ φορὰ καὶ γνώρισε τὸν Καραθουδουρῆ πασᾶ.

'Απὸ τότες κάθε μπουμπάρδα ποὺ ταξείδευε γιὰ τὰ κανάλια ἔφερνε στὸν πασᾶ τὰ χαιρετίσματά του.

Τὰ λόγια ποὺ κουβεντιάσανε μὲ τὸν Καραθουδουδῆ ἡ Χατζημήτσους τὰ διηγότανε κάθε μέρα.

Ἡ Δημητρὸς οὔλο μὲ τοὺς «περὶ διὰ γραμμάτων» εἶχε νὰ κάνῃ.

Παρέα του πάντα ἡ Σίμους ἡ γιατρὸς, ἡ Βαλσαμάκης, ἡ Κούκους, ἡ Γιουργαλᾶς, ἡ Χατζηδιαμαντῆς κι' ἡ Παναγιώτς τὰ γένια Σὰν γινόταν κανένα «πατιρντὶ» ἡ Δημητρὸς ἔτρεχε στὸ Κονάκι νὰ τὰ βολέψῃ. Ἡ Δισπότς τὸν εἶχε πάντα ἀπὸ δεξά. Ἡ Δημητρὸς ἡ Χατζημήτσους ἔφυγε ἀπ' τὴν πατρίδα του ἐξόριστος στὰ 14 γιὰ πρώτη φορά.

Αἰτία τὸ στόμα του. Τἄβαλε ἡ ἀθεόφουβους μὲ τὸν Ἐμβὲρ πασᾶ καὶ τοῦ εἶπε πὼς ἡ πατρίδα του ὁρίζει τὸ χῶμα της καὶ δὲ φοβᾶται.

Τὴν ἄλλη μέρα τὴν ὥρα ποὺ ἡ Δημητρὸς μοίραζε ἐλιὲς καὶ ψωμὶ σὲ κάτι ἄλλους ρωμηοὺς, ποὺ περνοῦσαν διωχμένοι ἀπ' τὴν πατρίδα του, τὸν πῆρε ἀλαμπρατσία ἡ φίλους του ἡ Νουρῆ μπέης, ποὖταν διοικητὴς τῆς χωροφυλακῆς καὶ τὸν μπαρκάρισε μὲ εὐγένεια γιὰ τὴ Μυτιλήνη λέγοντάς του νὰ πάγῃ στὴ μάνα του.

Ἡ Δημητρὸς ἡ Χατζημήτσους ἔζησε στὴ Μυτιλήνη «σοφρογουνλῆς» καὶ πέρασε τὶς μέρες τῆς ἐξορίας του παρηγορώντας, ἀνεκατεβαίνοντας στὴ Νομαρχία ὅπως πρὶν στὸ Κονάκι γιὰ τοὺς πατριῶτες του καὶ κάνοντας ὅτι μποροῦσε γιὰ νὰ γλυκάνῃ τῆς ξενητιᾶς τὸ ψωμὶ στὸ στόμα τῶν ἀδελφῶν του.

Ἡ φέσα τ' Χατζημήτσου ἦταν ἡ ταπεινὴ μὰ περίφανη παντιέρα τῆς προσφυγιᾶς, ποὺ δὲν κατέβηκε οὔτε στὶς μπόρες μπροστὰ οὔτε στ' ἀστραπόβροντα.

Ἡ Χατζημήτσους ἦταν πάντα ἡ Ἀζᾶς. Εἶχε στοῦ γιελεκιοῦ του τὴν τσέπη τὴ βούλα καὶ σεργιάναγε στὴν Ἐπάνω Σκάλα λαχταρῶντας τὴν Ἀνατολή....

Μέσα σ' ἕνα Ἑλληνικὸ πολεμικὸ ταξείδεψα μὲ τὸν Χατζημῆτσο ἕνα ταξεῖδι ποὺ δὲν θέλω νὰ τὸ ξαναθυμηθῶ γιατὶ σὰν τάνιστορῶ μόνο πληθαίνουν στὸ κούτελό μου ἡ ρητίδες.

Δυὸ μέρες ὕστερα ἀπ' τὴν ἀνακωχὴ τὸ τορπιλλοβόλο Νούμερο 13 θὰ πάγαινε στὴν πατρίδα τὸν Ἐρυθρὸ Σταυρὸ πρόδρομο τῆς στρατιᾶς τῶν ἐκδικητῶν.

Αὐτὸς εἶνε ὁ πρόλογος τῆς τραγωδίας τοῦ 22 ποὺ ἔκλεισε μὲ τὸ ρεζίλεμα τῆς γαλανόλευκης στὰ Ἑλληνικὰ Μικρασιατικὰ ἀκρογιάλια.

Ἡ Χατζημήτσους ἔπρεπε ναρθῇ μαζί. Τὸν ζητήσαμε παντοῦ καὶ τὸν βρήκαμε. Ξεκινήσαμε σὲ λίγο γιὰ τὴν πατρίδα.

Σ' οὔλο τὸ ταξεῖδι ἡ Χατζημήτσους ἦταν ἀμίλητος. Σεργιάναγε στὸ κατάστρωμα τοῦ πολεμικοῦ, χάϊδευε τὰ κανόνια του καὶ δὲν σήκωνε τὰ μάτια ἀπ' τὶς ἀγαπημένες του ἀκρογιαλιές. Ἡ φοῦντα τῆς φεσάρας του ἀνέμιζε δίπλα στὴν παντιέρα τοῦ καραβιοῦ.

Ἡ Χατζημήτσους γύριζε θριαμβευτὴς ὕστεροα ἀπὸ τεσσάρων χρόνων ἐξορία. Σὰν περάσαμε τὸ Μαριγὼ καὶ μπήκαμε στὸ Ταλιάνι ἀκούστηκαν κάτι καμπάνες.

Μᾶς χαιρετούσανε ἡ δώδεκα ἐκκλησιὲς τῆς σκλαβωμένης πολιτείας ποὺ ἄρχιζε τότες νὰ ἐλπίζῃ.

Τὸ καράβι ἀνέβασε μιὰ μεγάλη παντιέρα στὸ κατάρτι του. Ἡ Χατζημήτσους ἔβγαλε τὴ φέσα του καὶ γονάτισε. Ἡ ἀγέρας ἀνεκάτωνε τ' ἄσπρα του μαλλιὰ καὶ τὰ μάτια του τρέχανε ποτάμι.

«Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλο σου».

Ἡ Χατζημήτσους πέθανε ὅταν τὰ ἑλληνικὰ τουφέκια τραγουδοῦσαν ἀκόμα τὸ παραμῦθι τῆς νίκης. Καὶ τὸν κλάψανε οἱ πατριῶτες του λυτρωμένοι.

ΜΗΤΡΟΥΦΑΝ'Σ

Ὅταν οἱ πατριῶτες μου γύριζαν ἀπ' τὴν ἐξορία τοῦ Τσάλ, τοῦ Σίντιργι καὶ τοῦ Μπαλούκεσερ, ἀντάμωσα τὶ Μητρουφάν ἀνάμεσα σὲ γονιοὺς χωρὶς παιδιὰ καὶ παιδ- χωρὶς τοὺς γονιούς των, τσομπάνη ἀληθινὸ μέσα σὲ ξεκομ να ἀπ' τὸ κοπάδι τους πρόβατα.

Κρατοῦσε ἕνα ραβδὶ χοντρὸ στὶς χεροῦκλες του, εἶχε στὶς πλάτες μιὰ προβιὰ προβατίνας κι' ἕνα σαρίκ. στὸ κεφάλι καὶ λαλοῦσε τὰ πρόβατα τὰ χαμένα ἐπάνω στοὺς δρόμους τῆς ἐξορίας καὶ τῆς προσφυγιᾶς κατὰ τὴν πολιτεία τὴ νεκρὴ ποὺ ξαναζωντάνευε.

Ἡ Μητρουφάνς ἦταν παπᾶς.

Κεφάλι λιονταριοῦ βαλμένο ἐπάνω σὲ πλάτες Ἡρακλέα. Μάτια κύκλωπα. Δόντια ἐλέφαντα. Δύναμι τετράποδου. Καρδιὰ βουνό.

Σᾶν τὸν ἅρπαξαν ἀπ' τὴν ἐκκλησιὰ ἡ Μητρουφὰνς ἔζησε πουλῶντας ὅτι μποροῦσε νὰ πουληθῇ. Φόρτωνε τὸ ἐμπόρευμά του ἐπάνω σ' ἕνα γάδαρο καὶ γύριζε τὰ τουρκοχώρια. Ὅτι κέρδιζε τὸ μοίραζε τὸ βράδυ μὲ τοὺς πατριῶτες του. Αὐτὸς ἔπινε μονάχα καὶ ζάλιζε τὸ κεφάλι του καὶ κοιμότανε ὕπνον δικαίου.

Τέτοιος ἦτανε ἡ Μητροφάνς ἡ παπᾶς. Πρὶν νὰ γίνει παπᾶς ἦτανε μπεχτσῆς. Σκότωσε κάποιον κι' ἔφυγε στὸ ὄρος. Ἀπ' ἐκεῖ γύρισε παπᾶς.

Ἡ Μητροφάνς ἦτανε παλληκάρι. Ἕνα μεγάλο ἥμερο ζὸ μὲ καλιμαῦχι. Ἀπὸ κάτω ἀπ' τὸ ράσο φοροῦσε ἀκόμα τὰ «μπουρσουβάνικα» κι' εἶχε κρεμασμένη κάτω ἀπ' τὴν ἀριστερή του μασχάλη τὴν Ἀδραμυτιανὴ τὴ μαχαιροῦλα, γιὰ καλὸ καὶ γιὰ κακό.

Ἡ Μητροφάνς ἔκανε πᾶπᾶς στὸν Ἅγιο Νικόλα. Ὕστερα τὸν στείλανε στὸ Γκιουρέ, σ' ἕνα χωριὸ ποὺ ἦτανε λίγοι οἱ χριστιανοὶ καὶ πειὸ πολλοὶ οἱ τοῦρκοι.

Τὴ Μεγάλη Παρασκευὴ βγάλανε τὸ «πιτάφιο». Ἀπ. τὸ παζάρι ποὺ πέρασε ἡ ἀκολουθία οἱ Τουρκαλάδες κοροϊδεύανε. Ἔτσι κάνανε πάντα. Ἡ Μητρουφάνς δὲν τὸ χώνεψε αὐτό. Πέταξε τὸ θυμιατὸ ποὺ κρατοῦσε στὰ χέρια του, χτύπησε κάτου τὸ καλιμαῦχι του. Τύλιξε στὴ μέση του τὸ φελόνι καὶ τὸ πιτραχεῖλι καὶ φόρα τὴν Ἀδραμυτιανή.

Οἱ Τουρκαλάδες ὅπου φύγει φύγει ἀπ' τοὺς καφενέδες καβαλικεύοντας τὰ τουράκια.

Ἀπὸ τότες σᾶν βλέπανε τὸν Μητρουφάν! σηκωνούντανε οὖλοι καὶ οὔτε κανένας τόλμησε ποτὲς νὰ πειράξῃ χριστιανό.

Κἄποτε ἡ Δισπότς ἔκανε τὸν Μητρουφάν! «ἀργό». Αἰτία πάντα τὸ πιοτό.

Ἡ Μητρουφάνς πῆρε ἕνα καλάθι λεμόνια καὶ κάθισε ἔξω ἀπ' τὴ Μητρόπολι μέρα μησημέρι.

— Λιμόνια ζουμιρά !

Τὴν ἄλλη μέρα ἡ Δισπότς διώρισε τὸν Μητραφὰν! στὸ Ἁγιασμάτι.

Ἐκεῖ τὸν γνώρισα καλά.

Εἶχα πάγει στὸ κελί του μεγάλη βδομάδα.

Φύλαξε μοὖπε νὰ μὴν καγῇ τὸ φαγὶ ὡς που νὰ ἁλογυρίξουμε αὐτόν. Ἐπρόκειτο νὰ βγάλουν τὸν ἐσταυρωμένο. Ὕστερα φάγαμε. Φάγαμε μιὰ ὄρνιθα ποὺ ἡ Μητρουφάνς τὴν εἶχε κλεμένη ἀπὸ μιὰ γειτόνιστά του τουρκάλα.

Ἦταν συχωρεμένο αὐτό.

Ἡ Μητρουφάνς δὲν εἶχε ποτές του τσακιστὴ δεκάρα. Ὅτι ἔβγαζε ἀπ' τὴ μερίδα τοῦ δίσκου κι' ἀπ' τὰ τυχερὰ τἄτρωγε. Πρῶτα στὸ πιοτό, σὲ χουβαρνταλίκια, στοὺς μουσαφίρηδες καὶ στὶς φτωχές.

Ὅ,τι τοῦ ξεπέρσευε τἄδινε στὸ Νῖκο τὸν καβάση τοῦ Προξενείου γιὰ τὸ Ἔθνος.

Σᾶν ἤρτε ἡ Ἑλλάδα ἡ Μητρουφάνς πῆγε στὸ Ἁγιασμάτι πάλι.

Μπῆκε στὴ χαλασμένη ἐκκλησιά, τὴν καθάρισε ἀπ' τὶς κοπριὲς καὶ τὴν λειτουργοῦσε.

Ἦταν πλειὰ ἄλλος ἄνθρωπος. Ἡ ἀστυνόμος κι' ἡ φρούραρχος μποροῦσαν νὰ κοιμοῦνται ὡς ποὺ ἦταν αὐτὸς στὸ χωριό. Ἀνεκατονόταν παντοῦ καὶ στὰ μαχαιρώματα καὶ στοὺς καυγάδες, κρατῶντας πάντα μιὰ «κουτσκούδα» ἀπὸ ἀγρηλιὰ ἀντὶς σταυρό.

Σᾶν τύχαινε ἀνάγκη ἡ Μητρουφὰνς ἔπερνε τὸ Μάνλιχερ καὶ τραβοῦσε μὲ τὰ ἀποσπάσματα στὰ βουνὰ γιὰ τοὺς τσέτες.

Ἡ Μητρουφὰνς ἦταν ἡ Κύκλωπας ποὺ ἀγρυπνοῦσε ἐπάνω σ' ὁλόκληρο τὸ χωριό, ἕτοιμος νὰ πνίξῃ μὲ τὶς χεροῦκλες του κάθε ἄτακτο.

Ὅσο ἦταν ἡ Ἑλλάδα στὸ χωριὸ ἔψελνε πάντα τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη». Μοιράζοντας τ' ἀντίδερο ὕστερα ἀπ' τὴ λειτουργιὰ τραγουδοῦσε τὸ «λιγερὸν καὶ κοφτερὸν σπαθί μου».

Ὅταν πλάκωσε ἡ χειμῶνας τῆς καταστροφῆς ἡ Μητρουφὰνς δὲν τὸ κούνησε ἀπ' τ' Ἁγιάσμάτι. Τῶριξε στὸ κλιάμα καὶ στὸ πιοτό. Στὴν ἐκκλησιὰ οὔτε πατοῦσε πλειά.

Οἱ ἀγαρηνοὶ τὸν βρήκανε μεθυσμένον καὶ κλιαμένον μέσα σ' ἕνα χάνι καὶ τὸν σφάξανε μὲ τὸ πριόνι πάνω στὰ σκαλοπάτια του.

Τὴν ὥρα ποὺ τοῦ πριονίζανε τὸ σβέρκο ἡ Μητρουφὰνς βλαστημοῦσε τὸ Χριστό τους καὶ τὴν Παναγιὰ καὶ τίναζε τὶς χεροῦκλες του πάνου στὸ ντουσεμέ, καταματωμένες πειὰ τὴν ὥρα ποὺ ξεψυχοῦσε.

Οἱ Τουρκαλάδες κλώτσησαν τὸ κεφάλι του, ποὖχε μείνει μὲ τὰ μάτια ἀνοιχτά, μέσα σ' ἕνα χαντάκι γεμάτο λάσπες.

Η ΣΚΛΑΒΑ

Νὰ μιὰ ἱστορία ποὺ μοιάζει πολὺ καὶ σᾶν παραμῦθι.

Ἔγινε τὰ χρόνια ποὺ ἦταν οὗλα εὔκολα καὶ ποὺ γινότανε οὗλα. Τότες ποὺ ὁ οὐρανὸς ἦταν χαμηλὰ καὶ τὸν πιάνανε οἱ ἀνθρῶποι μὲ τὰ χέρια. Τότες ποὺ οὗλα μποροῦσαν νὰ χαλάσουν ἄψε σβῦσε καὶ νὰ ξαναγίνουν ἄψε σβῦσε πάλι, σᾶν ἀπὸ θάμα.

Μιὰ φορὰ λοιπὸν ἡ πολιτεία μας χάλασε, ὅπως χαλοῦσαν τότες εὔκολα ἡ πολιτεῖες, σᾶν οὗλα τὰ πράματα χάλασε κι' αὐτή.

Πρὶν νὰ χαλάσῃ ἡ πολιτεῖα ζοῦσε ἥσυχα κι' ἦταν εὐτυχισμένη. Εἶχε μονάχα ἕναν καμὸ, ποὺ τὸν εἶχαν τότες οὗλες ἡ ρωμιοποῦλες πολιτεῖες. Ζοῦσε σκλάβα καὶ περίμενε τὴν ἀνάστασι.

Μιὰ μέρα ἦρθε στὸ λιμάνι μιὰ μπουμπάρδα. Εἶχε πάγει λάδια στὴν Πόλι καὶ γύριζε πίσω μὲ ἀδειανὰ «γιντέκια» καὶ μὲ μπαχαρικὰ λογιῶν τῶν λογιῶν.

Ἀπ' τὴ μπουμπάρδα βγῆκαν δυὸ ἀνθρῶποι μὲ γουνωμένα καζακιὰ καὶ μὲ σαρίκια γύρω στὸ φέσι. Φαινότανε σὰν καλαμαράδες. Δὲν τοὺς γνώριζε κανένας. Οἱ ἀνθρῶποι αὐτοὶ ἦταν συστημένοι στὸν Χατζαθανάση, πούταν τότες πρῶτος ἄρχοντας στὴν πολιτεία μας, πῆγαν λοιπὸν στὸ κονάκι του κατ' εὐθείαν.

Τὴ νύκτα ἔξω ἀπ' τοῦ Χατζαθανάση τὸ κονάκι γλυστρούσανε κάτι σκιές.

Ἦταν τότε διαταγὴ σᾶν περπατοῦν ἀνθρῶποι τὴ νύχτα νὰ βαστοῦν στὸ χέρι των φαναέλλρι. Αὐτοὶ φαναρέλλι δὲν κρατοῦσαν καὶ πάγαιναν πασπατεύοντας καὶ φοβισμένα μὴν τοὺς δῇ κανεὶς, στὰ σκοτεινά.

Πῆγαν στὸ κονάκι τοῦ Χατζαθανάση καμμιὰ δεκαριὰ ἀνθρῶποι. Δυὸ παπᾶδες, ἕνας δάσκαλος καὶ κάτι ἄλλοι, περὶ διὰ γραμμάτων οὗλοι.

Τὶ εἶπαν ἐκεῖ δὲν ἔμαθε κανένας. Οἱ μουσαφίρηδες φύγανε πάλι τὴν ἄλλη νύάτα μὲ μιὰ μπουμπάρδα ὄχι γιὰ τὴν πόλι πλειὰ ἀλλὰ γιὰ κάτου. Ἦσαν ἀρχοντοντυμένοι οἱ ἀνθρῶποι αὐτοὶ καὶ φαινότανε σᾶν καλαμαράδες. Κάτι κρύβανε τὰ μάτια τους. Τὴν ἄλλη μέρα ὅμως, ἅμα φύγανε οἱ δυὸ ἀνθρῶποι κι' ὕστερα, ἡ πολιτεία ποὺ ζοῦσε πρὶν ἥσυ-

χα κι' εὐτυχισμένα ἔγινε ἀλοιώτικη.

Τὴν μέρα δὲν μποροῦσε νὰ ἡσυχάση πειά. Τὰ μάτια της κάτι ζητοῦσαν στὰ πέλαγα.

Τὴν νύχτα δὲν μποροῦσε νὰ κοιμηθῇ, ἀφουγγριώτανε ὡς τὸ πρωΐ.

Ἡ πολιτεία περίμενε κάτι.

Μιὰ μέρα πέρασαν ἔξω ἀπ' τὸ γεφῦρι κατὰ τὸ «κρεμιδονῦσι» κάτι βάρκες ἀλλοιώτικες μ' ἀλλοιώτικα πανιά. Κάτ. ψαράδες ποὺ ἔτυχαν κοντὰ εἶπαν πὼς ἡ βάρκες αὐτὲς εἶχαν ἀπάνω τους κατσαδούρους καὶ πὼς μέσα σὲ μιὰ ἀπ' αὐτὲς ἦταν κάποιος καπετὰν Τομπάζης.

Κανένας στὴν πολιτεία δὲν κατάλαβε τίποτα ἀπ' τὰ λόγια αὐτά. Μόνο στὸ σπίτι τοῦ Χατζαθανάση δὲν κοιμηθήκανε ἐκείνη τὴ νύχτα δυὸ τρεῖς ἀνθρῶποι.

Ἄλλη πάλι μέρα πέρασαν ἄλλα καΐκια μ' ἀλλοιώτικα κι' αὐτὰ πανιά. Μιὰ μπουμπάρδα ποὺ ἔμπαινε ἐκείνη τὴν ὥρα στὸ κανάλι εἶπε πὼς μέσα σ' αὐτὰ ἦταν κάποιος καπετὰν Παπανικολῆς.

Πάλι στὴν πολιτεία δὲν κατάλαβαν τίποτα καὶ μόνο στοῦ Χατζαθανάση τὸ κονάκι ἀνησύχη αν εὐχαριστημένα.

Οἱ ἀνθρῶποι στὴν πολιτεία δὲν καταλάβαιναν τίποτα, δὲν καταλάβαιναν ἀκόμα καὶ γιατὶ τοὺς βλέπανε ἀλλοιώτικα οἱ Τοῦρκοι ζαπτιέδες καὶ γιατὶ τοὺς κόβανε τὴν καλημέρα σιγὰ σιγά.

Μιὰ μέρα ἦρθε πάλι στὴν πολιτεία ἕνας ξένος πραματευτής. Ἦταν ξανθὸς ξανθὸς καὶ φαινότανε ἀρχοντάνθρωπος. Καλὰ καλὰ δὲν εἶχε ὄρεξι νὰ πουλήση τὶς πραμάτιες του. Τὸ μεσημέρι τὸν φιλέψανε σ' ἕνα λαδόμυλο ἡ Ζουντανὸς κι' ἡ Ἀμμανίτς καὶ τὸ βράδυ σᾶν σκοτίνιασε τὸν πήγανε κρυφὰ κρυφὰ στοῦ Χατζαθανάση τὸ κονάκι. Μαζεύθηκαν πάλι τὴ νύχτα αὐτὴ στοῦ Χατζαθανάση δυὸ παπάδες, ἕνας δάσκαλος καὶ κάτι ἄλλοι ἀνθρῶποι. Δὲν τοὺς εἶδε μάτι. Τὴν ἄλλη μέρα ἡ πραματευτὴς χάθηκε. Ἡ νοικοκυρὲς τὸν περιμένανε γιὰ νὰ ψουνίσουν παραπονεμένες. Πάλι δὲν κατάλαβε τίποτα στὴν πολιτεία κανείς.

Πέντε ἓξ ἀνθρῶποι μονάχα, δυὸ παπᾶδες κι' ἕνας δάσκαλος βλέπανε τὴ μέρα παράξενα κατὰ τὰ πέλαγα καὶ στήνανε τὴ νύχτα τ' αὐτί των σᾶν νὰ θέλαν κάτι νἀκούσουν.

Μιὰ μέρα ὅμως ἦρθε ἀπ' τὸ Μωρηὰ ἕνας δουλευτὴς

σ' ἕναν λαδόμυλο κι' εἶπε στοὺς μυλωνᾶδες κάτι πράγματα παράξενα.

Εἶπε πὼς κάτω στὰ μέρη του οἱ ρωμηοὶ σηκωθήκανε στὸ ποδάρι μὲ τὰ καρυοφύλια καὶ τὶς μπάλες καὶ χτυποῦσανε τὸν Τοῦρκο. Εἶπε γιὰ ἕνα Δεσπότη ποὺ βλόγησε μιὰ παντιέρα ποὺ δὲν ἔμοιαζε σὰν τὴν Τούρκικη παρὰ ἦταν ἀλλοιώτικη. Εἶπε γιὰ κάτι ἁρματωμένους ποὺ μαζευθήκανε σὲ κάποιο μοναστῆρι. Εἶπε ἀκόμα γιὰ ἕναν Πλαποῦτα κι' ἕναν Κολοκοτρώνη, ποὺ καθὼς φαινότανε ἦσαν παλληκάρια μέσα στὰ παλληκάρια, εἶπε κι' ἄλλα ὀνόματα. Οἱ Τοῦρκοι ζαπτιέδες δὲν ἔβλεπαν πλειὰ τὴν ἄλλη μέρα παράξενα μόνο τοὺς ἀνθρώπους τῆς πολιτείας, τοὺς ἔβλεπαν ἀγριεμένα. Κι' αὐτοὶ ξέροντας πλειὰ τὸ γιατί, ἔβαζαν κάτου τὰ μοῦτρα.

Σιγὰ σιγὰ ὅσο τὰ μαντάτα τὰ παράξενα πλήθεναν κι' οἱ ἀνθρῶποι ποὺ παγαίνανε τὴ νύχτα στὸ κονάκι τοῦ Χατζαθανάση γινότανε πειὸ πολλοί.

Ὕστερα πάγαιναν τὴ νύχτα καὶ σ' οὖλες τὶς ἐκκλησιές. Ἔκαναν κρυφὲς λειτουργιὲς κι' ἡ παπᾶς γονατιστὸς μπροστὰ στὴν ἅγια πόρτα τοὺς ὥρκιζε στὴν πίστι τοῦ Χριστοῦ καὶ στὴν πίστι τῆς πατρίδας.

Στὰ σπίτια τὶς Μαρτιάτικες νυχτιὲς τροχίζανε γιὰ πρώτη φορὰ ὕστερα ἀπὸ πεντακόσα χρόνια γιαταγάνια καὶ ξεσκουριάζανε καρυοφύλια καὶ ἑτοιμάζανε μπαρούτια καὶ βόλια, χωρὶς νὰ εἶνε ἀκόμα λαμπρή.

Ἡ καρδιὰ τῆς πολιτείας χτυποῦσε γρήγορα πλειά. Ἕνας δυνατὸς πυρετὸς φλόγιζε οὖλα τὰ πράματα κι' ἡ οὐρανὸς ἦταν ἀσήκωτος, φορτωμένος ὅπως γινότανε ἀπὸ ἐλπίδες.

Μιὰ Κυριακὴ οἱ παπᾶδες ψάλανε στὶς ἐκκλησιές, στὴν κρυφὴ λειτουργιὰ τὰ μεσάνυχτα, ἀντὶς τροπάρια ἕνα τραγοῦδι. Τὸ τραγοῦδι αὐτὸ μιλοῦσε γιὰ τὰ ὀρφανὰ καὶ σκορπισμένα παιδιὰ μιᾶς μητέρας ποὺ τὰ φώναζε πλειὰ στὴν ἀγκαλιά της, γιατί, λέγει, εἶχε ὡρθῆ ἡ ὥρα καὶ εἶχε φθάσει ἡ δεῖπνους ἡ μυστικός.

Αὐτὸ τὸ τραγοῦδι τὸ εἶχε τραγουδίσει πρὶν χρόνια στὰ μέρη τῆς Βλαχιᾶς ἕνας ζητιάνος, ποὺ ἦταν πειὸ πολὺ τραγουδιστὴς παρὰ ζητιάνος, κρατῶντας στὸ χέρι του μιὰ λύρα μὲ δυὸ μονάχα χορδές, γιὰ τὴν πίστι τὴ μιὰ καὶ γιὰ τὴν παπατρίδα τὴν ἄλλη. Τὸν τυφλὸ αὐτὸν τραγουδιστὴ τὸν πρόδωσε στὴν Τουρκιὰ ἕνας χριστιανὸς βασιληᾶς καὶ τὸν κά-

νανε χίλια κομμάτια ποὺ τὰ ρίξανε μέσα στὸ μεγάλο ποτάμι τῆς Βλαχιᾶς. Ρήγα τὸν λέγανε τὸν ἄνθρωπο αὐτόν. Χάθηκε αὐτὸς μὰ ἔμεινε τὸ τραγοῦδι του, ποὺ τὸ τραγουδοῦσαν τώρα παντοῦ, καὶ στὴ Ρούμελη καὶ στὸ Μωρηά, χιλιάδες καρυοφύλια κι' οὖλα τὰ στόματα.

Ἕνας «ἀχταρμᾶς» ἄραξε ἕνα ἀπομεσήμερο στὸ γυαλό. Ἔφερνε μαντάτα. Ἡ πολιτεία ἀναταράχτηκε. Στὴν Ἐρεσὸ κάψανε μιὰ Τούρκικη φρεγάτα. Ποιός ; Ἕνας γραικὸς καπετάνιος. Ἡ Παπανικουλῆς.

Τὰ παλληκάρια τῆς πολιτείας, ἡ Ζουντανὸς, ἡ Τζίτζικας καὶ οἱ ἄλλοι ἀναστενάξανε οὖλοι.

Ἡ γρηὲς ἔβαλαν λιβάνι στὰ θυμιατὰ καὶ μοσκοβόλησαν τὸν ἀγέρα.

Οἱ παπάδες πήγανε στὶς ἐκκλησιὲς καὶ ψάλανε τὰ νικητήρια στὴ στρατηγὸ τὴν ὑπέρμαχο.

Τὸ τραγοῦδι τοῦ τυφλοῦ τραγουδιστὴ τὸ τραγούδησαν στὸ δρόμο καὶ τὰ μουρά.

«Ξυπνᾶτε τώρα κι' ἦρθε ἡ ὥρα !»

Ἡ πολιτεία ἀνάσαινε πλειὰ πειὸ γρήγορα κι' ἡ καρδιά της χτυποῦσε πειὸ δυνατά.

Οἱ ξοχάρηδεσμ έναν στὰ σπίτια τους καὶ δὲν παγαίνανε πλειὰ στὰ χωράφια. Τὰ ζωντανὰ γυρίζανε στ' ἀλάνια. Οὖλα τὰ μάτια βλέπανε κατὰ τὰ πέλαγα καὶ περίμεναν οὖλο.

Ἀναταραζότανε κάθε τόσο ἡ πολιτεία μὰ λύσαζε ἀλαφιασμένη καὶ ἡ Τουρκιά.

Ἡ Χατζομέραγας ἀπ' τ' Ἀγιασμάτι μάζεψε τὰ ζεϊμπέκια του καὶ τἄφερε κοντὰ στὴν πολιτεία ποὺ ἀνάσαινε γρήγορα καὶ φλογιζότανε ἀπὸ δυνατὸ πυρετό. Οἱ Γιανίτσαροι τοῦ Μπέη τῆς Πέργαμος κατέβηκαν κι' αὐτοὶ κοντὰ στὴν πολιτεία. Ἦρταν καὶ τάσκέρια τοῦ Ἀδραμυτιοῦ καὶ τσαντήρωσαν πολὺ κοντὰ στὴν πολιτεία, κατὰ τὸ «Ἀλιμπάνι».

Ἡ πολιτεία τραβήχτηκε τότε μέσα της. Ζωσμένη φωτιὰ ἀπὸ παντοῦ καρτεροῦσε κυττάζοντας κατὰ τὰ πέλαγα.

Ἀναίσαινε πειὸ γρήγορα πειὰ καὶ ἡ καρδιά της χτυποῦσε ἔλεγες πὼς θὰ σπάση.

Κι' ἦρθε τέλος μιὰ αὐγή. Ἡ πρῶτες μέρες τοῦ θεριστή.

Πέρα ἀπ' τὸ πέτρινο μακρὺ γιοφῦρι, ποὺ ἀντάμωνε τὴν πολιτεία μὲ τὸ Μοσχονῆσι, φανῆκαν κάτι ἄσπρα πανιά, κάτασπρα σᾶν τὰ περιστέρια. Ζύγωναν ὅσο μποροῦσαν κατὰ

τὴν πολιτεία περήφανα καὶ σιγὰ σιγά.

Τὰ μάτια ἀστράψανε καὶ βούρκωσαν κι' ἡ καρδιὲς ἄρχισαν νὰ χτυπᾶνε δυνατώτερα.

Νὰ κι' ἄλλα κατάρτια κατὰ τὸ κανάλι.

Εἶνε ρηχὰ τὰ νερὰ καὶ δὲν ζυγώνουν τὴν πολιτεία. Ἄσπρα πανιὰ κι' αὐτά.

Βλέπουν τῆς πολιτείας οἱ ἄνθρωποι καὶ κλαῖνε καὶ σιάζουν τῶν καρυοφυλιῶν των τὶς τσακμακόπετρες. Βλέπουν καὶ τὰ τούρκικα ἀσκέρια καὶ λυσσάζουν καὶ ἑτοιμάζουν τὰ γιαταγάνια των.

Ἡ Τομπάζς κι' ἡ Σαχτούρς.

Νὰ τώρα. Στὰ κατάρτια ψηλὰ λάμπει ἕνας σταυρὸς καὶ μιὰ σταυροφόρα ἀνεμίζει στῶν καραβιῶν τὰ ξάρτια.

Πέφτει κ' ἡ πρώτη κανονιά.

Ὕστερα ἀπὸ πεντακόσων χρονῶν καρδιοχτῦπι «ἀνάστα ἡ θεός»!

Τὸ μέγα μήνυμα ἔφθασε. Τῶφεραν τὰ Ψαριανὰ καὶ τὰ Νιδρέϊκα καὶ τὰ Σπετσιώτικα καράβια, ἡ Σαχτούρς, ἡ Τοπάζς κι' ἡ Παπανικουλῆς.

Ἡ πολιτεία λαχταρᾶ ἁλαφιασμένη καὶ στὸ κονάκι τοῦ Χατζαθανάση κάνουν συμβούλιο.

Ἡ Τζίτζικας, ἡ Πίσας, ἡ Ζουντανὸς, ἡ Ἀμανίτς, ἀπαντέχουν στὴν αὐλὴ, ἁρματωμένοι μὲ οὖλα των τὰ παλληκάρια καὶ παντοῦ στὴν πολιτεία μοσχομυρίζει λιβάνι. Τρέμουν ἀπὸ λαχτάρα τὰ γέρικα χέρια ποὺ κρατᾶνε τὰ θυμιατά.

Τὰ καράβια ἤρταν τώρα πειὸ κοντά.

Νὰ, εἶν' αὐτά. Δὲν εἶνε ὄνειρο πλειὰ, ὄνειρο μιᾶς νύχτας ἀτέλειωτης ποὺ βάσταξε πεντακόσια χρόνια.

Οἱ κατσαδοῦροι ποὺ βροντοῦν εἶνε ρωμέϊκοι.

Νὰ καὶ τουφεκιές!

Ἡ κόσμους τρέχει φοβισμένος στοὺς δρόμους τῆς πολιτείας. Στὰ σπίτια των οὖλοι. Στ' Χατζαθανάς τὸ κονάκι ταραχή. Στ' Ἀλιμπάνι πιαστήκανε. Χτυπήσαν κάτι δικούς μας τὰ Ζεϊμπέκια. Τώρα πέφτουν καὶ στὸ «Λαγοῦμι» τουφεκιές. Μιὰ μεγάλη κουφάλα μέσα στὸ βουνό. Λένε πὼς βγαίνει κάπου μακρυά. Κανεὶς δὲν ξέρει. Κι' ὅμως τὸ «λαγοῦμι» γέμισε γυναῖκες καὶ μουρὰ καὶ στὴν πόρτα του φυλάγουν ρωμηοὶ ἁρματωμένοι.

Οἱ Τοῦρκοι μπλοκάρησαν κατὰ τὸν Ταξιάρχη. Πόλεμος

ἀπ' τὰ παναθύρια καὶ τὰ δώματα. Τουφεκᾶνε πλειὰ παντοῦ. Ρίχνουν καὶ πέτρες καὶ σίδερα κι' ὅ,τι βρίσκεται μπροστά τους.

Ἡ Τζίτζικας κάνει θάματα στὰ «μπαγίρια» τ' Ἁγ' Ἀντωνιοῦ. Ἡ Ζουντανὸς στὸν Ταξιάρχη πετᾶ, παίζοντας στὸ χέρι τὸ γιατάγάνι.

Παντοῦ παλληκαριὲς ποὺ κανένας δὲν θὰ τραγουδήσῃ ποτές, παντοῦ νεκροί, ποὺ δὲν θὰ τοὺς θάψῃ κανένας, ποὺ θ' ἀπομείνουν ἔτσι κατάστρατα γιὰ νὰ τοὺς φάγῃ ἡ φωτιά καὶ νὰ τοὺς γλεντήσουν οἱ σκῦλοι.

Ἡ πολιτεία τεντώνει τὸ κορμί της ὅσο μπορεῖ.

Χτυπᾶτε πολεμάρχοι!

Καὶ τὰ καρυοφύλια βροντολογοῦν καὶ δουλεύουν τὰ γιαταγάνια.

Τὰ σοκάκια βουΐζουν. Τὰ ντουφέκια βροντοῦν. Οἱ πολεμιστάδες βλαστημοῦν. Τὰ μουρὰ τσιρίζουν. Ἡ μανάδες παρακαλοῦν τὶς Παναγιές. Κλωθογυρίζοντας μέσα στοῦ δρόμου τὶς λάσπες καὶ τὰ χώματα δυὸ φυλὲς ποὺ μισήθηκαν πάντα θανάσιμα παλαίβουν δαγκαμένες ἀπ' τὸ λαιμό.

Τὰ Ζεϊμπέκια κι' οἱ Γιανίτσαροι στέκουν λίγο νὰ πάρουν τὴν ἀνασαμιά των.

Τὸ τουφεκίδι τῶν ἀπελπισμένων τοὺς ἔχει τσακίσει.

Τώρα ξαναπατεβαίνουν. Λαλοῦν μπροστὰ γαδούρια φορτωμένα σκίζες δαδὶ καὶ βάζουν φωτιὰ στὰ πρῶτα σπίτια. Τώρα θολώνει τὸν πόλεμο ἡ καπνὸς καὶ τὰ αἵματα πυρώνουν πειὸ πολὺ ἀπ' τὶς φλόγες.

Τὰ σπίτια καίουνται κι' ἡ κόσμους κατεβαίνει κατὰ τὸ γιαλό. Πέρασαν τὸ καράλι ἡ βάρκες τῶν ψαριανῶν καραβιῶν καὶ πολεμᾶν κι' αὐτὲς μὲ τρομπούνια καὶ κατσαδούρους. Ἡ πολιτεία καίεται καὶ λυώνει σᾶν τὸ κερὶ κι' ἡ κόσμους κυνηγημένος ἀπ' τὶς φλόγες κι' ἀπ' τὸν ὀχτρὸ κατεβαίνει στὸ περιγιάλι.

Στὶς βάρκες! Ὅσοι μπαίνουν γλύτωσαν. Ὅσοι μένουν θὰ πεθάνουν. Τὰ μουρὰ θὰ γίνουν Γιανίτσαροι, σκλάβες ἡ ὥμορφες ἡ κοπελιές.

Τραβᾶν ἡ βάρκες νὰ ξεκολήσουν. Ὅσοι κρεμνιένται ἐπάνω τους τοὺς κόβουν τὰ χέρια μὲ τὸν μπαλτά. Κανεὶς δὲν ἔχει κανέναν τὴν ὥρα αὐτή. Εἶνε οὖλοι τους ἀνθρῶποι ζουντανοὶ ποὺ δὲν θέλουν νὰ πεθάνουν.

Ξαναγυρίζουν ἀπ' τὰ καράβια ἡ βάρκες ἀδειανὲς καὶ ξαναφορτώνουν.

Κι' ἡ φωτιὰ ὅμως κατεβαίνει ὅσο ἡ ὥρα περνᾶ καὶ τὰ ζεϊμπέκια ἀκολουθᾶνε πίσω ἀπ' τὴ φλόγα καὶ τὸν καπνό της.

Τσακάλια ποὺ μυρίζονται τὸ ψοφίμι κοντά.

Λίγο ἀκόμα καὶ νύχτωσε.

Λίγα παλληκάρια κρατᾶν ἀκόμα τὰ τερσέκια. Μαζὶ μ' αὐτὰ κι' οἱ ναῦτες οἱ Ψαριανοὶ κι' οἱ Σπετσιῶτες κι' οἱ Ὑδραῖοι. Ἀλλαλαγμός.

Οὔλοι φωνάζουν κάποιον, οὔλοι κάποιον ἔχουν χαμένον.

Κι' ἡ πολιτεία λυώνει ὁλοένα σὰν τὸ κερὶ κι' ἡ φωτιὰ κατεβαίνει κι' οἱ ἄνδρες βλαστημοῦν καὶ τσιρίζουν καὶ κλαῖνε τὰ μουρὰ καὶ ἡ γυναῖκες, κι' ἡ φλόγες βάφουν κόκκινο τὸν οὐρανὸ καὶ τρίζουν τὰ ξύλα ἔτσι ποὺ καίονται καὶ γκρεμνίζονται τῶν σπιτιῶν τὰ ντουβάρια.

Τώρα τέλειωσε πλειὰ τὸ κακό.

Πάνω στὰ καράβια τὰ Ψαριανὰ καὶ τὰ Ὑδρέϊκα καὶ τὰ Σπετσιώτικα κουβάρες ἡ ψυχές.

Κουβάρες ἡ ψυχὲς κάτω ἀπ' τὰ ἄσπρα τὰ πανιὰ ποὺ φουσκώνουν ἀκόμα ἀπὸ λαχτάρες κι' ἐλπίδες κι' εἶνε ἀλλοιώτικα κι' ἔχουν στὸ κατάρτι των παντιέρες ποῦνε ἀλοιώτικες κι' αὐτὲς, κι' ἔχουν ἀντὶς γιὰ μισοφέγγαρο ἕνα σταυρό.

Κουβάρες ἡ ψυχὲς στὰ Ψαριανὰ τὰ καράβια, βουβὰ τὰ στόματα, γουρλωμένα τὰ μάτια.

Στ' ἀσπράδια των μέσα λαμπυρίζουν ἀκόμα ἡ φωτιὲς τῆς πολιτείας ποὺ λαχτάρησε, ποὺ πάλεψε καὶ τώρα γίνεται ἀποκαΐδια καὶ στάχτη. Οἱ Ψαριανοὶ οἱ ναῦτες σηκώνουν τὰ πανιά. Τρίζουν ἡ γάμπιες καὶ τὰ παλαμάρια.

Ποῦ πᾶνε ;

Κανένας δὲν ξέρει καὶ κανένας δὲν ρωτᾶ.

Κουβάρες ἡ ψυχὲς ἀπάνω στὰ καράβια ποὺ εἶνε ἀλλοιώτικα κι' ἔχουν ἀντὶς γιὰ μισοφέγγαρο ἕναν σταυρὸ καὶ γαλανὲς παντιέρες καὶ ἔχουν κανόνια ποὺ ἡ φωνή των εἶνε ἐλπίδα καὶ φοβέρα καί τραγοῦδι.

Ποῦ πᾶνε ;

Κανένας δὲν ξέρει μὰ καὶ κανένας δὲν ρωτᾶ. Εἶνε κουβάρα ἡ ψυχὲς ἀπάνω στὰ καράβια, εἶνε οὔλοι μαζὶ μὰ καὶ εἶνε μόνοι οὔλοι.

Ζῆ μὲ τὸν ἑαυτό του ἡ καθένας τὴ στιγμὴ αὐτή.

Στ' ἀσπράδια τῶν γουρλωμένων ἀπ' τὴν τρομάρα ματιῶν λαμπυρίζουν ἀκόμα ἡ φωτιὲς τῆς πολιτείας ποὺ τώρα πειὰ σιγὰ σιγὰ σβύνει.

Καὶ τὰ καράβια ἁρμενίζουν. Κι' εἶνε κουβάρες ἀπάνω τους ἡ ψυχές. Καὶ φεύγουν τὰ κορμιὰ, μὰ ἡ σκέψεις μένουν πίσω κυλῶντας ἀπάνω στ' αὐλάκια τῶν καραβιῶν τ' ἀφρισμένα.

Ποῦ πᾶνε ;

Κανένας δὲν ξέρει μὰ καὶ κανένας δὲν ρωτᾶ.

Μακρυὰ στὴ στεριὰ ποὺ χάνεται γαυγίζουν τὰ σκυλιά. Γλέντι ἄγριο ἔχουν στήσει ἀπάνω στὰ κορμιὰ ποὺ ἔμειναν ἄταφα, ποὺ δὲν τὰ ξέρει κανεὶς, ποὺ κανένας δὲν τὰ μέτρησε.

Ποιὸ μακρυὰ ἀκούγονται φωνές.

Μεθᾶ ἡ ἀγαρηνὸς ἀπάνω στὴ ρωμέϊκη σάρκα.

Καὶ στὸ «λαγοῦμι»; Ἄλλες φωνὲς ἐκεῖ. Ἡ ἀτίμωσι τελειώνει ὅ,τι ἀφῆκε ὁλόρθο τὸ γιαταγάνι.

Τί ἔγινε ἡ ὥμορφη ἡ καμαροφρύδα ἡ κοπελιά ;

Τ' ἀργαλιό της ; Τὰ κεντίδια της ;

Σκλάβα.

Κι' ἡ πολιτεία ;

Χωράφι γεμάτο νεκροκέφαλα καὶ σπασμένα καὶ καμένα καὶ μισοκαμένα πράματα.

Ἡ ἄνεμους σηκώνει σύνεφο ἀπάνω στὰ χαλάσματά της τὴν ἀχλιά.

Ἡ σκλάβα θὰ πάρῃ τὸ δρόμο τοῦ χαρεμιοῦ.

Τὰ καράβια μὲ τὶς κουβάρες τὶς ψυχές ;

Θὰ πάνε νὰ ξαποστάσουν ἐκεῖ ποὺ δουλεύει ἀκόμα τὸ καρυοφύλι.

Ἡ πολιτεία ;

Θὰ ξαναζωντανέψῃ καὶ θὰ ξαναχτισθῇ.

Τὰ Ψαριανὰ καὶ τὰ Νιδρέϊκα καὶ τὰ Σπετσιώτικα καράβια ἁρμενίζουν τώρα κατὰ τὸ πέλαγο.

Ὅτι ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἐδῶ ἔχει πειὰ γίνει.

Κουβάρες ἐπάνω τους ἡ ψυχὲς γέρνουν ἀπ' τὶς κουπαστές

Κυτταζουν μακρυά.

Ποῦ πᾶνε ;

Κανένας τους δὲν ρωτᾶ.

Κάπου θὰ ξαποστάσουν. Κάπου ποὺ δὲν πνίγηκε ἀκόμα ἡ βροντὴ τῶν δικῶν τους τουφεκιῶν καὶ ποὺ κρατοῦν γερὰ ἡ φλοκάτες τῶν φουστανελάδων.

Τί ἔγινε ὅμως ἡ καμαροφρῦδα ἡ κοπελιὰ ποὺ χρόνια ἔφαινε στάργαλιὸ τὴς ἐλπίδες της, ξοδιάζοντας τὰ νειάτα της γιὰ στιμόνι ;

Ἀκοῦστε τὸ παραμῦθι.

Τὴ σκλάβα τὴν γνώρισα στὸ μαχαλᾶ μου μουρό. Μοιάζει σᾶν παραμῦθι αὐτὸ μὰ ἦταν ἀληθινὴ ἡ σκλάβα.

Ἡ σκλάβα ἦταν πλειὰ γρηὰ μὰ ἦταν ὥμορφη ἀκόμα.—

Δέκα ὁλάκερα χρόνια ἦταν Τούρκισα ἡ σκλάβα, ἡ ὥμορφη καμαροφρῦδα ἡ κοπελιὰ π' ἀπόμεινε τὴ νύχτα τοῦ χαλασμοῦ στὴν ἀκρογιαλιὰ χαμένη ἀπ' τοὺς δικούς της.

Τὴν πῆραν οἱ Τουρκαλάδες κι' αὐτὴ κι' ἄλλες πολλές, τὴν γλέντισαν, τὴν χόρτασαν καὶ τὴν πούλησαν ὕστερα.

Ἔγινε Τουρκάλα ἡ καμαροφρύδα ἡ ὥμορφη ἡ κοπελιά. Τουρκάλα μὲ φερετζὲ καὶ μὲ γιασμάκι. Ἔγινε Τουρκάλα καὶ γενοβόλησε Τουρκόσπορους.

Γενοβολήσανε τότες Τουρκόσπορους κι' ἄλλες ὥμορφες καμαροφρῦδες κοπελιὲς κι' ἔθρεψαν μὲ τὸ γάλα τους Γενίτσαρους.

Ἡ σλάβα ὅμως γύρισε μὲ χρόνια πίσω στὰ παληὰ ὅταν ἡ πολιτεία ξαναχτίσθηκε.

Τὴν θυμᾶμαι καλά. Ξαναπαντρεύθηκε ἕναν ρωμηὸ τὸν Κουλιαμτζέρο καὶ γενοβόλησε Ἑλληνόπουλα.

Ἔτσι τἄκλωσε ἡ μοῖρα !

Χρόνια καὶ χρόνια τὴν Κουλιαμτζέρινα δὲν τὴ γνώριζε κανεὶς μὰ οὔλοι γνωρίζανε τὴν σκλάβα.

Κι' αὐτὴ ζοῦσε ζαρωμένη πάντα, ζεματισμένη ἀπὸ ντροπή, μὲ στόμα χωρὶς μιλιὰ καὶ μάτια ποὺ δὲν σηκωνότανε ψηλά, στὸ σοκάκι τῆς παληᾶς ἐκκλησιᾶς, τῆς Ἁγιᾶς Τριάδας.

Σᾶν κάνανε ἁγιασμὸ στὴν ἐκκλησιὰ ἡ Σκλάβα βρεχότανε ὁλόκληρη. Λέγαν πὼς τὴ βρῶμα τῆς ἁμαρτίας δὲν μποροῦσε νὰ τὴν ξεκολλήση ἀπ' τὸ κορμί της. Σᾶν ἔλεγε τὸ βαγγέλιο ἡ παπᾶς πήγαινε κοντὰ ὡς ποὺ ν' ἀκουμπᾶ στὸ πετραχεῖλι του τὸ κεφάλι της. Σᾶν βγάζαν τ' ἅγια ἀκουμποῦσε στὰ μάρμαρα τὸ κούτελό της. Ἡ παπᾶς στὰ ἅγια μνημόνευε στὰ ζωντανὰ αὐτὴ πρῶτα πρῶτα. Ξεμολογιότανε πάντα καὶ μεταλάβαινε τακτικά.

Ἦσαν κι' ἄλλες σκλάβες στὴν πολιτεία ποὺ ξαναχτίσθηκε. Ἦσαν κι' ἄλλες ποὺ δὲν ἔγιναν χριστιανὲς πλειά.

Ποὺ μείνανε στὰ χαρέμια καὶ γενοβολούσανε τουρκόσπορους χρόνια καὶ χρόνια.

Στ' Ἀγιασμάτι ζοῦσε μιὰ ποὺ γνωριζότανε μὲ τὴν χριστιανὴ ἀδελφή της, ποὺ καθότανε στὴν Κάτω Χώρα. Τὰ παιδιὰ τῆς μιᾶς καὶ τῆς ἄλλης ξέρανε ποιὲς εἶνε ἡ μανάδες τους.

Ἡ κατάρα ἔτσι τἄκλωσε.

Μὰ τὰ καράβια μὲ τὶς κουβέρες τὶς ψυχὲς ἁρμενίζουν.

Φτάνουν στὰ Ψαρά. Σκορπίζουν οἱ χωρὶς πατρίδα ἄνθρωποι στὴ Ρούμελη καὶ στὸ Μωρηά. Τὰ παλληκάρια πᾶνε στὰ καπεταν'άτα. Οἱ γέροι, ἡ γυναῖκες καὶ τὰ μουρὰ ζητιανεύουν. Ζητιανεύουν οἱ διωχμένοι ἀπ' τοὺς φτωχούς. Μοιράζονται μαζί των τὴ δαγκαματιὰ τὸ ψωμί. Ἐλπίζουν μαζί, κλαῖνε μαζί, πεθαίνουν ἀντάμα.

Καὶ τὸ καρυοφῦλι βροντᾶ παντοῦ στὴ Ρούμελη καὶ τὸν Μωρηᾶ καὶ σκοτώνουνται τὰ παλληκάρια κι' οἱ γέροι πεθαίνουν καὶ γίνουνται χῆρες ἡ κοπελιὲς καὶ τὰ μουρὰ ὀρφανεύουν.

Τραβᾶ ἡ φυλὴ στὸν ἀνήφορο τοῦ Γολγοθᾶ της μὲ ματωμένα ποδάρια κι' ἀκολουθᾶνε πίσω της μὲ στήθεια ματωμένα οἱ χωρὶς πατρίδα ἄνθρωποι.

Πές μας παποῦ τὸ παραμῦθι!

«Δύσκολα χρόνια

«Δέκα ψυχὲς τρώγαμε μ' ἕνα κουτάλι. Χορτάρι δὲν ἔμεινε στὴ γῆ. Ὅτι ἔδινε ἡ οὐρανὸς τὸ μοιραζόμαστε ἴσα οὖλοι».

Κι' ἡ πατρίδα πολεμοῦσε. Καὶ τὰ καρυοφύλια βροντοῦσαν παντοῦ. Καὶ χαροπάλευε ἡ φυλὴ καὶ χαροπαλεύαν μαζί της καὶ οἱ ἄνθρωποι οἱ χωρὶς πατρίδα.

«Δέκα ψυχὲς χορτέναμε μὲ μιὰ δαγκαματιὰ ψωμί».

«Κι' ἦταν τὸ ψωμὶ γλυκό. Κι' ἦταν γεμάτη ἀπὸ ἐλπίδες ἡ στέρησί μας».

Ἡ φυλὴ πολεμοῦσε κι' οἱ ἄνθρωποι οἱ χωρὶς πατρίδα καρτεροῦσαν χρόνια καὶ χρόνια τὴν ἀνάστασι, τὴν ἴδια ἀνάστασι ποὺ περίμενε μὲ καρδιοχτῦπι κι' ἡ πολιτεία ποὺ χαλάσθηκε, πεντακόσια χρόνια.

Ζητιανεύανε τὰ μουρά. Ἡ γυναῖκες σκαλίζανε στὴ γῆ γυρεύοντας χορταρια. Οἱ γέροι πεθαίναν μαραζιασμένοι. Καὶ τὰ παλληκάρια σπαταλοῦσαν τὰ νειάτα τους στοῦ πολέμου τὸ χορό.

Ἡ φυλὴ πολέμαε κι' ἡ σκορπισμένες ψυχὲς τῆς πολιτείας ποὺ χαλάστηκε περίμενάν καὶ λαχταροῦσαν.

Στὰ φτωχὰ τσαντήρια τῆς Τροιζίνας ἕνα πουρνὸ τά μουρὰ ποὺ ζητιανεύανε στὴν πολιτεία γυρίσαν χαρούμενα.

Οἱ ἀνθρῶποι κάνουν λαμπρή, φωνάξαν στὶς μανάδες τους. Τόσο μόνο ξέρανε. Λαμπρὴ ὅμως δὲν ἦταν ἀκόμα.

Τὰ τσαντήρια σηκωθῆκαν στὸ πουδάρι. Μοῦτρα κιτρινιασμένα μπρόβαλαν ἀπὸ παντοῦ ἀναρωτῶντας, μάτια σβυσμένα στράψανε.

Τὸ ὄνειρο εἶχε ξεδιαλίνει.

Στὴν πολιτεία κάτου χτιποῦσανε καμπάνες.

Τὰ τσαντήρια ἀπομείναν ἔρημα. Κίνησαν οἱ ἀνθρῶποι οἱ χωρὶς πατρίδα οὖλοι, γέροι, γρηὲς καὶ μουρὰ καὶ κατέβῆκαν στὴ χώρα.

Ἦταν λαμπρὴ στ' ἀλήθεια.

Ἡ πατρίδα ἦταν ἐλεύθερη πλειά.

Τὸ παραμῦθι τοῦ φτωχοῦ τυφλοῦ τραγουδιστὴ εἶχε ζωντανέψῃ.

Σὲ λίγες μέρες γύρισαν ἀπ' τὰ καπετανάτα καὶ τὰ παλληκάρια. Κάναν ἕνα συμβούλιο, γύρω ἀπ' τὰ κουρελιασμένα καὶ καπνισμένα τσαντήρια κι' ἀποφασίσανε.

Τρεῖς τέσσερις ἄνθρῶποι, οἱ πειὸ καλοί, θὰ πάγαιναν στὸ μεγάλο συμβούλιο τῆς χώρας καὶ θὰ ζητοῦσαν τὴν ἄδεια νὰ χτίσουν ἐλεύθερη πατρίδα, οἱ ἀνθρῶποι οἱ χωρὶς πατρίδα.

Ἔφυγαν λοιπὸν ἡ Πίσας, ἡ Ἀμμανίτς, ἡ Ζωντανὸς καὶ κάμποσοι ἄλλοι.

Πῆγαν καὶ χτύπησαν τὴν πόρτα τοῦ μεγάλου συμβουλίου. Χτύπησαν κι' ἄλλες πόρτες.

Τοὺς δεχτήκανε καὶ τοὺς ἀκούσανε.

Οἱ ἀποσταλμένοι μίλησαν ἔτσι, Μίλησαν σᾶν ζητιάνοι ποῦ φοβοῦνται νὰ ποῦν καλὰ καλὰ ἐκεῖνο ποὺ θέλουν γιατὶ τρέμουν μὴν τοὺς τὸ ἀρνηθοῦν.

Εἶπαν : «Εἴμαστε ἀπ' τὴ πολιτεία ποὺ χάθηκε πλειὰ γιατὶ εἶχε τὸν ἴδιο ἔρωτα μὲ τὶς ἄλλες ρωμηοποῦλες πολιτεῖες.

Δὲν ζητᾶμε σήμερα τίποτα. Κάνουμε λαμπρὴ μαζί σας κι' ἐμεῖς καὶ θέλουμε μόνο μιὰ φοῦχτα γῆς λυτρωμένη γιὰ νὰ χτίσουμε πατρίδα. Σήμερα πατρίδα δὲν ἔχουμε. Εἴμαστε

σκορπισμένοι ὅσοι μείναμε ζωντανοί. Ἄλλοι ἐδῶ στὸ Ἑλληνικὸ κι' ἄλλοι σκλάβοι στὸ Τούρκικο. Δόστε μας λίγο χῶμα νὰ ξεκουράσουμε τὰ κορμιά μας ἐπάνω του. Εἴμαστε κουρασμένοι».

Ἡ Καπουδίστριας, ποὺ διάταξε τότες καὶ στὸ μεγάλο τὸ συμβούλιο καὶ σ' οὔλο τὸ Ἑλληνικό, ξερόβηξε. Ἔσαξε τὰ ματουγιάλια του στὴ μύτη του, συλλογίστηκε καὶ τοὺς μίλησε ἔτσι :

«Δὲν ἔχει γιὰ σᾶς γῆ ἐδῶ στὸ Ἑλληνικό. Ἐκεῖ εἶνε ἡ δουλειά σας. Θὰ πᾶτε πίσω στὴν πολιτεία ποὺ χαλάστηκε, θὰ γίνετε πάλι σκλάβοι στὴν Τουρκιά, θὰ ξαναχτίσετε τὴν πολιτεία σας καὶ θὰ περιμένετε. Κάποτε θὰ βροῦμε νάνταμωθοῦμε».

Ἡ Πίσας κι' ἡ Ἀμμανίτς κι' ἡ Ζωντανὸς κι' οἱ ἄλλοι ποὖχαν φύγει μαζί τους, γύρισαν στὰ τσαντήρια συλλογισμένοι καὶ δὲν εἶπαν τίποτα σὲ κανέναν. Μὰ οἱ ἀνθρῶποι οἱ χωρὶς πατρίδα τὰ κατάλαβαν οὔλα. Κυταχτήκανε ἀνάμεσά τους καὶ δὲν μιλήσανε. Κάπου κάπου κυλίσανε μόνο κάμποσα δάκρυα.

«Δὲν ἔχει ἐδῶ χῶμα γιὰ σᾶς»!

Αὐτὰ τὰ λόγια στριφογυρίζανε σὰν χρησμὸς καὶ σὰν προσταγὴ μέσα στὰ κεφάλια τους. Δὲν ξαναμίλησαν πλειὰ κι' οὔτε παραπονεθήκανε σὲ κανέναν. Μόνο περπατούσανε στὸ δρόμο πειὸ περήφανοι καὶ θαροῦσαν πῶς οἱ ἄλλοι τοὺς βλέπανε.

«Ἐκεῖ εἶνε ἡ δουλειά σας ἐσᾶς».

Οἱ ἄλλοι τέλειωσαν, αὐτοὶ εἶχαν δουλειὰ ἀκόμα.

Θὰ γινόταν λοιπὸν τὸ θέλημα τοῦ Κυβερνήτη.

Σὲ λίγες μέρες βρέθηκε ἕνα καΐκι.

Θἄπερνε γιὰ τὴν πόλι τέσσερις ἀνθρώπους χωρὶς πατρίδα. Θὰ πάγαιναν ἐκεῖ νὰ ζητιανέψουν πατρίδα καὶ νὰ προσκυνήσουν αὐτὸν ποὺ μίσησαν πολὺ καὶ ποὺ ὅσο μποροῦσανε παλαίψανε.

Πῆγαν καὶ χτύπησαν πόρτες καὶ πόρτες. Τοὺς διώχνανε ἀπὸ παντοῦ μ' αὐτοὶ ξαναπάγαιναν παρακαλῶντας. Φίλησαν χέρια ποὺ θἄθελαν νὰ τὰ δαγκάσουν, ξαναπορακάλεσαν, ἔκλαψαν ψεύτικα, τἄκαναν οὔλα.

Κι' ἡ Σουλτᾶνος ἔδωκε τὴν προσταγή:

«Θαρθῆτε πίσω μὰ θὰ μοῦ πληρώσετε τὸ χῶμα μου.

"Ενα ἄσπρο ἡ πῆχυς καὶ θᾶσθε ὄχι σὰν πρὶν νοικοκύρηδες στὴν πολιτεία σας, μὰ ἀληθινοὶ σκλάβοι μου»

Τὸ δεχθήκανε.

Πέρασαν μέρες.

Στὸν Ταρσανᾶ τῆς Μυτιλήνης ἄραξε τὸ πρῶτο καΐκι μὲ μιὰ κοντβάρα ἐπάνω του ψυχές. Ψυχὲς ποὺ γύριζαν ἀπὸ κάπου μακρυά. Ἄνθρωποι χωρὶς πατρίδα ποὺ ταξείδευαν ζητῶντας τὴν πατρίδα των, τὴ χαλασμένη πατρίδα των γιὰ νὰ τὴ ξαναχτίσουν.

Κουρελιασμένοι ὅπως ἤτανε μοιάζανε σᾶν ζητιάνοι.

Μόνο τὰ μάτια τους λάμπανε παράξενα καὶ χάραζε στὰ χείλη τους ἕνα χαμόγελο ποὖταν ἀλοιώτικο.

Στὴ Μυτιλήνη διαφέντευε τότες ἡ φαμίλια τοῦ Κουλαξὶζ Ζαδέ.

Ἐδῶ οἱ Ρωμηοὶ πέρασαν ἥσυχα τὴ μεγάλη φουρτοῦνα ποὺ ἄναψε φωτιὲς σ' οὖλα τὰ πέλαγα κι' ἔκανε ἀποκαΐδια τὶς βουνοκορφές. Πέρασαν μὲ τοὺς Τούρκους ἀγαπημένα. Ἡ φαμίλια τοῦ Κολαξίζ τοὺς προστάτευσε σᾶν νὰ τοὺς πονοῦσε ἀληθινά.

Στὸν ταρσανά, ποὺ ἦταν ἀραμένο τὸ παράξενο καΐκι μὲ τοὺς ἀνθρώπους τοὺς κουρελιάρηδες, ποὺ ἦταν ἴδιοι ζητιᾶνοι κι' εἶχανε στὰ βαθουλὰ μάτια τους ἀνεξήγητες παράξενες ἀναλαμπὲς σᾶν ζωντανὲς κρυμένες ἐλπίδες, κατέβηκαν μιὰ μέρα τὰ χαρέμια τοῦ Κολαξίζ.

Εἶδαν τοὺς ζητιάνους τοὺς παράξενους, ἔμαθαν ποιοὶ εἶνε καὶ τοὺς λυπηθήκανε.

"Ετσι σὲ τέτοιες κακοστρατιὲς ἀνταμώνουν ἡ φυλὲς πότε πότε. Μιὰ στιγμὴ μόνο. "Υστερα δὲν μιλᾷ πειὰ ἡ καρδιά, χωρίζουν καὶ πέρνει τὸ δρόμο της ἡ κάθε μιά, ἄλλη βλέποντας κατὰ τὴν ἀνατολὴ κι' ἄλλη κυττῶντας κατὰ τὴ δῦσι.

Ἐκεῖνο τὸ βράδυ ἀπ' τοῦ Κολιξὶζ τὸ κονάκι φέρανε στὸν ταρσανᾶ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους τοὺς παράξενους, ποὖχαν στὴ ματιά τους παράξενο φῶς καὶ μοιάζανε ἴδιοι ζητιᾶνοι, μέσα σὲ μεγάλα «σδεροσίνια» πιλάφι καὶ ψωμιά.

Τὴν ἄλλη μέρα πέράσαν πάλι τὰ χαρέμια καὶ τοὺς κύτταξαν λυπημένα κι' οὔτε μιὰ μέρα δὲν τοὺς ἀφίκανε νηστικούς.

Οἱ Χριστιανοὶ βλέπανε ἀπὸ μακρυὰ καὶ κρῦβαν τὸν πόνο τους δαγκάνοντας τὰ χείλη.

Δὲν μποροῦσαν ν' ἀγαπήσουν αὐτοὶ κάτ' ἀπ' τὴ ματιὰ τοῦ Τούρκου τοὺς ἀνθρώπους τοὺς παράξενους. Μόνο βλέπανε τὶς παράξενες ἀναλαμπὲς ποὺχιν στὰ μάτια τους οἱ ἀνθρῶποι αὐτοὶ καὶ ἀναστενάζανε κρυφὰ μὲ ξαλάφρωση

Τὸ ἴδιο κι' οἱ κουρελιάρηδες ποὺ ἤτανε μέσ' τὸ καΐκι. Βλέπανε κι' αὐτοὶ ἀπὸ μακρυὰ παραπονιάρικα τοὺς Χριστιανοὺς ποὺ περνούσανε ἀπ' τὸν ταρσανᾶ καὶ ποὺ εἶχαν κι' αὐτοὶ στὴ ματιά τους τὶς ἴδιες ἀναλαμπὲς ὅπως κι' ἐκεῖνοι.

Σὲ λίγες μέρες ἤρταν στὸν ταρσανᾶ κι 'ἄλλα καΐκια ἀνθρώπων ποὺσαν σὰν ζητιᾶνοι κι' αὐτοί.

Ἦταν ἡ πολιτεία ποὺ ξαναγύριζε. Ἕνας στρατὸς ξαρματωμένος ποὺ πάγαινε νὰ στήση καραοῦλι στὴν καρδιὰ τοῦ ὀχτοοῦ.

Τῶχε πῆ ἡ Καπουδίστριας ποὺ διαφέντευε τότες τὸ Ρωμέϊκο :

«Δὲν ἔχει γιὰ σᾶς γῆς ἐδῶ στὸ Ἑλληνικό. Θὰ πᾶτε πάλι πίσω στὴν Πολιτεία ποὺ χαλάσθηκε. θὰ γίνετε πάλι σκλάβοι στὴν Τουρκιά, θὰ ξαναχτίσετε τὰ σπίτια σας, καὶ θὰ περιμένετε. Κάποτε θ' ἀνταμωθοῦμε».

Τὰ καΐκια κίνησαν μιὰν αὐγή. Δειλά. Φοβισμένα. Κάνανε νὰ πᾶνε μπρὸς μὰ τὰ τραβοῦσε πίσω κάτι. Ποὺ πάγαιναν ;

Ἐκεῖ ποὺ τοὺς πρόσταζε ἐκεῖνος ποὺ κυβερνοῦσε τὸ Ἑλληνικό.

Τί πάγαιναν νὰ κάνουν ;

Αὐτὸ ποὺ τοὺς εἶπε ἡ πατρίδα :

«Θὰ ξαναχτίσετε τὰ θεμέλια σας καὶ θὰ περιμένετε».

Στὸ πρῶτο καΐκι μέσα ἡ Κολαξίζ. Τἄλλα ἀκλουθᾶνε πίσω του. Φτάνουν σιγὰ σιγὰ στὶς καρσινὲς ἀκρογιαλιές.

Στὴ γῆς ποὺ ἦταν πολιτεία μιὰ φορὰ καὶ τώρα εἶνε μαῦρο χωράφι καὶ κοιμητήριο.

Ἐκεῖ κατάμεση στὴ θάλασσα ἀπὸ ἀχλιὰ οὔλοι μαζί χτίζουν τὸ πρῶτο σπῆτι.

Τὰ θεμέλια τῆς πολιτείας ποὺ θὰ στήση τὸ καραοῦλι της κατάστηθα στὸν ὀχτρὸ βάζει ἡ Κολαξίζ, ἕνας Τοῦρκος μπέης.

Ἔτσι ξαναχτίζεται ἡ πολιτεία ποὺ θὰ περιμένει.

Ἔτσι ἀνταμώνουν πολλὲς φορὲς παράξενα ἡ φυλές. Ἔτσι τὰ φέρνει ἡ μοῖρα.

Ἕνα χάνι κατάμεση στὸ μαῦρο τὸ χωράφι ποὺ εἶνε

σύλο ἀποκαΐδια καὶ ἀχλιά.

Τὸ βράδυ θὰ κοιμηθοῦν μέσα κλεισμένοι οἱ ἀνθρῶποι οἱ κουρελιασμένοι, ποὺ χτίζουν πάλι τώρα πατρίδα κι' ἀπ' ἔξω θὰ γαυγίζουν ὡς τὸ πρωῒ τὰ τσακάλια.

Τὴν ἄλλη μέρα ἕνας γιουρούκης ποὺ θὰ περνᾷ ἀπ' ἐκεῖ κοντὰ θὰ δῇ τὸ θάμα. θὰ φτύσῃ κατὰ γῆς καὶ θὰ βλαστημήσῃ καὶ τὰ τσακάλια δὲν θἄρθουν νὰ σκαλίξουν πλειὰ τὴν ἀχλιὰ γυρεύοντας καμένα καὶ μισοκαμένα νεκροκέφαλα.

Τώρα τὰ καΐκια ἀράζουν πάλι στὶς πολιτείας τὸ γιαλό' Ὅσοι ἀνθρῶποι ἔμειναν χωρὶς πατρίδα στὸ Ἑλληνικό, ὅσοι πῆραν τὴν προσταγὴ τοῦ κυβερνήτη γυρίζουν σιγὰ σιγά πίσω.

Καὶ τὸ θάμα μεγαλώνει.

Σκαλίζοντας τὴν ἀχλιὰ καὶ τὸ χῶμα βρίσκουν οἱ ἀνθρῶποι ποὺ χτίζουν τὴν καινούργια πολιτεία, παληὰ θεμέλια.

Κάνουν ἕνα πέριορα ξεροτρόχαλο ἐδῶ ποὺ ἦταν ἐκκλησιά. Τὴν Ἁγιά Τριάδα.

Μέσα στὸν πέριορα προσκυνᾶν.

Σκαλίζουν ἀλλοῦ. Ἐδῶ θὰ χτίσουμε τὸ σκολειό μας μεγάλο σὰν καὶ πρῶτα. Ἡ πολιτεία ξαναχτίζεται. Ἐκεῖ ποὺ χτυπᾶ τὸ σφυρὶ τὰ κοράκια φεύγουν τρομαγμένα καὶ δὲν ξαναγυρίζουν πλειά.

Τὴν ἄνοιξι θἄρθουν νὰ χτίσουν φωληὲς χελιδόνια.

Μὲ τέτοιο τρόπο χτίστηκε ἀκόμα μιὰ φορὰ ἡ πολιτεία ποὺ πῆρε ἀπ' τὸν Καποδίστρια τὴ μεγάλη προσταγή, νὰ κάθεται ζωντανὴ καὶ νὰ περιμένῃ.

Σιγὰ σιγὰ ἀπ' τὰ σοκάκια καὶ τ' ἀλάνια της χάθηκε ἡ ἀχλιά.

Τὴ σήκωσε καὶ τὴν πῆρε ἡ ἀνασαμιὰ τῆς ζωῆς. Ἔμεινε γυμνὸ τὸ χῶμα. Ὁ ἴδρως ἔτρεξε ποταμός. Τὸ πότισε πλουσιοπάροχα κι' ἡ γῆς φύτρωσε.

Φύτρωσαν παντοῦ σπίτια κι' ἐκκλησιὲς καὶ καμπαναριά. Χαθήκανε ἀπ' τὰ σοκάκια καὶ τ' ἀποκαγίδια, ἄρχισαν νὰ πεθαίνουν κι' οἱ ἀνθρῶποι ποὖχαν μείνει χωρὶ πατρίδα μιὰ φορά, νὰ πεθαίνουν κι' ἡ σκλάβες.

Ἀνάμεσα στὰ καινούρια δεντράκια στεκότανε ἀκόμα ποῦ καὶ ποὺ ὀλόρθη καὶ καμμιὰ δρῦ. Γύρω της ζωντάνευε τὸ παραμύθι. Λαὸς γύρω της τὰ μουρὰ τῆς καινούργιας γενιᾶς ἀκούγανε τὰ φύλλα της νὰ μουρμουρίζουν λόγια παρά-

ξενα. Τοῦ Καποδίστρια τοῦ Κυβερνήτη ἡ προσταγὴ σταλιὰ σταλιὰ πότιζε τὴ ψυχή τους.

Ἀνάμεσα στὰ πράσινα κλωνάρια τοῦ ὥμορφου περιβολιοῦ τῆς πολιτείας ζοῦσε ἀκόμα κάπου κάπου καὶ καμμιὰ δρῦ.

Κι' οἱ ἀνθρῶποι τῆς πολιτείας ὀνειρευότανε κάτω ἀπ' τὴ σκιά της, παληοῦ οὐρανοῦ χαλάσματα.

Κάτω ἀπὸ μιὰ τέτοια δρῦ κάθησα κι' ἐγώ. Κι' ἄκουσα νὰ φυσᾶ στὴν καρδιά μου ἡ ἀγέρας της κι' ἔγινα ἀπὸ τότες ἀλλοιώτικος κι' ἐγὼ ὅπως ἦταν ἀλλοιώτικοι κι' οὔλοι οἱ ἄλλοι ἀνθρῶποι τῆς πολιτείας. Ἂν ἔλειπε ἡ δρῦ ποῦ ζοῦσε ἀκόμα ποῦ καὶ ποῦ, ἴσως νὰ μὴ γινότανε ἔτσι. Ἴσως νὰ μὴν ἦταν ἀλλοιώτικη κι' ἡ πολιτεία αὐτὴ καὶ οἱ ἀνθρῶποι της.

Δὲν μεταγίνεται ὅμως ποτὲ ὅτι ἔγινε μιὰ φορά.

Μιὰ δρῦ.

Τὴν θυμᾶμε. Αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο τὸν λέγανε Λαχανᾶ. Εἶχε πολεμήσει μὲ τὸν Καραϊσκάκη καὶ μὲ τὸν Κολοκοτρώνη. Ἦταν γέρος, κατάγερος πλειά. Φοροῦσε πάντα τὴ φουστανέλλα καὶ σιλαχλίκια χωρὶς ἅρματα.

Πορπατοῦσε ἀκουμπῶντας σ' ἕνα μπαστοῦνι. Ὄλυμπος χιονισμένος τὸ κεφάλι του μὰ τὸ κορμί του ἔλατο.

Ἔτσι ποὺ περπατοῦσε νόμιζες πῶς θὰ τιναχθῇ ψηλὰ καὶ θὰ πηδήσῃ. Καταλάβαινε πὼς οἱ ἀνθρῶποι τὸν βλέπανε ἀλλοιώτικα γιατὶ ἦταν ἀλλοιώτικος κι' αὐτός, πὼς κόβανε τὴν κουβέντα τους στὸ πέρασμά του καὶ τὸν καμαρώνανε μὲ σιωπὴ ὡς ποὺ νὰ προσπεράσῃ.

Τὸν λέγανε Λαχανᾶ κι' ἦταν ἀπ' τὰ παλληκάρια ποὺχαν μείνει κάποτε χωρὶς πατρίδα κι' ἔτρεξαν καὶ κουράστηκαν γιὰ νὰ κάνουν πατρίδα, πίσω ἀπ' τὸν Κολοκοτρώνη καὶ τὸν Καραϊσκάκη καὶ τὸν Μπότσαρη.

Σᾶν περνοῦσε ἡ Λαχανᾶς οἱ ἀνθρῶποι κόβανε τὴν κουβέντα τους καὶ τὸν βλέπανε. Παληοῦ οὐρανοῦ χαλάσματα ξυπνοῦσαν στὸ μυαλό τους τότες.

Κι' ἡ Λαχανᾶς πορπατοῦσε περήφανα σᾶν ἔλατο, σᾶν τότες ποὺ εἶχε τὰ σιλαχλίκια του γεμάτα πιστόλες καὶ γιαταγάνια καὶ κρεμότανε στὸ πλευρό του ἡ μπάλα.

Ἀπὸ πίσω του τρέχανε τὰ μουρὰ σιγὰ σιγά, χωρὶς φωνές, στὰ νύχια τῶν ποδαριῶν τους. Τὸν προσπερνοῦσαν καὶ σκύβιανε νὰ θαμάξουν ἕνα μικρὸ σιδερένιο σταυρὸ ποὺ κρε-

μότανε στὸ στῆθος του. Ἕνα τέτιο σιδερένιο σταυρουδέλι πήρανε τότες μονάχα ὅσοι πολεμήσανε μὲ τὸ γιαταγάνι τους τὴν Τουρκιὰ γιὰ νὰ φτειάσουν μιὰ Ἑλλάδα.

Καὶ τὰ μουρὰ τὸ καμαρώνιενε τὸ σιδερένιο σταυρουδέλι αὐτὸ καὶ τὸ βλέπανε καὶ στὸν ὕπνο τους τὴ νύχτα.

Ἡ σταυρὸς ἡ μιγάλους ποὺ ἤτανε στὴν ἐκκλησιὰ δὲν ἦταν τόσο μιγάλους ὅσο τὸ μικρὸ σιδερένιο σταυρουδέλι τοῦ Λαχανᾶ καὶ δὲν ἔλαμπε τόσο.

Γιὰ τὸν Λαχανᾶ λέγανε στὴν πολιτεία πολλὰ πράματα. Λέγανε πὼς εἶχε φάγει τὰ βόλια καὶ τὸ μπαροῦτι μὲ τὶς χοῦφτες. Πὼς εἶχε στάσει στὰ χέρια του γιαταγάνια γιὰ γιαταγάνια του χτυπῶντας τὴν Τουρκιά. Πὼς στὸ μιλλιαρὸ στῆθος του εἶχε ζωγραφισμένη τὴ γοργόνα καὶ τὸν Μέγα Ἀλέξαντρο. Πὼς ἦταν γεμάτα «ἀνάλια» τὰ μπράτσα του. Πὼς τοῦ εἶχαν περάσει «ἀγκλένιο» κεφάλι μιὰ φορὰ ποὺ λαβώθηκε καὶ πὼς ζοῦσε μὲ τέτοιο κεφάλι. Κι' οὔλα αὐτὰ ποὺ τὰ λέγανε οἱ μεγάλοι τ' ἀκούγανε μὲ γουρλωμένα μάτια οὔλα τὰ μουρὰ καὶ θαμάζανε.

Ἡ Λαγανᾶς ἔβαζε τὴ καλή του φουστανέλα τὶς καλὲς μονάγα μέρες. Τὴν ἔβαζε ὅμως πάντα τοῦ Βαγγελισμοῦ καὶ τ' Ἁγιοῦ Γιωργιοῦ, ποὖταν ἡ γιορτὴ τοῦ βασιληᾶ.

Ἔβαζε τότες κι' ἅρματα, πιστόλες καὶ γιαταγάνια, στὰ σιλιχλίκια του, κρέμαζε στὸ πλάγι του τὴν μπάλα καὶ γιάλιζε τὸ σιδερένιο σταυρουδέλι του γιὰ νὰ λάμπη πειὸ πολὺ ἀπ' οὔλα τὰ χρυσάφια.

Σᾶν ἀρρώστησε ἡ Λαχανᾶς ἡ δάσκαλους μᾶς πῆγε νὰ τὸν δοῦμε. Γονατίσαμε μπροστὰ στὸ κρεββάτι καὶ μᾶς ἔδωσε τὴν εὐχή του.

Δυὸ χοντρὰ δάκρυα τρέξανε ἀπ' τὰματόκλαδά του. Ἡμεῖς κλαίγαμε οὔλοι βουβά.

Σᾶν πέθανε ἡ Λαχανᾶς, ἡ δάσκαλους πῆρε πάλι οὔλα τὰ μουρὰ καὶ πήγαμε στὸ λείψανό του. Παγαίναμε οὔλοι πίσω ἀπ' τὴν κάσα βουβοί, μὰ κανεὶς δὲν ἔβλεπε τὸν πεθαμένο Λαχανᾶ. Οὔλα τὰ μουρὰ εἶχαν, τὸ νοῦ τους στὸ σιδερένιο σταυρουδέλι ποὺ βαστοῦσε πάνω σ' ἕνα μαξιλάρι μεταξωτὸ ἡ φουστανιλᾶς, ἡ καβάσης τοῦ προξενείου.

Τὸν Λαχανᾶ τὸν θάψανε μὲ τ' ἅρματα καὶ μὲ τὴν φουστανέλα του καὶ σᾶν τὸν κατεβάζαν στὸ λάκκο οἱ Τοῦρκοι ἀφίσανε νὰ ρίξουν τὰ παλληκάρια τουφεκιές.

Φύγαμε ἀπ' τὸ νεκροταφεῖο οὔλα τὰ μουρὰ μὲ μιὰ συλλογὴ μόνο. Τὸ σιδερένιο σταυρουδέλι ποὺ δὲν τὄβαλαν στὸ λάκκο ἀλλὰ τὸ πήρανε στὸ σπίτι τοῦ Λαχανᾶ, μαζὶ μὲ τὸ μεταξωτό τὸ μαξιλάρι καὶ τὰ σεντόνια τῆς νεκρόκασας.

Σᾶν ἔπεφτε κάτου καὶ πέθαινε μιὰ δρῦ ἀπ' αὐτὲς ποὺχαν μείνει ποῦ καὶ ποῦ στὴ καινούρια πολιτεία ἄνοιγε στὴ ρίζα της ἕνα λάκκο βαθύ. Ἀπ' τὸ λάκκο αὐτὸν φυτρώνανε χορτάρια στὴν ἀρχὴ καὶ μικρὰ μικρὰ δεντρέλια πειὸ ὕστερα. Καὶ μεγάλωναν κι' αὐτὰ ὅσο ἡ πολιτεία μεγάλωνε καὶ φυσοῦσε στὰ φύλλα κι' αὐτονῶν ἡ ἴδιος ἡ ἀγέρας ποὺ ἀνέμιζε κάποτε τὶς γέρικες βαλανιδιὲς κι' ἔκανε τὶς ἴδιες δροσιὲς ἡ ἴσκιος των.

Κι' ἡ πολιτεία μεγάλωνε ὁλοένα. Καὶ φύτρωναν σπίτια παντοῦ καὶ φύτρωναν σκολειὰ κι' ἐκκλησιὲς καὶ καμπαναριὰ καὶ τὸν Μάρτη ἐρχόντανε νὰ φωλιάσουν στὶς στέγες της χελιδόνια τραγουδῶντας ἐλπίδες.

Μιὰ μέρα στὴν πολιτεία ἔγινε ἕνα παναγῆρι μεγάλο ἀπὸ οὔλα τὰ παναγύρια της.

Ἕνα καράβι ἔφερε ἕναν Ἕλληνα. Οὔλους ἡ κόσμους ἔτρεξε νὰ τὸν δῇ καὶ ξαφνιάστηκε βλέποντας πὼς δὲν ἦταν φουστανελλᾶς μὰ φραγκοφορεμένος. Κυταχθήκανε ἡ ἕνας μὲ τὸν ἄλλον παράξενα καὶ θυμηθήκανε χωρὶς νὰ θέλουν τὸν Λαχανᾶ.

Πίσω ἀπ' αὐτὸν τὸν Ἕλληνα ἀκολουθοῦσε κι' ἕνας Ἕλληνας ἀληθινὸς μὲ φουστανέλα αὐτὸς καὶ μὲ τσακμακλίδικες πιστόλες στὸ σιλάχι του. Τὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων ποὺ πῆγαν νὰ καμαρώσουν τὸν Ἕλληνα, στράψανε παράξενα καὶ ἤρτε ἄθελα στὸ νοῦ τους ἡ Λαχανᾶς.

Κύτταξαν καλά. Αὐτὸς ἡ Ἕλληνας δὲν εἶχε σᾶν τὸν Λαχανᾶ τὸ σταυρουδέλι. Ἡ ἀληθινὸς ἡ Ἕλληνας μάλιστα ἀκολουθοῦσε ἀπὸ πίσω ἀπ' τὸν ἄλλον Ἕλληνα, τὸν φραγγοφορεμένο, κι' αὐτὸ φάνηκε παράξενο στοὺς ἀνθρώπους ποὺ μαζεύτηκαν γιὰ νὰ τοὺς καμαρώσουν.

Ἤθελαν αὐτοὶ νὰ παγαίνῃ μπροστὰ ἡ φουστανιλὰς γιατὶ ἔτσι ἦτανε σωστό. Ἡ ἄλλους δὲν εἶχε κι' ὅλας οὔτε πιστόλι στὴ μέση του οὔτε σιλαχλίκια. Παράξινους Ἕλληνας αὐτός. Ὕστερα μάθανε πὼς αὐτὸς ἡ Ἕλληνας ἦτανε πρόξινους κι' ἦταν καβάσης του ἡ φουστανιλᾶς. Κι' ἀπόμειναν κυττάζοντάς τον στὰ μάτια καὶ γυρεύοντας ἐλπίδας μέσα σ' αὐτά.

Ἔτσι γινότανε πάντα ὅταν οἱ ἀνθρῶποι τῆς πολιτείας ἀντάμωναν τὸν πρόξινο. Τὸν κυττάζανε στὰ μάτια γυρεύοντας μέσα τους ἐλπίδες καὶ παρηγοριότανε διαβάζοντας σ' αὐτὰ τοῦ Καποδίστρια τὴν προσταγή.

«Θὰ πᾶτε κεῖ καὶ θὰ περιμένετε. Κάποτε θ' ἀνταμωθοῦμε».

Αὐτὴ τὴ μέρα στὴν πολιτεία ἔγινε ἕνα πανηγῦρι πειὸ μεγάλο ἀπ' οὖλα της τὰ παναγύρια.

Στὸ σπίτι ποὺ κάθισε ἡ πρόξινους βάλαν ἕνα ψηλὸ κοντάρι κι' ἀπάνω στὸ κοντάρι αὐτὸ τραβήξανε μιὰ παντιέρα.

Αὐτὴ τὴν μέρα στὴν πολιτεία δὲν ἀπόμεινε μάτι ποὺ νὰ μὴν κλάψῃ.

Ἔτσι ποὺ τραβούσανε τὴν παντιέρα ψηλὰ οἱ ἀνθρῶποι στεκότανε καὶ κάνανε τὸ σταυρό τους.

Ὕστερα σᾶν ἡ παντιέρα ἔπαιξε μὲ τὸν ἀγέρα ἀναστενάξανε οὖλοι.

Ζοῦσε τότες ἀκόμα στὴν πολιτεία ποῦ καὶ ποῦ καμιὰ δρῦ.

Τὴ μέρα ποὺ ἔγινε τὸ παναγῦρι, τὸ πειὸ μεγάλο παναγῦρι ἀπὸ ὅσα γινήκανε στὴν πολιτεία, κίνησε ἀπ' τὸ μαντρί του ἕνα ἀνθρώπινο σαράβαλο, ἡ Βασίλς ἡ Γιουρούκς καὶ πῆγε νὰ κάνῃ τὸ σταυρό του κι' ἐκεῖνος.

Ἦταν κι' αὐτὸς μιὰ δρῦ σᾶν τὸν Λαχανᾶ, μιὰ δρῦ ποὺ δὲν τὴν ἤξερε κανένας.

Ἕνας γέρος ξερακιανός, ψηλὸς σᾶν τὴ στέμπλα. Μαῦρος καὶ σκληρός. Γιουρούκι τὸν λέγανε γι' αὐτό. Μαῦρος, σκληρός, ξηρὸς κακάτσι.

Ἕνας ἄνθρωπος πελεκημένος σὲ μαῦρο κόκκαλο καὶ δυὸ μάτια κάτου ἀπὸ φρύδια πυκνὰ σᾶν κάρβουνα ἀναμένα.

Ἡ Βασίλης ἡ Γιουρούκς πορπατοῦσε μονοκόματος, ἀλύγιστος, βαστῶντας στὸ χέρι ἕνα ραβδὶ μακρὺ σᾶν δεσποτικιὰ πατερίτσα. Πορπατοῦσε κι' ἔβλεπε οὖλο μπροστὰ μακρυὰ ὅσο κόβανε τὰ μάτια του. Σ' ἔκανε παράξενο νὰ δῇς τί κυττάζει.

Κοντὰ στὸ γιαλὸ στὴ Βαγγελίστρα, κάτω ἀπὸ θεόρατα ἥμερα πεῦκα ποὺ τὰ φύλλα των σφύριζαν σιωπητήριο πάντα, εἶχε ἡ πολιτεία τὸ γηροκομεῖο της.

Ἡ Βασίλς ἡ Γιουρούκς ζοῦσε ἐκεῖ.

Σηκωνότανε ἀχάραγα τὴν αὐγὴ καὶ κατέβαινε στὴν ἀκρογιαλιά. Ἐκεῖ καθότανε κρατῶντας τὸ ραβδί του σᾶν δεσπότης κι' ἔβλεπε τὸ πέλαγο χωρὶς νὰ βγάλῃ μιλιά. Οὔ-

λο κι' ὀνειρευότανε κάτι.

Ἡ Βασίλς ἡ Γιουρούκς τότες ποὺ ἦταν νειὸς εἶχε δουλέψιε πρῶτος μὲ τὰ μπουρλότα τοῦ Κανάρη.

Σᾶν τέλειωσαν τὴ δουλειά τους τὰ μπουρλότα ξεμπαρκάρισε κι' αὐτός. Πῆγε νὰ βρῆ τοὺς δικούς του ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους ποὺ γύριζαν στὴν καινούρια πολιτεία μὰ δὲν τοὺς βρῆκε. Εἶχαν πεθάνει οὔλοι και γυναῖκα καὶ παιδιά.

Ἡ Βασίλς ἡ Γιουρούκς γύρισε τότες κουρασμένος στὴν πολιτεία κι' ἄρχισε νὰ χτυπᾶ πόρτες καὶ νὰ ζητιανεύῃ.

Ὕστερα κουρασμένο καὶ γέρο ὅπως ἦτανε τὸν βάλανε στὸ γηροκομεῖο ὡς ποὺ νὰ πεθάνῃ.

Ἡ Βασίλς ἡ Γιουρούκς, ἡ μακρὺς ξηρακιανὸς γέρος ποὺ λίγοι ἀνθρῶποι τὸν ξέρανε καὶ ποὺ δὲν παραπονέθηκε ποτὲ σὲ κανέναν γιὰ τίποτες, κατέβαινε κάθε μέρα στὸ γιαλὸ κρατῶντας τὴν πατερίτσα του κι' ἔβλεπε κατὰ τὸ πέλαγο ὧρες πολλὲς χωρὶς νὰ μιλᾶ λέξι.

Σᾶν πέθανε μιὰ μέρα, βρῆκαν σ' ἕνα σακοῦλι, ποὖχε κρεμασμένο στὸ λαιμό του κατακρέατα, ἕνα σιδερένιο σταυροὐδέλι σᾶν τοῦ Λαχανᾶ, τέτοιο ποὺ πήρανε οὔλα τὰ παλληκάρια ποὺ φτειάσανε μὲ τὰ χέρια τους μιὰ Ἑλλάδα.

Η ΑΛΑΧΤΡΙΑ

Μιὰ σαρακοφαγωμένη γρηὰ ποὺ σᾶν τὴν ἔβλεπα ἔφευγα κάνοντας, χωρὶς νὰ ξέρω γιατί, τὸ σταυρό μου ἀπ' ἄλλο σοκάκι κι' ἔνοιωθα τὴν καρδιά μου νὰ χτυπᾶ δυνατὰ τὶς τάκ.

Στὸ ντάμι της παγαίναμε καμμιὰ φορὰ σιγὰ σιγὰ μὴ μᾶς πάρῃ μυρουδιὰ καὶ κυττάζαμε μὲ φόβο ἀπὸ ἕνα φεγγίτη.

Λέγανε τὰ μουρὰ πώς ἔκανε συντροφιὰ μὲ νεκροκέφαλα καὶ κουβέντιαζε μὲ βρυκόλακες.

Τέτοιο πρᾶμα ὅμως ἐμένα ἡ φόβους δὲν μ' ἀφῆκε ποτὲς νὰ δῶ.

Ξέρω μόνο πώς τὸ ντάμι της μύριζε λιβάνι, ἄσχημα, ἔτσι ποὺ νόμιζες πώς εἶχε πάντα λείψανο μέσα καὶ πὼς οὔλα τὰ ροῦχα της μυρίζαν θανατίλες, γιατὶ τάχε παρμένα ἀπ' τὶς πεθαμένες γυναῖκες, ποὺ κάθε τόσο τὴν φωνάζανε ν' ἀλλάξῃ.

Αὐτὴ ἦταν ἡ δουλειά της.

Σᾶν πέθαινε κανένας τὴν φωνάζανε γρήγορα γρήγορα. Τὴν στέλνανε κι' ἀπὸ πρὶν χαμπάρι σᾶν ψυχομαχοῦσε κανένας. Σὰν κανένας «κακνευότανε» (λένε πὼς γίνεται ἔτσι σᾶν μιλήσεις τοῦ ἄρρωστου τὴν ὥρα ποὺ ψυχομαχᾶ καὶ πὼς τότες τὸ ψυχομάχημά του βιστᾶ βδομάδες. Μόνο σὰν διαβίσουν δώδεκα φορὲς τὸ χτοῆχι ἀναπαύεται).

Σὰν κακνευότανε λοιπὸν κανένας, ἡ ἀλάχτρια ἀπάντεχε μέρες καὶ καθότανε στὸ φεγγίτη της περιμένοντας πότε θὰ 'ρχότανε τὸ χαμπάρι.

Σὰν ἡ ὥρα ἐρχότανε ἡ ἀλάχτρια ἔβαζε τὴ «φνίκα» της κι' ἔτρεχε σερπετὴ σερπετή. Σφαλιώτανε μοναχὴ μὲ τὸν πεθαμένον σ' ἕνα ὀντᾶ κι' ἄρχιζε κεῖ πέρα.

Πρῶτα πρῶτα τοῦ σφαλοῦσε τὰ μάτια. Τοῦ ἔδενε ὕστερα τὸ σταγόνι μὲ μιὰ μουστοῦκα, γιὰ νὰ μὴν ἔχει ἀνοιχτὸ τὸ στόμα του, τοῦ σταύρωνε τὰ χέρια πρὶν ξυλιάσουν, κι' ὕστερα ξεγυμνωμένον τοῦ ἔπλενε τὸ σῶμα μὲ κρασί, βουτῶντας σ' αὐτὸ ἕνα μπαμπάκι καὶ τοῦ περνοῦσε τὸ σάβανο ἀπ' τὸ λαιμό. Ὅσο κρασὶ πέρσευε τῶπερνε σπίτι της ὕστερα, καὶ μέσα σὲ μιὰ μπουχτσαδιὰ ἔπερνε τὰ ροῦχα ποὺ φοροῦσε τὴν τελευταία στιγμὴ ἡ νεκρὸς κι' ἔφευγε σερπετὴ σερπετὴ κι' εὐχαριστημένη καὶ πάγαινε νὰ κάτση στὸ φεγγίτη της, περιμένοντας νά τὴν ξαναφωνάξουν γιὰ ἄλλον.

Τὴν ἀλάχτρια τὴν λέγανε Μυρσινιώ. Τὸν ἄντρα της τὸν λέγανε Βασίλη κι' ἤτανε νεκροθάφτης στὴν Ἁγιὰ Γαλατιανή.

Ἄλλος πάλι αὐτός. Πετοῦσε τὰ καύκαλα τῶν πεθαμένων ποὺ ξέχωνε σὰν νἄτανε κολοκῦθες καὶ τραβοῦσε μανέδες σὰν ἔσκαβε κανέναν λάκκο.

Ξερκιανὸς κι' αὐτὸς σὰν τὴ γυναῖκα του τὴ Μυρσινιώ, μικρὸς σὰν τὸ φτιάρι ποὺ ἔβγαζε τὰ χώματα ἀπ' τοὺς λάκκους. Κοῦος σὰν τὸ φεῖδι.

Αὐτὸς δὲν μύριζε λιβάνι σὰν περνοῦσε ἀπ' τὸ σοκάκι. Μύριζε χῶμα καὶ βρωμοῦσε κόκκαλα.

Λένε πῶς ξέχωνε τὴ νύχτα τοὺς πεθαμένους κι' ἔκλεβε ὅτι εἶχαν ἀπάνω του; καὶ πῶς πολλὲς φορὲς τοὺς ἔστελνε στὸν ἄλλο κόσμο χωρὶς παπούτσια.

Λένε κι' ὅλας πῶς μιὰ φορὰ ὑποψιάσθηκανε καὶ ξεχῶσαν μιὰ νεαροθαμένη νεκρή. Τὴν βρῆκανε μὲ κομένο τὸ δαχτῦλι ποὺ φοροῦσε δαχτυλίδι.

Τότες τὸν Βασίλη τὸν διώξανε καὶ πῆγε νὰ μαραζώσῃ ἀπ' τὸν καημό του, ποὺ δὲν ἄνοιγε λάκκους πλειὰ καὶ δὲν πετοῦσε κι' τὰ κεφάλια ἔτσι σὰν νἄτανε κολοκῦθες.

Τὸν ξαναπῆρανε ὕστερα γιατὶ κλαύθηκε ἡ Μυρσινιὼ κι' ἡ κόρες του.

Τ' ἀνεψίγυιο δούλευε κλὰ καὶ τὰ περνοῦσε φίνα.

Κάτι ἔβγαινε κάθε μέρα. Ὅσο κονιὰκ κι' ὅσες πῆτες περσεύανε ἀπ' τὸ νεκροταφεῖο ἡ Βασίλς τὰ κουβαλοῦσε σπίτι του τὸ βράδυ. Ἔφερνε κι' ἡ Μυρσινιὼ ὅσο κρασὶ πέρσευε ἀπ' τὸ πλύσιμο τῶν πεθαμένων, καὶ τὸ βράδυ κουρασμένοι κι' οἱ δυὸ ἀπ' τὴ δουλειὰ καθότανε καὶ τὸ κουτσοπίνανε.

Τότες ἡ Βασίλς τραβοῦσε μανέδες μερακλίδικους κι' ἡ Μυρσινιὼ ἔπινε εἰς ὑγείαν του, λέγοντας «καλὲς δουλειές».

Η ΓΙ' ΑΝΤΡΙΓΙΑΣ

Γύρω γύρω στὴν πολιτεία, στὰ βουναλάκια, στὰ μπαγίρια, ἤτανε οἱ μῦλοι π' ἀλέθανε τὸ στάρι.

Ἄσπροι πῦργοι μ' ἄσπρες φτεροῦγες. Οἱ μῦλοι ἦταν πολλοὶ μὰ ὅσο ἡ καιρὸς περνοῦσε γκρεμνιζότανε ἕνας ἕνας καὶ γινότανε χάλασμα καὶ λαλούσανε στῶν ντουβαριῶν του τὶς τρύπες κουκουβάγιες.

Ὅσο ἡ πολιτεία μεγάλωνε οἱ μῦλοι χανόντανε. Στὸ τέλος μόνο τρεῖς τέσσαρες εἶχαν μείνει. Μυλουνάδες ξακουστοὶ ὅμως μόνο δυό, «ἡ Κτσουγιάνς» τσὶ «γι' Ἀντριγιᾶς». Μυλωνᾶς σουστὸς ἦταν ἡ δεύτερους. Ἡ γι' Ἀντριγιᾶς ἡ Μυλουνᾶς ἦταν ἕνας καὶ μοναχός. Κράτησε τὴ θέσι του ἴσαμε τὸ τέλος ψηλά, καὶ δὲν κατέβασε τὶς ἀντένες του.

Ἀκοῦστε νὰ δῆτε τὶ ἤτανε ἡ γι' Ἀντριγιᾶς ἡ Μυλουνᾶς.

Πρῶτα πρῶτα ποὺ δὲν ἔμοιαζε μὲ τοὺς ἄλλους μυλουνάδες κι' οὔτε μέ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους πολὺ πολύ.

Ἡ γι' Ἀντριγιᾶς καθότανε στὸν μῦλο του χειμῶνα καλοκαῖρι καὶ δὲν ἔφυγε ἀπ' ἐκεῖ οὔτε τότες ποὺ οἱ ἀγέρηδες τῆς καταδρομῆς κουνούσανε τὰ θεμέλια τῆς πολιτείας σύριζα.

Ἦταν λίγο κουφός. Μὰ καὶ νὰ μὴν ἦταν λίγο κουφὸς πάλι δὲν θἄκουγε τίποτε σἂν τὸν μιλοῦσες τότες ποὺ γύριζε ἡ μύλους καὶ βουΐζανε τὰ πανιά του καὶ τρίζανε ἡ ἀντένες του καὶ ἡ μυλόπετρα βροντοῦσε.

Ἡ μύλους ἦταν στρογγυλὸς γύρου γύρου καὶ ψηλός. Ἀπὸ πάνω ἡ στέγη του, κουκοῦλα τὴν λέγανε, δὲν ἦταν καρφωμένη μὰ γύριζε μ' ἕνα λουστὸ κατὰ τὸν ἀγέρα σἂν ἤθελε ἡ μύλους νὰ δουλέψῃ, κι' ἀνάποδα σἂν δὲν εἶχε ἄλεσμα.

Ἡ μύλους εἶχε δυὸ πατώματα κι' ἕνα ὑπόγειο. Ἀνέβαινες σ' αὐτὰ μὲ μιὰ σκάλα στενὴ ποὖτανε σἂν σάλιαγκας. Στ' ἀπάνω τὸ πάτωμα ποὺ ἦταν ἡ μυλόπετρα καθότανε ἡ γι' Ἀντριγιᾶς ἡ μυλουνᾶς. Ἀκουμπισμένος σ' ἕνα στενὸ παναθῦρι, κύτταζε μιὰ ἔξω κάτου στὴν πολιτεία ποὖταν ξαπλουμένη στὰ πόδια του καὶ στὸ γιαλό, καὶ μιὰ μέσα γιὰ νὰ κουμαντάρῃ τὴ μυλόπετρα μ' ἕνα σκοινὶ πού ἤτανε ἀπάνω του δεμένη μιὰ βαρειὰ πέτρα.

Ἔτσι μέσα σ' αὐτὴν τὴν ὀχλοβοὴ ποὺ κάνανε ἡ μυλόπιτρα καὶ ἡ ἀντένες μαζί, ἡ γι' Ἀντριγιᾶς ἡ μυλουνᾶς τραβοῦσε μανέδες μαυρόσυρτους ποὺ σκορπίζανε μέσα στὸν ἀνε-

μο χωρὶς νὰ τοὺς ἀκούῃ κανεὶς, χωρὶς νὰ τοὺς ἀκούῃ ἀκόμα κι' ἡ ἴδιος.

Κι' ἔτσι γύριζε ἡ μύλους καὶ περνοῦσαν τὰ χρόνια κι' ἡ μανὲς τοῦ 'Αντριγιᾶ τοῦ Μυλουνᾶ δὲν τέλειωνε ποτές. Στὸ μύλο κουβαλούσανε τὸ ἄλεσμα μὲ τὰ γαδουρέλια καὶ μὲ τὸν ὦμο, ἡ γυναῖκες καὶ τὰ μουρά.

Σὰν εἶχε ἀγέρα στεκόντανε καὶ τὸ πέρνανε ἀλεσμένο.

Σὰν ἦταν μπουνάτσα ἡ γι' 'Αντριγιᾶς τοὺς ἔλεγε νὰ ρθοῦνε τὴν τάδε μέρα.

Τότες ποὺ δούλευε ἡ γι' 'Αντριγιᾶς ἡ μυλουνᾶς κάναν στὰ σπίτια μεγάλα μαῦρα ψουμιὰ, ποὺ μοσχοβολούσανε στάρι κι' ἦταν γλυκὰ μέλι.

'Η γι' 'Αντριγιᾶς κατέβαινε στὴν πολιτεία τακτικὰ κάθε βράδυ.

Μάζευε τὴν πούλησι τῆς μέρας καὶ τραβοῦσε μ' ἕνα μπουκάλι στὸ χέρι, στοῦ Παπαγιάννη τὸν καφενέ.

Ἦταν πάντα τὸ καλοκαῖρι ξυπόλυτος καὶ ξεμαλιάρης μὲ μοῦτρο θρεμένο καὶ κατακόκκινο καὶ μὲ μάτια ἀκόμη κόκκινα ἀπ' τὸ πιοτό.

Τὸ γέλοιο δὲν ἔλειπε ποτὲς ἀπ' τὰ χείλη του. Οὔλο τὸν δρόμο ὡς ποὺ νὰ πάγῃ στοῦ Παταγιάννη τὸν καφενὲ τὸν πειράζαν. Τὸν πείραζε ἡ Χατζῆς ἡ γι' 'Αλμπάνς, ἡ γι' 'Απουστόλς ἡ Τσιτσῆς, ἡ Μαλτζῆς, ἡ Νιρουλᾶς τοῦ Πιτρέλι κι' ὅσοι τὸν τυχαίνανε. Κι' ἀπαντοῦσε πάντα στὰ πειράγματά των ἡ γι' 'Αντριγιᾶς μὲ μιὰ ἀδιαντροπιὰ καὶ σπαρταροῦσε στὰ γέλια. Ἄλλη φορὰ στὰ πειράγματα δὲν ἀπαντοῦσε μὲ τὸ στόμα μὰ μὲ κάτι ἄλλους κρότους. Τότες τὸν χουγιάζανε ἀπὸ πίσω του οὔλοι, ἀκόμα καὶ τὰ μουρὰ καὶ κεῖνος σκοῦσε στὰ γέλια.

'Η γι' 'Αντριγιᾶς στοῦ Παταγιάννη τὸν καφενὲ τὰ ξεθέωνε τὰ καντλέλια τοῦ κουνιάκι. Αὐτὸ γινότανε τακτικὰ κάθε βράδυ, καλοκαῖρι καὶ χειμῶνα.

Γινότανε σκροῦ στὸ μεθῦσι, φουμάριζε ἕνα ναργιλέ, γέμιζε τὸ μπουκάλι του, τῶβαζε στὸ ζουνάρι καὶ ξεκινοῦσε.

Μπού ντουβὰρ μπενὶμ ὦ ντουβὰρ σενίν.

Αὐτὸς ὁ τοῖχος δικός μου αὐτὸς δικός σου.

Ὄρτσα 'Αντριγιά, φωνάζανε ἀπὸ πίσου τὰ μουρά.

Ἤθελε νὰ τ' ἀπαντήσῃ μὰ ἦταν ἀδύνατο νὰ σταθῇ.

'Απ' τὸν ἕνα τοῖχο ἀκουμποῦσε στὸν ἄλλον, «παρντὸν

κύριος : "Ισα μουρὲ 'Αντριγιά», ἔλεγε μοναχός του.

Σὰν ἔφταιε ἔξω ἀπ' τὴν πολιτεία κατὰ τὸν "Αγι 'Αντώνη καὶ δὲν τὰ κατάφερνε ν' ἀνέβη τὸν ἀνήφορο κοιμούτανε ἐκεῖ σὲ κανένα χαντάκι. Στὸ μῦλο ἀνέβαινε σὰν ξυπνοῦσε τὴ νύχτα σκεβρωμένος ἀπ' τ' ἀγιάζι, γιὰ τὴν αὐγή.

Κι' ἔκανε τὸ ἴδιο καὶ τὴν ἄλλη μέρα. Τὸν 'Αντριγιὰ τὸν ἔνοιαφε ἡ πολὺς ἀγέρας καὶ τὸ βουνὸ κι' ἦταν πάντα κατακόκκινος καὶ δὲν γηρνοῦσε ποτές.

'Η 'Αντριγιᾶς δὲν πέθανε. Εἶνε ἀκόμα ἡ ἴδιους.

Τὸν γνώρισα καθαριστὴ τῶν Δημοτικῶν ἀποπιτῶν στὴ Σαλονίκη.

"Εγινα διευθυντὴς Τραπεζας, καυχιέται ἡ ἴδιους, καὶ ζῆ ὅπως ζοῦσε ὅταν ἦταν μυλουνᾶς στὴν πατρίδα.

«Μπού ντουβὰρ μπενὶμ ὦ ντουβὰρ σενὶν», κάθε βράδυ. "Ετσι γιὰ νὰ ψουφοῦν τὰμικρόβια καὶ νὰ φεύγουν ἡ μυρουδιές.

Η ΦΑΝΑΡΤΖΗΣ

Μπρουστὰ στὴν πολιτεία εἶνε ἕνα λιμάνι πλούσιο κι' ἁπλόχωρο ποὺ δίνει στοὺς ἀνθρώπους της ψίχια λογῆς λογῆς κιὶ τὸ καλοκαῖρι μιὰ δροσιὰ ποὺ ξεκουράζει τὴν καρδιά σου.

Γιὰ νὰ μπῇς ὅμως στὸ λιμάνι αὐτὸ ὅταν ἔρχεσαι ἀπ' ἔξω πρέπει νὰ περάσῃς τὸ «ταλιάνι».

Εἶνε μιὰ στενὴ θάλασσα τὸ ταλιάνι αὐτὸ ποὺ τὴν πατεῖς στὶς ἄκρηες, μπαίνοντας στὸ νερὸ ἴσαμε τὸν ἀστράγαλο καὶ φτάνεις ἔτσι ἴσαμε τὰ φανάρια, ποὺ ἔχουν κι' ἀπόνα ὄνομα τὸ καθένα τους.

Πέρα ἀπ' τὰ φανάρια τὰ νερὰ εἶνε κουφτά. Εἶνε τὰ ἀγιάρια τοῦ ταλιανοῦ, ποὺ τὰ σκάψανε οἱ ἄνθρωποι πρὸ χρόνια γιὰ νὰ μποροῦν νὰ μπαίνουν στὸ λιμάνι μεγάλα μπάρκα.

Πρὶν δὲν γινότανε ἔτσι. Πρὶν ἀπ' τὸ ταλιάνι ποὺ εἶχε μιὰ μέση νερὰ, περνούσανε μικρὲς βάρκες μόνο, καὶ ἄλλος θόρυβος ἀπ' τὸ πλάτς πλοὺτς τῶν κουπιῶν στὸ λιμάνι μέσα δὲν ἀκουγότανε ποτές. Οἱ ἕλικες τῶν βαποριῶν χτύπησαν κι' ἀναταράξανε τὸ λιμάνι μόνο ὄντας ἀνοίξανε οἱ ἄνθρωποι τὸ ταλιάνι.

Τότες μπῆκε μέσα στὸ λιμάνι ἀπ' τὰ κοφυτὰ βαθειὰ τοῦ ταλιανιοῦ ἡ πουλιτισμὸς, μὰ ξεμπουκάρισε ἀπ' αὐτὰ κι' ἔφυγε ὄξω στὸ πέλαγο ἡ εὐτυχία.

Νάσουνα νἄβλεπες πρὶν ἀνοίξει τὸ ταλιάνι.

Ἔτσι λένε οἱ γέροι τῆς πολιτείας, ἀκόμα καὶ σήμερα ποὺ βρίσκονται σκόρπιοι ἐδῶ κι' ἐκεῖ.

— Τότες, ποὺ λὲς, τὰ λάδια φεύγανε στὴ πόλι καὶ στὴ Βλαχιὰ μὲ τὶς «μπουμπάρδες» καὶ τὶς «ἀλαμάνες». Βαρέλια δὲν εἴχανε τότες. Εἴχανε γεντέκια. Κάτι θεόρατα ἀσκιὰ ἀπὸ βωδινὸ πετσί. Μ' αὐτὰ φορτώνανε τὶς ἀλαμάνες καὶ τὶς μπουμπάρδες ἴσαμε τὰ μπούνια. Σὰν δὲν φυσοῦσε ἀγέρας δένανε μπρουστὰ μιὰ βάρκα καὶ τὶς σέρνανε «γιντέκι» (ἔτσι τὸν λέγανε τὸν τρόπο αὐτὸ) μονάχα μὲ τὸ κουπί.

— Τότες ποὺ λὲς ποὺ τὸ ταλιανι ἤτανε κλειστὸ, ποὺ νὰ μὴ λυώσουν τὰ χέρια ποὺ τ' ἀνοίξανε, ἡ εὐτυχία κατοικοῦσε μέσα στὸ λιμάνι.

Θαλάσσωνες ἕναν ἀστράγαλο καὶ γέμιζες καλάθια χάβαρα, στρίδια, κυδώνια, μύδια, ὅτι ἤθελε ἡ ψυχή σου.

Ἕνα γρόσ τοὺ καλάθ κι' ἀκόμη πειὸ φτηνά.

Ἂν πῇς ἀπὸ ψάρια ἄλλο τίποτα.

Τά ψάρια τἄχανε χουρισμένα μὲ παλάμια καὶ μὲ δίχτυα μέσα στὰ ταλιάνια.

Χώρια τὰ λαυράκια, χώρια ἡ συναγρίδες, χώρια τὰ ξόφια. Καὶ μπόγια μπόγια κι' ὅλας.

Εἶχε μπαρμποῦνι μὲ μιὰ πῆχυ μουστάκι.

Γύρευες τὸ τάδε ψάρι κι' ἡ ταλιαντζῆς τῶβγαζε μὲ τὴν ἀπόχι καὶ στὸ πάσερνε ζουντανό. Τὰ ψάρια δὲν τὰ κυνηγούσανε τότες. Τὰ περιορίζανε μονάχα καὶ περιμέναν τὸν μουστερή.

Ὕστερα οἱ ἀνθρῶποι φέρανε τὴ φαγάνα καὶ τὴν κάναν τὴν θάλασσα ἄνου κάτου.

Τὰ ψάρια καὶ τὰ χάβαρα λιγοστέψανε. Φάρδυνε καὶ βάθυνε ἡ θάλαυσα κι' ἀπὸ δῶ πᾶνε οἱ ξένοι.

Μπῆκαν ὕστερα στὸ λιμάνι μέσα τὰ μεγάλα τὰ μπάρκα μὲ τὸ φουγάρο καὶ μὲ τὸ σκροῦ, κι' ἡ μπουμπάρδες κι' ἡ ἀλαμάνες σαπίσανε δεμένες στὴν ἀκρογιαλιὰ καὶ μαδήσανε καὶ γενήκανε μαδέρια.

Μαζὶ μ' οὔλα αὐτὰ ποὺ λὲς πᾶνε χαθήκανε ἀπὸ τότες κι' οἱ ταλιαντ ῆδες.

Σκορπίσαν κι' αὐτοὶ ἐδῶ καὶ κεῖ, σᾶν τὰ πουλιὰ ὅταν πᾶνε καὶ τά χαλάσουν τὴ φωλιά τους.

Ἔμεινε ἕνας τους μονάχα. Ἡ Καπιτὰν Γιακουμῆς. Ἂν ἦταν κι' ἄλλοι δὲν ξέρω. Αὐτὸν εἶδα ἐγὼ κι' αὐτὸν λέγω.

Ἡ καπιτὰν Γιακουμῆς ἔγινε φανερτζῆς. Στὸ ταλιάνι πάλι τὸν ἔβαλαν νὰ φυλάγῃ καὶ ν' ἀνάβῃ τά φανάρια.

Ἄρχιζε ἀπ' τὰ πρῶτα ποὖταν κοντὰ στὸ νησέλι τ' Ἁγιοῦ Γιαννιοῦ καὶ τραβοῦσε ἴσαμε τὸ Μαριγώ, ποὖταν στὸ πέλαγο. Τὸ βράδυ τἄναβε καὶ τὴν αὐγὴ τὰ σβοῦσε. Πάντα ἕνας ἀγῶνας μὲ τὴ θάλασσα καὶ μὲ τὴ βροχὴ καὶ μὲ τὸ βορηά.

Ἡ κόσμους νὰ χαλοῦσε τὰ φανάρια δὲν μένανε ποτὲς σβυστά.

Σᾶν δὲν πιτοῦσε οὔτε γλάρους ἡ καπιτὰν Γιακουμῆς ἀρμένιζε.

Τότες μάλιστα ἦταν ποὖχε καὶ χαρές.

Τέτοιες βραδυὲς θὰ ρχότανε σίγουρα ν' ἀποκουμπίσουν στὸ φανάρι του καὶ τίποτα κουντραμπατζῆδες, ποὺ κουβαλούσανε μὲ μικρὲς ψαρόβαρκες κουντραμπάτα καπνὸ καὶ μπαρσούτια ἀπ' τὸ Ἑλληνικό, ἀπ' τὸν Πειραία καὶ τὴ Σῦρα.

Τέτοιες νύχτες ἀρμενίζανε αὐτοί, σἂν δὲν πιτοῦσε γλάρους καὶ τὰ κὸλ καΐκια δέναν μέσα στὶς ἀγγάλες.

Ἡ καπιτὰν Γιακουμῆς ποὺ λὲς ἤθελε τέτοιες βραδυές. Καμιὰ φέτα καπνὸ οὔλο καὶ θὰ ἔβγαινε. Κι' ἡ Γιακουμῆς ἔκλουθι κἄτι τσιγάρα χουντρὰ σὰν τοὺς σκαρμοὺς τῆς βάρκας του, οὔλο τὸν καιρό.

Ἡ Γιακουμῆς ξεκουραζότανε κατὰ τὸ μεσημέρι.

— Καϊμένα χρόνια κατὰ ποὺ λές. Μπιρικέτια τότες.

Σὰ 'ρχότανε μπουμπάρδες ἀπ' τὴν πόλι καὶ τὰ μπουγάζα παναγῦρι σουστό. Οἱ μοῦτσοι ρίχνανε ἀπ' τὶς κουπαστὲς τρουμπουνιὲς κι' ἡ κουπέλις χαιρετούσανε τοὺς γεμιτζῆδες ἀπ' τὸ μῶλο μὲ τὰ μαντύλια τους.

Ἂν περνοῦσε ἀπ' τὸ ταλιάνι κανένα βαπόρι τὴν ὥρα ποὺ μιλοῦσε ἔτσι, ἡ καπιτὰν Γιακουμῆς γύριζε τὰ μοῦτρα του ἀλλοῦ κι' ἔφτυνε δυνατὰ κατὰ τὸ πέλαγο.

— Σατανᾶδες κι' ἡ κιρατᾶς ποὺ σᾶς ἴφιρι.

ΨΟΥΡΟΥΚΩΣΤΙΝΑ

Ἦταν τότες ποὺ μαζεύανε μπακιρένιες δεκάρες καὶ φλουριὰ καὶ ἀσημικὰ καὶ ὅτι μποροῦσε νὰ δώση ἡ καθένας, γιὰ ν' ἀγοράσουν μ' αὐτὰ μπαροῦτι καὶ βόλια, νὰ στείλουν «ζαϊρέδες» στὰ καπιτανάτα κι' ἄσπρα γιὰ τὸ μισθὸ τῶν παλληκαριῶν.

Ἔτσι πολεμήθηκε ἡ Τουρκιὰ καὶ ἔτσι ἔγινε σιγὰ σιγὰ ἡ σημερινὴ Ἑλλάδι.

Μὲ τὸ δίσκο τῆς τίμιας ζητιανιᾶς σὲ δικοὺς καὶ σὲ ξένους.

Ἡ στέρνες τῶν Κουντουριώτηδων καὶ ἡ κασέλες τῶν ἀρχοντάδων δὲν μποροῦσαν νὰ στέκουνται πάντα γεμάτες κι' ἐκεῖνα ποὺ στέλνανε οἱ ξένοι δὲν ἤτανε πουταμός.

Ἐρχόνταν καὶ φτώχειες πολλὲς φορὲς καὶ μαζὶ μὲ τὶς φτώχειες ἀρχίζανε κι' ἡ γρίνιες.

Θέλανε πάντα «ζαϊρέδες» τὰ καπιτανάτα καὶ μπαροῦτι καὶ βόλια καὶ καρυοφύλια καὶ τσαρβούλια καὶ κάπες τὰ παλληκάρια.

Ἔτσι πολεμήθηκε ἐκεῖνα τὰ χρόνια ἡ Τουρκιά.

Μιὰ χοῦφτα ἀνθρῶποι, ξεσκισμένοι καὶ φτωχοί, τὴν ρεζίλεψαν καὶ τὴν ἔκαναν νὰ γονατίση.

Κάθε Κυριακὴ ὕστερα ἀπ' τὴν ἐκκλησιὰ ἕνας προυϊστὸς γύριζε στὴν κάθε πολιτεία καὶ στὸ κάθε χωριὸ μ' ἕνα μεγάλο μαντῦλι κι' ἐκεῖ μέσα ἔριχνε γιὰ τὸν ἀγῶνα ὅτι μποροῦσε ἡ καθένας.

Ἔτσι πολεμήθηκε τότες ἡ Τουρκιὰ κι' ἔτσι ἔγινε ἡ Ἑλλάδα.

Ἡ στέρνες τῶν Κουντουριώτηδων κι' ἡ κασέλες τῶν ἀρχοντάδων δὲν μποροῦσαν νάνε πάντα γεμάτες κι' οὔτε ἦσαν ποταμοὶ ὅσα οἱ ξένοι στέλνανε.

Ἡ ξερὴ γῆ τῆς Ἑλλάδας ἐκείνου τοῦ καιροῦ τὰ ροφοῦσε οὖλα, ὅπως ροφοῦσε καὶ τὰ δάκρυα τῶν ἀνθρώπων καὶ τὸ αἷμα τῶν παλληκαριῶν, κι' ἤτανε ξερὴ πάντα καὶ δίψαε.

Κάθε Κυριακὴ ἔβγαινε στὴν κάθε πολιτεία καὶ στὸ κάθε χωριὸ ἕνας προυϊστὸς καὶ μάζευε μέσα σ' ἕνα μαντῦλι ὅτι ἔδινε ἡ καθένας.

Ἔδινε ἡ Κουντουριώτς μὰ δίνανε κι' οἱ φτωχοί.

Ένα ἄσπρο, ἕνα φλουρί. Οὔλη καλοδιχούμινα.

Δίψαε πάντα ἡ γῆ τῆς Ἑλλάδας τότες, κι' ἦταν ξερὴ καὶ τὰ ροφοῦσε οὔλα ὅπως ροφοῦσε καὶ τὸ αἷμα τῶν παλληκαριῶν.

Ἔτσι μιὰ χοῦφτα ξυπόλυτοι ἀνθρῶποι γονατίσανε μιὰ ὁλάκερη Τουρκιὰ καὶ χτίσανε ἐπίνω στὰ συντρίμια της ἕνα κομμάτι ἐλεύθερη πατρίδα.

Στ' Ἀνάπλι μιὰ Κυριακὴ βγῆκε ὕστερα ἀπ' τὴν λειτουργιὰ ἕνας προυϊστὸς μ' ἕνα μαντῦλι στὸ χέρι. Τότες ἡ γλῶσσες εἶχανε ὁλότελα πειὰ ξηριθῆ κι' εἶχαν σταματήσει οἱ ποταμοὶ κι' εἶχαν στειρέψει κι' ἡ βρυσοῦλες.

Ψάχνανε οἱ φτωχοὶ στὸν κόρφο τους καὶ δὲν βρίσκανε τίποτα νὰ δώσουν πλειά. Ἡ γυναῖκες δὲν φορούσανε σκουλαρίκια οὔτε φλουριά. Στὶς ἐκκλησιὲς δὲν εἶχανε μείνει ἀσήμια. Κι' ἡ γῆ διψοῦσε. καὶ θέλανε ζαϊρέδες τὰ καπετανάτα,

Στ' Ἀνάπλι μιὰ Κυριακὴ βγῆκε ἕνας προυϊστὸς μ' ἕνα μαντῦλι καὶ μάζευε.

Ψάχνανε τοὺς κόρφους των οἱ φτωχοὶ καὶ δὲν βρίσκανε τίποτα νὰ δώσουν καὶ θέλανε ζαϊρέδες τὰ καπετανάτα.

Πῆρε βόλτα οὔλα τὰ σπίτια ἡ προυϊστὸς καὶ πῆγε καὶ στὰ τσαντίρια ποὺ μένανε οἱ ἀνθρῶποι οἱ χωρὶς πατρίδα.

Μαζὶ μὲ κάτι Ἀϊβαλιῶτες πρόσφυγες ἦταν καὶ ἡ Ψουρουκώστινα.

Γύριζε οὔλη τὴ μέρα στὰ σοκάκια, «σουρουλοῦ», κουρελιασμένη, ἀχτένιστη, ξυπόλυτη. Τὰ μουρὰ τρέχανε ξοπίσω της καὶ τὴν πειράζανε. Δούλευε ὅπου θέλανε τὴ δουλειά της. Ζητιάνευε σᾶν δὲν εἶχε δουλειά. Ἡ Ψωροκώσταινα ἦταν χήρα. Τὸν ἄντρα της καὶ τὰ παιδιά της τάχασε τότες ποὺ χάλασε ἡ πολιτεία.

Στ' Ἀνάπλι μιὰ κυριακὴ βγῆκε ἕνας προυϊστὸς μ' ἕνα μαντῦλι καὶ μάζευε.

Πῆγε παντοῦ, πῆγε καὶ στὰ τσαντήρια τῶν ἀνθρώπων ποὖσαν φτωχοὶ καὶ κουρελιάρηδες σᾶν τὴν ψουρουκώστινα καὶ δὲν εἶχανε καὶ πατρίδα.

Ψάξανε οὔλοι τὸν κόρφο τους καὶ δὲν βρίσκανε τίποτες νὰ δώσουν.

Ἔψαξε τὰ κουρέλια της κι' ἡ Ψουρουκώστινα καὶ δὲν βρῆκε τίποτα κι' αὐτή.

Ἡ προυϊστὸς μὲ τὸ μαντῆλι ποὖταν ἀδειανὸ κίνη˝ ε νὰ φύγῃ.

Ἡ Ψουρουκώστινα ἔτρεξε ξοπίσω του καὶ μαζί της οὖλα τὰ μουρά.

Οἱ ἀνθρῶποι οἱ χωρὶς πατρίδα γελάσαν χωρὶς ὄρεξι.

Ἡ προεστὸς στάθηκε.

Κάτι ἔρριξε στὸ ἀδειανὸ μαντῶλι του ἡ Ψουρουκώστινα. Τὴ βεργέτα της! Βρὲ τὴ Ψουρουκώστινα!

Ἔτσι πολεμήθηκε τότες ἡ Τουρκιὰ κι' ἔτσι ἔγινε ἡ Ἑλλάδα,

Μὲ τὴ βεργέτα τῆς Ψουρουκώστινας, ἡ Ψουρουκώστινα.

«ΛΙΟΥΠΟΥΛΙΝΑ»

Ἡ πολιτεία μας δὲν εἶχε μόνο δέντρα μικρὰ κι' οὔτε μόνο πολλὰ καινούρια σπίτια. Εἶχε καὶ τὰ γέρικα τὰ πλατάνια της καὶ τ' ἀρχοντόσπιτά της τὰ παληά. Εἶχε ἀνθρώπους ποὖχαν ἀπάνω τους ζουγραφισμένη τὴν ἀρχοντιὰ καὶ τὴν καλωσύνη.

Γενιὲς παληές. Θρέμματα λιονταριῶν, ποὺ τὸ μούγγρισμά των δὲν εἶχε ἀκόμη σβύσει ἀπ' τὰ Ἑλληνικὰ στερεώματα. Οἱ παληοὶ ἀρχοντάδες τῆς πολιτείας.

Τὸ παραμύθι των ἦταν ἡ χιλιομοῦδι. Ὅταν ἡ πολιτεία χαλάστηκε στὰ 21 τὴν πρώτη φορά, οἱ γονιοί των τοὺς πῆραν μουρὰ στὰ Ψαριανὰ τὰ καράβια καὶ τάνάθρεψαν στὴν ἐξορία ἐπάνω στὶς ὁλόμαυρες ράχες τῆς ἐπαναστατημένης τότε Ἑλλάδας.

Σὰν ἡ φωτιὰ ἔπαψε γύρισαν πίσω καὶ χτίσανε τὰ σπίτια τους ἐπάνω στὰ χαλάσματα τῶν παληῶν. Στὰ ντουβάρια βάλαν γιὰ χῶμα τὴ στάχτη τῆς μεγάλης φωτιᾶς.

Ἔτσι μέσα στὴ ζωὴ τῆς καινούριας πολιτείας μπῆκε πάλι ἡ παλειά της πικρὴ μοῖρα.

Ἀρχοντάδες οἱ Χατζαθανάσηδες, οἱ Γονατᾶδες, οἱ Γεωργαλάδες. Ἀρχόντισες ἡ Γονατάδενα, ἡ Μπρικάδενα.

Μὰ πειὸ ἀρχόντισα ἀνάμεσα σ' οὔλες ἡ «Λιουπουλίνα».

Στὸ εἶνε της ἔβραζε τὸ αἷμα τῆς γερῆς ράτσας ποὺ στήλωσε μὲ τὰ μπράτσα της τὴν ἰδέα Ἑλλάδα στὰ Μεσολόγγια καὶ στὶς Ἀράχοβες.

Πατέρα της εἶχε ἕνα κένταυρο. Ἕναν καβαλάρη ποὺ γέρασε κυνηγῶντας μὲ τὸ «δαμασκὶ» σπαθί του τὴν Τουρκιά, ἀπ' τὸ Βελιγράδι ὡς κάτου στὸ Μωριά. Ἕναν ἀητὸ ποὺ φτέρωσε στὰ Σερβικὰ κορφοβούνια κι' ἤρθε νὰ ξαποστάση γέρος πλειά, στὸν Ταΰγετο τῆς παληᾶς Σπάρτης.

Ἡ στρατηγὸς ἡ Χατζηχρίστους. Ἀδάμαστος καβαλάρης καὶ πολεμιστής. Τὸ παλληκάρι τὸ σεμνὸ ποὺ στὰ χέρια του τὸ σπαθὶ ἔκανε φτερὰ καὶ ποὺ γνώρισε ἀφέντες του τὸ Θεὸ πάντα καὶ τὸ Νόμο. Ἡ Χατζηχρίστους ἡ τοπάρχης τοῦ Μωριά, ἡ πρώτους Γερουσιαστής του, ἡ πιστότιρους τοῦ Ὄθουνα ὑπασπιστής. Μόνο αὐτὸς μποροῦσε νἄχη γιὰ κόρη του τὴ «Λιουπουλίνα».

Στρατηγίνα μιὰ φορά. Βράχος ἀτράνταχτος σ' οὔλες τὶς

φουρτοῦνες τῆς ζωῆς, ἡ κόρη τοῦ στρατηγοῦ ἔχτισε στὴν πολιτεία πρώτη τῆς κιλωσύνης καὶ τῆς ἀρετῆς τὸ θρόνο καὶ βύζαξε μὲ τὸ γάλα της ὁλόκληρη γενιὰ περήφανων ἀητῶν.

Ἡ «Λιουπουλίνα». Στὴν πολιτεία μέσα οὔλοι προσκυνούσανε τὄνομά της. Γιὰ τὴ φτώχεια ἡ πόρτα της δὲν εἶχε σύρτη. Γιὰ τὸν πόνο ἡ καρδιά της εἶχε πάντα ἁπλατες ἀνοιχτὲς τὶς πόρτες της.

Οὔλες ἡ γρηὲς εἶχαν μητέρα τους τὴ Λιουπουλίνα. Οὔλες ἡ κατατριγμένες τὴν εἶχαν ἐλπίδα κρυφὴ καὶ παρηγοριά.

Στὸ σπίτι της τὰ ἀγαθὰ καὶ ἡ εὐλογία τοῦ κυρίου.

Ἡ «Μακαρωνία» ἔδινε κι' ἡ «Λιουπουλίνα» σκορποῦσε.

Ἕνα ψουμί. Λίγου λάδι. Ἕνα γλύκισμα. Λίγη ζάχαρη. Καμμιὰ φτωχειὰ δὲν ἔφευγε ἀπ' τὸ σπίτι της μὲ ἀδειανὰ τὰ χέρια. Μπερικέτια τότες παντοῦ σ' οὔλα τὰ πράματα, ἀνόμα καὶ στὰ αἰστήματα καὶ στὴ καρδιά.

Ἡ δοῦλες μιγαλόνανε στὰ χέρια της καὶ παντρευότανε ἀπὸ κείνη.

Τιμὴ νὰ πάρουν τὰ παλληκάρια γυναῖκα ἀπ' τῆς «Λιουπουλίνας» τὸ σπίτι.

Στὴν ἐκκλησιὰ τὴν εἶχαν στασίδι ξεχωριστό. Καὶ παραμάχαλα ἀνόμα ἡ ἐκκλησιὲς πέρναν λειτουργιὰ καὶ λάδι κι' ἀνάμα ἀπ' τὸ σπίτι της.

Σᾶν πάγαινε σ' ἄλλη ἀνουργιά τὴν βάζανε μὲ σεβασμὸ στὸ παγγάρι.

Τὴν «Λιουπουλίνα» τὴν σεβόντανε ἀκόμα κι' οἱ Ἀγαρηνοί.

Μιὰ φορὰ κάτι παληανθρῶποι κατάγγειλαν στὸν Τοῦρκο πού ἐχε ἐκστρατεύσει γιὰ νὰ ρημάξῃ τὴ χώρα :

«Νὰ, αὐτὴ εἶνε κόρη στρατηγοῦ τοῦ 21».

— Φαίνεται. Ἀπάντησε ἡ Τοῦρκους πασᾶς καὶ τοὺς ἔδιωξε.

Ὅταν ἡ «Λιουπουλίνα» πιρνοῦσε ἀπ' τὸ καρακόλι οἱ ζαπτιέδες σηκωνότανε ἀλόρτοι καὶ στεκότανε μὲ χέρια σταυρωμένα.

Σᾶν πέθανε ἡ «Λιουπουλίνα» πῆγε στὸ λείψανό της οὔλους ἡ ντουνιᾶς καὶ τῆς ἀνάψανε κερὶ οὔλες ἡ φτωχιὲς καὶ οἱ ζητιᾶνοι.

Ἦταν μιὰ ἀπ' τὶς λίγες γέρικες βαλανιδιὲς ποὺ στεκότανε τότες.

Ὕστερα χαθῆκαν οὔλες σιγὰ σιγά.

Μαζὶ μ' αὐτὲς ἔσβυσε κι' ἡ πολιτεία σὰν ἕνα ὠμορφο-ψέμμα καὶ σὰν ἕνα ὄνειρο.

Στοῦ τάφου τῆς «Λιουπουλίνας» τὰ μάρμαρα ἔπεσε ἡ βρουχὴ τῆς συμφορᾶς καὶ ἔσβυσε τὶς ἐπιγραφές του. Ἔζησε καὶ ζῆ μονάχα στὸ κοιμητήριο τοῦ κάθε τι ποὺ ποτὲς δὲν ξεχνιέται γιατὶ εἶνε ἅγιο καὶ καλό.

Ἔζησε μονάχα ἐκεῖ ποὺ μπαίνουν, ὅσοι πλειὰ σήμερα δὲν ζοῦν κι' ὅσοι σήμερα δὲν γενιένται.

ΣΕΒΝΤΑΔΕΣ

Σᾶν περνοῦσε ἡ γιαβουκλοῦς ἀπ' τὸ σοκάκι τὰ κορίτσια σκιαζόντανε καὶ κοκκινίζανε σὰν τὶς παπαροῦνες καὶ μπαίνανε μέσα καὶ τὸν κυττάζανε κρυφὰ κρυφά πίσω ἀπ' τὸ τζάμι.

Κι' ἐκεῖνος ἔχανε τὴν πουρπατηξά του καὶ σάστιζε καὶ γινότανε κατακίτρινους κι' οὔτε μποροῦσε νὰ σηκώσῃ κατὰ τὸ παράθυρο μάτι. Ἔτσι ἀγαπούσανε μιὰ φουρὰ κι' ἕναν καιρό. Κι' ἀγαπούσανε ἔτσι χρόνια καὶ χρόνια. Βουβά, ἀληθινά, παρθενικὰ μπορεῖ νὰ πῇ κανένας. Καὶ στὸ δρόμο σᾶν ἀνταμώνανε ἀκόμα μονάχοι ἡ ἕνας τὸν ἄλλον δὲν σηκωναν τὴ μιτιά τους. Κουκκίνιζε μόνο ἡ μιά, κιτρίνιζε ἡ ἄλλους καὶ χάνανε τὴν περπατηξά τους κι' οἱ δυό.

Κάποτε στὸ μαχαλᾶ τὴ νύχτα ἀκοῦγότανε ἕνας μερακλίδικος μανές. Ἀγρυπνούσανε πολλὰ μάτια τότες μὰ λαχταροῦσε καὶ χτυποῦσε γρήγουρα μιὰ μονάχα καρδιά.

Τὰ λόγια τοῦ τραγουδιοῦ ἤτανε τὸ μόνο ἐρωτικὸ ρεβασάκι.

Τὸ παλληκάρι κουβέντιαζε μὲ τὴν ἀγαπημένη του τραγουδῶντας λυπητερά, μερακωμένο ὅσο δὲν γίνεται. Κι' ἐκείνη ἀγρυτνοῦσε στὸ στρῶμα της κι' ἔβρεχε μὲ δάκρυα τὸ μαξιλάρι.

Τὴν Κυριακὴ ἡ γιαβουκλοῦς ἔβαζε τὰ καλά του, ἔστριβε περήφανα τὸ μουστάκι του καὶ περνοῦσε βλέποντας κάτου στὴ γῆ ἀπ' τὸ σοκάκι. Ἐκείνη τὸν καμάρωνε κρυφὰ καὶ κρυφαναστέναζε. Αὐτὸ ἦταν οὖλο.

Καμπόσες φορὲς ἀνταμώνανε στὶς βρύσες κι' στὰ πηγάδια ποὺ παγαίνανε γιὰ νερό. Καὶ τότες δὲν κουβεντιάζαν. Σαστίζαν κι' οἱ δυὸ καὶ χάνανε ἐκεῖνα ποὺ σχεδιάζανε νὰ ποῦνε. Κι' ἔτσι περνοῦσαν τὰ χρόνια. Κι' ἔτσι ἀγαποῦσαν τότες βουβὰ κι' ἀληθινά, παρθενικὰ μπορεῖ νὰ πῇ κανένας.

Κι' ἦταν οὖλα τους ντροπαλὰ πότες. Καὶ τὰ τραγούδια τους καὶ τὰ φερσίματά τους. Κι' ἤτανε ὥμορφα καὶ τ' ἀρραβωνιάσματα κι' ἡ παντρειές.

Ἡ κουπιλοῦδες οὔτε στὰ σοκάκια βγαίνανε ποτὲς μοναχές, οὔτε στὸ παναθῦρι ἔκανε νὰ πολυοκάθουνται. Σᾶν καμμιὰ τὄκανε αὐτὸ ἔβγαζε ἄσχημο ὄνομα, ἔβγαζε νάμι.

Ἡ κουπιλοῦδες δὲν παγαίνανε οὔτε στὴν ἐκκλησιά.

Τὶς Κυριακάδες καθότανε στὰ σπίτια τους καὶ «δγιαρμίζανε» γιὰ νὰ τὰ βρῆ οὔλα ἕτοιμα ἡ μάνα σὰν ἀπολοῦσε. Παγαίναν στὴν ἐκκλησιὰ μόνο τὴ μεγάλη βδομάδα. Παγαίναν καὶ τὰ παλληκάρια τότες καὶ κυτταζόντανε κρυφὰ κρυφά.

Χαρὰ γιὰ τὰ παλληκάρια σὰν γινότανε κανένα μεγάλο πανηγῦρι, γιὰ γάμος κανένας.

Τότες μποροῦσαν νὰ δοῦν τὶς γιαβουκλοῦδες των.

Καὶ γιὰ νὰ τὶς εὐχαριστήσουν καὶ γιὰ νὰ δείξουν τὴν ἀγάπη τους σ' αὐτές, χορεύαν μιὰ φορὰ ποὺ ξέρανε πὼς θὰ τὰ δοῦν, ἀσίκικους χοροὺς καὶ τραβούσανε μεράκια μανέδες καὶ κολνούσανε ἀράδα στὰ βιολιὰ καὶ ρίχνανε στὸν ἀέρα πιστολιές, κι' ἦταν ἕτοιμα γιὰ καυγὰ καὶ γιὰ παρεξήγησι καὶ μποροῦσαν νὰ σκοτωθοῦν ἀπ' τὸ φιλότιμο μπροστά των.

Ἀλλοίμονο σὰν κανένα παλληκάρι δὲν ἔδινε τ' ἀλλουνοῦ σειρὰ γιὰ νὰ χορέψη.

Ἀλλοίμονο σὰν σηκωνούτανε κανεὶς νὰ χορέψη τὴν ὥρα ποὺ χόρευε ἄλλος.

Ἔπρεπε νὰ σκοτωθοῦν ἐκεῖ μπροστὰ στὴ γιαβουκλοῦ των γιατὶ ξέρανε πὼς θὰ τοὺς ἀγαποῦσε πειὸ πολὺ ἂν δείχνανε πὼς εἶνε παλληκάρια καὶ ματοχωνότανε.

Ἔτσι γινότανε τότες.

Οἱ ἔρωτες οἱ βουβοὶ καὶ παρθενικοὶ ξεσπούσανε μόνο στὸν καιρὸ τοῦ μαξουλιοῦ καὶ στὸν τρῦγο στ' ἀμπέλια.

Τότες κοπελοῦδες καὶ παλληκάρια παγαίναν στὶς ἐληές μαζί. Κουβεντιάζανε. Λέγανε χορατάδες. Ἀλλάζανε κρυφές ματιές.

Ἡ τέμπλα ἔβγαζε σπέθες στὰ χέρια τοῦ μερακωμένου ραβδιστὴ τότες καὶ τὰ χέρια τῆς κοπελοῦδας του γινότανε πειὸ σερπετά, ἔτσι ποὺ μάζευε σκυμένη τὶς ἐληές.

Πολλὲς φορὲς σὰν τὸ χτῆμα ἦταν μακρυὰ μέναν τὸ βράδυ καὶ κοιμώντανε στὰ ντάμια.

Καὶ καθόντανε ἀντάμα τὶς νύχτες γύρω στὴ γωνιά. Κι' ἔλεγε παραμύθια ἡ νειὸς κι' ἀκούγιανε ἡ κοπελοῦδες καὶ οὔτε νύσταζε καθόλου ἐκείνη ποὖχε τὸν σεβντᾶ.

Σὰν περνοῦσε ἡ ὥρα πλαγιάζανε ἀράδα ἀπάνου στὸ σοφὰ καὶ βλέπανε ὥμορφα ὄνειρα.

Καμμιὰ φορὰ ξεκόβανε καὶ παγαίναν πίσω ἀπὸ καμμιὰ γέρικη ἐληὰ ἢ καμμιὰ ἀλιγαριά. Τότες κουβεντιάζανε χαρτὰ

καὶ ἀλλάξανε καὶ τὸ πρῶτο φιλὶ μέσα σ' ἕναν ἀγέρα ποὖταν γεμάτος μυρουδιὲς καὶ πουλιῶν κελαϊδίσματα.

Σᾶν γινότανε αὐτὸ ἡ γιαβουκλοῦ ντρεπότανε μέρες νὰ κυττάξη στὰ μάτια τὸν καλό της κι' ἦταν πάντα κόκκινη καὶ ταραγμένη.

Τὰ ἴδια γινότανε καὶ στὸν τρύγο τῶν ἀμπελιῶν.

Σᾶν τέλειωναν ἡ ἐληὲς καὶ τέλειωνε καὶ ἡ τρύγος εἴχαμε πάντα στὴν πολιτεία ἀρραβωνιάσματα.

Καὶ τότες ἡ ἄλλες ἡ κοπελοῦδες ποὖχαν δουλέψει τὸ χειμῶνα μαζὶ μ' ἐκείνη π' ἀρραβωνιαζότανε, θυμούντανε κάτι πραματέλια ποὺ δὲν τἄχανε προσέξει τότες ποὺ γινόντανε, καὶ ξηγούσανε τὸ κάθε τις καὶ ἀπαντέχανε νἄρτη ἡ ἀράδα τους τὸν ἄλλο χρόνο.

Η ΚΥΡ ΜΙΧΑΛΑΚΗΣ

Ἡ ἄθρουπους γι' αὐτὸν ποὺ θὰ μιλήσω ζῆ ἀκόμα.

Αὐτὸ ὅμως δὲν μὲ μποδίζει καθόλου νὰ καταπιαστῶ τὸ ζωγράφισμά του, τὴ στιγμὴ ποὺ τὸν θαρῶ ζουντανὴ ζουγραφιὰ τοῦ πεθαμένου πλειὰ παλληκαρισμοῦ καὶ τοῦ πατριωτισμοῦ ποὺ ξεθυμαίνει ὁλοένα.

Στὴν Ἁγιὰ Τριάδα, ἕνα νοικοκυρεμένο μαχαλᾶ ζευγάδων καὶ μικροκτηματιῶν, ἡ κὺρ Μιχαλάκης ἦταν ἡ φυσικὸς προεστός. (*)

Ἡ κὺρ Μιχαλάκης λοιπὸν ἦταν ἡ φυσικὸς συμβουλάτορας ὅλων τῶν νοικοκυραίων τῆς Ἁγιᾶς Τριάδας σὲ κάθε ὑπόθεσί τους, σὲ κάθε ἀνάγκη τους Ἡ λόγους του ἅγιος χρησμός. Τὤπε ἡ κὺρ Μιχαλάκης.

Τὸ σπίτι του ἀρχοντόσπιτο σωστό. Θεόρατο, πέτρινο, τερσέκι.

Εἶχε κι' ἕνα προνόμιο ἡ κὺρ Μιχαλάκης. Ἦταν Ἕλληνας. Τοῦ Ἁγίου Βασιλείου ἡ καβάσης τοῦ προξενείου, ἕνας ὥμορφος φουστανελᾶς, τοῦ πάγαινε ταχτικὰ τὸ βαρακωμένο πορτοκάλι κι' ἔπερνε γιὰ μπαξίσι ἕνα μετζῆτι, καθὼς λέγανε.

Ἡ κὺρ Μιχαλάκης ἔπερνε κι' ἐφημερίδα. Μεγάλο πρᾶμα κι' αὐτὸ ἐκεῖνα τὰ χρόνια. Ἔπερνε «Ἀμάλθεια».

Κάθε πρωῒ ἅμα εἶχε βαπόρι ἀπ' τὴ Σμύρνη ἤθελε νὰ κατεβῇ στὴν ἀγορά, νὰ περάσῃ ἀπ' τοῦ Ματθαίου καὶ νὰ πάρῃ τὴν «Ἀμάλθειά» του.

Ἔτσι κάνανε οὗλοι ἡ συνδρομητές. Ἡ Ματθαῖος ἀράδειαζε τὶς ἐφημερίδες τῶν ἐπάνω σ' ἕνα τραπεζάκι καὶ τὶς πέρνανε ἀπὸ κεῖ μόνοι.

Ἡ κὺρ Μιχαλάκης ἐπέστρεφε στὸ μαχαλᾶ κοντὰ τὸ μεσημέρι.

Στὸν καφενὲ τοῦ Παταγιάννη τὸν περιμέναν οὗλοι οἱ ἐφημεριδοφάγοι ἐκείνης τῆς ἐποχῆς. Τὸν περίμενε τοὺ «Κατσαρέλι», ἡ ἐφημέριος τῆς ἀνοριᾶς, ἡ «Πλουμδός», ἡ Διαμαντῆς ἡ πραματευτής, ἡ «Μαγκούφς» κι' ἡ «Μπάμπους».

Αὐτοὶ διαβάζανε κι' ἡ κὺρ Μιχαλάκης τοὺς ξηγοῦσε τὰ καθέκαστα.

(*) Σημείωση.— Σήμερα εἶνε γεροντάκι πρόσφυγας. Τὸν βρίσκει κανένας στὰ καφενεδέλια τοῦ συνοικισμοῦ καὶ τῆς Ἀπάνω Σκάλας. Τὸ μάτι του δὲν ξεκολᾶ ποτὲς ἀπ' τὴν Ἀνατολή.

Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ χαρακτήριζε τὸν κ. Μιχαλάκη ἦταν ἡ παλληκαρισμὸς καὶ τὸ Ἐθνικὸ του αἴσθημα. Κι' ἦταν ἀλήθεια παλληκάρι καὶ καλὸς ρωμηὸς ἡ κὺρ Μιχαλάκης. Ἦταν κι' ὤμορφος κι' ὅπως λέγανε τραγουδοῦσε κ' ὅλας στὰ νειάτα του. Αὐτὸ τὸ καλὸ τὸ πῆρε κι' ἡ γυιός του ἡ δεύτερους. Ἡ κὺρ Μιχαλάκης ἦταν ἕνας ἀπ' τοὺς λίγους ποὺ εἶχε στὰ χρόνια ἐκεῖνα ὅπλο πολεμικὸ καὶ μάλιστα «Γκρᾶ».

Τὸ φύλαγε γιὰ τὴν ὥρα τῆς ἀπελευθερώσεως, ποὺ τὴν περτεροῦσε πάντα μὲ πίστι ἀσάλευτη. Εἶχε ἀκόμα καὶ ξιφολόγχη.

Σᾶν τὴν ἔπερνε αὐτὴ στὰ χέρια του γινάτανε ἄλλος ἄνθρουπους. Πολλὲς φορὲς τὸν εἶδα νὰ κλαίγη χαϊδεύοντάς την.

Στὸν πρῶτο διωγμὸ ἡ κὺρ Μιχαλάκης δὲν τὸ κούνησε ἀπ' τὸ σπίτι του. Ἔστειλε τὴ φαμίλια του στὴ Μυτιλήνη κι' αὐτὸς ἔμεινε μόνος κοντὰ στὰ κρυμμένα τουφέκια του καὶ τὰ φυσέκια, καρτερῶντας πάντα τὴν Ἑλλάδα του.

Παρέα του ταχτικὴ στὴ μοναξιά του ἡ Παταγιάννς, κι' ἡ «Μαγκούφς».

Τέλος τὸ ὄνειρο ἔγινε ἀλήθεια. Τὴν 16 Μαΐου τοῦ 1919 τὸν εἶδα νὰ ρίχνη τουφεκιὲς ἀπ' τὴν ταράτσα του. Ἔρριχνε μὲ τὸν «Γκρᾶ» του, ποὺ εἶχε κρυμμένον γι' αὐτὴ τὴν ὥρα ἀπ' τὸ 1897.

Ἡ κὺρ Μιχαλάκης γέρασε μόνο μὲ τὴν καταστροφή.

Κάθεται τώρα στὸ καφενεδέλι τῆς Ἀπάνω Σκάλας. Κάθεται μοναχὸς ἀφ' οὗ οὔτε ἡ «Μαγκούφς» ζῆ πλειὰ οὔτε ἡ Παταγιάννς.

Δὲν ἔχει ἀκόμα οὔτε τῆς «Ἀμαλθειάς» του τὴν παρηγοριά.

Πέθανε κι' αὐτὴ ὅπως οἱ ἄθρῶποι τῆς ἐποχῆς του, οὖλοι.

ΤΟ ΣΚΟΥΛΕΙΟ

Πάνου στοὺ παληὸ τοὺ σκουλειὸ τὸ γιμάτου ἀπὸ δόξα καὶ πάνου στὰ χνάρια του χτίστηκε τοὺ καινούριο τοὺ σκουλειό.

Ὅσοι παγαίναν σ' αὐτὸ πίνανε τὸ ἴδιο νερὸ ποὺ πίνανε οἱ μαθητὲς τοῦ παληοῦ καλοῦ καιροῦ, γιατὶ ἀπ' τοὺ παληὸ σκολειὸ εἶχε μείνει ἀπείραχτη ἀπ' τὴ φωτιὰ ἡ μεγάλη του στέρνα.

Μέσα στοὺ σκουλειὸ δὲν λειτουργούσανε τὰ γράμματα μονάχα. Κάνανε καὶ παναγύρια. Παναγύρια γιὰ τοὺ σκουλειό.

Ἕνα ἀπ' αὐτὰ ἦταν καὶ τοὺ παναγῦρι τοῦ Σταυροῦ. Γινότανε στὶς 14 τοῦ Σεπτέμβρη καὶ μάζευε μέσα στὴ μεγάλη αὐλὴ τοῦ σκουλειοῦ ὁλάκερη τὴν πολιτεία.

Δέκα, δεκαπέντε μέρες πρίν, μιὰ ἐπιτροπὴ ἔπερνε βόλτα οὖλα τὰ σπίτια καὶ τὰ μαγαζά. Παντοῦ τῆς δίνανε κάτι. Τῆς δίνανε πρόθυμα ἀπ' τὰ μαγαζὰ ὅτι πουλοῦσε τὸ καθένα. Ἀπ' τὰ σπίτια κεντήματα ποὺ τὰ ἑτοιμάζανε ἡ κοπελοῦδες ἐπίτηδες γι' αὐτὸ τοὺ σκουπό.

Οὖλα αὐτὰ τὰ πράματα τὰ στολίζανε ὥμορφι ἀπάνω σὲ μεγάλα τραπέζια.

Ἡ κόσμους μαζευότανε γύρου γύρου κάτου ἀπ' τὶς στοὲς μὲ τὶς κολῶνες.

Σὰν κόντευε ἡ ὥρα τοῦ παναγυριοῦ ἐρχότανε ἡ Δισπότς μὲ τὴ Δημογεροντία καὶ μὲ τὴν Ἐφορία.

Στὴ μεγάλη πόρτα τοῦ σκουλειοῦ τοὺς δεχότανε ἡ Γυμνασιάρχς κι οὖλοι οἱ δασκάλοι καὶ τοὺς ἔβαζαν νὰ καθίσουν σὲ πολυθρόνες. Ἐρχόντανε κι' ἡ Τοῦρκος ἡ Καϊμακάμς καὶ καθότανε σὲ μιὰ πολυθρόνα κι' αὐτός. Ἐρχότανε κι' ἡ Ἕλληνας ἡ πρόξινους μὲ τὸν καβάση του τὸν φουστανιλᾶ καὶ κάθιζε κι' αὐτὸς σὲ μιὰ πολυθρόνα. Τὴν ὥρα ποὺ ἔβγαινε ἀπ' τὴν πόρτα ἡ πρόξινους ἡ κόσμους οὖλος σηκωνότανε καὶ τὸν χαιρετοῦσε καὶ τὸν καμάρωνε.

Ὕστερα ἄρχιζε τοὺ παναγῦρι.

Ἕνας παιδονόμος «άντρίκος» ἔπερνε στὸ χέρι του ἕνα πρᾶμα, ἕνα κέντημα, ἕνα ρολόγι, ἕνα δίσκο κι' ἔκανε βόλτα.

Δέκα πέντε γρόσα ! Δέκα ἓξ ! Εἴκοσι. Πενῆντα. Ἄλλος κύριοι ἐδῶ. Θὰ τὰ «λιμπεράρω». Πενῆντα ἕνα. Πενῆντα πέντε. Ἑβδομῆντα. Θὰ τὰ «λιμπεράρω« Τρέ !

Τοὺ πρᾶμα κατεκυρώνετο. Ἡ άντρίκος τοὺ παράδινε ἀμέ-

σως στὸν ἀγοραστὴ καὶ κρατοῦσε μονάγα τοὺ νούμερό του γιὰ νὰ ξέρη ποιὸς τοὺ πῆρε καὶ πόσα τὸ πῆρε.

Ἔτσι ξακολουθοῦσε τὸ παναγῦρι. Γύριζαν δυὸ τρεῖς παιδονόμοι κι' ἄλλοι ἀθρῶποι μαζεμένοι. Κι' ἡ κόμους ἀβαντσάριζε καὶ γινότανε τοῦ κουτροῦλι τοὺ παναγῦρι ἀπ' τὰ γέλια καὶ τὰ πειράγματα.

Γινάτι ἡ ἕνας ἀπ' ἐδῶ. Γινάτι ἡ ἄλλους. Ὄχι δὲν θὰ τὸ πάρης σύ, ἐγὼ θὰ τὸ πάρω. Ἔτσι ἕνα πρᾶμα μιᾶς δεκάρας πάγαινε ἑκατὸ γρόσα. Κι' ἡ κόσμος σκοῦσε στὰ γέλια πειράζοντας αὐτὸν ποὺ τ' ἀνέβασε τόσο.

Μεγάλο πατιρντὶ γινότανε σὰν ἔβγαινε στὴ δημοπρασία κανένα κέντημα. Μιὰ παρέα ἤξερε ποιανῆς κοπέλας εἶναι καὶ ποιὸ παλληκάρι ἔχει ἀπάνω της σεβντά. Τῶξερε τὸ κέντημα καὶ τὸ ἴδιο τοὺ παλληκάρι.

Ἀβάντσα λοιπόν.

Τὸ κέντημα, ἂς ἦτανε κι' ἕνα μαντυλάκι μικρό, θὰ τῶπερνε πάντα ἡ γιαβουκλοῦς ὅσο κι' ἂν πήγαινε.

Ἂν τῶπερνε ἄλλος ἦταν ντροπή. Ἦταν ἐκεῖ καὶ τού κορίτσι κι' ἔβλεπε τὸν καυγᾶ κατακόκκινο μὲ καρδιοχτῦπι.

Ἡ ντελάλης κρατοῦσε τοὺ μαντυλάκι καὶ γύριζ'.

Δέκα γρόσα!

Πενῆντα φώναζε ἡ παρέα ποὺ εἶχε χαμπάρι γιὰ τὴ δουλειά. Πενῆντα ἕνα, φώναζε ἕνας ἄλλος.

Ἡ ντελάλης ἔπερνε βόλτα οὔλους καὶ πάγαινε πίσου πίσους τὸν γιαβουκλοῦ.

Ἑξῆντα κύριος!

Ἑβδομῆντα, ἔλεγε κεῖνος μέσ' ἀπ' τὰ δόντια του ἐνῷ οὔλοι εἶχανε καρφωμένα ἀπάνω του τὰ μάτια καὶ γελοῦσαν κρυφά, ἐνῷ τὸν ἔβλεπε κλεφτόντας καὶ τοὺ κορίτσι.

Κι' ἡ δουλειὰ τέλειωνε πάντα μὲ μιὰ γερὴ σβερκιά. Σὰν ἡ τιμὴ ἀνέβαινε πολὺ ἡ παρέα δὲν ἀνέβαζε πλειά. Ἡ ντελάλης πάγενε τὸ μαντυλάκι στὸν γιαβουκλοῦ κι' ἡ κόσμους οὔλους χειροκροτοῦσε καὶ χαχάνιζε.

Τοὺ κορίτσι γενότανε τότες κνικάτο, παπιροῦνα.

Τοὺ παναγῦρι τέλειωνε κοντὰ τὴ νύχτα κι' ὅσα μαζεύανε ἦτανε γιὰ τά σκουλειά.

Πολλοὶ ἀγοράζανε ἕνα πρᾶμα καὶ τὸ δίνανε πάλι πίσου γιὰ τὰ σκουλειά. Αὐτὸ ἦταν κέρδος ἀκόμα πειὸ μεγάλο.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ

Πρὶν νὰ γίνῃ Μητροπολίτης Κυδωνιῶν ἡ Γρηγόριος ἦτανε Μητροπολίτης Στρωμνίτσης.

Ἔτσι ἀπ' τὸ ἕνα ταμποῦρι π' ἀντιμετώπιζε τὸ Βούλγαρο, ἤλθε σ' ἕνα ἄλλο γιὰ νὰ ἀντιστέκεται σὲ μιὰ ὁλόκληρη Τουρκιά.

Ἡ Γρηγόριος δὲν ἦτανε Δεσπότης. Ἦτανε στρατιώτης μονάχα μπορεῖ κανένας νὰ πῇ.

Ἦτανε στρατιώτης, βαρύς, μονοκόματος κι' ἀλύγιστος, Δὲν ἤξερε κουβεντολόγι ἡπαπᾶς αὐτός. Ἤξευρε νὰ κυλᾶ στὴ γλῶσσα του βράχια μονάχα καὶ νὰ βγάζῃ ἀπ' τὸ λαρῦγκι του ἀστροπελέκια.

Ἡ διακονία του στὴν ἐκκλησιὰ δὲν ἦτανε ρεκλάμα ὅπως ἄλλων Δεσποτάδων Ἦτανε δουλειά. Δουλειὰ σταθερή, ἐπίμονη, ἀκατάβλητη. Αὐστηρὸς σὰν Σπαρτιάτης σὲ οὖλα του, ἐνέπνεε γύρω του ἀπόλυτο τὸ σεβασμό.

Τοῦ Γρηγορίου τὴν ἱστορία δὲν θὰ τὴ γράψουμε ἐδῶ. Αὐτὴ τὴν ἔχουμε γραμμένη ἀλλοῦ, μαζὶ μὲ τὴν ἱστορία ὁλάκερης τῆς πόλης ποὺ ἔπεσε μέσ' τὰ χαλάσματά της γίγαντας αὐτός, μαζὶ μὲ τὴν ἱστορία ποὺ ἴσως νὰ δημοσιευτῇ καμμιὰ μέρα ὅταν οἱ σημερινοὶ ἀπόγονοι τῆς μαρτυρικῆς πόλης ἀποφασίσουν νὰ τιμήσουν τὸν ἑαυτό τους.

Τώρα θὰ ποῦμε μονάχα ἀπ' τὴν ἱστορία τοῦ γίγαντα Δεσπότη δυὸ τρία περιστατικὰ ποὺ φανερώνουνε πολὺ καλὰ ποιὸς ἦτανε. Ἄλλο τίποτα.

Μιὰ φορά. Ἦταν τότες ἡ καιρὸς ποὺ ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Ἀνατολῆς κατηφόριζε ἀπὸ παντοῦ γιὰ τὶς ἀκρογιαλιές, φεύγοντας μπροστὰ στὶς ἀρχικὲς ἐκδηλώσεις τοῦ Τούρκικου ξυπνήματος. Οὖλοι φεύγανε. Μὰ δυὸ πολιτεῖες δὲν ἔπρεπε οὔτε νὰ φύγουν οὔτε νὰ λυγίσουν. Τὸ Ἀϊβαλῆ καὶ τὰ Βουρλά.

Ἡ πατρίδα τὸ διέταξε ἔτσι. Ἡ Γρηγόριος ἔβαλε τὰ στήθεια του ἀνάμεσα στοὺς φοβισμένους ἀνθρώπους καὶ στὸ γιαλὸ κι' ἡ πολιτεία δὲν λύγισε. Οὖλα τὰ μαῦρα τότες χρόνια οἱ πεινασμένοι πέρνανε τὸ ψωμὶ ποὺ ἔστελνε κρυφὰ ἡ πατρίδα ἀπ' τὸ χέρι τοῦ Δεσπότη. Ὕστερα σὰν οἱ Τοῦρκοι τοὺς σκόρπισαν στὰ πέρατα τῆς ἀνατολῆς, ἡ Γρηγόριος πῆγε στὴ φυλακὴ γιὰ κρεμάλα καὶ σώθηκε μονάχα μὲ τὴν ἀνακωχή.

Ἡ Λεωνίδας μὲ τοὺς τρακόσους του στὶς Θερμοπῦλες τὸ ἴδιο ἔκανε. Στοὺς δυὸ τάφους ταίριαζε τὸ ἴδιο ἐπίγραμμα τοῦ Σιμωνίδη.

Μιὰ φορὰ πάλι. Ἦταν ἡ ἴδιος ἄσχημος καιρός. Ἦρταν στὸ Ἀϊβαλῆ ἡ Ἐμβὲρ κι' ἡ Ταλαάτ, οἱ δυὸ μεγάλοι νεκροθάφτες του. Ἦρταν νὰ δοῦν πῶς γινότανε νὰ φύγουν οἱ Ἕλληνες τῆς ἀνατολῆς καὶ νὰ μὴ φύγουν αὐτοὶ ποὺ ἔπρεπε νὰ φύγουν πρῶτα.

Ἡ Γρηγόριος ἔτρεξε νὰ τοὺς χαιρετίσῃ στὸ Δημαρχεῖο.

Ὥμορφη ἡ πόλις σας Δεσπότη μου εἶπε, ἡ Ταλαάτ, μὰ ἔπρεπε νὰ κατοικεῖται ἀπὸ Τούρκους.

— Δὲν θὰ φύγουν οἱ δικοί σας οἱ Χριστιανοί ; Ρώτησε ἡ Ἐμβέρ.

— Θὰ φύγετε σεῖς κι' ἡμεῖς θὰ μείνουμε δῶ γιατ' εἶνε δικό μας τὸ χῶμα. Ἀπάντησε θαρετὰ ἡ Γρηγόριος κι' ἔφυγε θυμωμένος.

Περασαν τὰ μαῦρα χρόνια κι' ἦλθαν ἄλλοι καιροί.

Οἱ Ἕλληνες ἐξουσιάζανε τὴν Ἀνατολή. Τὰ πράγματα ἀλλάξανε τότες γιὰ οὔλους καὶ μονάχα γιὰ τὸ Γρηγόριο μείνανε τὰ ἴδια.

Εἶχε φύγει ἀπ' τὴ Σμύρνη ἡ Τοῦρκος βαλῆς μὰ ἦρθε ἕνας ἄλλος χειρότερος, ἡ Στεργιάδης.

Μιὰ φορὰ πῆγε ἡ Γρηγόριος νὰ τὸν χαιρετίσῃ. Ἡ Ἕλληνας ὅμως βαλῆς τοῦ φέρθηκε μὲ τέτοιο τρόπο ὥστε ἡ καϋμένους ἡ Γρηγόριος ἀπ' τὴν ταραχή του ἔπαθε ἡμιπληγία τοῦ προσώπου καὶ ἔμεινε ἔτσι σακατεμένος ὡς ποὺ πέθανε.

Ἦρθε ἡ καιρὸς ποὺ ἔφυγε ἀπ' τὴν Ἑλλάδα ἡ Βενιζέλος.

Ἡ Ἕλληνας ὅμως βαλῆς τῆς Σμύρνης ἔμεινε στὴ θέσι του, σφουγκοκολάριος, τοῦ Κωνσταντίνου τώρα πειά.

Γιὰ τὸ Γρηγόριο τὰ πράματα χειροτερέψανε τότες.

Ἡ Κυβέρνησι ἤθελε νὰ ἀναγκάσῃ τοὺς Δεσποτάδες τῆς ἀνατολῆς νὰ μὴ ἀναγνωρίσουν τὸν Πατριάρχη Μελέτιο καὶ νὰ μαζευθοῦν οὔλοι γιὰ σύνοδο στὴν Ἀδριανούπολι.

Ἡ διαταγὲς τοῦ Στεργιάδη ἤτανε αὐστηρές.

Μιὰ τέτοια ἦρθε τότε καὶ μένα στὰ χέρια μου.

Ἡ διαταγὴ ἔλεγε. Νὰ πῆς τοῦ Δεσπότη νὰ φύγῃ στὴν Ἀδριανούπολι κι' ἂν ἀρνηθῇ νὰ τὸν στείλης δεμένον.

Ἔτσι φερνότανε σ' οὔλους τοὺς Δεσποτάδες τῆς Ἀνατολῆς ἡ Ἕλληνας βαλῆς τῆς Σμύρνης.

Πῆρα τὴ διαταγὴ κι' ἔτρεξα νύχτα στὴ Μητρόπολι. Ἡ Δεσπότης ἀγρυπνοῦσε. Ντρεπόμουνα καὶ φοβούμουνα μαζὶ νὰ τοῦ τὴν διαβάσω. Ἐκεῖνος τὸ κατάλαβε. Τὸ ποτῆρι θὰ τὸ πιῶ, εἶπε. Φέρε νὰ δοῦμε τί διατάζει.

Τὴν διάβασε, ἀναστέναξε βαθειὰ καὶ δὲν εἶπε λέξι.

Πῆρε μονάχα ἕνα κομμάτι χαρτὶ κι' ἔγραψε ἀπάνω κάτι. Νὰ τοῦ ἀπαντήσης αὐτό, εἶπε.

Τὸ χαρτὶ ἔγραφε : «Ἡμεῖς εἴμαστε στρατιῶτες τοῦ Χριστοῦ καὶ μονάχα ἀπ' τὴν ἐκκλησιὰ δεχόμαστε διαταγές».

Ἡ Γρηγόριος δὲν πῆγε στὴν Ἀδριανούπολι,

Ἦρθε ἡ καταστροφή.

Ἡ Ἕλληνας βαλῆς τῆς Σμύρνης διέταξε τοὺς ὑπαλλήλους του : «Νὰ φύγετε κρυφὰ καὶ νὰ καταφέρετε τοὺς Χριστιανοὺς νὰ μείνουν, λέγοντάς τους πὼς θὰ ζήσουν καλὰ μὲ τοὺς Τούρκους».

Ὑπάρχει κι' αὐτὴ ἡ διαταγή.

Ἡ Γρηγόριος εἶπαμε πὼς μὲ τὸν Ἕλληνα βαλῆ δὲν τἄχε καλά. Δὲν ξεχνοῦσε ὅμως καὶ πὼς ἡ βαλῆς αὐτὸς καλὸς ἢ κακός, ἀντιπροσώπευε τὴν πατρίδα. Ὅπως λοιπὸν ἦταν μαθημένος νὰ κάνη σὰ στρατιώτης τὶς διαταγές της ἔκανε κι' αὐτές.

Ἡ Γρηγόριος ἔμεινε στὸ ταμποῦρι του, στὸ ταμποῦρι ποὺ τίμησε πάντα καὶ τὸ ἁγίασε στὸ τέλος μὲ τὸ αἷμα του καὶ κατάφερε καὶ πολὺ κόσμο νὰ μείνη.

Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα.

Οὔλοι οἱ πατριῶτες μου φοροῦν σήμερα μαῦρα στὴν καρδιά.

Ρωτᾶτε γιὰ τὸν Γρηγόριο ;

Αὐτὸν τὸν χώσανε σ' ἕνα χωράφι ζωντανὸ ἴσαμε τὸ λαιμὸ καὶ τὸν σκότωσαν, ὅπως λένε, τὰ τουρκέλια χτυπῶντας τὸ κεφάλι του μὲ μικρὰ πιτραδέλια. Μαζί του θάψανε ἔτσι κι' οὔλους τοὺς παπάδες τοῦ Ἀϊβαλιοῦ.

Γιὰ τὸν Λεωνίδα τῶν Θερμοπυλῶν βρέθηκε ἡ Σιμωνίδης νὰ γράψη ἕνα ἀθάνατο ἐπίγραμμα.

Γιὰ τὸν Γρηγόριο οὔτε μιὰ λέξι δὲν εἶπε κανένας.

ΑΜΒΡΟΣΙΟΣ

Ἡ Ἀμβρόσιος ἐμαρτύρησε Μητροπολίτης τῶν κατακαϋμένων Μοσχονησίων.

Ἦτανε ἡ Ἀμβρόσιος ἡ Δεσπότης ποὺ χαιρότανε νὰ τὸν βλέπη κανένας, ποὺ χαιρότανε νὰ τὸν ἀκούγη νὰ μιλᾶ, ποὺ δὲν τοῦ ἔκανε καρδιὰ ν' ἀφίση τὴ συντροφιά του.

Πειὸ πολὺ ἄθρουπους ἡ Ἀμβρόσιος παρὰ Δεσπότης καὶ παπᾶς.

Λεβέντης στὸ σῶμα καὶ στὴ ψυχή. Κορμὶ γίγαντα καὶ καρδιὰ πειὸ μεγάλη ἀπ' τὸ κορμί του.

Ὥμορφος, περήφανος, λουσάτος, καλός.

Ὅποιος πάγαινε τότες στὸ Μοσχονῆσι δὲν εἶχε νὰ πάη πούπετα ἀλλοῦ πρῶτα παρὰ στὸ Δεσπότη.

Οὔλοι τραβούσανε στὴ Μητρόπολι. Καὶ ὅταν φεύγανε ἡ Δεσπότης τοὺς πάγαινε ὡς τὴν ἀκρογιαλιά.

Μικρὴ ἡ ἐπαρχία τοῦ Ἀμβροσίου μὰ μεγάλος πολὺ μεγάλος ἡ Δεσπότης της. Μεγάλος καὶ μεγάλα τὰ ὄνειρά του γι' αὐτή.

Θὰ τὸ κάνω περιβολάκι τὸ Μοσχονῆσι, ἔλεγε πάντα. Θὰ σᾶς κάνω νὰ μᾶς ζηλεύετε, νἄρχεσθε ἐδῶ σᾶν θέλετε νὰ ξεκουραστῆτε. Καὶ πράγματι ἡ Ἀμβρόσιος ἄρχισε νὰ κάνη ἐκεῖνα ποὺ ὀνειρευότανε.

Ἀνεκατονώτανε παντοῦ ὅπου νόμιζε πὼς χρειαζότανε ἡ παρουσία του. Ἔχωνε τὴν ἐκκλησιὰ παντοῦ καὶ σὲ οὔλα. Σὲ οὔλα ἤθελε νὰ φτάνη καὶ νὰ περνᾶ τὴν ἀντικρυνή του μεγάλη πολιτεία κι' ἂς ἤτανε ἡ δική του μικρή.

Θὰ τὸ κάνω τὸ Μοσχονῆσι περιβόλι καὶ νὰ τὸ δῆτε.

Ἦλθε ἡ εὐλογημένη 16η Μαΐου τοῦ 1919. Ἐκείνη τὴ μέρα ἐλευθερώθηκε τὸ Αἰβαλὶ ἀπ' τὸν Τοῦρκο. Ἦτανε μιὰ μέρα συνεφιασμένη καὶ βροχερή.

Ἔκλαιγε θαρρεῖς ὁ οὐρανός. Γιατί, ποιός ξέρει.

Τὸ Μοσχονῆσι ἐλευθερώθηκε ἀπὸ βραδὺς στὶς 15 τοῦ Μάη.

Κατὰ τὸ βραδυνὸ ἀκούσαμε τὶς καμπάνες του νὰ χτυποῦν ἀναστάσιμα καὶ νοιώσαμε οὔλοι μας ἕνα δυνατὸ χτυποκάρδι. Ἐκείνη ἡ νύχτα μᾶς φάνηκε πὼς βαστοῦσε 500 χρόνια καὶ δὲν μποροῦσε νὰ ξημερώση. Ἡ Ἑλλάδα τόσο κοντά, στὸ Μοσχονῆσι ἀνάστασι καὶ μεῖς ἀκόμα παραμονή.

Κατὰ τὴν αὐγὴ στὶς 4 ἡ ὥρα κάτι φάνηκε νὰ προχωρῆ

ἀπ' τὸ γιοφῦρι ποὺ ἤνωνε τὸ Μοσχονῆσι μὲ τὴν πόλι μας.

Τρίψαμε τὰ ἀγρυπνισμένα μάτια μας καὶ κυττάξαμε καλά.

Ἡ στρατὸς καὶ μπροστὰ ἀπ' τὸ στρατὸ καβάλα μ' ἕνα χρυσὸ σταυρὸ στὸ χέρι ἕνας παπᾶς.

Ἡ Μητροπολίτης Μοσχονησίων Ἀμβρόσιος!

Τὸ εἶχε ταμένο. Μόλις μπῆκε στὴν πολιτεία μὲ τὸ στρατό, ἕνα ὁλόφωτο ἀπὸ ἅγια χαρὰ πρόσωπο, ἔτρεξε στὴν Μητρόπολι.

Ἀγκάλιασε σφιχτὰ τὸν πρωτοσύγγελο, τὸν ἁγιασμένο ἐκεῖνο ἄνθρωπο, τὸν Ἀρσένιο Μενεξὲ ποὺ ἀντιπροσώπευε τότες τὸν Μητροπολίτη Γρηγόριο, καὶ ἔκλαψε τόσο ποὺ δὲν μπόρεσε νὰ κάνη τὸ τάμα του.

Δὲν μπόρεσε νὰ τοῦ πῆ τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη».

Ὕστερα ἀπ' τὴ λειτουργία τὸν εἶδα πάλι στὴ μεγάλη σάλα τῆς Μητρόπολης.

Ἦσαν ἐκεῖ ἀθρῶποι πολλοί. Παπάδες. Ἕλληνες ἀξιωματικοί. Ὅποιος χωροῦσε. Ἡ Ἀρσένιος κερνοῦσε. Οὗλοι κλαίγανε καὶ τραγουδούσανε καὶ φωνάζανε Χριστὸς Ἀνέστη. Δὲν εἶχε ψαλμῳδίες πλειά.

Τοῦ Ἀμβρόσιου ἡ φωνὴ σκέπασε μιὰ στιγμὴ πῦλες τὶς ἄλλες.

«Νάμουν πουλὶ νὰ πέταγα
ἄχ νἄμουν χελιδόνι
νὰ πάγω τοῦ σκλάβου λυτεριὰ,
νὰ τοῦ διαβοῦν οἱ πόνοι
ξύπνα καϋμένε μου ραγιά....

Καὶ τὸ τραγοῦδι δὲν τέλειωνε ποτὲς γιατὶ τὸν ἔπιανε τὸν Ἀμβρόσιο μέσα στὴ χαρὰ δυνατὸ κλᾶμα.

Κλαίγανε οὗλοι τότες καὶ φωνάζανε ὅτι ἐρχότανε στὸ στόμα τοῦ καθενὸς, κι' ἀγγαλιάζανε καὶ φιλούσανε τοὺς Ἕλληνες ἀξιωματικοὺς, καὶ πέρνανε στὰ χέρια κόκκινα αὐγὰ καὶ γιορτάζανε σᾶν νἄτανε ἀνάστασ..

Τὸν Ἀμβρόσιο τὸν θάψανε οἱ Τοῦρκοι ζωντανό, δίπλα στὸν ἀδελφό του Γρηγόριο τῶν Κυδωνιῶν, στὸ ἴδιο χωράφι καὶ τὸν σκότωσαν κι' αὐτὸν τὰ Τουρκέλια χτυπῶντας τὸ κεφάλι του μὲ μικρὲς πέτρες.

Κι' ὅπως γιὰ τὸν Γρηγόριο ἔτσι καὶ γιαὐτὸν δὲν βρέθηκε νὰ πῇ μιὰ λέξι κανένας.

ΑΡΣΕΝΙΟΣ

Δὲν μπορῶ νὰ συλλογιστῶ τὴν πατρίδα οὔτε μιὰ στιγμὴ χωρὶς νἄρθῃ εὐθὺς μροστὰ στὰ μάτια μου ἡ παρθενικὴ μορφὴ τοῦ καλοῦ ἀθρώπου ποὺ λεγότανε Ἀρσένιος Μενεξές.

Πρᾶος σᾶν τὸ Θεό του τὸ Χριστό. Γλυκὸς ὅπως ἐκεῖνος. Ἕνα παντοτεινὸ χαμόγελο ἐπ' ἴνω σὲ χείλη παιδιοῦ. Χαμόγελο ἀκόμα καὶ στὸ κλᾶμα. Μιὰ ματιὰ πάνου πολὺ ἀπ' τὰ μικρὰ καὶ τὰ τιποτένια.

Ἄνθρωπος βωμὸς καὶ θυσιαστήριο οὔλων τῶν εὐγενικῶν θυσιῶν.

Αὐτὸς ἡ ἄθρωπους ζοῦσε μιὰ φορὰ κι' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπου, τὸν τέτοιο, τότε ποὺ ζοῦσε τὸν λέγανε Ἀρσένιο Μενεξέ.

Πρωτοῆρτε στὸ Ἀϊβαλὶ τότες ποὺ ἡ πόλις ἔγινε ἀνεξάρτητη Μητρόπολι μαζὶ μὲ τὸν γέροντά του τὸν Γρηγόριο. Κι' ἔμεινε ἐκεῖ ἀπὸ τότες καὶ ζυμώθηκε μαζὶ μὲ τὴν πόλι, κι' ἔζησε οὔλες της τὶς χαρὲς καὶ οὔλες τὶς λύπες της, κι' ἀγρύπνησε ἐπάνω της πονετικὰ ὁλοκληρες μαῦρες κι' ἀξέχαστες νύχτες, σᾶν πατέρας καλὸς καὶ σᾶν ἀδελφός.

Πειὸ πολὺ σᾶν ἀδελφὸς ὅμως. Ἡ Ἀρσένιος δὲν μποροῦσε νὰ νοηθῇ γιὰ πατέρας. Γιατὶ ἕνας πατέρας ἀγριεύει τὸ παιδί του καμιὰ φορά, πρᾶμα ποῦ μόνο ἡ Ἀρσένιος δὲν μποροῦσε ποτὲς του νὰ κάνῃ.

Σᾶν τὸν ἔβλεπες στὴ μορφὴ μόνο κᾶτι σοῦ ψιθύριζε χωρὶς νὰ ξέρῃς ἀπὸ ποῦ κρυφὰ «Ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθρούς σας». Κι' ἡ Ἀρσένιος ἀγαποῦσε τὸν κάθε ἄθρουπο καὶ τοὺς ἔπερνε οὔλους γιὰ φίλους καὶ ἀδελφούς.

Μὲ τὸ μαρτύριο τῆς ἐπαρχίας του ἡ Ἀρσένιος ζυμώθηκε πειὸ πολὺ κι' ἀπ' τὸ Δεσπότη του τὸν Γρηγόριο ἀκόμα.

Αὐτὸς ἀντίκρυσε οὔλες τὶς μπόρες τῆς μαύρης τύχης της καὶ τὶς ἀντίκρυσε σιωπῶντας σᾶν φιλόσοφος στωϊκὸς καὶ μὲ τὸ Χριστιανικὸ χαμόγελο στὰ χείλη.

Τὸ γραφεῖο του ἦταν τὸ ἐξομολογητήριο τοῦ πόνου, τοῦ κάθε πόνου καὶ τὸ θυσιαστήριο τῆς κάθε ἐλπίδας, τῆς κάθε κρυφῆς ἐλπίδας. Ἡ Δεσπότης ἴσως νἄτανε τὸ τιμόνι. Ἡ Ἀρσένιος ὅμως ἦταν ἡ καρδιά, ἦταν ἡ ἀγέρας ποὺ φούσκω-

νε τὰ πανιὰ τοῦ πλεούμενου κατὰ τὸ δύσκολό του ταξεῖδι.

Ὑπῆρχαν ἀνθρῶποι πολλοὶ ποὺ τὸν Δεσπότη δυσκολευότανε νὰ τὸν ροῦν καὶ νά ποῦν ἐλεύθερα μπροστά του τὸ κάθε τις. Τὸν Ἀρσένιο ὅμως τὸν εἶχαν οὖλοι ἀδελφὸ καὶ τὸ χαμόγελό του ποὺ δὲν σβοῦσε στὰ χείλη του ποτές, τοὺς ἔλυνε τὴ γλῶσσα.

Ἀνάμεσα στὸ Δεσπότη καί στὸ ποίμνιό του ἕνας κρίκος ποὺ ἤνωνε, ἦτανε ἡ καλὸς καὶ ἥμερος καὶ γλυκὸς Ἀρσένιος.

Στὸν πρῶτο διωγμό, τότες ποὺ οἱ κάτοικοι τῆς πατρίδας σκόρπισαν σᾶν τὰ χαμένα πρόβατα ἄλλοι ἐδῶ στὴ Μυτιλήνη κι' ἄλλοι στὰ πέρατα τῆς Ἀνατολῆς, ἴσαμε τὸ μαῦρο κι' ἀραχνιασμένο Τσὰλ κι' ἴσαμε τὴν Καισάρια ἀκόμα, ἡ Ἀρσένιος τράβηξε τὸ δρόμο τῆς ἐξορίας μαζὶ μέ τὰ νόθα παιδιὰ ποὺ ἀνέτρεφε τὸ Νοσοκομεῖο καὶ τὰ στάθηκε πατέρας πλειὰ αὐτὴ τὴ φορὰ, σ' οὖλο τὸ ἀνέβασμα τοῦ Γολγοθᾶ των.

Στὰ τουρκοχώρια ποὺ γυρνοῦσε, τὰ Τουρκόπαιδα τὸν βρίζανε καὶ τοῦ ρίχνανε πέτρες ἐνῶ οἱ γονεῖς των γελούσανε. Κι' αὐτὸς μάζευε κοντά του τὰ παιδιά του θέλοντας νὰ τὰ φυλάξῃ στὴν ἀγγαλιά του οὖλα, κι' ἀπαντοῦσε στὶς βρισιὲς καὶ στὶς φοβέρες τῶν διωκτῶν του μὲ τὸ γλυκύ του χαμόγελο.

Λένε πὼς μὲ ὅπλο του τὸ χαμόγελο ἡ Ἀρσένιος μπόρεσε νὰ ζήσῃ μαζὶ μὲ τὰ ὀρφανά του ἀπὸ ἐξορία σὲ ἐξορία, γυμνὸς τὶς ἄγριες χειμωνιάτικες νύχτες, κλαίγοντας κρυφὰ σᾶν ἔβλεπε τὰ ὀρφανά του νὰ τρεμουλιάζουν γύρω του, ξυπόλυτα καὶ γυμνά.

Τώρα μὲ τὴν καταστροφὴ ἡ Ἀρσένιος βρέθηκε ἐκ τύχης στὴ Μυτιλήνη. Ἄρρωστος πειὰ γιὰ καλά. Κάτι οἰκονομίες ποὺ εἶχε τὶς ἔφαγε κάποιος τρανὸς πατριώτης μας ποὺ ζῇ τώρα στὴν Ἀθήνα. Ἡ πολιτεία δὲν εἶχε καιρὸ νὰ φροντίσῃ καὶ γιὰ παπάδες σᾶν τὸν Ἀρσένιο. Ἐκεῖνος οὔτε μιλοῦσε οὔτε ζητοῦσε τίποτες.

Ἡ Ἀρσένιος κατέβαινε πειὰ στὸν τάφο καὶ θὰ κατέβαινε καὶ πεινασμένος. Γιὰ τὸ κομμάτι τὸ ψωμὶ σύρθηκε ὅπως ὅπως στὴν ἕδρα τοῦ Γυμνασίου κι' ἔκανε τὸν καθηγητή.

Οἱ μαθητές του θὰ θυμοῦνται ἀκόμα τὸν γλυκὸ ἄθρωπο ποὺ τοὺς δίδασκε τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον, περπατώντας. Τὸν ἄθρωπο ποὺ εὐλογοῦσε τὸν σταυρωτή

του. Πέθανε γρήγορα στὸ Προσφυγικὸ Νοσοκομεῖο. Στὴν κηδεία του παραστάθηκε καὶ ἡ πατρίδα ἡ Ἑλλάδα μὲ τὸ ἀσημένιο σταυρουδέλι ποὖχε ζουγραφισμέμο ἀπάνω του ἕναν Χριστὸ μὲ στεφάνι ἀκάνθινο, μ' ἕνα σταυρουδέλι τέτοιο ποὺ φορᾶνε σήμερα ἀκόμα κι' οἱ ἀντίχριστοι κι' οἱ λωποδῦτες.

ΤΕΛΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Λίγα λόγια σὰν πρόλογο

Ἀψὺ αἷμα	Σελ.	5—7
Κουτραμπατζῆδες	»	8—10
Ἡ Βασιλὲς	»	11—13
Τὰ Καραβέλια	»	14—15
Ἡ Τσαπαρίνας	»	16—18
Πιτρουπόλιμους	»	19—21
Ἡ Στιφανῆς	»	22—24
Ἡ Θουδουρῆς	»	25—26
Ἡ Μαγγούφης	»	27—32
Ἡ Κακαμῆς	»	33—34
ΤῆςΜατζουράνενας τὸ χάλασμα	»	35—38
Ἡ Φρίμους	»	39—40
Παραμῦθι σὰν ἀλήθεια	»	41—45
Δεύτερο παραμῦθι	»	46—48
Παραμῦθι τρίτο	»	49—50
Τέταρτο παραμῦθι	»	51—52
Τὸ στερνὸ παραμιῦθι	»	53—54
Ἡ γι' Ἀλὲξ	»	55—56
Ἡ Σουλτάνι	»	57—58
Ἡ Κουλοῦ	»	59—61
Οἰδίποδας	»	62—64
Ἀποκρηὲς	»	65—67
Καθαρὴ Δευτέρα	»	68—70
Παναγύρια	»	71—72
Πρωτομαγιὲς	»	73—74
Λειτουργήματα	»	75—77
Γλυτώματα	»	78—80
Ζωὴ στὴ Λάκκα	»	81—87
Ἡ Χατζημήτσους	»	88—90

Μητρουφάνς » 91—93
Ἡ Σκλάβα » 94—113
Ἡ Ἀλάχτρια » 114—115
Ἡ γι' Ἀντριγιᾶς » 116—118
Ἡ Φαναρτζῆς » 119—121
Ψουρουκώστινα » 122—124
Λιουπουλίνα » 125—127
Σεβντάδες » 128—130
Κὺρ Μιχαλάκις » 131—132
Τοὺ Σκουλειὸ » 133—134
Γρηγόριος » 135—137
Ἀμβρόσιος » 138—139
Ἀρσένιος » 140—142

28

ΔΡΑΧΜ. 30

13/4

ΤΥΠΟΙΣ "ΣΑΛΠΙΓΓΟΣ,,